

INSTITUCIONI I AVOKATIT TË POPULLIT
INSTITUCIJA OMBUDSMANA
OMBUDSPERSON INSTITUTION

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

2023

NR. 23

Republika e Kosovës · Republika Kosovo · Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit · Institucija Ombudsmana · Ombudsperson Institution

GODIŠNJI IZVEŠTAJ

2023

NR. 23

Prishtina, 2024

Sadržaj

Reč Ombudsmana	11
Mandat Ombudsmana	14
Mandat zaštite ljudskih prava.....	14
Mandat nadzora poštovanja ljudskih prava.....	14
Promotivni mandat ljudskih prava.....	14
Mandat kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture.....	14
Mandat kao mehanizam jednakosti.....	15
Statistički sažetak žalbi i predmeta	16
Grafički prikaz statistike žalbi podnesenih Ombudsmanu	27
Osnovna prava	33
Ljudsko dostojanstvo.....	33
Pravo na život.....	35
Sloboda kretanja.....	35
Zaštita imovine.....	36
Pravo na slobodu i sigurnost.....	37
Pravo na pravično i nepristrasno suđenje.....	37
Pravo na Pravno Sredstvo.....	38
Pravo na privatnost.....	39
Pravo na Sklapanje Braka i Zasnivanje Porodice.....	39
Sloboda Veroispovesti, Uverenja i Savesti.....	40
Sloboda izražavanja.....	41
Pravo na Pristup Javnim Dokumentima.....	42
Sloboda Medija.....	42
Sloboda Udruživanja.....	44
Pravo na Izbor i Učešće.....	45
Institucija Ombudsmana u svojstvu organa ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije	47
Nalazi Ombudsmana u vezi sa diskriminacijom na Kosovu.....	47
Diskriminacija na osnovu starosne dobi.....	47
Opšte prakse koje su u suprotnosti sa principom nediskriminacije.....	52
Rodna ravnopravnost.....	52
Rodna ravnopravnost u pravu na poslu.....	52
Rodna ravnopravnost u pravu na imovinu i nasleđe.....	53

Odgovornost državnih organa za zaštitu od nasilja u porodici.....	53
» Žene žrtve/preživele seksualnog nasilja tokom rata.....	54
Prava LGBTIQ+ osoba.....	54
Primena Zakona o zaštiti od diskriminacije.....	55
Normativni akti u vezi sa principom nediskriminacije.....	55
Prava zajednica i njihovih pripadnika.....	59
Prava deteta.....	65
Pravo na obrazovanje.....	73
Pravo na rad i obavljanje profesije.....	77
Zdravstvena i socijalna zaštita.....	79
Odgovornost za Životnu Sredinu.....	80
Nacionalni mehanizam za prevenciju torture.....	83
Praćenje ljudskih prava u Snagama bezbednosti Kosova.....	94
Prava lica u smislu „Tranzicione Pravde“.....	96
Predmeti pokrenuti u Ustavnom sudu.....	98
Nadzor nad zakonodavstvom u skladu sa ljudskim pravima i međunarodnim standardima.....	99
Stavovi Ombudsmana izraženi kroz izveštaje za slučajeve koji su istraženi tokom 2023.....	103
Dostojanstvo i Jednakost pred Zakonom.....	103
» Izveštaj -ex officio br. 479/2022, procena pristupačnosti za osobe sa ograničenim sposobnostima na osnovu Administrativnog uputstva br. 33/2007 o Tehničkim Uslovima Građevinskom Objekima za Pristup Osobama sa Ograničenim Sposobnostima u opštinama Republike Kosova.....	103
» Izveštaj ex officio br. 648/2021, u vezi pristupa trotoarima, javnim prostorima i slobodnog kretanja građana kao i poštovanja prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu.....	103
» Izveštaj ex officio br. 989/2019, u vezi sa nejednakim tretiranjem lica preko 65 godina starosti pri pružanju zdravstvenog osiguranja od strane osiguravajućih kompanija na Kosovu.....	105
» Izveštaj ex officio br. 453/2018, nedostatak odgovarajućih uslova za život zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji su vraćeni iz Severne Makedonije u Obilić.....	106
» Izveštaj ex officio br. 598/2022, u vezi sa poštovanjem prava starih lica, od strane nevladinih organizacija i privatnih pravnih subjekata koji pružaju usluge socijalnog staranja za stara lica.....	106
» Izveštaj ex officio br. 521/2022, u vezi pravne osnove ponovne procene invalidnosti od strane Komisije za ocenu i utvrđivanje postupaka za priznavanje statusa osoba sa paraplegijom i tetraplegijom.....	107
» Izveštaj ex officio br. 227/2019, jezičke nedoslednosti u pravnim aktima i njihov uticaj na ostvarivanje ljudskih prava.....	108
Zabrana Torture, Nehumanog ili Ponižavajućeg Postupanja ili Kažnjavanja.....	109
» Izveštaj Nacionalnog Mehanizma za Prevenciju Torture za posetu psihijatrijskoj klinici Univerzitetskog kliničkog centra Kosova – psihijatrijska hitna i intenzivna nega.....	109
» Izveštaj Nacionalnog Mehanizma za Prevenciju Torture o uslovima smeštaja zatvorenika u krilu D Pritvorskog centra u Prizrenu.....	110

» Izveštaj Nacionalnog Mehanizma za Prevenciju Torture o poseti Kazneno-popravnom domu u Dubravi.....	111
Prava optuženog.....	112
» Mišljenje Ombudsmana u pogledu prava okrivljenog da se brani uz pomoć branioca.....	112
Pravo na Pravično i Nepristrasno Sudeње i Pravo na Pravni Lek.....	113
» Izveštaji o kršenje prava na pravično i nepristrasno suđenje predmeta A. br. 238/2019, A. br. 496/2021, A. br. 85/2022, A. br. 820/2018, A. br. 978/2019, A. br. 623/2017, A. br. 696/2021, A. br. 204/2020, A. br. 608/2019, A. br. 909/2019, A. br. 11/2023, A. br. 633/2022, A. br. 362/2021, A. br. 645/2022.....	113
» Izveštaj ex officio br. 422/2021, Tranziciona pravda i implementacija njenih mehanizama.....	114
» Mišljenje Ombudsmana u svojstvu prijatelja suda (amicus curiae) Osnovnom sudu u Prištini, Odeljenje za administrativne poslove za slučaj A. br. 370.....	114
Prava Deteta.....	115
» Izveštaj ex officio br. 468/2022, pozitivne obaveze države za zaštitu deteta od nasilja.....	115
» Izveštaj ex officio br. 37/2023 neosnivanje i nefunkcionisanje organa starateljstva po opštinama.....	116
» Izveštaj o slučaju A.br. 671/2022 neoslobađanje od plaćanja zbog korišćenja parkinga za vozila u okviru prostorija UKCK-a za lica koja primaju usluge za decu.....	117
Zaštita Imovine.....	118
» Izveštaj o slučaju A.br. 835/2016, nenaknada radnika bivšeg Društvenog preduzeća – Zemljoradničke zadruge „Lirija“ u Belačevacu.....	118
» Izveštaj o slučaju A.br. 534/2019 u vezi izmene i dopune Zakon br. 06/L- 005 o Porezu na Nepokretnu Imovinu.....	119
Pravo na Obrazovanje i Pravo na Rad i Bavljanje Profesijom.....	120
» Izveštaj ex officio br. 676/2022, obrazovanje i mogućnosti mladih na tržištu rada.....	120
» Izveštaj ex officio br. 147/2021, jezik mržnje u udžbenicima u nižem ciklusu obrazovanja na Kosovu.....	120
» Izveštaj ex officio br. 519/2022 zapošljavanje u centralnim institucijama i organima lokalne samouprave na Kosovu osobama sa ograničenim sposobnostima.....	122
» Izveštaj o slučaju A.br. 86/2022, u vezi usaglašavanja Pravilnika o Osnivanju i Funkcionisanje Rezidentnog Ansambla Narodnog Pozorišta i Gradskih Pozorišta sa Uredbom o Ocjenivanjem i Platama Kulturnih Stvaralaca i Izvođača i stručnih radnika kulturnog nasleđa.....	122
Zahtevi za Ustavni Sud i komentari od strane Ombudsmana.....	123
» Komentari od strane Ombudsmana na Zakon br. 08/L-197 o Javnim Službenicima, prema obaveštenju Ustavnog Suda za registraciju i spajanje zahteva KO 216/22 i KO 220/22.....	123
» Komentari od strane Ombudsmana na Zakon br. 08/L-121 O Državnoj Kancelariji Za Verifikaciju I Oduzimanje Neopravdane Imovine, prema obaveštenju Ustavnog Suda u vezi sa registracijom Zahteva KO 46/23, od 21 february.2023.....	124
» Zahtev za ocenu usaglašenosti sa Ustavom Zakona br. 08/L-196 za plate u javnom sektoru, podnet prema zvaničnoj inicijativi (ex officio) br. 76/2023.....	124
» Komentari Ombudsmana na Zakonik br. 08/L-032 o krivičnom postupku Kosova, prema obaveštenju Ustavnog suda u vezi registracije Zahteva KO 114/23.....	127

- » Komentari Ombudsmana na Zakon br. 08/L-142 o izmenama i dopunama zakona koji određuju visinu naknade za minimalnu zaradu, procedure određivanja minimalne zarade i poreske stope na godišnji lični dohodak.....127
- » Komentari Ombudsmana u vezi sa ustavnim amandmanom, odnosno uključivanjem Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom u Ustav zemlje.....129

Promocija osnovnih prava i ljudskih sloboda od strane Institucije Ombudsmana (IO) tokom 2023. godine.....	131
Obrazovanje o ljudskim pravima.....	133
Postignuća u promovisanju ljudskih prava i jednakosti, kao i planovi za 2024. godinu.....	137
Saradnja sa civilnim društvom i javnim institucijama u zemlji.....	138
Forum za dijalog sa civilnim društvom.....	146
Međunarodna saradnja.....	148
Saradnja sa kolegama i drugim međunarodnim organizacijama.....	152
Članstvo u međunarodnim organizacijama.....	156
Izveštavanje u raznim međunarodnim mehanizmima.....	156
Dvanaesti (12) sastanak Generalne skupštine Asocijacije Ombudsmena Mediterana (AOM).....	158
Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja – Uloga Institucije Ombudsmana kao nacionalne institucije za ljudska prava.....	166
Komunikacija s javnošću.....	169
Budžet IO-a.....	170
Finansiranje IO-a.....	170

Reč Ombudsmana

Poštovani/e poslanici/e Skupštine Republike Kosova

U skladu sa članom 135. Ustava Republike Kosova i članom 29. Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, 29. marta 2024. godine, Ombudsman predstavlja Skupštini Republike Kosova Godišnji izveštaj o stanju ljudskih prava za 2023. godinu. Izveštaj omogućava Ombudsmanu da predstavi poslanicima Skupštine Republike Kosova, kršenja ljudskih prava od strane javnih organa i teškoće sa kojima se građani suočavaju u ostvarivanju njihovih prava. Takođe predstavlja nalaze i zaključke Ombudsmana, kao i preporuke za organe javne vlasti, kada je utvrdio da postoji povreda, i obaveštava Skupštinu i javnost o stepenu sprovođenja preporuka i preduzetim merama od strane nadležnih organa u cilju vraćanja prekršenog ili povređenog prava.

Izveštaj sadrži analizu i procenu stanja ljudskih prava i sloboda u Republici Kosova i rezultat je istrage slučajeva, razmatranja i procene žalbi građana, slučajeva istraženih po službenoj dužnosti, pokrenutih zbog sistematskih kršenja, na osnovu dostavljenih informacija od strane organizacija civilnog društva, slučajeva izveštavanih od strane medija ili bilo kog drugog izvora informacija, što dovodi do sumnje da postoji mogućnost kršenja ljudskih prava i sloboda od strane javnih vlasti.

Stvorena je institucionalna kultura da se poštuju ustavne obaveze odazivanja na zahteve Ombudsmana i da se u skladu sa zakonom prezentiraju sva tražena dokumenta i informacije. Stanje nije isto u sprovođenju preporuka Ombudsmana, jer je država još uvek u nezadovoljavajućoj fazi ispunjavanja i sprovođenja preporuka Ombudsmana od strane nadležnih organa kojim se upućuju preporuke. Kontinuirano je bilo povećanja primene preporuka, tako da je nivo primene preporuka dostigao 37%, što je znatno više nego prethodnih godina. Međutim, potrebno je više angažovanja i posvećenosti da bi se povećala implementacija do nivoa na kojem se sve preporuke primenjuju.

Ombudsman je u 2023. godini primio 1660 žalbi od strane građana Republike Kosova, sa tvrdnjama da su kršena njihova ljudska prava i slobode od strane javnih organa u Republici Kosova. Od slučajeva koji su razmotreni tokom ove godine nadležnima je upućeno 836 preporuka, od kojih 300 su preporuke iz istraga koje su okončane ove godine, dok 536 su preporuke prenesene iz prethodne godine, čiji rok za primenu je bila godina za koju se izveštava.

Iz razmatranja žalbi uočava se da se najveći broj žalbi odnosi na: pravo na pravično i nepristrasno suđenje, pravo na pravni lek, pravo na rad i obavljanje profesije, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, zaštitu imovine, jednakost pred zakonom, pravima optuženog, sa pravima deteta itd.

Iz podataka iznesenih u izveštaju vidi se da je i ove godine bio veliki broj zakona koji su upućeni na ocenu Ustavnom sudu. Ovo je rezultat nedostataka javnih konsultacija, nedostataka komunikacije i ne obuhvatanje komentara u zakone predložene za usvajanje, kao i ne upućivanja zabrinutosti zainteresovanih strana u fazi njihove izrade.

Situacija nastala u opštinama na severu zemlje, nakon ostavke srpskih predstavnika na njihovim radnim mestima; prevremeni izbori za četiri opštine na severu zemlje; protesti zbog nezadovoljstva izborima za predsednike opština; nasilje demonstirana; napad na novinare, izveštače i pripadnike KFOR-a; kao i teroristički napad na pripadnike Kosovske policije, u

septembru 2023. godine, stvorili su ozbiljnu situaciju i tenzije u ovom delu zemlje, što je uticalo i na povećanje broja žalbi građana, pripadnika srpske nacionalnosti.

Osobe sa ograničenim sposobnostima i dalje se suočavaju sa nedovoljnim politikama za poboljšanje poštovanja njihovih prava u izveštaju. Iz predmeta koje je razmotrio IO, utvrđeno je da su osobe sa ograničenim sposobnostima diskriminisane po osnovu ograničene sposobnosti u pogledu poštovanja prava na pristup javnim prostorima i objektima, diskriminisane su pri zapošljavanju i doživljavaju nedostojanstven tretman zbog ponovne procene ograničene sposobnosti kako bi im se priznao status paraplegičara i tetraplegičara, što je u suprotnosti sa Zakonom br. 05/L-067. Pitanje koje nesumnjivo i dalje nastavlja da bude zabrinjavajuće jeste veliki broj dece sa ograničenim sposobnostima koja su van obrazovnog procesa, zatim nizak nivo kvaliteta obrazovanja, nedostatak usluga, nedostatak ličnih asistenata itd.

Nasilje u porodici i rodno zasnovano nasilje i dalje predstavlja veliki broj prijavljenih slučajeva, što dokazuje da je to jedan od tekućih problema našeg društva. Ombudsman je tokom izveštajne godine kao zabrinutost istakao zaštitu imovinskih prava žena, uglavnom na osnovu veoma niskog učešća žena u deobi zajedničke imovine stvorene tokom braka, zajedničke porodične imovine i učešća u imovinskim pravima po osnovu nasleđa.

Odugovlačenja sudskih postupaka i nepostojanje pravnog mehanizma za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku, koji bi omogućio strankama nadoknadu pričinjene materijalne štete, uticali su da i ove godine broj većine žalbi koje su primljene od strane IO-a odnose se na uskraćivanje prava na pravično suđenje, zbog odugovlačenja sudskog postupka. Uprkos merama koje je preduzeo pravosudni sistem, situacija je i dalje zabrinjavajuća. U tom pravcu može se uočiti da je u velikoj meri uticalo loše upravljanje i ne preduzimanje mera da se izbegnu mnoge situacije koje su primorale građane da traže sudsku zaštitu za ostvarivanje svojih prava zagwarantovanih zakonom (kao što je slučaj sa pravima koja proizilaze iz Opšteg kolektivnog ugovora). Trenutno postoji mnogo sličnih slučajeva koji mogu da opterećuju sud sa enormnim brojem predmeta, kao što je ne sprovođenje usaglašavanja visine penzija, kako to nalaže odredba člana 14. Zakona br.04/ L-131; zatim neispunjavanje obaveza po presudi za obeštećenje građana za račun utrošene energije u opštinama severa itd.).

Pravo na nediskriminaciju i dalje je uskraćeno mnogim kategorijama građana, posebno onima sa težim socijalnim i ekonomskim statusom, deci, osobama sa ograničenim sposobnostima i mnogim drugim društvenim grupama. Građani, koji nemaju jedno radno mesto i ne ostvaruju prihode, i dalje žive u izuzetno teškim uslovima i bez ikakve podrške države, uprkos tome što su u ovakvom stanju zbog nemogućnosti da obezbede jedno radno mesto.

Ekonomsko-socijalni savet je i ove godine i dalje bio nefunkcionalan, pa su mnoga pitanja vezana za pravo na rad, kao što su: nedostatak kolektivnog ugovora, sigurnost i zdravlje na radu, ne sprovođenje Zakona o zdravstvenom osiguranju, nedostatak liste profesionalnih bolesti, ne sprovođenje Zakona o porodičnim i invalidskim penzijama zaposlenih i dr.

Ombudsman je, iz perspektive ljudskih prava, ocenio koliko su institucije Republike Kosova bile daleko u ispunjavanju obaveza u vezi sa zločinima počinjenim tokom rata na Kosovu i obezbeđivanju pravde za žrtve ovih zločina. Iz nalaza je utvrđeno da institucije nisu ispunile svoje obaveze prema žrtvama u obezbeđivanju pravde za ratne zločine protiv čovečnosti. Takođe, država nije ispunila svoje obaveze prema žrtvama kada je u pitanju prikupljanje i dokumentovanje činjenica o ratnim zločinima. Dakle, nije ispunjeno pravo da se zna o svojim građanima – žrtvama rata na Kosovu .

Pored obaveza u vršenju mandata i ustavne uloge, Ombudsman je nastavio da ima povećanu posvećenost u međunarodnim odnosima, kao priliku da, pored razmene iskustava i informacija o regionalnim i globalnim tokovima pitanja koja su od suštinskog značaja za ljudska prava, da vrši ulogu u promociji dostignuća naše zemlje pokazujući stepen demokratičnosti i stepen poštovanja standarda koji garantuju poštovanje ljudskih prava i sloboda, pravne države i vladavine prava. S tim u vezi, treba istaknuti da je Institucija Ombudsmana Republike Kosovo, u koorganizaciji sa Udruženjem Ombudsmana Mediterana (AOM), bila domaćin 12-tog godišnjeg sastanka i Generalne skupštine. U okviru ovog sastanka organizovana je konferencija sa temom „*Integritet i nezavisnost Institucija Ombudsmana – Trajnost usred izazova*“. Ovaj događaj omogućio je razmenu iskustava uz učešće 17 država članica (Albanije, Bosne i Hercegovine, Kipra, Finske, Grčke, Izraela, Malte, Severne Makedonije, Palestine, Slovenije, Turske, Hrvatske, Egipta, Kraljevine Monako, Danske, Belgije i Italije).

Poštovani poslanici, poštovane poslanice,

Na kraju svog izlaganja, ističem da je Institucija Ombudsmana posvećena u zaštiti ljudskih prava i sloboda od nezakonitog postupanja ili nečinjenja organa javne vlasti, nastavljajući da bude jaka u svojoj ustavnoj ulozi.

S poštovanjem
Naim Qelaj
Ombudsman

Mandat Ombudsmana

Mandat zaštite ljudskih prava

Ombudsman vrši mandat zaštite ljudskih prava nezakonitih i nepravilnih činjenja ili nečinjenja javnih vlasti putem mehanizma istrage slučajeva, podnetih od strane podnosioca žalbe, istrage po službenoj dužnosti eventualnih povreda, pobijanja upravnog akta za zaštitu javnog interesa, davanja opštih preporuka za funkcionisanje pravosudnog sistema, davanje mišljenja u svojstvu prijatelja suda (*amicus curie*), davanje preporuka u slučajevima odugovlačenja sudskih postupaka, vođenje postupka medijacije i pomirenja, pružanje pomoći žrtvama diskriminacije, davanje preporuka javnim institucijama za sprovođenje obaveza u oblasti zabrane diskriminacije i oblasti ravnopravnosti, upućivanje predmeta Ustavnom sudu i drugih mehanizama definisanim posebnim zakonima.

Mandat nadzora poštovanja ljudskih prava

Ombudsman vrši mandat nadzora nad poštovanjem ljudskih prava putem mehanizma monitorisanja sudskih predmeta, u kojima stranke imaju status navodne žrtve povrede ljudskih prava, ili se po službenoj dužnosti smatra da može biti sistematsko kršenje ljudskih prava; putem mehanizma obaveze organa javne vlasti da odgovore na zahteve Ombudsmana; praćenje sprovođenja preporuka Ombudsmana; nadzor standarda izrade zakona u pogledu definicija ljudskih prava i usklađenosti sa Ustavom; praćenje sprovođenja zakona koji se fokusiraju na ljudska prava i drugih mehanizama koji su utvrđeni posebnim zakonima.

Promotivni mandat ljudskih prava

Ombudsman vrši mandat promocije ljudskih prava putem mehanizma podizanja svesti javnog mnjenja i javnih institucija, o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, putem edukacije, obuke i predavanja, objavljivanje mišljenja i brošura u kojima se iznosi stav Ombudsmana o određenim pitanjima, izjavama o sprovođenju određenih mera, organizovanja otvorenih dana za ljudska prava, organizovanja konferencija, tematskih okruglih stolova, putem saradnje i koordinacije rada sa socijalnim partnerima, razmenom poseta sa partnerskim institucijama, putem iznošenja mišljenja Ombudsmana u medijima i drugih mehanizama koji su utvrđeni posebnim zakonima.

Mandat kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture

Ombudsman vrši mandat Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja, kroz redovne i nenajavljene posete svim mestima na kojima se nalaze lica lišena slobode, uključujući policijsko zadržavanje, zadržavanje, boravak u zdravstvene ustanove, carinski pritvor, imigracioni pritvor i bilo kom drugom mestu gde se sumnja da ima kršenja ljudskih prava i sloboda. U skladu sa Zakonom o Ombudsmanu, daje preporuke za usklađenost zakona i drugih akata sa Ustavom i međunarodnim standardima u prevenciji torture. NMPT saraduje sa međunarodnim, lokalnim i drugim mehanizmima koji su definisani posebnim zakonom u oblasti prevencije torture.

Mandat kao mehanizam jednakosti

Ombudsman svoj mandat ostvaruje kao mehanizam ravnopravnosti za unapređenje, praćenje i podršku jednakog tretmana bez diskriminacije po osnovama zaštićenim Zakonom o ravnopravnosti polova i Zakonom o zaštiti od diskriminacije, kao i u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu. Takav mandat Ombudsman ostvaruje kroz nadzor nad provođenjem Zakona o zaštiti od diskriminacije, istraživanje slučajeva diskriminacije, promociju dobrih praksi ravnopravnosti, informisanje javnosti o slučajevima diskriminacije, postupanje u slučajevima rodne diskriminacije, kao i saraduje sa socijalnim partnerima, domaćim i međunarodnim nevladinim organizacijama.

Statistički sažetak žalbi i predmeta

Ombudsman je u 2023. godini primio 1.660 pritužbi građana Republike Kosova sa pritužbama na kršenje ljudskih prava i sloboda od strane organa javne vlasti u Republici Kosova.

Prema žalbama podnetih od strane građana, uočava se da se najveći broj njih odnosi na: *pravo na pravično i nepristrasno suđenje, pravo na pravno sredstvo, pravo na rad i obavljanje profesije, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, zaštitu imovine, jednakost pred zakonom, prava optuženih, prava deteta* itd.

U narednim tabelarnim prikazima detaljnije su prikazane napomene o ukupnom broju primljenih **žalbi** prema nacionalnoj pripadnosti podnosioca **žalbi**, polu, odgovornim državnim organima protiv kojih su podnete žalbe, broju predmeta za koje je odlučeno da su okončani/zatvoreni, broju izveštaja i preporuka objavljenih protiv organa javne vlasti i primjenjivosti preporuka.

Tabela 1. Pritužbe podnesene kod Ombudsmana u 2023 godini

Ukupan broj podnetih žalbi	1660
Broj osoba uključenih u žalbama	4296
Etnička pripadnost podnosioca žalbi	
Albanci	1409
Srbi	154
Bošnjaci	23
Aškalije	22
Romi	19
Turci	11
Egipčani	7
Goranci	2
Ostali	13
Pol podnosioca žalbi	
Muškarci	1162
Žene	498
Odgovorni državni organi protiv kojih su upućene žalbe (jedna žalba može da ima više od jedne odgovorne strane).	
Sudovi	474
Ministarstva	448
Opštine	235
Državni tužilac	73
Policija	59
Javna preduzeća	48

Privatno lice	45
Privatne kompanije	32
Strane vlasti	11
Kosovska Agencija za Privatizaciju	11
Ostalo	340

Tabela 2. Broj podnetih žalbi, prema poglavlju II Ustava, osnovna prava i slobode (jedna žalba može da uključi više prava i sloboda)

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	451
Pravo na pravno sredstvo	419
Pravo na rad i obavljanje profesije	392
Zdravstvena i socijalna zaštita	275
Zaštita imovine	169
Jednakost pred zakonom	112
Prava optuženog	95
Prava deteta	50
Pravo na obrazovanje	39
Zabrana mučenja, surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja	33
Ljudsko dostojanstvo	25
Pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice	21
Odgovornost za životnu sredinu	15
Sloboda kretanja	14
Pravo na pristup javnim dokumentima	12
Pravo na život	10
Pravo na privatnost	7
Sloboda udruživanja	5
Pravo na slobodu i sigurnost	5
Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	4
Slučajevi za medijaciju	3
Sloboda izražavanja	3
Sudska zaštita prava	3
Sloboda Medija	3
Ostalo	2

Tabela 3. Žalbe za koje je odlučeno da su neprihvatljive

Broj neprihvatljivih žalbi	1022
Neprihvatljive žalbe, prema članovima Zakona o Ombudsmanu	
U korišćenju pravnih sredstava – Član 22, tačka 1.3	329
Nema povrede, nema loše administriranje - Član 22, tačka 1.1	229
Nekorišćenje pravnih lekova - Član 22, tačka 1.4	221
Van nadležnosti - Član 21, tačka 1.3.1	169
Nezainteresovanost, neuspeh stranke - Član 22, tačka 1.2	49
Izveštaj je objavljen ¹ - Član 24, tačka 3	15
Podneseno nakon zakonskog roka - Član 21, tačka 1.3.2	4
Zloupotreba prava na žalbu – Član 21, tačka 1.3.4	3
Anonimna žalba - Član 21, tačka 1.3.3	3

Tabela 4. Žalbe koje čekaju da budu razmatrane

Broj žalbi koje čekaju da budu razmatrane	4
--	----------

Tabela 5. Žalbe za koje je odlučeno da su prihvatljive za istragu

Broj žalbi za koje je odlučeno da su prihvatljive za istragu	654
Broj slučajeva za istragu koje je pokrenuo Ombudsman po (Ex officio)	39
Etnička pripadnost podnosilaca žalbi na osnovu istraženih žalbi	
Albanci	493
Srbi	126
Bošnjaci	8
Romi	7
Turci	7
Aškalije	5
Egipčani	3
Ostalo	5
Pol podnosilaca žalbi, na osnovu istraženih žalbi	
Muškarci	461
Žene	193
Javne vlasti odgovorne u slučajevima istraženih žalbi (jedna žalba može da ima više od jedne odgovorne strane)	
Sudovi	221
Ministarstva	152
Opštine	87
Državni tužilac	31
Policija	25

¹ U vezi sa žalbenim tvrdnjama u ovim slučajevima, Ombudsman je objavio Izveštaje sa preporukama

Javna preduzeća	17
Privatno lice	4
Kosovska Agencija za Privatizaciju	3
Privatne kompanije	3
Strane vlasti	2
Ostalo	185

Tabela 6. Broj istraženih žalbi, prema poglavlju II Ustava, osnovna prava i slobode (jedna žalba može da uključuje više prava i sloboda)

Pravo na rad i obavljanje profesije	227
Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	215
Pravo na pravno sredstvo	132
Jednakost pred zakonom	85
Zdravstvena i socijalna zaštita	65
Zaštita imovine	51
Prava deteta	31
Pravo na obrazovanje	21
Prava optuženog	16
Zabrana mučenja, surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja	14
Ljudsko dostojanstvo	12
Odgovornost za životnu sredinu	12
Pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice	10
Pravo na život	6
Sloboda udruživanja	4
Sloboda kretanja	3
Pravo na privatnost	3
Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti	3
Pravo na pristup javnim dokumentima	3
Sloboda izražavanja	3
Pravo na slobodu i sigurnost	2
Ostalo	4

Tabela 7. Broj slučajeva po službenoj dužnosti, prema poglavlju II Ustava, osnovna prava i slobode (jedna žalba može da uključuje više prava i sloboda)

Prava deteta	9
Pravo na rad i obavljanje profesije	8
Jednakost pred zakonom	7
Zdravstvena i socijalna zaštita	6
Odgovornost za životnu sredinu	6
Pravo na obrazovanje	4

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje	4
Zabrana mučenja, surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja	4
Zaštita imovine	3
Pravo na pravno sredstvo	2
Ljudsko dostojanstvo	2
Sloboda kretanja	1

Tabela 8. Žalbe rešene okončanjem istraga (uključuje žalbe iz 2023. i prethodnih godina)

Ukupan broj završenih/zatvorenih žalbi	553
Završene/zatvorene žalbe prema članovima Zakona o Ombudsmanu	
Rešeno u skladu sa zahtevom podnosioca žalbe - Član 21, tačka 1.5	216
Neprihvatljiva, nema povrede, loše administracije - Član 22, tačka 1.1	146
Neprihvatljiva žalba, u korišćenju pravnih sredstava - Član 22, tačka 1.3	65
Zatvoren predmet izveštajem ² - Član 24, tačka 3	59
Neprihvatljiv predmet, nisu korišćena pravna sredstva - Član 22, tačka 1.4	30
Zatvoren predmet zbog nezainteresovanosti žalioca, neuspeh stranke - Član 22, tačka 1.2	26
Neprihvatljiv predmet, van jurisdikcije - Član 21, tačka 1.3.1	11

Tabela 9. Izveštaji sa preporukama, Pisma sa preporukama, Amicus curiae, Mišljenja

Izveštaji o istraženim žalbama (podnetih od strane građana)	16
Izveštaji o istraženim slučajevima na inicijativu Ombudsmana, Ex officio	12
Izveštaji NMP-a	4
Pisma sa preporukama za istražene žalbe (podnetih od strane građana)	2
Preporuke u izveštajima i pismima preporuke	300
Amicus Curiae	1
Mišljenja	1
Zahtev Ombudsmana Ustavnom sudu	1
Komentari Ombudsmana za Ustavni sud	5

Tabela 10. Izveštaj ex officio br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova³

Preporuke u Izveštaj ex officio br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova	536
---	------------

² U vezi sa ovim žalbama Ombudsman je objavio Izveštaje sa preporukama

³ Dana 30. decembra 2022. godine, objavljen je Izveštaj ex officio br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova, preko koje je nadležnima upućeno 536 preporuka. Ove preporuke nisu ocenjene za implementaciju u 2022. godini jer su adresirane poslednjeg dana u godini, stoga su praćene i upućene za implementaciju tokom 2023. godine.

Tabela 11. Primenjivost preporuka Ombudsmana, od strane odgovornih državnih vlasti

<i>Odgovorne vlasti</i>	<i>Primenjene preporuke</i>	<i>Preporuke delimično primenjene</i>	<i>Neprimenjene preporuke</i>	<i>Preporuke koje čekaju da se primene</i>
Predsedništvo Republike Kosova	0	0	0	1
Skupština Republike Kosova	0	0	0	2
Vlada Republike Kosova	2	0	0	7
Ministarstvo unutrašnjih polsova i Kancelarija Premijera /KDU	0	0	0	1
Ministarstvo Pravde	5	4	0	12
Ministarstvo unutrašnjih polsova	0	0	0	3
Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija	5	0	0	12
Ministarstvo finansija, rada i transfera	1	0	0	9
Ministarstvo kulture, omladine i sporta	1	0	0	2
Ministarstvo vanjskih poslova i dijaspora	0	0	0	1
Ministarstvo za zajednice i povratak	0	1	0	1
Ministarstvo životne sredine, prostornog planiranja i infrastrukture	0	0	0	6
Ministarstvo industrije, preduzetništva i trgovine	0	0	0	1
Ministarstvo privrede	0	0	0	1
Policija Kosova	5	0	0	0
Kosovski Institut za javnu administraciju	0	0	0	1
Ministarstvo zdravlja – Univerzitetska bolnička i klinička služba Kosova	0	2	0	7
Univerzitetska bolnička i klinička služba Kosova	0	0	0	2
Centralna Banka Republike Kosova	0	0	0	1
Institut za sudsku medicinu	0	0	0	2
Kosovska Agencija za Forenziku	1	0	0	1
Nacionalna Kancelarija za Reviziju	0	0	0	1
Univerzitet Prištine	0	0	0	1
Kosovska Agencija za Akreditaciju	1	0	0	1
Agencija za upravljanje memorijalnim kompleksima na Kosovu	0	0	0	1
Vladina komisija za nestala lica	0	0	0	1
Tužilački savet Kosova	5	0	0	1
Sudski savet Kosova	0	0	0	1
PKVSK	1	0	0	0
Specijalno Tužilaštvo Republike Kosova	0	0	0	1
Apelacioni sud	1	0	0	1

Osnovni sud u Prištini	3	0	0	8
Akademija Pravde	0	0	0	1
Opština Prištine	1	0	0	12
Opština Prizrena	2	0	0	10
Opština Uroševac	0	0	0	10
Opština Peć	0	0	0	1
Opština Skenderaj	0	0	0	5
Opština Podujevo	0	0	0	5
Opština Južna Mitrovica	2	0	0	1
Opština Severna Mitrovica	0	0	0	3
Opština Vučitrn	0	0	0	5
Opština Kosovo Polje	0	0	0	4
Opština Glogovac	0	0	0	3
Opština Đakovice	2	0	0	2
Opština Gnjilana	0	0	0	5
Opština Mališevo	0	0	0	3
Opština Dečana	0	0	0	4
Opština Kline	0	0	0	4
Opština Suva Reka	0	0	0	3
Opština Orahovac	0	0	0	2
Opština Istok	0	0	0	4
Opština Štimlje	0	0	0	3
Opština Junik	1	0	0	3
Opština Kačanik	0	0	0	3
Opština Lipljane	2	0	0	2
Opština Vitine	0	0	0	4
Opština Gračanice	0	0	0	4
Opština Obilić	0	0	0	7
Opština Kamenice	0	0	0	5
Opština Elez Hana	0	0	0	4
Opština Dragaš	0	0	0	4
Opština Štrpce	0	0	0	5
Opština Parteš	0	0	0	6
Opština Klokot	0	0	0	4
Opština Ranilug	0	0	0	4
Opština Novo Brdo	0	0	0	4
Opština Mamuša	0	0	0	4
Opština Leposavić	0	0	0	3
Opština Zvečane	0	0	0	3
Opština Zubin Potok	0	0	0	3
Ukupno	41	7	0	252

Tabela 12. Primenjivost preporuka od strane odgovornih državnih vlasti u vezi sa Izveštajem ex officio br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova

<i>Odgovorne vlasti</i>	<i>Primenjene preporuke</i>	<i>Preporuke delimično primenjene</i>	<i>Neprimenjene preporuke</i>	<i>Preporuke koje čekaju da se primene</i>
Skupština Republike Kosova	0	0	3	1
Vlada Republike Kosova	1	0	0	1
Agencija za Statistike Kosova	1	0	0	0
Ministarstvo zdravlja	7	10	1	8
Inspektorat Zdravlja	0	1	0	5
Farmaceutski Inspektorat	0	0	0	2
	0	0	0	2
Sanitarni Inspektorat				
Ministarstvo obrazovanja, nauke, tehnologije i inovacija	0	0	0	1
Inspektorat obrazovanja	0	0	0	1
Nacionalni institut za javno zdravlje na Kosovu	2	1	0	3
Univerzitetska Bolnička i Klinička Služba Kosova	9	2	0	4
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu - Dečane	0	0	2	0
Glavni Centar Porodične Medicine - Dečane	0	0	11	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu - Dragaš	0	0	2	0
Glavni Centar Porodične Medicine - Dragaš	10	1	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu - Uroševac	0	0	1	0
Glavni Centar Porodične Medicine - Uroševac	0	0	11	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu - Kosovo Polje	0	1	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine - Kosovo Polje	9	2	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu - Glogovac	0	0	2	0
Glavni Centar Porodične Medicine - Glogovac	0	0	11	0

Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Gračanica	0	0	12	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Đakovica	0		0	0
		1		
Glavni Centar Porodične Medicine – Đakovica	10	1	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Gnjilane	0	0	1	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Gnjilane	0	1	10	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Elez Han	0	1	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Elez Han	5	4	0	2
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Istok	0	0	2	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Istok	7	2	2	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Junik	1	0	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Junik	8	0	2	1
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Kačanik	0	2	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Kačanik	7	4	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Kamenica	0	0	1	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Kamenica	0	0	11	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Klina	0	0	2	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Klina	0	0	11	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Klokot	0	0	12	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Leposavić	0	0	12	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Lipljane	1	1	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Lipljane	7	4	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Mališevo	1	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Mališevo	1	0	0	10
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Mamuša	0	0	0	1

Glavni Centar Porodične Medicine – Mamuša	0	1	0	10
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Južna Mitrovica	0	0	1	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Južna Mitrovica	10	1	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Severna Mitrovica	1	0	11	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Novo Brdo	0	0	1	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Novo Brdo	0	0	0	11
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Obilić	0	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Obilić	0	1	0	10
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Parteš	0	0	0	12
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Peć	0	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Peć	10	0	0	1
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Orahovac	1	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Orahovac	11	0	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Ranilug	1	0	0	11
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Podujevo	0	0	0	2
Glavni Centar Porodične Medicine – Podujevo	11	0	0	0
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Priština	1	0	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Priština	9	0	0	2
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Prizren	1	0	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Prizren	1	0	0	10
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Skenderaj	0	0	0	2
Glavni Centar Porodične Medicine – Skenderaj	8	0	0	3
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Suva Reka	1	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Suva Reka	10	0	0	1

Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Štrpce	1	0	0	11
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Štimlja	0	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Štimlja	10	0	0	1
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Vitina	1	0	0	1
Glavni Centar Porodične Medicine – Vitina	10	0	0	1
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Vučitrn	1	0	0	0
Glavni Centar Porodične Medicine – Vučitrn	10	0	0	1
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Zubin Potok	1	0	0	11
Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu – Zvečan	0	0	0	12
Ukupno	197	42	135	162

Tabela 13. Primenjivost preporuka Ombudsmana datih u izveštajima, pismima sa preporukama iz 2023. i u Izveštaju ex officio br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova⁴

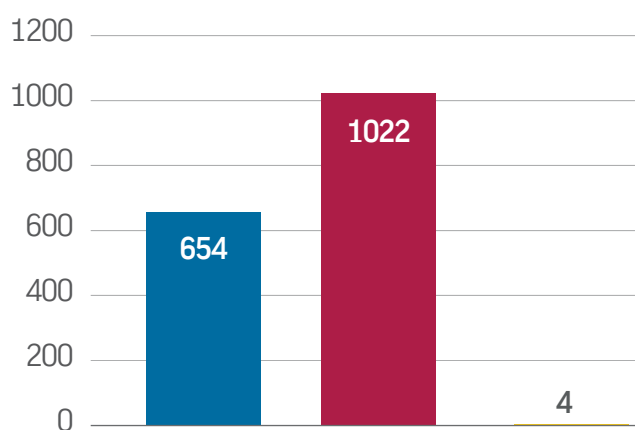
<i>Ukupan broj preporuka</i>	<i>Primenjenene preporuke</i>	<i>Preporuke delimično primenjene</i>	<i>Nepremenjenene preporuke</i>	<i>Preporuke koj ećekaju da se primen</i>
836	238	49	135	414

Grafički prikaz statistike žalbi podnesenih Ombudsmanu

1. januar 2023.god. - 31. decembar 2023.god.

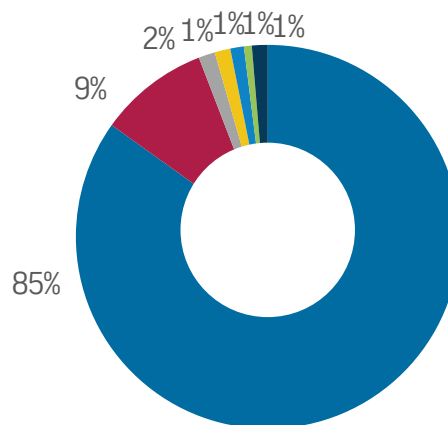
Slika 1. Procenat žalbi građana koje su razmotrene/rešene od strane Ombudsmana

- Žalbe za koje je odlučeno da su prihvatljive za istragu
- Žalbe za koje je odlučeno da su neprihvatljive za istragu
- Žalbe koje čekaju da budu razmatrane

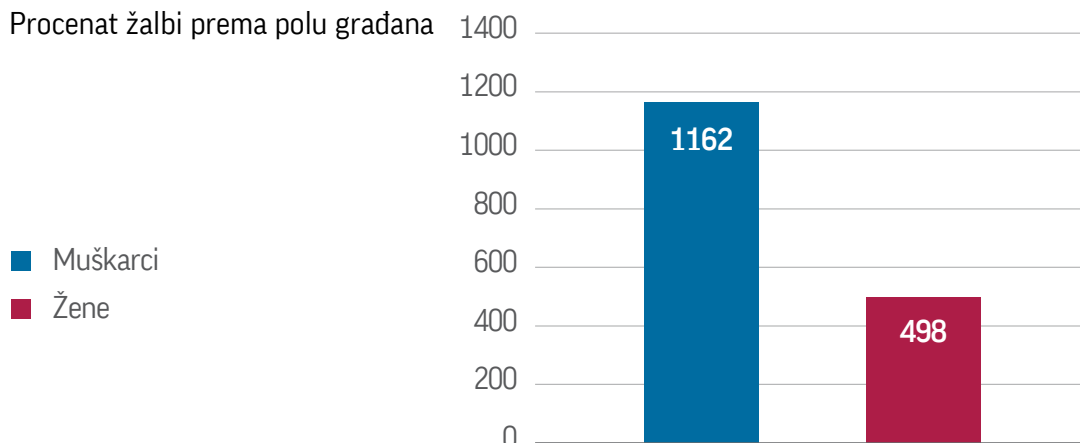

Slika 2. Procenat žalbi prema etničkoj pripadnosti građana

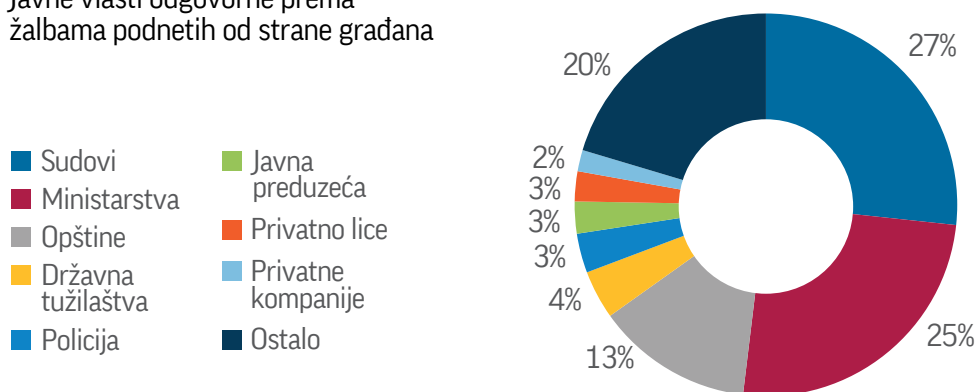
- Albanci
- Serbi
- Bošnjaci
- Aškaljije
- Romi
- Turci
- Ostali

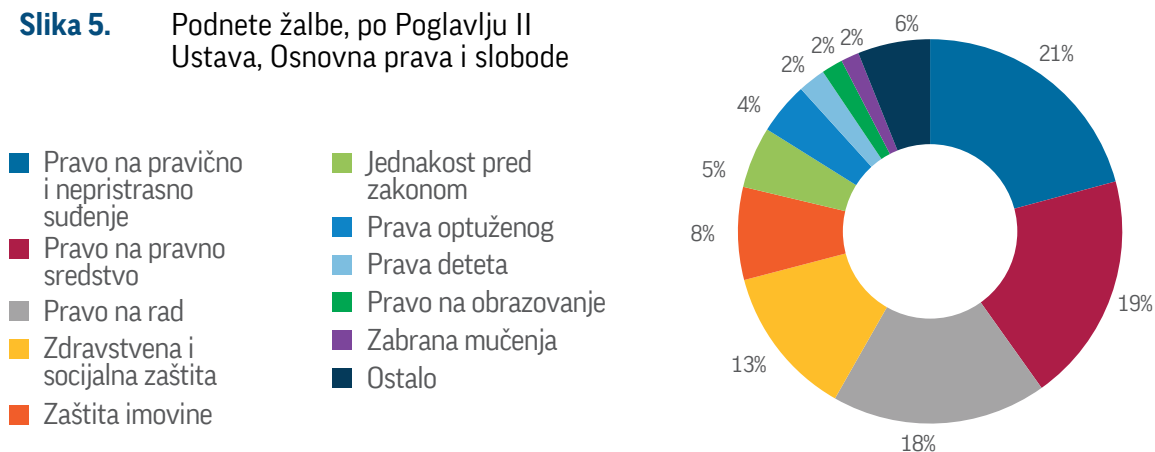
Slika 3. Procenat žalbi prema polu građana

Slika 4. Javne vlasti odgovorne prema žalbama podnetih od strane građana

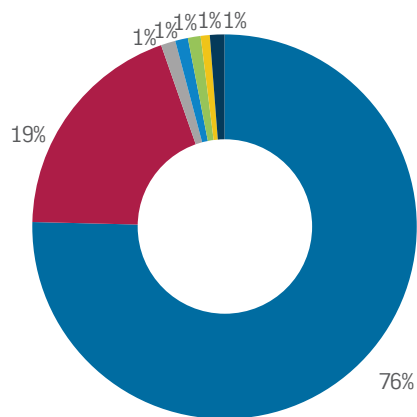

Slika 5. Podnete žalbe, po Poglavlju II Ustava, Osnovna prava i slobode

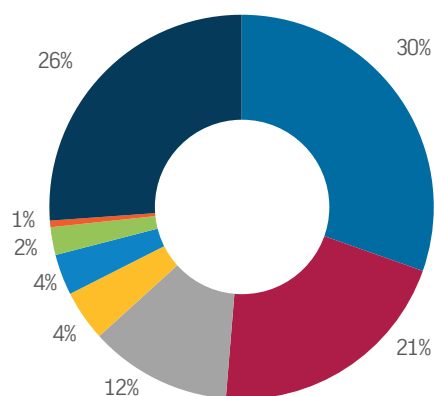
Slika 6. Žalbe pokrenute za istragu, prema etničkoj pripadnosti građana

- Albanci
- Serbi
- Bošnjaci
- Romi
- Turci
- Aškaljije
- Ostali

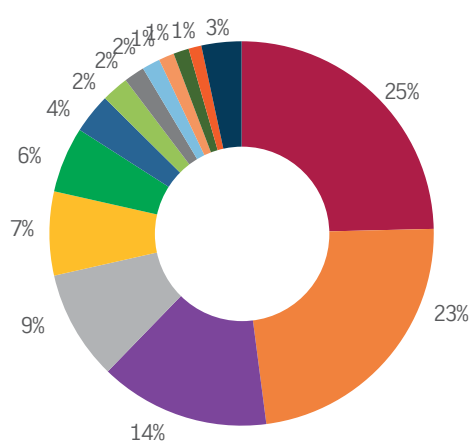
Slika 7. Odgovorne javne vlasti, prema istraženim žalbama

- Sudovi
- Ministarstva
- Opštine
- Državna tužilaštva
- Policija
- Javna preduzeća
- Privatno lice
- Ostalo

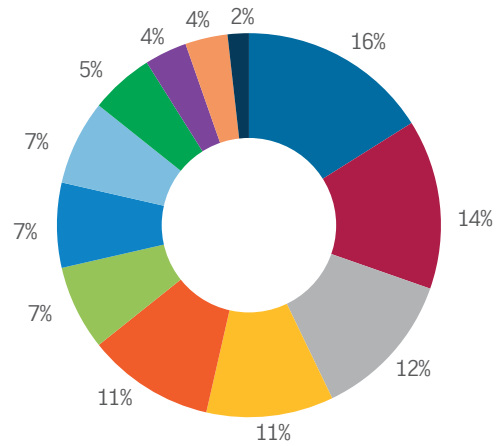
Slika 8. Istražene žalbe, po Poglavlju II Ustava Osnovna prava i slobode

- Pravo na rad i obavljanje profesije
- Pravo na pravično i nepristrasno suđenje
- Pravo na pravno sredstvo
- Jednakost pred zakonom
- Zdravstvena i socijalna zaštita
- Zaštita imovine
- Prava deteta
- Pravo na obrazovanje
- Prava optuženog
- Zabrana mučenja postupanja
- Ljudsko dostojanstvo
- Odgovornost za životnu sredinu
- Pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice
- Ostalo

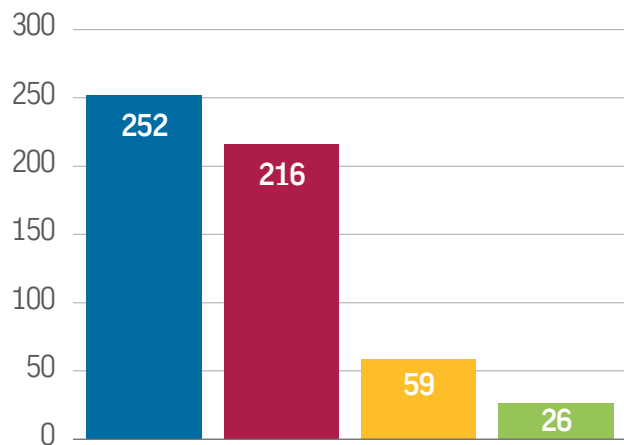
Slika 9. Istražene žalbe Ex.officio, po Poglavlju II Ustava Osnovna prava i slobode

- Prava deteta
- Pravo na rad i obavljanje profesije
- Pravo na pravno sredstvo
- Jednakost pred zakonom
- Odgovornost za životnu sredinu
- Pravo na obrazovanje
- Pravo na pravično i nepristrasno suđenje
- Zabrana mučenja, surovog neljudskog ili ponižavajućeg postupanja
- Zaštita imovine
- Pravo na pravno sredstvo
- Ljudsko dostojanstvo
- Sloboda kretanja

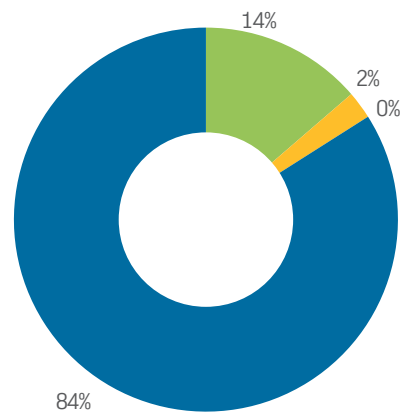
Slika 10. Rešene žalbe završetkom/okončanjem istrage (uključuju se i žalbe 2023 godine i prethodnih godina)

- Neprihvatljive
- Rešeno u skladu sa zahtevom podnosioca žalbe
- Objavljen izveštaj sa preporukama
- Neinteresovanost stranke

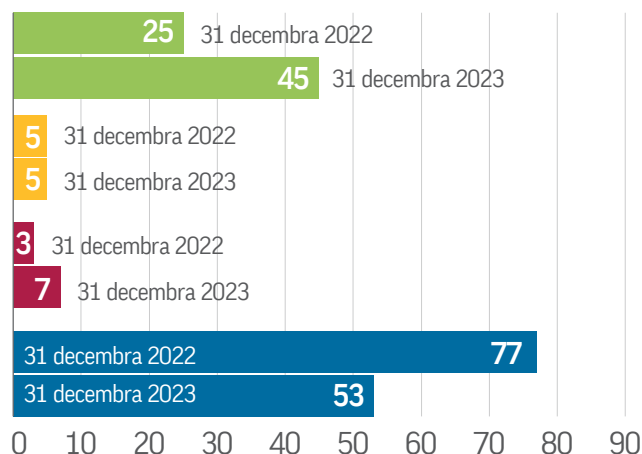
Slika 11. Procenat primenjivosti preporuka Ombudsmana objavljenih tokom 2023. godine od strane odgovornih javnih vlasti

- Primenjive preporuke
- Preporuke delimično primenjive
- Neprimenjive preporuke
- Preporuke koje čekaju da se primene

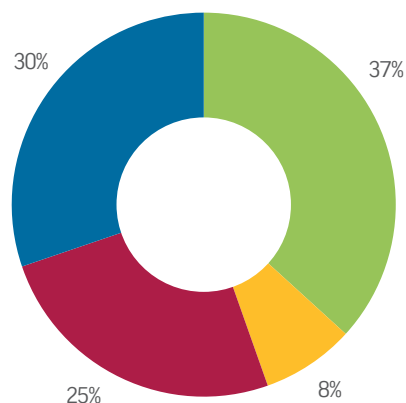
Slika 12. Procenat primenljivosti preporuka Ombudsmana objavljenih tokom 2022. godine, od 31. decembra 2022. i 31. decembra 2023.

- Primenjene preporuke
- Preporuke delimično primenjene
- Neprimenjene preporuke
- Preporuke koje čekaju da se primene

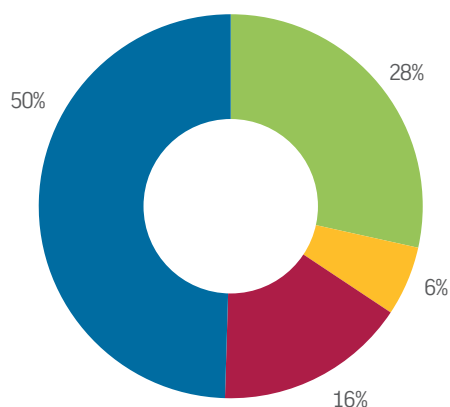
Slika 13. Procenat primenljivosti preporuka nadležnih javnih organa koji se odnose na Izveštaj po službenoj dužnosti br. 577/2021, prava na seksualno i reproduktivno zdravlje u Republici Kosova

- Primenjene preporuke
- Preporuke delimično primenjene
- Neprimenjene preporuke
- Preporuke koje čekaju da se primene

Slika 14. Procenat primenljivosti preporuka nadležnih javnih organa

- Primenjene preporuke
- Preporuke delimično primenjene
- Neprimenjene preporuke
- Preporuke koje čekaju da se primene

The background consists of several overlapping, curved shapes in various shades of blue, creating a modern, abstract design. The colors range from a deep, dark blue to a lighter, sky-blue hue. The shapes are layered, with some appearing more prominent than others, creating a sense of depth and movement.

Zaštita ljudskih prava od strane Ombudsmana

Osnovna prava

Ljudsko dostojanstvo

Ljudsko dostojanstvo je neodvojivi deo ljudskog bića i njegove ličnosti. Ovo uključuje duboko razumevanje ljudskih vrijednosti i ljudskih prava. Kako je definisano Ustavom, u članu 23 [Ljudsko dostojanstvo]: „*Ljudsko dostojanstvo je neosporivo i predstavlja osnov svih ljudskih prava i osnovnih sloboda.*“

U vezi sa povredom ljudskog dostojanstva, Ombudsman je primio dvadeset pet (25) žalbi, od kojih je jedanaest (11) procesuirano na dalje istraživanje.

U žalbama koje su primljene se tvrdi da su povređena i druga prava zaštićena Ustavom i međunarodnim instrumentima, kao što su pravo na obrazovanje, jednakost pred zakonom, pravo na život, zabrana torture, pravo na privatnost, pravo na prava optuženog, te pravo na rad i obavljanje profesije.

Shodno sa primljenim žalbama, Ombudsman izražava zabrinutost zbog povrede ljudskog dostojanstva u vezi sa povredom prava na puno uključivanje u obrazovanje dece sa ograničenim sposobnostima i diskriminacijom zbog ograničenih sposobnosti, od strane nadležnih organa javne vlasti.⁵

Takođe, iz primljenih žalbi zabrinjavajuća je povreda dostojanstva u vezi sa pravom na rad i obavljanje profesije.⁶

Kada se povreda dostojanstva odnosi na pravo na privatnost, to je slučaj kada su se stranke žalile da u Komisiji za priznanje i proveru statusa silovanih lica tokom rata, stranke moraju da čekaju u istom prostoru kao i druge stranke, zbog čega oni tvrde da se

ne radi dovoljno na zaštiti njihove privatnosti, ali se ni oni ne tretiraju kako se predviđeno prema uslovima koje su postavljene od strane Komisije. Tokom razmatranja ove žalbe, Ombudsman je utvrdio da se u ovom slučaju povreda prava na dostojanstvo se nadovezuje i na povredu prava na privatnost (član 14) i prava na jednakost pred zakonom (član 24).⁷

Druga situacija, za koju je Ombudsman otvorio istragu, je slučaj grupe građana opštine Mališevo kojima nije dozvoljeno da se priključe na električnu mrežu uprkos brojnim zahtevima upućenim KEDS-u. Razlog za nepriključivanje na mrežu, prema KEDS-u, ispostavlja se da je “ [...] elektroenergetski projekat za celo naselje” [...] i do tada će oko 20 kuća nastaviti da živi u mraku, što dodatno otežava, posebno ozbiljnu ekonomsku situaciju i ozbiljno narušava ljudsko dostojanstvo, da je u ovom slučaju Ombudsman utvrdio povredu prava na imovinu (član 46) i prava na jednakost pred zakonom (član 24).⁸

Posebna zabrinutost Ombudsmana je povreda ljudskog dostojanstva, porodica koje žive u siromaštvu. Teški ekonomski uslovi i siromaštvo potkopavaju pravo na dostojanstven život. U svetlu ove zabrinutosti, Ombudsman je posetio selo Janjevo i nedavno je obavešten o teškim uslovima u kojima žive meštani ovog sela. Nakon posete, Ombudsman je saopštenjem za javnost pozvao nadležne organe da poduzmu hitne mere za saniranje situacije.⁹ Zabrinjavajuća je situacija sa teškom ekonomskom i socijalnom situacijom, kao i zagađenjem životne sredine u naselju u opštini Mitrovica u kojem živi većina pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice. Ova situacija će biti detaljnije obrađena u delu izveštaja o zaštiti od

5 Ž. br. 565/2023, H. Protiv ODO-a; U ovom slučaju, žalilja, majka koja ima dete sa ograničenim sposobnostima, žalila se na nedostatak asistenta u školi.

6 Ž.br. 210/2023. F. Protiv CBK, BpB, Pro Credit, Raiffeisen; Podnosiocu žalbe je onemogućeno da otvori račun u banci zbog toga što je ranije osuđivan.

7 Ž. br. 354/2023, H. Protiv Komisije;

8 Ž. br. 465/2023, Berisha i ostali protiv KEDS-a, Opština Mališevo;

9 Dana 10 oktobra 2023.godine, Ombudsman je sa saradnicima obavio posetu u selu Janjevo;

diskriminacije. O ovom slučaju, Ombudsman je reagovao putem saopštenja za javnost¹⁰

Ombudsman je objavio Izveštaj sa preporukama¹¹ u vezi sa nedostatkom uslova za život zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji su vraćeni iz Severne Makedonije u Obilić. Svrha izveštaja je bila da se skrene pažnja lokalnim i centralnim vlastima na potrebu da se preduzimaju postoci i stvaraju dostojanstveni uslovi za život povratnika u selu Plemetin.

Takođe, u vezi sa stanjem nedostatka pijaće vode i neregulacije otpadnih voda u selu Marec, Ombudsman je ocenio tešku situaciju života stanovnika ovog sela. Nedostatak vode za piće krši pravo na dostojanstven život¹². Ombudsman je ovom prilikom izdao saopštenje za javnost, pozivajući nadležne organe da u razumnom roku preduzmu radnje na rešavanju ovog problema u cilju zaštite života građana i zaštite životne sredine na ovom lokalitetu¹³.

Ombudsman je nakon posete Psihijatrijskoj klinici i Urgentnom centru za psihijatrijsku intenzivnu njegu (UCPN)¹⁴ utvrdio da uslovi koji se pružaju ne zadovoljavaju standarde za lečenje tamošnjih rezidenata, i stoga je izdao izveštaj sa preporukama u kojem nadležnim institucijama preporučuje poboljšanje infrastrukture, aktiviranje prostorija za hitne slučajeve u drugim regionalnim bolnicama, donošenje podzakonskih akata koji bi omogućili da Zakon o mentalnom zdravlju bude primenljiv, kao i da preduzimaju sve potrebne mere kakao bi se obezbedilo dostojanstveno lečenje.

Ombudsman je, nakon objavljivanja slučaja u kojem se vidi da je primenjeno nasilje nad starijom ženom od strane osoblja doma u kojem borave stara lica, posetio ovaj dom i pokrenuo istragu. Na osnovu ovog slučaja izvršena je potpuna istraga situacije,

posećena su 3 centra za socijalni rad u kojima borave starija lica radi procjene stanja starijih i poštovanja njihovih prava. Nakon istrage, Ombudsman je objavio Izveštaj, kojim je, između ostalog, preporučio Ministarstvu pravde da se izmenom i dopunom Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama, uključe sve domaće i međunarodne pravne garancije za poštovanje prava starijih osoba, da se stvori baza podataka za identifikaciju starijih osoba pod socijalnim staranjem.

Takođe, preporučeno da se jača Jedinica za Monitoring i Inspekciju socijalnih službi, da se organizuju adekvatne obuke za socijalne radnike za tretiranje starih lica; Opšti savet socijalnih i porodičnih usluga da bude delotvoran i funkcionalan u svojim zakonskim odgovornostima; da se preduzimaju sve mere kako bi osigurale da javne i privatne ustanove koje pružaju socijalne usluge ispunjavaju sve standarde i kriterije za dostojanstven i nediskriminatorski tretman svih starijih osoba u socijalnoj zaštiti.

Ombudsman je Izveštajem po službenoj dužnosti br. 577/2021 koji se odnosi na prava u seksualnom i reproduktivnom zdravlju, između ostalog, konstatovao da žene i devojke nisu bile dostojanstveno tretirane kada su tražile zdravstvene usluge za SRZ, zbog nedostatka adekvatnih prostora i infrastrukture u javnim zdravstvenim ustanovama i neprikladni jezik koji koristi zdravstveno osoblje.

Takva konstatacija proizilazi iz nalaza istraživanja koji su pokazali nedostatak potrebnih prostora i infrastrukturnih uslova za pružanje zdravstvenih usluga ženama i devojka sa ograničenim sposobnostima, onim koje su dijagnosticirane karcinomom, dugim čekanjima za lečenje, nedostojanstvenim tretmanom tokom pobačaja, i tokom post-nege nakon abortusa.

10 <https://oik-rks.org/2023/03/30/>

11 Dana 17 novembra 2023, Ombudsman je objavio Izveštaj sa preporukama Ex Officio br. 453/2018;

12 Dana 4 decembar 2023, Ombudsman je sa saradnicima obavio posetu u selu Marevce;

13 <https://oik-rks.org/2023/12/04/>

14 Dana 04.10.2023, Ombudsman je objavio Izveštaj sa preporukama za Psihijatrijsku kliniku i Hitnu psihijatrijsku intenzivnu negu (HPIN);

Istraga je takođe otkrila i jezik kojim se zdravstveno osoblje služi tokom pružanja zdravstvenih usluga ženama sa ograničenim sposobnostima, koji je često bio neprikladan, što je uticalo na većinu njih da se osećaju da se prema njima ne postupa dostojanstveno.

Ombudsman je zaključio da nedostojanstveno postupanje prema ženama i devojkama tokom pružanja zdravstvenih usluga za SRZ predstavlja kršenje ljudskih prava i preporučio nadležnim institucijama da preduzmu sve neophodne mere da obezbede dostojanstveno lečenje, što je jedno od zagantovanih prava koja se moraju poštovati u svim zdravstvenim institucijama.

Pravo na život

Ustav Republike Kosovo garantuje pravo na život. Ustav izričito kaže da svaki pojedinac uživa pravo na život, a smrtna kazna je zabranjena.¹⁵ Takođe, ovo pravo je zagantovano međunarodnim instrumentima, kao što su Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima Ujedinjenih Nacija¹⁶, Evropska konvencija o ljudskim pravima¹⁷, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima¹⁸, koji su deo pravnog i ustavnog sistema u Republici Kosova i imaju prednost, u slučaju sukoba, nad odredbama zakona i drugih akata javnih institucija u Republici Kosova¹⁹. Gore navedeni akti utvrđuju obavezu država potpisnica da garantuju da ovo pravo bude zaštićeno zakonom i da niko pod njihovom jurisdikcijom ne bude samovoljno lišen života.

U izveštajnom periodu, Ombudsman je primio deset (10) pritužbi koje se odnose na pravo na život. Nakon ispitivanja ovih pritužbi, Ombudsman je zaključio da nije bilo povrede ili propusta nadležnih organa da

zaštite ovo ustavno pravo.

Međutim, imajući u vidu izveštaj Kosovske policije o porastu broja slučajeva ubistava tokom ove godine, Ombudsman skreće pažnju i izražava zabrinutost zbog hitne potrebe da se preduzmu sve neophodne mere da se ova pojava spreči.

U praksi ovo pravo uključuje i zaštitu zatvorenika, uz obavezu države da preduzme neophodne mere za zaštitu lica lišenih slobode, kao i da adekvatno istraži slučajeve smrti u mestima gde se drže lica lišenih slobode.

Sloboda kretanja

Sloboda kretanja je osnovno ljudsko pravo i podrazumeva slobodno i nesmetano kretanje unutar države i van njenih granica, podjednako za sve. Ustav Republike Kosova garantuje ovo pravo, za sve stanovnike države, na celoj teritoriji, bez ograničenja i nezakonitog mešanja.²⁰

Zakoni Republike Kosova²¹ predviđaju slobodno kretanje unutar države, putovanja u inostranstvo, imigraciju i repatrijaciju. Država garantuje ovo pravo svim licima za koje je odgovorna, na celoj teritoriji države bez ograničenja i nezakonitog mešanja. Odgovorne institucije imaju obavezu, da bez ikakve diskriminacije i nezakonitih ograničenja, preduzmu sve neophodne mere kako bi osigurale slobodno kretanje uopšte za sve građane Kosova.

U izveštajnom periodu, Ombudsman je primio 14 pritužbi u vezi sa pravom na slobodu kretanja. Od ovih pritužbi, 11 je proglašeno neprihvatljivim, a tri se nalaze u proceduri istrage.

15 Ustav Republike Kosova, član 25.

16 Ujedinjene nacije, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, član 3.

17 Evropski savet, Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 2.

18 Ujedinjene nacije, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 6.

19 Ustav Republike Kosova, član 22.

20 Ustav Republike Kosova, član 35: "1. Državljan Republike Kosovo i stranci koji su zakoniti stanovnici Kosova, imaju pravo na slobodno kretanje i izbor stanovanja u Republici Kosovo.[...]"

21 Zakon br. 04/L-215 o državljanstvu Kosova, Zakon br. 02/L-121 o prebivalištu i boravištupër, Zakon br. 05/L-015 ličnoj karti, Zakon br. 06/L-036 o izmeni i dopuni Zakona br. 04/L-219 o strancima

Ombudsman je tokom 2023. godine nadležnim organima uputio Izveštaj sa preporukama za slučaj po službenoj dužnosti broj 453/2018²², u vezi sa stvaranjem pogodnih uslova za stanovanje u slučaju povratka zajednica Roma, Aškalijska i Egipćana sa Severne Makedonije u Obilić. Iako je predmet prvobitno otvoren za istragu u vezi sa jednakošću pred zakonom, tokom istrage je utvrđeno da je povređena i sloboda kretanja u smislu uskraćivanja prava na izbor mesta stanovanja, definisanog članom 35. Ustava, relevantnim domaćim zakonodavstvom, kao i Vodećim načelima UN-a o interno raseljenim licima. Između ostalog, Ombudsman je u ovom izveštaju sa preporukama ocenio da je pravo na stanovanje jedno od važnih pitanja za socijalnu stabilnost, zdravlje i kvalitativni razvoj ljudskog blagostanja.

Ombudsman je preporučio nadležnim organima da stvore uslove za održiv povratak, zaštitu, integraciju i razvoj zajednica, a takođe je preporučio da se preduzimaju radnje za stvaranje odgovarajućih uslova za život porodica Roma, Aškalijska i Egipćana, koji su se vratili u selu Plemetin.

Zaštita imovine

Prema Ustavu, pravo na imovinu je zagarantovano²³, ovo pravo je zagarantovano i EKLJP²⁴ i drugim međunarodnim instrumentima.

U izveštajnoj godini Ombudsman je primio 169 žalbi koje se odnose na pravo na zaštitu imovine. Od ovih pritužbi, 51 je otvorena kao predmeti za istragu. Najveći broj istraženih slučajeva odnosi se na odugovlačenje sudskih postupaka imovinskih sporova. Ombudsman je, nakon sprovedenih istražnih radnji, u slučajevima u kojima je utvrdio povrede ove prirode, preporučio sudovima da preduzmu konkretne radnje u pravcu

rešavanja ovih pitanja kako se ne bi povredilo pravo na pravično i nepristrasno suđenje, u razumnom vremenskom roku.

Bivši radnici DP „Liria“ Bardhosh podneli su žalbu Ombudsmanu u vezi sa nerealizacijom nadoknade sredstava (20% eksproprijiranih sredstava) od eksproprijacije imovine DP „Liria“ Bardhosh. U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je 21. septembra 2023. godine objavio izveštaj²⁵ i preporučio Vladi Republike Kosovo da bez daljeg odlaganja izvrši transfer sredstava za naknadu eksproprijirane imovine N.Š. „Liria“ Bardhosh, Kosovskoj agenciji za privatizaciju, tako da se kvalifikovanim radnicima kompanije podeli vrednost od 20% eksproprijirane imovine.

Tokom izveštajne godine, Ombudsman je primio dve žalbe građana Republike Kosovo, koji žive u opštinama Leposavić i Zubin Potok, a takođe je pokrenuo slučaj po službenoj dužnosti u vezi sa eksproprijacijom nepokretne imovine od strane Vlade Republike Kosova. Republike Kosova u ovim opštinama. U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je analizirao pravni osnov i okolnosti slučaja, te je uočio da se u konkretnom slučaju vode postupci pred sudskim instancama, odnosno Preliminarna odluka o eksproprijaciji je u toku razmatranja pred Vrhovnim sudom Kosova. S tim u vezi, Ombudsman ocenjuje da je važno da se postupak eksproprijacije odvija prema odredbama Zakona o eksproprijaciji nepokretnosti, kako bi se poštovala imovinska prava građana gore navedenih opština.

Na osnovu pritužbi građana, kao i na osnovu informacija dobijenih drugim oblicima u vezi sa izazovima u postupku legalizacije objekata bez dozvole, Ombudsman je tokom 2023. godine pokrenuo istražni postupak i aktuelno po službenoj dužnosti razmatra pitanje

22 Vidi: <https://oik-rks.org/2023/11/16/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4532018-mungesa-e-kushteve-te-pershtatshme-per-banim-te-komuniteteve-rom-ashkali-dhe-egjiptian-te-kthyer-nga-maqedonia-e-veriut-ne-obiliq/>

23 Ustav Republike Kosova, član 46.

24 EKLJP, Dodatni Protokol, član 1

25 Izveštaj Ombudsmana Ž.br 835/2016.

uticaja u ljudskim pravima i nesmetanom uživanju imovine, kao rezultat odugovlačenja postupaka legalizacije imovine kao i nepostojanja potvrde o korištenju objekata čija je izgradnja završena.

Pravo na slobodu i sigurnost

Pravo na slobodu i bezbednost je zagantovano Ustavom Republike Kosova²⁶ kao i Međunarodnom konvencijom o građanskim i političkim pravima²⁷ i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima²⁸.

U izveštajnoj godini nije utvrđen slučaj povrede ili uskraćivanja prava zajemčenih članom 29. Ustava.

Ombudsman je preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NMP) redovno i bez upozorenja posetio mesta u kojima se nalaze lica lišena slobode, kao što su policijski pritvorski centri, pritvorski centri i korektivni centri, otvorio je kutije za žalbe i obavi je intervju sa pritvorenim licima. U pojedinim slučajevima primio je tvrdnje o povredi prava na slobodu i sigurnost, pozivajući se na odluke o određivanju pritvora²⁹ i odugovlačenju sudskih postupaka. Takođe, žalba koju je primio NMP odnosi se na obezbeđenje tokom izdržavanja kazne³⁰.

S tim u vezi, Ombudsman je kontinuirano naglašavao ulogu i odgovornost organa vlasti za efikasno sprovođenje pravde, čime bi se osiguralo da pritvor ne prekorači zakonske rokove, au skladu je sa domaćim i međunarodnim aktima za zaštitu prava čoveka.

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje

Pravo na pravično i nepristrasno suđenje zagantovano je Ustavom, članom 31. [Pravo na pravično i nepristrasno suđenje]. Ovo pravo je takođe zagantovano članom 6. EKLJP [Pravo na pravično suđenje].

U pogledu zaštite ljudskih prava i sloboda u odnosu na pravosuđe, Ombudsman se ne meša u sudske istrage koje provode sudovi, ali je nadležan za postupanje po pritužbama u vezi sa pravima zagantovanim članom 31. Ustava i sa članom 6. EKLJP.

Ombudsmanu je primio 451 pritužbu sa navodima o povredi prava na pravično i nepristrasno suđenje, a koji se uglavnom odnose na kašnjenje u postupku pred sudovima. Od primljenih žalbi, njih 215 je otvoreno kao predmeti za dalju istragu. U izveštajnoj godini objavljeno je 14 izveštaja sa preporukama za odugovlačenje sudskih postupaka.

Uprkos činjenici da kašnjenja u sudskim postupcima predstavljaju jednu od zabrinutosti koju je Ombudsman više puta isticao i preporučivao Vladi i Skupštini Republike Kosovo stvaranje pravnog mehanizma za kompenzaciju povreda ove prirode, ovaj mehanizam još nije finaliziran. Građani zemlje, uprkos činjenici da je ovo pravo povređeno, i dalje ostaju bez pravne zaštite u smislu naknade štete za povredu prava na pravično i nepristrasno suđenje.

Međutim, ove godine je došlo do pomaka ka sprovođenju preporuke, i Vlada Kosova je usvojila Koncept-dokument za ostvarivanje građanskih prava, uključujući i pravo stranaka na suđenje u razumnom roku³¹. Jedna od mogućih opcija ovog konceptualnog

26 Ustav Republike Kosova, član 29;

27 Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima, član 9;

28 Evropska konvencija o ljudskim pravima, član 5;

29 Ž.br.568/2023, Plesovic protiv PSRKP;

30 Ž.br.172/2023, Morina protiv PC Prizren;

31 <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/07/KONCEPT-DOKUMENTI-PER-REALIZIMIN-E-TE-DREJTAVE-CIVILE-PERFSHIRE-TE-DREJTEN-E-PALEVE-PER-GJYKIM-BRENDA-KOHES-SE-ARSYESHME.pdf>

dokumenta u pogledu garancije prava na suđenje u razumnom roku je donošenje posebnog zakona u tu svrhu. To bi značilo i određivanje posebnih (delotvornih) pravnih lekova za zaštitu ovog prava.

Ombudsman ističe da je transparentno, efikasno i nezavisno pravosuđe glavni mehanizam za obezbeđivanje vladavine prava, kao jedne od najviših ustavnih vrednosti u Republici Kosova, koja se konkretizuje putem pravednih, dobro obrazloženih sudskih odluka stvarajući okvir za demokratska društva i zaštitu osnovnih prava.

Svi sudovi u zemlji, na osnovu Zakona o sudovima³², dužni su da konačne sudske odluke objavljuju na svojim zvaničnim internet stranicama, a njihovo objavljivanje je nastavljeno tokom izveštajnog perioda³³.

Ombudsman ocenjuje da objavljivanje sudskih presuda, osim što je zakonska obaveza, povećava transparentnost pravosudnog sistema, odgovornost i istovremeno doprinosi povećanju poverenja građana u pravosudni sistem.

Disciplinska odgovornost sudija i tužilaca

Zakonom o disciplinskoj odgovornosti sudija i tužilaca (ZDOST), Ombudsmanu su data dodatna ovlašćenja za primanje pritužbi građana, podnesenih protiv sudije ili tužioca. Prema članu 9.3 zakona: "Fizička i pravna lica mogu podneti žalbu protiv sudije ili tužioca Ombudsmanu."

Na osnovu ovlašćenja ovog zakona, Ombudsman je ove godine primio 11 pritužbi građana protiv sudija i tužilaca, od kojih je 10 pritužbi procesuirano za istragu, a 1 pritužba je odbačena kao neprihvatljiva, jer nije ispunila kriterijume prihvatljivosti u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu i ZDOST-a. Ove godine, u odnosu na prethodnu godinu,

primećuje se blagi porast broja žalbi podnetih u Instituciji Ombudsmana protiv sudija i tužilaca.

Vredi napomenuti da je Ombudsman u svim ovim slučajevima primio odluke nadležnih organa u zakonom predviđenom roku i obavestio podnosiocima žalbe o sa navedenim odlukama.

Pravo na Pravno Sredstvo

Pravo na pravno sredstvo je garantovano članom 32. Ustava, u kome je definisano: "Svako lice ima pravo da koristi pravna sredstva na sudske i administrativne odluke, koje uskraćuju njena/njegova prava ili interese, na zakonom propisan način."³⁴

EKLJP u članu 13. proširuje obim zaštite iu smislu efektivnog izbora, ističući da: "Svako kome su povređena prava i slobode predviđeni u ovoj Konvenciji ima pravo na delotvoran pravni lek pred nacionalnim vlastima, bez obzira jesu li povredu izvršila lica koja su postupala u službenom svojstvu."

Svaki građanin može da koristi pravna sredstva protiv bilo koje odluke organa javne vlasti kada smatra da je neko pravo povređeno. Korištenjem pravnih lekova moguće je vratiti pravo.

U izveštajnoj godini Ombudsman je primio 419 žalbi zbog povrede prava na pravno sredstvo zbog neodgovaranja u roku na podnesene pritužbe. Od primljenih žalbi, 132 žalbe³⁵ su otvorene za istragu, dok ostale ne ispunjavaju kriterijume prihvatljivosti u skladu sa Zakonom o Ombudsmanu.

Protiv nadležnih institucija centralnog nivoa i sudova svih nivoa podneseno je 115 žalbi, od kojih su 63 otvorene za istragu, ali protiv institucija na lokalnom nivou primljeno 297 žalbi, od kojih 64 žalbe su otvorene za istragu.

32 Vidi Zakon br. 06/L-054 o sudovima, član 6.

33 <https://www.gjyqesori-rks.org/aktgjykimet/>

34 Ustav Republike Kosova, član 32

35 IO u slučajevim; Ž.br. 7/2023, Ž.br. 607/2023, Ž.br. 550/2023, Ž.br. 549/2023, Ž.br. 528/2023, Ž.br. 370/2023, Ž.br. 330/2023, Ž.br. 147/2023, Ž.br. 39/2023, Ž.br. 462/2023 [...]

Iz analize razmotrenih predmeta proizilazi da je u odnosu na sudske postupke ovo pravo povređeno zbog dužine (odugovlačenja) postupka razmatranja, što utiče na povredu prava na efektivno rešenje. Dok se u vezi sa administrativnim postupcima konstatuje se da je najčešće kršenje ovog prava rezultat čutanja (nereagovanja) administracije.

Pravo na privatnost

Ustav Republike Kosovo garantuje uživanje prava na poštovanje privatnog i porodičnog života, nepovredivost doma, tajnost prepiske, telefonske i druge komunikacije[1].

Pored Ustava, pravo na privatnost, koje uključuje pravo na privatni život, porodični život, integritet doma, tajnost prepiske, telefonske i druge komunikacije, zagarantovano je i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima[2], Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima[3] kao i Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima[4]

Zakon br. 06/L-082 o zaštiti ličnih podataka (ZZLP) prava, odgovornosti, principe i kaznene mere u vezi zaštite ličnih podataka i privatnosti pojedinaca.

U vezi prava na privatnost i navoda o povredi ovog prava, Ombudsman je tokom 2023. godine primio 7 pritužbi, od kojih su 4 proglašene neprihvatljivim, dok su 3 otvorene za istragu. Istrage za dve od tri prijave otvorene za istragu su završene i utvrđeno je da nema prekršaja i nepravilnosti, dok je za jednu od njih istraga još uvek u toku.

Pravo na Sklapanje Braka i Zasnivanje Porodice

Ustav štiti i garantuje pravo na brak i porodicu i da svako na osnovu slobodnog pristanka uživa pravo na sklapanje braka i pravo na zasnivanje porodice u saglasnosti sa zakonom³⁶. Dalje, Ustavom je utvrđeno da se sklapanje i raskid braka reguliše zakonom i počiva na ravnopravnosti supružnika³⁷, porodica uživa posebnu državnu zaštitu, na zakonom propisan način³⁸.

Ombudsman je tokom ove godine primio 21 pritužbu koja se odnosi na pravo na brak i porodicu, od kojih je 10 procesuirano na dalje istrage, dok je 11 proglašeno neprihvatljivim, jer pitanja kojima na koje se odnosilo bile su van nadležnosti Ombudsmana, nije bilo povrede ljudskih prava, ili su podnosioci žalbi imali priliku da koriste ili su bili u toku korišćenja pravnih lijekova.

Na osnovu analize slučajeva istraženih u Instituciji Ombudsmana, žalbe su se odnosile na: pronalaženje podataka o identitetu biološke majke³⁹, ne ostvarivanje kontakta sa decom⁴⁰, razvod braka, starateljstvo nad decom i alimentaciju⁴¹, nezakonito oduzimanje dece od bivšeg muža⁴², pitanje razvoda⁴³ itd. Od ovih istraženih slučajeva, 6 predmeta je rešeno po zahtevu podnosilaca žalbi, 2 slučaja nisu rezultirala kršenjem ljudskih prava, dok je jedan predmet još uvek u postupku istrage. Od slučajeva istraženih tokom izveštajne godine za pravo na brak i porodicu, većina se odnosi na pitanje neodržavanja kontakta s decom, pa se može reći da kontakt sa decom kada roditelji žive odvojeno i dalje nastavlja da bude kontinuirani problem. U većini slučajeva, zbog narušavanja i iritacije međuljudskih odnosa između bivših supružnika, jednom roditelju je

36 Ustav, član 37, stav 1.

37 Ustav, član 37, stav 2.

38 Ustav, član 37, stav 3.

39 Žalba br. 26/2023.

40 Žalba br..71/2023, Žalba br. 104/2023, Žalba br. 123/2023, Žalba br..242/2023, Žalba br 257/2023, Žalba br 597/2023.

41 Žalba br 129/2023.

42 Žalba br 136/2023.

43 Žalba br 196/2023.

uskraćen kontakt sa decom od strane drugog roditelja. U ovim slučajevima deci je uskraćena potpuna realizacija održavanja redovnih ličnih odnosa sa njihovim roditeljima⁴⁴.

U cilju sprečavanja ranih brakova, Ombudsman je tokom 2020. godine objavio Izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti u cilju izmene i dopune člana 16. stavova 2. i 3. Zakona o porodici. Članom 16. Porodičnog zakona propisano je da sklapanje braka maloletnog lica starijeg od 16 godina života može da se odobri od strane nadležnog suda ukoliko se utvrdi da je maloletnik dostigao potrebnu fizičku i psihičku zrelost za ostvarivanje bračnih prava i obaveza. IO je u izveštaju naveo da brojne studije dokazuju da rani brakovi imaju negativan uticaj na razvoj i dobrobit dece. Rani brak utiče na moć donošenja odluka dedojaka u porodici i čini ih ranjivijim na nasilje i seksualno zlostavljanje. Na Kosovu, ova pojava nesrazmerno pogađa devojke i zajednice Roma, Egipćana i Aškalijske, jer se više dece iz ovih zajednica stupa u braku ranije, a više je devojaka koje se udaju pre punoletstva.

Nacrt Građanskog zakonika usvojen na sednici Vlade 30. decembra 2021. godine uključivao je preporuku Ombudsmana da starosna dob za sklapanje braka bude 18 godina, ali ovaj nacrt zakonika 2022. godine nije dobio potrebne glasove za usvajanje u Skupštini Republike Kosova. Vlada Republike Kosovo je u Zakonodavnom programu za 2023. godinu predvidela da Skupština Kosova pošalje Nacrt Građanskog zakonika, ali se tako nešto nije desilo tokom izveštajne godine. Ombudsman smatra važnim da se ubrza proces izrade nacrta Građanskog zakonika od strane Vlade i pošalje na usvajanje Skupštini Republike Kosovo.

Takođe, nedostatak volje Skupštine da usvoji Građanski zakonik, između ostalog, ostavio je ovo pitanje istopolnih brakova da lebdi i ostane nerešeno. U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je dao svoj stav Mišljenjem po službenoj dužnosti br. 307/2022⁴⁵ o priznavanju porodičnih odnosa lica istog pola sa Nacrtom

građanskog zakonika. Prema ovom mišljenju, pravno regulisanje prava na brak mora biti u skladu sa Ustavom.

Sloboda Veroispovesti, Uverenja i Savesti

Sloboda veroispovesti, uverenja i savesti na Kosovu je garantovana članom 38. Ustava Republike Kosova, članom 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima i Zakonom br. 02/L-31 o verskim slobodama na Kosovu.

Zakon br. 02/L-31 o verskim slobodama na Kosovu ne reguliše mnoga pitanja u vezi sa pravnim položajem verskih zajednica. Iako se radilo na zakonskim promjenama i donošenju novog zakona koji bi regulisao pravni položaj verskih zajednica, to se nije dogodilo ni ove godine.

Rad na izmenama zakona br. 02/L-31 je trajao više od deset godina. Konkretno, nacrt zakona br. 07/L-037 za izmene Zakona br. 02/L-31 o verskim slobodama na Kosovu, usvojen je od strane Vlade Kosova 25. januara 2023. godine, ali još nije usvojen u Skupštini jer nije prošao sve zakonodavne procedure. Usvajanje ovog zakona bi u potpunosti uredio pravni položaj verskih zajednica, finansijska i imovinska pitanja itd.

Pitanja koja su privukla pažnju verskih zajednica tokom 2023. slična su prethodnim godinama. Pitanje nošenja verskih marame u školama, održavanje groblja i objekata verskih zajednica i dalje su pitanja u kojima nema velikog pomaka u odnosu na prethodne godine.

U toku 2023. godine Institucija Ombudsmana primila je 4 žalbe u vezi povrede prava na slobodu veroispovesti, uverenja i savesti. Od ovih pritužbi, 3 su otvorene za dalju istragu.

U vezi sa žalbama sa navodima da je podnositeljici žalbe odbijen pristup obrazovnoj instituciji zbog marame, Ombudsman je našao da je o ovom pitanju izneo mišljenje u Godišnjem izveštaju za 2022. godinu, u

44 Ustav, član 50; Konvencija o pravima deteta, član 9.

45 <https://oik-rks.org/2022/05/27/opinion-i-avokatit-te-popullit-lidhur-me-njohjen-e-marredhenieve-familjare-te-personave-me-sekse-te-njejta-me-projektkodin-civil/>

kojem je istaknut stav Ombudsmana da Administrativno uputstvo MONT-a, br. 06/2014, Kod ponašanja i disciplinske mere za učenike više srednjih škola, ne predstavlja dovoljan pravni osnov za zabranu nošenja marama u obrazovnim ustanovama. Iznoseći ovo mišljenje, Ombudsman je pošao od principa da se ograničenje prava i sloboda može izvršiti samo zakonom koji je usvojila Skupština, kada postoji legitimni cilj i kada su ispunjeni kriterijumi definisani članom 55. Ustava.

Sloboda izražavanja

Ustav u članu 40. garantuje pravo na slobodu izražavanja, što uključuje pravo na izražavanje, distribuciju i primanje informacija, mišljenja i drugih poruka, a da ne bude d strane nikog ometan. Sloboda izražavanja je garantovana i međunarodnim instrumentima, kao što su: Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, EKLJP, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.

Prema Ustavu⁴⁶ sloboda izražavanja se može ograničiti zakonom u slučajevima kada je to neophodno, kako bi se postavile granice slobode izražavanja u odnosu na druga prava. Ograničenja slobode izražavanja prema zakonodavstvu Kosova sastoje se u cilju izbegavanja govora mržnje, podsticanja na nasilje, diskriminatornog, uvredljivog i klevetničkog govora.

Ombudsman prima mali broj žalbi na povredu ovog prava. Ove godine je primila 2 žalbe. Jedna žalba je podneta protiv Poreske Administracije Kosova, i nakon razmatranje iste konstatovano je da nije bilo kršenja. Dok druga žalba podneta protiv informativnog portala, navodi da je do povrede došlo objavljivanjem uvredljivih, pogrdnih, rasističkih, ponižavajućih komentara o podnosiocu žalbe i njegovoj porodici. Nakon podnošenja žalbe, podnosilac žalbe je saopštio da je pokrenuo slučaj pred pravosudnim organima.

Ombudsman je tokom izveštajne godine sproveo istrage po službenoj dužnosti u vezi sa komunikacijom u javnom diskursu, odnosno u

slučajevima prekoračenja slobode izražavanja, upotrebe govora mržnje na diskriminatornoj osnovi prema ženama, LGBTIQ+ osobama i drugim ranjivim grupama. Nalazi o kršenju ljudskih prava iz ove oblasti biće upućeni nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama.

Ombudsman je 3. aprila 2023. godine dočekaio na sastanku Specijalnu izveštiteljicu UN-a za slobodu misli i izražavanja, gđu. Irene Khan koja je sa svojom ekipom posetila državu Kosovo u misiji prikupljanja činjenica. Ombudsman je upoznao izveštiteljicu o radu i aktivnostima IO-a, o mandatu i ovlaštenjima, načinu postupanja po pritužbama građana, a posebno novinara, koje se odnose na slobodu izražavanja i medija. Ombudsman je također obavestio gđu. Khan, da je skrenuo pažnju javnim institucijama da povećaju efikasnost u rešavanju slučajeva koji su protiv slobode govora.

Ombudsman je 20. septembra 2023. godine učestvovao na konferenciji „Govor mržnje u javnom diskursu“, koju su organizovali Kancelarija Saveta Evrope u Prištini i Kancelarija Evropske unije na Kosovu. Ombudsman je na ovoj konferenciji istakao da je sloboda izražavanja važna u demokratskom društvu i da se to pravo mora ostvarivati u skladu sa drugim pravima. On je podsetio na obavezu države da preduzme mere protiv jezika koji raspiruje mržnju, prema pojedincima ili određenim grupama na osnovu rasne i rasne diskriminacije, diskriminacije po osnovu spola, homofobije, transfobije, ksenofobije, kao i svih oblika koji u suštini sadrže diskriminaciju a ne toleranciju. Ombudsman je pozvao nadležne da preduzmu mere u smislu sprovođenja zakona, edukacije i podizanja svesti o šteti i opasnostima koje snosi govor mržnje, jačanju mehanizama samokontrole u oblasti medija i javne komunikacije. Ombudsman je takođe podsjetio nadležne organe da prate i evidentiraju slučajeve koji sadrže govor mržnje i podsetio da nadležni organi treba da reaguju blagovremeno i efikasno kako bi se izbegao govor mržnje, kao prilika za izgradnju društva u kojem se poštuju ljudska prava i tolerancija.

46 Ustav, Član 40 stav 2

Pravo na Pristup Javnim Dokumentima

Ustav⁴⁷ garantuje svakom licu pravo na pristup javnim dokumentima. Ovo pravo nije apsolutno pravo, ali je pravo koje mora biti u ravnoteži sa drugim pravima, a da se pritom ne šteti drugim interesima.

Pravo na pristup javnim dokumentima, pored Ustava, zagarantovano je i Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima⁴⁸, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima⁴⁹, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima⁵⁰.

Zakon br. 06/L-081 o pristupu javnim dokumentima (ZPJD) garantuje svakom licu pravo, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, na pristup javnim dokumentima, proizvedenim, primljenim, držanim ili kontrolisanim od strane javnih institucija, kao i pravo na ponovnu upotrebu dokumenata javnog sektora⁵¹.

Institucija Ombudsmana, kao nezavisna ustavna institucija, pomaže građanima u ostvarivanju prava na pristup javnim dokumentima na osnovu Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu i Zakonu br. 06/L-081 o pristupu javnim dokumentima.

Ombudsman je tokom 2023. godine primio 11 žalbi u vezi sa pristupom javnim dokumentima, od kojih je 8 proglašeno neprihvatljivim, dok su ostale 3 otvorene za istragu. Istrage u vezi 3 žalbi su završene i utvrđeno je da nisu koristili raspoloživa pravna sredstva i nisu poštovali zakonske rokove predviđene Zakonom br. 06/L-081 o pristupu javnim dokumentima.

Nakon što je izabran Poverenik za informacije i privatnost i nakon operacionalizacije Agencije za informacije i privatnost, broj žalbi podnesenih IO-u je značajno smanjen. Agencija za informacije i privatnost (AIP) osnovana je na osnovu posebnog zakona za zaštitu ličnih podataka⁵², kojim je utvrđeno da ovu agenciju predstavlja Poverenik, koga imenuje Skupština Kosova i koji je odgovoran za obezbeđivanje primene Zakona o zaštiti ličnih podataka i Zakona o pristupu javnim dokumentima. Ovim zakonom se, između ostalog, uređuju i administrativni žalbeni postupci, pri čemu Agencija predstavlja drugi nivo i nadležna je za izricanje mera predviđenih ZPJD. A nadležnost Ombudsmana, prema članu 21. ZPJD-a, je da pomaže građanima u ostvarivanju prava pristupa javnim dokumentima u skladu sa Ustavom, Zakonom br. 05/L-019 o Ombudsmanu i relevantnim zakonima koji regulišu delokrug i odgovornosti Ombudsmana.

Svako lice ima pravo da se obrati Instituciji Ombudsmana zahtevom ili žalbom ukoliko smatra da je neko pravo koje je ovim zakonom ili drugim aktima priznato za pristup javnim dokumentima ugroženo.

Sloboda Medija

Ustav članom 42 [Sloboda Medija] garantuje slobodu i pluralizam medija, osim toga Ustav zabranjuje cenzuru i definiše "Niko ne može zabraniti širenje informacija ili ideja putem medija, osim u onim slučajevima kada je to neophodno za sprečavanje podstrekivanja i provokacija nasilja i neprijateljstva na osnovu rasne, nacionalne, etničke ili vjerske mržnje."

47 Ustav Republike Kosova, Član 41 Pravo na Pristup Javnim Dokumentima: "1. Svako lice uživa pravo pristupa javnim dokumentima; 2. Dokumenta koja posjeduju javni i državni organi, su javna, osim onih kojima je pristup zakonom ograničen, zbog privatnosti, poslovnih tajni ili informacija koje su klasifikovane kao povjerljive."

48 UDLJP, član 19: "Svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja, što obuhvata i pravo da ne bude uznemiravan zbog svog mišljenja, kao i pravo da traži, prima i širi informacije i ideje bilo kojim sredstvima i bez obzira na granice."

49 EKLJP, član 10 stav 1, garantuje pravo na pristup javnim dokumentima kroz slobodu primanja i davanja informacija i obezbeđuje: "1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice..."

50 MPGPP, član 19: "Svako ima pravo zadržati svoja uvjerenja bez miješanja sa strane. 2. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja svake vrste, usmeno, pismeno, tiskom ili umjetničkim oblikom, ili kojim drugim sredstvom prema svom osobnom izboru" [...].

51 Zakon br. 06/L-081 o pristupu javnim dokumentima, član 1.

52 Zakon br.06/L-082 o zaštiti ličnih podataka, član 57 i 58

Novinarski resursi su zaštićeni Zakonom br. 04/L-147 o zaštiti izvora u novinarstvu. Postoje i drugi zakoni koji sadrže detaljne odredbe za sprovođenje ustavnih garancija, kao što su Građanski zakon protiv klevete i uvrede, Zakon o zaštiti ličnih podataka, Zakon o pristupu javnim dokumentima, Zakon o autorskim pravima, a postoji i samoregulisanje medija kroz etički kodeks koji teži ka najvećoj odgovornosti u novinarstvu.

Ombudsman je sa zabrinutošću pratio verbalne pretnje i fizičke napade na novinare i druge medijske radnike tokom ove godine. Posebno zabrinjavajuća situacija nastala je u 4 severne opštine nakon vanrednih izbora. Ombudsman je ovom prilikom skrenuo pažnju javnim institucijama da treba da budu u mogućnosti da pruže sigurnost i zaštitu novinarima kako bi mogli slobodno da obavljaju njihovu profesiju.

Ovakvu situaciju je utvrdilo i Udruženje novinara Kosova (UNK), koje je prijavilo 74 slučaja pretnji i napada na novinare⁵³, što predstavlja jednu od godina sa najviše slučajeva od osnivanja 2002. godine. Od ovog broja, 30 slučajeva su de desili prilikom izveštavanja novinara sa severa zemlje u mesecu maju i junu 2023. godine, gde je veći broj novinara i snimatelja fizički napadnut od strane tamošnjih demonstranata, a oštećena su i nekoliko medijskih imovina, poput kamera i automobila. Pretnje i drugih fizičkih napada dešavali su se i na drugim područjima, vršenih od strane građana, službenih lica, pripadnika bezbednosti i javnih ličnosti, na novinare. ANK ima oko 900 članova koje čine novinari, fotoreporter i drugi medijski radnici. Program ovog udruženja - "Novinari u rezidenciji - Kosovo" nastavlja još uve da se primeni (od aprila 2022. godine), gde je ANK, zajedno sa Evropskim centrom za slobodu štampe i medija (ECPMF), ugostio 13 novinara iz Ukrajine i četiri novinara iz Avganistana. Program finansira Vlada Republike Kosovo i cilj istog je da pruži sklonište ugroženim novinarima.

Ombudsman je reagovao u dva slučaja koji su se odnosili na slobodu medija i bezbednost novinara. Prva reakcija bila je protiv fizičkog napada na novinara Valona Sylu u aprilu 2023. godine.

Ombudsman je reagovao i povodom odluke Agencije za registraciju biznisa na Kosovu (ARBK) o suspenziji sertifikata o poslovanju kompanije "Klan Kosova Sh.P.K", ističući ustavne i zakonske garancije koje garantuju nepovredivost sloboda izražavanja i sloboda medija kao demokratske vrednosti u Republici Kosovo⁵⁴.

Prema Nezavisnoj komisiji za medije, organu nadležnom za regulisanje, upravljanje i nadzor frekvencijskog spektra emitovanja, na Kosovu postoji 19 televizijskih stanica: jedna javna televizija (koja emituje program na svim jezicima zajednica), 13 TV stanice licencirane su na albanskom jeziku i 4 TV stanice na srpskom jeziku) i 83 radio stanice⁵⁵. Ovo telo rešava žalbe trećih lica protiv televizijskih i radio stanica u slučaju kršenja etičkog kodeksa.

Savet za Stampu Kosova (SŠK) je jedno samo regulativno telo formirano od strane sektora pisanih media. Iako na Kosovu ne postoje dnevne novine koje se štampaju od zatvaranja nekih od njih tokom pandemije COVID-19, ovaj savet ipak prihvata žalbe trećih lica protiv portala. Ne postoji tačan broj onlajn novina i portala, ali SŠK ima 47 članova registrovanih u ovom savetu. Čiji se urednici sastaju jednom mesečno kako bi rešavali žalbe o navodnom kršenju etičkog kodeksa od strane portala. Zabrinjavaju i dalje portali čiji su vlasnici nepoznati i nedostaju im osnovne informacije kao što su adrese i opšti kontakti, a preko kojih se stvara prostor za distribuciju lažnih vesti i dezinformacija. Takođe, ovakvi portali ne objavljuju imena novinara, što predstavlja nedostatak za stranke koje žele da se žale na članke navodeći da se dogodilo kršenje Kodeska Etike.

53 Udruženje Novinara Kosova, Facebook, 31 decembar 2023, link: <https://bit.ly/47mXOlr>

54 <https://oik-rks.org/2023/06/20/avokati-i-popullit-per-pezuullimin-e-certifikates-se-biznesit-te-kompanise-klan-kosova/>

55 Web stranica Nezavisnih medija, pristup 5 januara 2023, <https://www.kpm-ks.org/telicencuarit/306/llojet-e-licencave/306>

Sloboda Udruživanja

Ustav garantuje slobodu udruživanja⁵⁶, dajući svakome pravo da osniva organizaciju bez potrebe za dobijanjem dozvole, da bude ili ne bude član organizacije, kao i da učestvuje u aktivnostima organizacije. Takođe garantuje slobodu osnivanja sindikata i organizovanja radi zaštite interesa.

U opštem pogledu, može se oceniti da se ova ustavom zaštićena sloboda uopšteno poštuje u našoj zemlji. Takva ocena je data i u Izveštaju o napretku za Kosovo za 2023. godinu.⁵⁷

U izveštajnom periodu, kada je u pitanju sloboda članstva u organizacijama, Ombudsman nije uočio bilo kakvo interferisanje državnih organa u osnivanje ili ograničavanje funkcionisanja organizacija civilnog društva (OCD), u smislu postavljanja prepreka ili različitih kriterijuma za registraciju ili licenciranje. Takođe, organizovanje raznih aktivnosti OCD proteklo je bez incidenata, zahvaljujući preventivnim i bezbednosnim merama koje preduzimaju organi reda i mira u zemlji. Čak je i Parada Ponosa organizovana u okviru Sedmice ponosa, na kojoj su bili prisutni predsednica i premijer zemlje, poslanici, ministri, gradonačelnici, predstavnici Ombudsmana itd., protekla bez ikakvih incidenata. Ovom prilikom treba spomenuti i dodatne preventivne mere koje su poduzele organi za provođenje zakona, povodom osvetljavanja zgrade Ombudsmana, u čast obeležavanja Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, bifobije i transfobije.

U toku 2023. godine Ombudsman je primio 5 žalbi⁵⁸ sa navodima ili tvrdnjama o povredi prava u vezi sa slobodom udruživanja, od kojih su 2 proglašene neprihvatljivim, a za 3 slučaja istrage su u toku. Jedna od žalbi je podneta od strane nevećinske turske zajednice upućena Opštini Prizren, u vezi sa tvrdnjom o ometanju razvoja kulturnih i umetničkih

aktivnosti od strane zajednice, u nedostatku dozvole za korišćenje opštinskih prostora u kulturne i umetničke svrhe. Drugi slučaj koji je u toku razmatranja i podnet je protiv Ministarstva zdravlja, sa navodima za povredu prava na udruživanje i prava na bavljenje radom i profesijom zbog pravnih prepreka na koje se naišlo u postupku podnošenja zahteva za licenciranje i relicenciranje specijalista biohemije, što je u vezi sa kriterijumom za njihovo članstvo u odama zdravstvenih radnika.

Ombudsman je, kroz postupak posredovanja, uspeo da reši žalbu predsednika Nezavisnog sindikata Radio Televizije Kosova (NSRTK) protiv Radio Televizije Kosova (RTK), sa tvrdnjom da je degradiran na radnoj poziciji zbog njegove aktivnosti u sindikatu. S tim u vezi, Ombudsman u skladu sa zakonskim mandatom predviđenim Zakonom br. 05/L-019 u Ombudsmanu, na sastanku održanom između strana 17. maja 2023. godine, posredovanjem je postignut sporazum između Uprave RTK-a i NSRTK-a po ovom pitanju. Stranke su se, između ostalog, obavezale da će nastaviti svoju posvećenost poštovanju zakonskih uslova za sindikalno delovanje i dijalog; poštovaće zakonske principe sindikalnog angažovanja, u skladu sa pravima i obavezama koje proističu iz zakona na snazi, podzakonskih akata i internih pravila RTK-a; ponovo razmatranje predsednika sindikata na istoj ili sličnoj poziciji uz zadržavanje platnog koeficijenta prije izricanja disciplinske mere; povlačenje iz sudskog postupka pokrenutog u ovoj stvari i saradnja u daljem funkcionisanju RTK i mirnom rešavanju problema⁵⁹.

Rudari Flotacionog rudnika su 24. oktobra 2023. godine objavili da su stupili u štrajk unutar rudnika, iznoseći tri osnovna zahteva za tretman: ostvarivanje mesečne plate pravovremeno od 6. do 10. u mesecu; razrešenje menadžmenta; zdravstveno osiguranje i uslovi rada. Ombudsman, u cilju ispunjenja ustavno-

56 Ustav član 44

57 Više: Izveštaj SE o Kosovu 2023: https://integrimievropian.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/12/Kosovo-2023-Report_SQ.pdf, stranica 36

58 Ž.br. 499/2023 kundčr KP, Ž.br. 407/2023 protiv Opštine Prizren; Ž.br. 231/2023 protiv MZ Ž.br. 107/2023 protiv MVPD;

59 Ž.br.. 693/2022 – Hoxha protiv RTK

zakonskog mandata za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, i kako bi se upoznao tačnije sa zahtevima, mogućnostima rešavanja problema, ali i kako bi se upoznao sa zdravstvenim stanjem rudara trećeg dana štrajka, dana 26. oktobra 2023. godine, posetio rudare Trepče koji su bili u štrajku.⁶⁰ Ombudsman se ovom prilikom sastao sa predsednikom Nezavisnog Sindikata Rudara Trepče i drugim predstavnicima sindikata, koji su dali informacije o toku štrajka oko 700 rudara, kao i o njihovim zahtevima. Njihove žalbe su se odnosile na uslove rada, diskriminatorski tretman i neispunjavanje obaveza od strane menadžmenta u vezi sa isplatom poverenja i mnoga druga pitanja vezana za prava rudara i drugih zaposlenih. Ombudsman je posetio štrajkače unutar rudnika i izbliza video njihovo stanje, što je izazvalo zabrinutost zbog nedostatka socijalnog dijaloga i potrebe da se razgovara o rešavanju zahteva i postizanju sporazuma. Dana 3. novembra 2023. godine, Nezavisni sindikat rudara Trepče je putem saopštenja saopštio javnosti da je postignut dogovor da se prekine desetodnevni štrajk, koji su organizovali rudari Trepče Sh.A., nakon postizanja dogovora da njihove zahtevi reše, prema dogovoru u kojem su posredovali pojedini poslanici i Privremeni nadzorni odbor. Međutim, i nakon što je dogovor postignut, rudari su izjavili da se zahtevi dogovoreni sporazumom ne sprovode.

Pravo na Izbor i Učešće

Ustav garantuje pravo svakome da bira i da bude biran⁶¹. Ovo pravo je jedno od osnovnih ljudskih prava, zagarantovano Ustavom i međunarodnim pravnim aktima.

Ombudsman je primio samo jednu žalbu protiv Centralne izborne komisije, koja je proglašena neprihvatljivom.

Dana 23. aprila 2023. godine, u četiri opštine na severu Republike Kosovo, Severnoj Mitrovici, Leposaviću, Zvečanu i Zubinom Potoku, održani su vanredni izbori za predsednika

opštine. Građani sa pravom glasa su takođe glasali za dve nove skupštine opštine (Zvečan i Leposavić). Glasanje se odvijalo u pojedinim školskim objektima i u pojedinim kontejnerima koji su postavljeni kao alternativni centri, jer u nekim školama nije bilo moguće glasati jer su iste pod kontrolom struktura koje rade po sistemu Srbije, i koje su se takođe protivile izborima. Ovi izbori su u velikoj meri bili bojkotovani od strane građana srpske nacionalnosti, pa je broj birača koji su učestvovali na ovim izborima bio mali. Nakon izbora izražen je otpor prema smeštanju izabраниh gradonačelnika u objekte dotičnih opština, što je izraženo protestima, koji su u nekim slučajevima bili i nasilni, protiv pripadnika Kosovske policije, međunarodnih snaga bezbednosti i novinara koji su izveštavali sa ovog područja. U ovom periodu, Ombudsman je kontinuirano izražavao stav o odgovornosti i obavezi organa bezbednosti da i u ovakvim situacijama vode računa o poštovanju ljudskih prava.

Nakon usvajanja Zakona br. 08/L-228 o opštim izborima u Republici Kosova, Ombudsman je na sastanku održanom u okviru Saveta za demokratiju i ljudska prava izrazio zabrinutost zbog ne menjanja kvote polova na izbornim listama političkih stranaka, izmenom Zakona br. 08/L-228 o opštim izborima u Republici Kosova. Ombudsman je ocenio da odredbe člana 28. koji definiše kvotu od najmanje 30% zastupljenosti žena na izbornim listama, ne mogu biti u skladu sa Ustavom Republike Kosovo, u pogledu jednakosti pred zakonom⁶², i izbornim pravima i pravima učešća.⁶³

Ombudsman je istakao da bi pozdravio inicijativu za izmenu i dopunu člana 28. Zakona br. 08/L-228 o opštim izborima u Republici Kosova, kako bi se ženama i muškarcima garantovao jednak faktički pristup kandidaturi na izbornim listama političkih subjekata. U nedostatku izmena koje odražavaju i garantuju ravnopravno učešće žena na izbornim listama, zakon će biti predmet ocene ustavnosti u Ustavnom sudu.

60 Više vidi na ueb stranic IO-a <https://oik-rks.org/2023/10/26/avokati-i-popullit-vizitoi-minatoret-greviste-te-trepces/>

61 Ustav Republike Kosova, član 45;

62 Ustav Republike Kosova, član 24;

63 Ustav Republike Kosova, član 45;

**Institucija
Ombudsmana u
svojstvu organa
ravnopravnosti
i zaštite od
diskriminacije**

Institucija Ombudsmana u svojstvu organa ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije

Ustavom Republike Kosovo propisano je da Ombudsman nadzire i štiti prava i slobode pojedinaca od nezakonitih i neregularnih radnji javnih organa.⁶⁴ Dok, više od toga, Zakon 05/L-019 o Ombudsmanu utvrđuje da je Ombudsman mehanizam ravnopravnosti za unapređenje, praćenje i podršku jednakog tretmana bez diskriminacije po osnovama zaštićenim Zakonom o ravnopravnosti polova i Zakonom o zaštiti od diskriminacije.

Uloga i mandat Ombudsmana je dalje preciziran Zakonom 05/L-019 o Ombudsmanu, Zakonom 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije i Zakonom 05/L-020 o ravnopravnosti polova. Zakonom o zaštiti od diskriminacije⁶⁵ definisana su ovlašćenja Ombudsmana u vezi sa sprovođenjem ovog zakona. Dok, Zakon o ravnopravnosti⁶⁶ polova definiše Ombudsmana kao instituciju ravnopravnosti koja rešava slučajeve koji se nadovezuju sa rodnom diskriminacijom.

Zakon o Ombudsmanu je organski zakon i procedure koje se odnose na postupanje u predmetima, uključujući i slučajeve diskriminacije definisane Zakonom o zaštiti od diskriminacije i Zakonom o ravnopravnosti polova, sprovode se u skladu sa procedurama utvrđenim Zakonom o Ombudsmanu.

Nalazi Ombudsmana u vezi sa diskriminacijom na Kosovu

Tokom 2023. godine Ombudsman je nastavio da prima žalbe u kojima se navodi diskriminacija. Osnovi diskriminacije koji se navode u primljenim žalbama odnose se na nacionalnu pripadnost, pol, starosna dob, ograničena sposobnost, politička mišljenja, jezik, zdravstveno stanje, diskriminaciju na radnom mestu, obavljanje profesije, kao i druge osnove. Takođe, otvarani su predmeti po službenoj dužnosti. Ovi zvanično otvoreni predmeti se odnose na ocenu Uredbe br. 02/2023 o dodatku za uslove tržišta rada, koja je izdata od strane Ministarstva finansija Kosova, kojim se utvrđuje da zaposleni koji su završili studije po drugom stepenu visokog obrazovanja na studijskim programima finansiranim ili sufinansiranim od strane Vlade Republike Kosova imaju pravo na dodatne beneficije za uslove na tržištu rada. Slučaj je pod istragom. Drugi slučaj se odnosi na upotrebu službenih jezika u bankama jer postoje informacije da banke licencirane na Kosovu na njihovim portalima i dokumentima izgleda ne sprovode dvojezičnost.

U izveštajnoj godini okončano je 130 predmeta po žalbama odlukom o odbijanju po bilo kom od osnova definisanih članom 22. Zakona o Ombudsmanu. U međuvremenu je objavljeno 6 izveštaja sa preporukama i nalazima diskriminacije.

Diskriminacija na osnovu starosne dobi

Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti br. 989/2019⁶⁷ u vezi sa nejednakim tretmanom građana starijih od 65 godina od strane osiguravajućih društava na Kosovu u pogledu zdravstvenog osiguranja.

64 Ustav Republike Kosova, član 132, stav 1

65 Zakon o zaštiti od doiskriminacije, član 9, član 12 i član 18

66 Ligji për Barazi Gjimore, neni 13,

67 Institucija Ombudsman, Izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti 989/2019 u vezi sa nejednakim tretmanom osiguravajućih društava na Kosovu prema građanima starijim od 65 godina u pogledu zdravstvenog osiguranja, 14.12.2023. pristupačan: <https://oik-rks.org/2023/12/14/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-2272019/>.

Ombudsman je naglasio da svaka usluga osiguravajućih kompanija treba da bude dostupna svim građanima, bez obzira na godine starosti osiguranika. Zakon o zaštiti od diskriminacije izričito zabranjuje starosnu dob kao osnovu za svako neopravdano razlikovanje ili nejednak tretman. Svi uslovi osiguravajućih društava, koji se zasnivaju na zahtevima za dobrovoljno zdravstveno osiguranje, moraju biti objektivni i jednaki za sve osobe i ne smeju biti vezani za lična svojstva.

U ovom slučaju, Ombudsman je zaključio da osiguravajuća društva u Republici Kosovo, svojom *apriornom* praksom uskraćivanja dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja za lica starija od 65 godina, vrše radnju direktne diskriminacije po osnovu ličnog svojstva – starosne dobi, čime krše odredbe člana 24. Ustava Republike Kosovo kao i odredbe Zakona o zaštiti od diskriminacije. Ombudsman još nije dobio odgovor od nadležnih organa na preporuke upućene putem navedenog izveštaja.

Socijalno stanovanje starijih osoba

Ombudsman je, kako bi skrenuo pažnju nadležnim organima Republike Kosovo da poštuju prava starih lica koja se nalaze u domovima nevladinih organizacija iu pravnim licima koja pružaju socijalne usluge za stara lica, obišao tri pravna subjekata⁶⁸ licenciran za pružanje ove usluge.

Ove posete su rezultirale potrebom za izmenom i dopunom Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama, kako bi se uključile sve zakonske garancije za poštovanje prava starih lica; da se kreira baza podataka za identifikaciju starih lica pod socijalnim staranjem od strane pravnih lica i nevladinih organizacija, koje kao deo svog osoblja moraju imati zaposlene (angažovane) socijalne radnike i psihologe; da se ojača

Jedinica za praćenje i inspekciju socijalnih službi, povećanjem kapaciteta osoblja; da se organizuju adekvatne obuke za radnike socijalne zaštite za tretman starih lica; Opšti savet za socijalne i porodične usluge treba da bude delotvoran i funkcionalan u svojim zakonskim odgovornostima; Ministarstvo pravde mora da preduzima sve mere da javne i privatne institucije koje pružaju socijalne usluge ispune sve standarde i kriterijume za dostojanstven i nediskriminatorski tretman svih starijih osoba pod socijalnom zaštitom.

Sve što je gore navedeno konstatovano je u izveštaju⁶⁹ upućenom nadležnim organima sa jasnim preporukama za mere za osiguranje poštovanja prava i dostojanstvenog tretmana starijih osoba koje su smeštene u ovim centrima.

Penzije platiše doprinosa u Republici Kosova

Ombudsman je 10. jula 2023. godine organizovao okrugli sto za diskusiju⁷⁰ o pitanju penzijskih šema, sa posebnim osvrtom na penzije platiše doprinosa uopšte iu duhu odvijanja nakon Presude Ustavnog suda KO190/19 od 16. januara 2023. godine.

Za stolom je konstatovano da je usvajanjem izmene i dopune Zakona o penzijskim šemama finansiranih od države, sačuvan duh odredaba osnovnog zakona, kojim se priznaje staž platiše doprinosa za period od 1989. do 1999. godine, ali s druge strane, nastavlja da zahteva ispunjenje kriterijuma za 15 godina staža platiše doprinosa kako bi se stekla starosna penzija platiše doprinosa. Ombudsman smatra da postavljanje kriterijuma staža platiše doprinosa za 15 godina i dalje uskraćuje građanima ostvarivanje njihovih prava i na taj način im se uskraćuje jednak tretman pred zakonom, kako je definisano u presudi KO 190/19.

68 Dom za stara lica "FLORA", Dom za stara lica "Germania Likastro" i Dom za stara lica "Balkanski siročad"

69 Izveštaj Ombudsmana U vezi sa poštovanjem prava starih lica, od strane nevladinih organizacija i privatnih pravnih subjekata koji pružaju usluge socijalnog staranja za stara lica, Institucija Ombudsmana (oik-rks.org)

70 <https://oik-rks.org/2023/07/12/komunikate-per-media-avokati-i-popullit-mbane-tryeze-lidhur-me-skemat-pensionale-te-financuara-nga-shteti-me-theks-te-vecante-tek-pensionet-kontribut-paguese/>

Što se tiče ostalih penzijskih šema definisanih Zakonom o penzijskim šemama finansiranih od države, Ombudsman ocenjuje da ostale šeme kao što su pravo na radnu invalidsku penziju i pravo na porodičnu penziju nisu našli primenu, uprkos činjenice da su utvrđeni zakonom, što dovodi do kršenja člana 1. Protokola 12. EKLJP, koji se odnosi na opštu zabranu diskriminacije.

Diskriminacija na osnovu ograničene sposobnosti

Ombudsman je tokom 2023. godine u cilju istrage poštovanja prava na pristup trotoarima, javnim površinama i slobodno kretanje građana, kao i poštovanja prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu objavio Izveštaj po službenoj dužnosti br. 648/2021.

Ovaj izveštaj odražava stanje infrastrukture za slobodno i nesmetano kretanje pešaka, u odnosu na potrebe fizičkog pristupa građana javnim prostorima, sa posebnim naglaskom na osobe sa fizičkim ili vidnim ograničenim sposobnostima. Izveštaj je zasnovan na istraživanju sprovedenom direktno na terenu, u tri grada Kosova iu Prištini, Prizrenu i Uroševcu. Nalazi ovog izveštaja pokazuju da su najčešće barijere i prepreke koje ograničavaju slobodno i nesmetano kretanje u javnim prostorima: nedostatak taktilnih elemenata (87,3%), koji bi slijepim osobama služili za samostalno/bez pomoćno kretanje u gradu; prisustvo fizičkih prepreka u prostoru trotoara, koje onemogućavaju kretanje osoba sa ograničenim sposobnostima (62,4%), kao i oštećenja trotoara (31,3%).

Ombudsman je u ovom izveštaju, na osnovu istraživanja na terenu, utvrdio da postoji kašnjenje u implementaciji tehničkih normi AU 33/2007 za otklanjanje arhitektonskih barijera iz izgrađenog okruženja u fazi projektovanja, izdavanja građevinske dozvole i procesa izgradnje. Takođe iznosi probleme nesprovođenja važećeg zakonskog okvira koji reguliše prostorno

planiranje, kao i zaštite od diskriminacije, nedostatak praćenja i inspekcije javnih i privatnih građevinskih radova, nedostatak inspeksijskog nadzora i kažnjavanja povreda od strane privrednih subjekata i privatnih lica, koji ometaju kretanje svih građana na trotoarima, uzurpacijom, oštećenjem i sužavanjem javnog prostora u gradu.

U cilju ocene poštovanja prava osoba sa ograničenim sposobnostima na pristup javnim objektima, Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti br. 479/2022⁷¹ o proceni pristupačnosti za osobe sa ograničenim sposobnostima na osnovu Administrativnog uputstva br.33/2007 za tehničke uslove građevinskih objekata za pristup osoba sa ograničenim sposobnostima u opštinama Republike Kosovo. Za potrebe navedenog izveštaja, Ombudsman je sastavio upitnik od 41 pitanja sastavljenog u skladu sa kriterijumima Administrativnog uputstva br.33/2007 Od 38 opština Republike Kosovo, kojima je Ombudsman uputio zahtev za popunjavanje upitnika, 21 opština je poslala odgovore, dok 17 opština nije odgovorilo na zahtjev Ombudsmana. Na osnovu informacija koje su poslate od strane 21 opštine, prosečan procenat kriterijuma koje ispunjavaju sve opštine zajedno je 41%. Dok u izračunavanju prosečnog procenta ispunjenosti kriterijuma nije uključeno 17 opština koje nisu odgovorile na zahteve Ombudsmana. Ombudsman je u ovom izveštaju naglasio da opštine imaju punu i isključivu nadležnost da preduzimaju radnje u cilju otklanjanja svih prepreke koje onemogućavaju pristup objektima i javnim prostorima za osobe sa ograničenim sposobnostima. Ova ovlašćenja su takođe definisana Zakonom br. 04/L-110 za izgradnju, u kome je definisan pravni okvir koji reguliše izdavanje građevinskih dozvola, usklađenost sa zahtevima građevinske dozvole i izdavanje potvrde o korišćenju na teritoriji Republike Kosovo.

71 Institucija Ombudsman, Izveštaj sa preporukama Po službenoj dužnosti br. 479/2022, 29. decembar 2023, dostupno na nē: <https://oik-rks.org/2023/12/29/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4792022-ne-lidhje-me-vleresimin-e-qasshmerise-per-personat-me-aftesi-te-kufizuara-bazuar-ne-udhezimin-administrativ-nr-332007-per-kushtet-teknike-te-o/>

Ombudsman je uputio preporuke opštinama koje ne ispunjavaju zakonske kriterijume u pogledu pristupa osoba sa ograničenim sposobnostima javnim prostorima i zgradama da preduzmu mere za ispunjavanje zakonskih kriterijuma u pogledu pristupa osoba sa ograničenim sposobnostima objektima i javnim prostorima.

Takođe, upućena je preporuka Ministarstvu za životnu sredinu, prostorno planiranje i infrastrukturu, da donese nova administrativna uputstva za tehničke uslove građevinskih objekata za pristup osoba sa ograničenim sposobnostima u opštinama Republike Kosovo, u skladu sa odredbama Zakon br.04/L-110 za izgradnju, zato što Administrativno uputstvo 33/2007 izdato u skladu sa Zakonom br. 2004/15 o izgradnji, zakon koji nije na snazi.

Preporuke su upućene i opštinama koje nisu odgovorile na zahteve Ombudsmana, uz konstataciju da nepostupanje po zahtevima Ombudsmana predstavlja kršenje člana 132. stav 3. Ustava Republike Kosovo i člana 25. Zakon br. 05 /L-019 o Ombudsmanu.

U cilju ocenjivanja sprovođenja zakonske obaveze za zapošljavanje osoba sa ograničenim sposobnostima u centralnim institucijama i organima lokalne samouprave na Kosovu, Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti br. 519/2022⁷².

Cilj ovog izveštaja je da se meri nivo zaposlenosti osoba sa ograničenim sposobnostima u skladu sa zakonskim odredbama i obavezama, posebno sa Ustavom Republike Kosovo, Zakonom br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa

ograničenim sposobnostima.⁷³ U tu svrhu, Institucija Ombudsmana je vršila istragu, čiji su predmet bili Vlada Republike Kosovo i 38 opština u Republici Kosovo.

Što se tiče centralnog nivoa, Ombudsman je dobio odgovor od Kancelarije za dobro upravljanje, gde se saopštava da na centralnom nivou, koji obuhvata Kancelariju premijera i 15 ministarstava, 3 ministarstva ne ispunjavaju zakonske kriterijume za zapošljavanje osoba sa ograničenim sposobnostima, dok 6 ministarstava delimično ispunjava ovaj kriterijum.

Na lokalnom nivou, od 38 opština, njih 26 je poslalo odgovore, iz kojih se ispostavlja da 7 opština ne ispunjavaju zakonske kriterijume za zapošljavanje osoba sa ograničenim sposobnostima, 8 opština ispunjavaju delimično zakonske kriterijume za zapošljavanje lica sa ograničenim sposobnostima, 4 opštine nisu dostavile podatke o zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima, dok 12 opština nije odgovorilo na zahteve Ombudsmana, uprkos ustavnim i zakonskim obavezama da sarađuju i odgovaraju na zahteve Ombudsmana.⁷⁴

Nakon istrage slučaja, Ombudsman je, između ostalog, došao do zaključka da se u predmetu radi o kršenju člana 1. Protokola 12. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, koji se odnosi na opštu zabranu diskriminacije, koji definiše: (1) *Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status.* (2)

72 Institucija Ombudsman, Izveštaj sa preporukama Po službenoj dužnosti br. 519/2022 o zapošljavanju osoba sa invaliditetom u centralnim institucijama i organima lokalne samouprave na Kosovu, 18. decembra 2023. godine, dostupno na: <https://oik-rks.org/2023/12/18/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5192022-ne-lidhje-me-punesimin-ne-institucionet-qendrore-dhe-ne-organet-e-vetqeverisjes-lokale-ne-kosove-te-personave-me-aftesi-te-kufizuar/>.

73 Zakonom br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima. dostupno na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2620>.

74 Ustav Republike Kosova, član 132, stav 3. Zakon br. 05/L-019, član 25, dostupno na: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=10922>.

Javne vlasti neće ni prema kome vršiti diskriminaciju po osnovima kao što su oni pomenuti u stavu 1.”

Obaveza zapošljavanja osoba sa ograničenim sposobnostima je propisana Zakonom br. 03/L-019 o profesionalnom osposobljavanju, prekvalifikovanju i zapošljavanju osoba sa ograničenim sposobnostima.

Stoga je Ombudsman uputio preporuke ministarstvima i opštinama za koje se, na osnovu sprovedene istrage, rezultira da ne ispunjavaju ovu obavezu, da preduzmu konkretne ciljne mere u skladu sa važećom zakonskom regulativom u cilju ispunjavanja zakonskih obaveza u vezi sa zapošljavanjem osoba sa ograničenim sposobnostima.

Ombudsman u cilju analize pravnog osnova ponovne ocene ograničene sposobnosti za priznavanje statusa paraplegičara i tetraplegičara prema Zakonu br. 05/L-067 o statusu i pravima paraplegičara i tetraplegičara, obratio se izveštajem ex officio br. 521/2022⁷⁵.

Ombudsman je zaključio da Zakon ne određuje ponovnu procenu statusa paraplegičara i tetraplegičara na Kosovu, pa stoga preispitivanje trajne ograničene sposobnosti nema zakonsku osnovu i narušava dostojanstvo paraplegičara i tetraplegičara zbog praktičnih poteškoća koje imaju da se predstavljaju pred Komisijom za evaluaciju.

Ombudsman ističe da kada su u pitanju zakonom priznate beneficije osoba sa ograničenim sposobnostima, u ovom slučaju osoba sa paraplegijom i tetraplegijom, treba imati u vidu činjenicu da sve dok postoji priznati stepen ograničene sposobnosti, priznate beneficije i prava se ne mogu se ograničiti ili umanjiti čak ni promenom samog zakona. Čak je i ESLJP, u predmetu *Bélané Nagy protiv Mađarske*, presuda od

10. februara 2011. godine⁷⁶, u kojoj je ovaj sud naglasio da iako države imaju određeno polje procene da regulišu pristup pružanju nege u vezi sa invaliditetom, budući da je ovo pravo dato jednom, država ne može ići toliko daleko da nosiocu uskrati samu suštinu ovog prava. Stoga je Ombudsman zaključio da su povređena legitimna očekivanja paraplegičara i tetraplegičara.

Štaviše, Ombudsman je zaključio da je ograničenje ljudskih prava definisanih zakonskim aktima usvojenim od strane Skupštine (Ustav i zakoni) kroz podzakonske akte usvojene od strane Vlade je u suprotnosti sa članom 55. Stav 1 ustava Republike Kosova koji definiše: “*Prava i osnovne slobode garantovane ovim Ustavom, se jedino mogu ograničiti zakonom.*” čime se krše principi vladavine prava.

Ombudsman je preporučio MFRT da dopuni i izmijeni Uredbu (VRK) br.07/2017 o sastavu, funkcionisanju, odgovornosti komisije procene i određivanja procedura za priznavanje statusa i pravima osoba sa paraplegijom i tetraplegijom i pokrene postupak o izmeni i dopuni Zakona br. 05/L-067 o statusu i pravima osoba sa paraplegijom i tetraplegijom na način da se u potpunosti otkloni obaveza ponovnog vrednovanja prve grupe paraplegičara i tetraplegičara, te da se ponovno vrednovanje vrši samo za lica druge grupe, samo u situacijama kada dođe do pogoršanja zdravstvenog stanja radi odobravanja odgovarajućih beneficija.

75 Institucija Ombudsmana, Izveštaj sa preporukam Ex Officio br. 512/2022, 22 decembar 2023, dostupan: <https://oik-rks.org/2023/12/22/raporti-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5212022-lidhur-me-bazen-ligjore-te-ri-vleresimit-nga-komisioni-per-vleresimin-dhe-percaktimin-e-procedurave-per-njohjen-e-statusit-dhe-te-drejtave-te-pe/>.

76 Evropski sud za zaštitu ljudskih prava, *Bélané Nagy v. Mađarska*, 10. februar 2015

Opšte prakse koje su u suprotnosti sa principom nediskriminacije

Ombudsman je, na osnovu istraženih slučajeva, analizirao prakse primenjene od strane vlasti koje su u suprotnosti sa principom nediskriminacije:

- Praksa nadležnih organa u nesprovođenju ili nepravilnom sprovođenju odredaba zakona.
- Praksa izvršne vlasti da ne odražava stavove Ustavnog suda u zakonodavstvu.
- Uspostavljanje diskriminatornih kriterijuma zasnovanih na zaštićenim karakteristikama u pružanju usluga i ostvarivanju prava, kao što je slučaj diskriminacije po starosnom dobu od strane osiguravajućih društava i
- Praksa nesprovođenja posebnih procedura koje su definisane Zakonom o zaštiti od diskriminacije, kao što su; nedostatak u prioritarnom tretmanu slučajeva prema Zakonu o zaštiti od diskriminacije, nedostatak u određivanju zaštićenog osnova, tereta dokazivanja u slučajevima diskriminacije, nedostatak u određivanju obaveze ne samo da se žrtve diskriminacije obeštećuju već i obaveze odgovorne strane da uklanja diskriminatorne prepreke.

Rodna ravnopravnost

Ustav⁷⁷ definiše: “*Republika Kosovo obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrijednost za razvoj demokratskog društva, jednake mogućnosti učešća žena i muškaraca u politički, ekonomski, društveni i kulturni život i sve ostale oblasti društvenog života*”, dok Zakon o ravnopravnosti polova⁷⁸ definiše Ombudsmana kao instituciju za ravnopravnost koja rešava slučajeve rodne diskriminacije.

⁷⁷ Ustav, član 7, stav 2

⁷⁸ Zakon o ravnopravnosti polova, član 13

U cilju ostvarivanja svog mandata kao institucija ravnopravnosti, Ombudsman je obradio i zaključio dva predmeta koja se odnose na rodnu ravnopravnost.

Rodna ravnopravnost u pravu na poslu

Prvi slučaj se odnosi na sprovođenje posebnih mera predviđenih članom 6, sa posebnim naglaskom na stavove 2. i 7. Zakona br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova, od strane zakonodavnih, izvršnih i sudskih organa na svim nivoima, kao i druge javne institucije na Kosovu, da se postigne zastupljenost manje zastupljenog pola, do postizanja jednake zastupljenosti žena i muškaraca prema ovom zakonu.

Prema Zakonu br. 05/L-020 o ravnopravnosti polova, javne institucije su dužne da preduzmu posebne privremene mere kako bi se ubrzalo ostvarivanje činjenične jednakosti između žena i muškaraca u onim oblastima u kojima postoje nejednakosti. Ove mere treba prestanu da postoje nakon što se ostvare ciljevi rodne ravnopravnosti zbog kojih su stvorene.

U tu svrhu, Ombudsman je obezbedio informacije od državnih organa u zemlji. Iz preliminarnih podataka proizilazi da je zaposlenost žena u javnim institucijama oko 40% na svim nivoima, uključujući i nivo upravljanja.

Međutim, uprkos zadovoljavajućoj preliminarnoj statistici, tokom izveštajne godine, Ombudsman je primio i žalbe sa navodima o diskriminaciji na radu po osnovu spola, u slučaju unapređenja ili čak poduzimanja disciplinskih mera od strane poslodavca.

Rodna ravnopravnost u pravu na imovinu i nasleđe

Što se tiče prava svojine i uzimajući u obzir osnovu sticanja imovine, prema kojoj jedno lice postaje vlasnik upisom prava svojine u katastarskim registrima, Ombudsman se poziva na podatke Kosovske katastarske agencije prikazane u Godišnji Izveštaj za 2023. godinu.⁷⁹ Prema ovom izveštaju, uočen je trend rasta u upisu zajedničke imovine. U 2019. godini bilo je 1464 upisa zajedničke imovine; 2020. godine bilo je 1583 upisa zajedničke imovine; 2021. godine bilo je 3042 upisa zajedničke imovine; 2022. godine bilo je 4230 upisa zajedničke imovine, a 2023. godine 5104 upisa zajedničke imovine,

Nesumnjivo je da je Administrativno Uputstvo (VRK) br. 03/2016 o posebnim merama za registraciju zajedničke nepokretne imovine na ime oba supružnika doprinelo povećanju upisa zajedničke imovine, čiji je rok produžen Odlukom Vlade br. 08/68 od 23.03.2022. godine.

Ipak, broj vlasnica i dalje je nizak. Prema zvaničnim podacima objavljenim na sajtu Katastarske agencije Kosova o broju registrovanih nekretnina i vlasnika, oni su sledeći: Ukupan broj vlasnika je 612.018, od čega su 478.642 (78,21%) muškarci, dok je 121.114 (19,79%) su žene.

Tokom izveštajne godine, Ombudsman je kao zabrinutost istakao zaštitu imovinskih prava žena, uglavnom po osnovu veoma niskog učešća žena u deobi zajedničke imovine stvorene tokom braka, zajedničke porodične imovine i učešća u pravima svojine po osnovu nasljeđivanja. Ombudsman ocenjuje da ova pitanja zahtevaju potpunu analizu u odnosu na nedostatke u zakonodavstvu i potrebu izmene zakona, posebno u pogledu proceduralnih aspekata za pokretanje upravnih i sudskih postupaka.

79 <https://akk.rks-gov.net/storage/app/media/raporti-dhjetor-2023-web-view.pdf>, 16.5 Rodna ravnopravnost, str.130-131

80 <https://oik-rks.org/2022/07/22/raport-ex-officio-132022-perkitazi-me-detyrimet-pozitive-te-shtetit-pe-te-mbrojtur-te-drejten-ne-jete-dhe-per-te-siguruar-mbrojtje-nga-dhuna-ne-familje/>
<https://oik-rks.org/2021/04/27/raport-me-rekomandime-ex-officio-nr-1502021-ne-lidhje-me-detyrimet-pozitive-te-shtetit-per-te-drejten-ne-ujete-dhe-mbrojtjen-nga-dhuna-ne-familje/>

Odgovornost državnih organa za zaštitu od nasilja u porodici

Ombudsman je putem upućenih izveštaja kontinuirano skretao pažnju nadležnim vlastima na pozitivne obaveze države u pogledu preduzimanja odgovarajućih mera za zaštitu prava na život i zaštitu od nasilja u porodici, nalazeći da te mjere moraju biti koordinirane, efektivne i u skladu sa zakonodavstvom i standardnim operativnim procedurama.⁸⁰

Broj prijavljenih slučajeva nasilja u porodici, koji je prema podacima Kosovske policije ove godine dostigao 2460 slučajeva, i dalje je zabrinjavajući.

U odnosu na dešavanja koja su se desila ove godine u ovoj oblasti, treba pomenuti Presudu Ustavnog suda u predmetu br. KI129/21, vezano za ocenu ustavnosti „činjenja i nečinjenja” Osnovnog suda u Gnjilanu, Osnovnog tužilaštva u Gnjilanu, Policijske stanice u Gračanici i Osnovnog tužilaštva u Prištini. Predmet se odnosi na ubistvo S. M. od strane njenog supruga 14. marta 2021. godine. Ustavni sud je utvrdio da državni organi nisu zaštitili pravo na život S. M.

U vezi sa ovim slučajem, Ombudsman je objavio izveštaj po službenoj dužnosti. br. 150/2021, kojim su utvrđeni propusti nadležnih organa u zaštiti prava na život.

Takođe, Skupština Republike Kosovo je 21. septembra 2023. godine usvojila Zakon o sprečavanju i zaštiti od nasilja u porodici, nasilja nad ženama i rodno zasnovanog nasilja. Novina ovog zakona je da su obuhvaćene nadležnosti Kancelarije nacionalnog koordinatora za zaštitu od nasilja u porodici, finansiranje skloništa, prikupljanje i elektronsko upravljanje podacima, funkcionalnost lokalnih koordinacionih mehanizama koji do sada nisu bili regulisani zakonom.

Žene žrtve/preživele seksualnog nasilja tokom rata

Uzimajući u obzir stalnu zabrinutost koja se odnosi na pitanja vezana za proces verifikacije i priznavanja statusa žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, izazove i poteškoće sa kojima su se suočavale žrtve seksualnog nasilja tokom rata, kao i prepreke u ostvarivanju koristi koje na osnovu zakona pripadaju žrtvama, Ombudsman je 2023. godine pokrenuo po službenoj dužnosti istrage o ovom pitanju.⁸¹

Postupanje po ovom pitanju od strane Ombudsmana i perspektiva zaštite osnovnih ljudskih prava i sloboda, fokusira se na poštovanje zakonskih rokova od strane komisije, u procesu rešavanja zahteva za verifikovanje i priznavanje statusa žrtve; individualizacija obrazloženja odluka za svaki slučaj posebno, izbegavajući šablon ili isto obrazloženje za različite slučajeve; ograničavanje roka za podnošenje prijave; organizaciju i sprovođenje procesa intervjuisanja žrtava, kao i pristup žrtava prostorima u kojima se obavlja razgovor; kao i podizanje svesti i senzibiliziranje javnog mnjenja za zahtev za priznanje i proveru statusa žrtve.

Prema važećem zakonskom okviru, žrtve seksualnog nasilja tokom rata nisu korisnici beneficija u primarnoj, sekundarnoj i tercijarnoj zdravstvenoj službi, osim zdravstvenih usluga u inostranstvu za narušeno zdravstveno stanje, kao posledica rata. Ova činjenica je zabrinjavajuća i razmotriće se u okviru istraga pokrenutih po ovom pitanju.

Prema podacima obezbeđenim od Vladine Komisije za priznavanje i verifikaciju statusa osoba silovanih tokom Oslobođilačkog rata Kosova, rezultira da je od početka procesa prijavljivanja komisija uspela da razmotri 1.961 prijavu, od kojih 1.598 aplikantima je priznat status, 305 zahteva je odbijeno, dok je 19 zahteva na razmatranju.

81 Slučaj ex-officio br. 436-2023

82 Tužilački sistem Republike Kosovo (prokuroria-rks.org)

83 Lista presuda – Vrhovni sud (gjqesori-rks.org), Presuda br. 2020:036349, Pml.nr.415/2023

Ove godine, Skupština Republike Kosovo usvojila je Zakon br.08/L-219, kojim je rok za podnošenje zahteva za priznavanje statusa žrtve seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu odložen do 15. maja 2025. godine, uz mogućnost produžavanja za dodatni mandat od dve godine. Uspostavljanje rokova kritikovano je od strane nevladinih organizacija koje su licencirane za primanje zahteva za priznavanje i verifikaciju statusa, zbog činjenice da se ograničenje roka za podnošenje zahteva smatra problematičnim i suprotnim međunarodnoj praksi i principima, polazeći od činjenice da krivična dela iz rata ne zastarevaju, uz zahtev da se poštuje praksa koja se primenjuje u zemljama regiona u kojima je ovaj rok neograničen.

Specijalno tužilaštvo Republike Kosova (ATRK) je 2023. godine pokrenulo je pred Osnovnim sudom u Prištini – Specijalnim departmanom, prve optužnice za suđenje u odsustvu, protiv optuženih za nasilje tokom rata na Kosovu, odnosno prva optužnica podignuta je 02.05.2023.godine.⁸² Takođe, Vrhovni sud Kosova odlučio je o prvom slučaju kažnjavanja za seksualno nasilje tokom rata,⁸³ odbijajući kao neosnovane zahteve za odbranu zakonitosti branioca osuđenog i osuđenog Z.V. podnete protiv presude Osnovnog suda u Prištini – Specijalnog departmana, PS.br.28/2022 od 11.11.2022.godine i presude Apelacionog suda Kosova – Specijalni departman APS. br.50/2022 od 15.02.2023.godine.

Prava LGBTIQ+ osoba

Ombudsman nastavlja da ocenjuje da LGBTIQ+ osobe na Kosovu ostaju ranjive u pogledu ostvarivanja i poštovanja Ustavom i zakonom zagwarantovanih prava. Međutim, nema pritužbi LGBTIQ+ osoba upućenih Ombudsmanu. Uprkos tome, Ombudsman ostaje posvećen zaštiti i promociji prava LGBTIQ+ osoba.

S tim u vezi, Ombudsman je u saradnji sa organizacijom civilnog društva CSGD izradio vodič za postupanje u slučajevima LGBTIQ+ osoba. Ovaj vodič će pomoći službenicima Institucije Ombudsmana u pružanju profesionalnih, kvalitetnih i odgovarajućih usluga LGBTIQ+ osobama, fokusirajući se na dostojanstveno ophođenje prema njima, kao i na njihove specifične potrebe i izazove.

Također, vodič ima za cilj da ohrabri i pomogne drugim javnim institucijama da pruže bolje i osjetljivije usluge LGBTIQ+ osobama. Na ovaj način, vodič će pomoći promovisanju poštovanja i zaštite prava LGBTIQ+ osoba u svim sferama društva na Kosovu.

Ombudsman obraća pažnju na jezik u javnom diskursu u vezi sa obavezama države u garantovanju slobode izražavanja i sprečavanju govora mržnje. Pažnja je posvećena jeziku koji se koristi prema LGBTIQ+ osobama na skupštinskim sednicama Skupštine Republike Kosovo, televizijskim debatama i komentarima na društvenim mrežama. U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je pri kraju jednog posebnog izveštaja.

Primena Zakona o zaštiti od diskriminacije

Ombudsman je uočio da nedostaju statistički podaci o slučajevima, žalbama, i postupcima pokrenutim pred pravosudnim i upravnim organima na osnovu Zakona o zaštiti od diskriminacije. To se dešava jer vlasti ne vode posebne podatke za slučajeve ove prirode. Kao rezultat toga, nemoguće je izvući podatke o predmetima pokrenutim na osnovu ovog zakona, što u velikoj meri otežava ocenu primene ovog zakona.

Iz analize Zakona o zaštiti od diskriminacije, Ombudsman je takođe došao do zaključka da zakonom nisu jasno definisana ovlašćenja i odgovornosti u postupcima postupanja u slučajevima diskriminacije, ne definišući

nadležne organe, posebno u prekršajnom postupku. Nejasnoće postoje i u odnosu na proceduru posredovanja i administrativnu proceduru.

Takođe, evidentna je potreba da se intenziviraju aktivnosti i kampanje podizanja svesti u promociji i informisanju javnosti o ovom zakonu i garancijama koje on pruža, štaviše, identificirana je neophodnost stručnog usavršavanja službenika odgovornih za primenu ovog zakona⁸⁴.

Između ostalog, uočeno je da Zakon o zaštiti od diskriminacije, u delu koji definiše ovlašćenja i odgovornosti Ombudsmana, nije u potpunosti usklađen sa Zakonom o Ombudsmanu.

Uzimajući u obzir gore navedene nalaze, rezultira da su građani Republike Kosova veoma malo informisani o pravima i garancijama koje pruža ovaj zakon. S obzirom da zakon u sebi sadrži nejasnoće, nedostatak jasne definicije nadležnosti, Ombudsman smatra da je od velike važnosti korak ex post⁸⁵ evaluaciju u koju su integrisana mišljenja IO-a. S tim u vezi, Ombudsman smatra da je neophodno izmeniti i dopuniti zakon kako bi se došlo do pune implementacije.

Normativni akti u vezi sa principom nediskriminacije

Zakon br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru

Ombudsman je primio preko 130 žalbi u vezi sa Zakonom br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru, koji je stupio na snagu 5. februara 2023. godine. Ombudsman je, između ostalog, uočio da je zakon uopšte stvorio situaciju da svi zaposleni nisu tretirani jednako, uzimajući u obzir činjenicu da je u nekim sektorima došlo do smanjenja, plata, a u nekim sektorima do povećanja plata. Štaviše, smanjenje i povećanje nisu

84 Zakon o zaštiti od diskriminacije, član 25

85 <https://kryeministri.rks-gov.net/wp-content/uploads/2023/09/ALB-Raporti-per-Vleresimin-Ex-Post-te-Ligjit-per-Mbrojtje-nga-Diskriminimi.pdf>

bili zasnovani na linearnom sistemu, čak ni unutar pojedinih sektora, što je rezultiralo da su neki zaposleni u istoj organizaciji degradirani, a drugi unapređeni.

Iz ovog i drugih razloga, Ombudsman je 7. aprila 2023. godine pokrenuo pitanje pred Ustavnim sudom sa zahtevom da se oceni ustavnost zakona.⁸⁶

Ustavni sud je 26. decembra 2023. godine odlučio u predmetu br. KO79/23 o oceni ustavnosti Zakona br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru. Sud je zaključio da određene odredbe zakona nisu u skladu sa stavom 1 člana 24 [Jednakost pred zakonom] Ustava u vezi sa članom 14 (Zabrana diskriminacije) EKLJP-a; stavom 1 člana 24 [Jednakost pred zakonom] Ustava u vezi sa članom 1 (Opšta zabrana diskriminacije) Protokola br. 12 EKLJP.

Zakon br. 08/L-228 o opštim izborima u Republici Kosova

Član 28 Zakona br. 08/L-228 o opštim izborima u Republici Kosova definiše rodnu kvotu u listama kandidata svakog političkog subjekta prema kojima je najmanje trideset (30%) posto muškaraca i najmanje trideset (30%) posto žena.

Određivanje kvote (najmanje 30%) za svaki spol u prvom pogledu ne predstavlja nejednak tretman muškaraca i žena, međutim, u praksi nije bilo slučajeva da su politički subjekti slali na overu liste kandidata sa 50% žena i 50% muškaraca. Postavljanje kriterijuma od 30% opravdava neravnopravan tretman jer politički subjekti ispunjavaju zakonski kriterijum da se takmiče na izborima tako što na izborne liste pošalju listu kandidata sa 30% žena, dok je ostalo prepušteno njihovoj

volji, dakle u praksi žene su i dalje nedovoljno zastupljene.

Ombudsman je analizirao liste političkih stranaka koje su se takmičile na opštim izborima 14. februara 2021. godine, iz kojih se vidi da je na tim listama bilo 30% žena i 70% muškaraca. U praksi se primećuje da su žene zastupljene sa 30%, a muškarci sa 70%. Dok je uočeno da je na gotovo svim listama sa kandidatima političkih subjekata svaki treći kandidat bila žena, dok su prva dva kandidata bili muškarci.

Postavljanje kvote (najmanje 30%) za svaki pol predstavlja svojevrsnu neopravdanu pristrasnost, s obzirom da je odnos polova između polova skoro 50% prema 50%, uz male razlike. Prema podacima Agencije za statistiku Kosova iz popisa stanovništva na Kosovu 2011. godine, odnos polova je 50,34% muškaraca i 49,66% žena. Primećuje se da je trend procenta između muškaraca i žena gotovo izjednačen, pa je određivanje kvote od 30%, kako je učinjeno ukinutim zakonom, ali i osporenim zakonom, u suprotnosti je sa jednakošću pred zakonom praktično i po zakonu, u smislu rodne ravnopravnosti.⁸⁷

Zakon br.08/L-248 o izmeni i dopuni Zakona br.04/L-131 o penzijskim šemama finansiranim od države

Ombudsman je primetio da Zakon br.08/L-248 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-131 o penzijskim šemama finansiranim od države, objavljen u Službenom listu 16. avgusta 2023. godine, sačuvao je duh odredaba osnovnog zakona, čiju je izmenu tražio Ombudsman još 2018. godine, putem Izveštaja sa preporukama po službenoj dužnosti 235/2018, koji je objavljen 6 aprila 2018.godine.⁸⁸ Takođe, Presuda Ustavnog

86 Institucija Ombudsman, saopštenje za medije 07.04.2024, dostupno: <https://oik-rks.org/2023/04/07/komunikate-per-media-avokati-i-popullit-dergoi-ne-gjykatene-kushtetuese-ligjin-nr-08l-196-per-pagatne-sektorin-publik-me-kerkese-per-vleresimin-e-perputshmerise-se-tij-me-kushtetuten/>. Takođe vidi kompletan zahtev: <https://oik-rks.org/2023/04/07/avokati-i-popullit-i-drejtohet-gjykatene-kushtetuese-terepublikes-se-kosoves-me-kerkese-ex-officio-762023-per-vleresimin-e-perputshmerise-me-kushtetuteneligit-nr-08l-196-per-pagatne-sektorin/>

87 Agencija Statistika Kosova, stanovništvo 2011, dostupno na: <https://ask.rks-gov.net/>

88 Institucija Ombudsmana, Izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti 235/2018, 06.04.2018., dostupan na: <https://oik-rks.org/2018/04/17/raport-me-rekomandime-exofficio-nr-235-2018/>

suda KO190/19 od 16.01.2023.godine, malaže da radnicima koji su otpušteni sa posla usled prinudnih diskriminatornih mera, nisu uspeli da ispune kriterijum od 15 godina staža platiše doprinosa, kako bi im se ovo pravo priznalo izmenom ovog zakona.

Vidi se da zakon u suštini nije postupio po Presudi Ustavnog suda KO190/19 i saznaje se da se izmenjenom odredbom priznaje staž platiše doprinosa za period 1989. - 1999. godine, ali sa druge strane nastavlja se da se zahtevaju ispunjenje kriterijuma za 15 godina uplaćivanja doprinosa, da bi ostvarili pravo na starosnu penziju. Ombudsman smatra da i pored priznavanja radnog staža za period 1989-1999, uspostavljanje kriterijuma staža platiše doprinosa od 15 godina i nastavlja da negira ostvarivanje prava građana koji su uplatili doprinose a ne ispunjavaju kriterijum od 15 godina. Na ovaj način im je uskraćen jednak tretman pred zakonom, a posledice prinudnih i diskriminatornih mera nastavljaju da budu efektivne.

**Prava zajednica
i njihovih
pripadnika**

Prava zajednica i njihovih pripadnika

Republika Kosovo garantuje slobode i prava zajednica i njihovih pripadnika, koji uživaju posebna prava, definisana Ustavom⁸⁹. Takođe, Zakon br. 03/L-047 o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika u Republici Kosova garantuje punu i efektivnu jednakost za sve ljude na Kosovu.

Tokom 2023. godine povećan je broj pritužbi podnetih u IO-u, od strane pripadnika nevećinskih zajednica u odnosu na 2022. godinu. Do kraja 2023. godine IO je primio 251 žalbu, od kojih je 161 otvorena za istragu. Najveći broj žalbi podneli su pripadnici srpske zajednice (154 žalbe). Problemi sa kojima se suočavaju pripadnici nevećinskih zajednica i dalje su isti kao i prethodnih godina, što bi trebalo da bude jedan od pokazatelja da vlasti imaju obavezu da se doslednije bave pitanjima koja IO izveštava o problemima zajednice iz godine u godinu. Problemi sa kojima se susreću nevećinske zajednice mogu se sagledati ne samo kroz žalbe podnesene IO-u, već i sagledavanjem celokupne situacije na terenu, koju IO kontinuirano prati i izveštava pred javnost i organima javne vlasti putem godišnjeg izvještavanja i posebnim izveštajima.

Kao i prethodnih godina, problemi sa kojima se suočavaju nevećinske zajednice odnose se na povratak i sigurnost, integraciju, imovinska prava, obrazovanje, upotrebu službenog jezika, zapošljavanje itd.

Stanje prava pripadnika srpske zajednice

Žalbe kod Ombudsmana podnete od strane pripadnika srpske zajednice uglavnom su slične žalbama drugih građana u Republici

Kosovo i odnose se na: imovinska prava; integracija povratnika; trajanje sudskog postupka; nepotpuna primena Zakona o upotrebi jezika; problemi u vezi sa obezbeđivanjem lične dokumentacije za lica koja su živela na Kosovu do 1999. godine, za njihove supružnike i njihovu decu; pitanja iz radnih odnosa i ostvarivanja prava na penziju i itd. Neke od ovih pritužbi sadrže navode da je bilo diskriminacije uglavnom na osnovu etničke pripadnosti, u odnosu na obrazovanje, zdravstvene usluge itd.

Izazovi sa kojima se suočavaju raseljena lica i povratnici su: uzurpacija imovine i lišavanje imovinskih prava; neizvršenje sudskih odluka, koje se najčešće odnose na nekretnine; nedostatak pristupa obrazovnim institucijama; ekonomska situacija; nezaposlenost; problemi infrastrukture; loše socijalno stanje; stabilan povratak; problemi sa ostvarivanjem jezičkih prava itd.

Reagovanje centralnih i lokalnih institucija i Policije Kosova u slučaju incidenata u kojima bi mete napada mogli biti kosovski Srbi i njihova imovina pokazuje napredak tokom godina. Javna osuda ovakvih pojava, preduzimanje adekvatnih ciljanih mera i češće posete relevantnih predstavnika centralnih i lokalnih institucija sistema pogođenim osobama su veoma važni, a sve u cilju izgradnje međusobnog poverenja.

Povratak i sigurnost

Prema podacima Visokog komesarijata za izbeglice (UNHCR), ove godine na Kosovo se vratilo 17 osoba iz nevećinskih zajednica, što je skoro duplo više od broja povratnika u odnosu na prošlu godinu. Kolektivni centri na severu Kosova i dalje funkcionišu, iako je godinama unazad bilo planirano da se stanovnicima koji tamo žive obezbedi stabilan smeštaj. 137 ljudi koji od 1999. godine žive u četiri kolektivna centra na severu Kosova i dalje čekaju na trajno stanovanje i stvaranje boljih mogućnosti. Raseljena lica, povratnici koji su se sada i ranije vratili na Kosovo i dalje navode da su njihova najveća zabrinutost

89 Ustav Republike Kosova, Član 57

integracija i ekonomska perspektiva, nerešena imovinska pitanja, infrastrukturni problemi, nepoznavanje jezika većinske zajednice i nedostatak mogućnosti da uče albanski jezik, poteškoće u dobijanju ličnih dokumenata itd.

Ministarstvo za zajednice i povratak (MZP) je pomoglo i pružilo podršku svim povratnicima i zajednicama na Kosovu, u skladu sa svojim mandatom i ovlašćenjima. IO ceni rad MZP-a na povećanju kapaciteta za pomoć nevećinskom stanovništvu, ne samo u pružanju pomoći povratnicima, već i u realizaciji velikog broja projekata u koje su uključene organizacije civilnog društva iz svih zajednica. Vlada Kosova izdvojila je 3.000.000 eura, za projekte koji su uglavnom uključivali zapošljavanje, angažovanje pripravnika u organizacijama, kao i organizaciju realizacije obuka fokusirano na ranjive grupe društva, kao što su žene, mladi, ljudi sa posebnim potrebama kao i druge marginalizovane grupe unutar nevećinskih zajednica. Projekti su takođe uključivali povećanje kapaciteta NVO za promociju i zaštitu prava zajednica, kao i jačanje saradnje i partnerstva NVO sa drugim akterima.

Ombudsman ceni mere koje je Vlada preduzela za pomoć za više od 100 porodica u potrebi, pripadnika nevećinskih zajednica građevinskim materijalom, kućnim aparatima, namještajem, kao i prehrambenim i higijenskim paketima. Također, dodeljena su sredstva za 42 organizacije civilnog društva, za realizaciju projekata vezanih za jačanje kapaciteta u oblasti obrazovanja, kulture, sporta, zdravlja i verskih manifestacija.

Tokom 2023. godine nije bilo konkretnih pomaka i nije održan sastanak radnih grupa Međuinstitucionalne inicijative za raseljena lica i izbeglice sa Kosova, poznatije kao „Skopska inicijativa“. Gore navedena inicijativ tokom 2023. godine samo je nastavila proces civilne registracije raseljenih lica sa Kosova u Republici Severne Makedonije, odnosno za 24 raseljena lica iz redova romske zajednice, kojima su krajem 2023. godine izdati lični dokumenti.

Prema podacima OEBS-a, tokom 2023. godine zabeleženo je oko 120 incidenata između pripadnika srpske i albanske zajednice, od kojih se velika većina dogodila na severu Kosova. Dok, prema podacima Kosovske policije, tokom 2023. godine prijavljen je 31 mogući međuetnički slučaj, od kojih su 4 slučaja protiv srpske zajednice.

Imovinska prava

Na osnovu primljenih žalbi i zabrinutosti pripadnika nevećinskih zajednica, uočava se da i dalje postoje poteškoće u ostvarivanju imovinskih prava, uzimajući u obzir genezu imovinsko-pravnih problema u posljednje 24 godine. Jedan od uzroka koji otežava ostvarivanje imovinskih prava je neefikasnost pravosuđa i odugovlačenje sudskih postupaka.

IO je primio dve žalbe pojedinih građana opština Leposavić i Zubin Potok, u vezi eksproprijacije odlukom Vlade Republike Kosovo, uz tvrdnju podnosilaca pritužbi da prilikom eksproprijacije nisu poštovane predviđene procedure koje se zahtevaju u slučaju eksproprijacije.

Ombudsman je otvorio istragu o ovom slučaju, a iz dosadašnjih informacija proizilazi da se slučaj vodi na sudu. Dok prema odgovoru primljenom od Vlade saznaje da u vezi sa ovim pitanjem nije doneseno pravosnažno rešenje za eksproprijaciju, već je izdato (preliminarno) rešenje za obaveštavanje da će se postupci eksproprijacije sprovesti. Slučaj nastavlja da bude monitorisan od strane Ombudsmana kako bi se u ovom procesu poštovali principi i zakonske procedure definisane Zakonom o eksproprijaciji nepokretnosti.

Obrazovanje

Funkcionisanje u dva odvojena obrazovna sistema je izazov ne samo za sistem, već i za one koji direktno rade u obrazovanju, kao i za studente koji pohađaju nastavu. Situaciju otežava činjenica da ni ove godine nije počeo da se primenjuje sporazum o priznavanju diploma između Republike

Kosovo i Republike Srbije. Kao rezultat toga dolazi do nemogućnosti nastavka školovanja na Kosovu i zapošljavanja mladih koji pohađaju osnovno i srednje obrazovanje, po sistemu Republike Srbije.

Ombudsman ceni činjenicu da je ove godine MONT počeo sa verifikacijom diploma. Prema organizacijama civilnog društva, proces verifikacije je spor i verifikovano je samo 50 diploma tokom 2023. godine. Takođe, treba istaći da su preduzeti značajni koraci u pravcu verifikacije diploma osnovnog i srednjeg obrazovanja za učenike koji pohađaju škole po obrazovnom sistemu Republike Srbije. Ova inicijativa omogućava integraciju nevećinskih zajednica u obrazovni sistem Kosova i motivisanje mladih ljudi da izaberu visoko obrazovanje u okviru obrazovnog sistema Kosova nakon srednje škole.

Ombudsman pozdravlja i pozitivno ocenjuje ovakve inicijative i poziva nadležne da doslednije pristupe rešavanju problema u obrazovnom smislu, kako bi svi građani imali koristi i integrirali se u društvo u kojem žive bez razlike.

Pozitivno je ocenjen i nastavak rada Odseka za balkanistiku, za studije albanskog i srpskog jezika na Filološkom fakultetu Univerziteta u Prištini, na koji je u akademskoj 2023/24. godini upisano 17 studenata.

Upotreba jezika

Iako Kosovo ima napredan zakonodavni okvir za ravnopravnu upotrebu albanskog i srpskog jezika kao službenih jezika u zemlji, kao i jezika drugih zajednica u službenoj upotrebi, u praksi poštovanje jezičkih prava se teško prenosi.

Ombudsman kontinuirano monitoriše sprovođenje i poštovanje jezičkih prava građana Kosova, o čemu redovno izveštava u svojim godišnjim izveštajima. Iz ovog monitoringa proizilazi da pripadnici srpske zajednice i drugih zajednica koje koriste srpski

jezik, koji žive u područjima sa većinskim albanskim stanovništvom i Albanci koji žive na severu Kosova i opštinama u kojima živi većina pripadnika srpske zajednice, imaju poteškoća u ostvarivanju jezičkih prava. To daje do znanja da imaju ograničen pristup službenim dokumentima i informacijama koje se odnose na pitanja zdravstvene zaštite, obrazovanja, socijalnih usluga itd.

Ombudsman je uočio jezičke nedoslednosti i probleme u pogledu kvaliteta prevoda pravnih akata, posebno prevoda sa albanskog na srpski jezik. S tim u vezi, Ombudsman je izveštajem ex officio⁹⁰ utvrdio da se u nizu zakonskih i podzakonskih akata, kao i u samom Ustavu, nalaze neidentične verzije odredaba z jezičkom smislu. Sve ove razlike uključuju suštinske, terminološke, gramatičke, pravopisne i štamparske greške, koje podrazumevaju potpuno ili delimično neodgovarajući prevod reči sa albanskog jezika na srpski jezik, nedostatak prevoda delova teksta, kao i dopunu delova teksta i rečenice koje ne postoje u originalnom tekstu. S tim u vezi, Ombudsman je preporučio Skupštini Republike Kosovo i Vladi Republike Kosovo da usvoje Nacrt zakona o pravnim aktima i na taj način obezbede pravni osnov za usklađivanje i ispravljanje jezičkih ili tehničkih grešaka u pravnim aktima u slučaju nesaglasnosti.

Ombudsman je tokom ove godine sarađivao sa Kancelarijom Poverenika za jezike u cilju bolje koordinacije i promocije jezika i prava, kao i bržeg rešavanja podnetih žalbi. Ova saradnja će se nastaviti i u narednom periodu.

Stanje prava pripadnika romske, aškalijske i egipćanske zajednice

Tokom izveštajne godine, Ombudsman je primio 22 žalbe zajednice Aškalijske, od kojih je 5 žalbi otvoreno za istragu, 19 žalbi romske zajednice, od kojih je 7 žalbi otvoreno za istragu i 7 žalbi egipćanske zajednice, od kojih 3 pžalbe su otvorene za istragu.

90 Izveštaj ex officio br. 227/2019, jezičke nedoslednosti u pravnim aktima i njihov uticaj na ostvarivanje ljudskih prava

Ombudsman je dana 10. novembra 2023. godine objavio je Izveštaj sa preporukama Ex officio br. 453/2018 u vezi sa nedostatkom odgovarajućih uslova za život zajednica Roma, Aškalijski i Egipćana koji su vraćeni iz Severne Makedonije u Obilić.⁹¹ Cilj Izveštaja je da skrene pažnju lokalnim i centralnim vlastima na potrebu preduzimanja radnji u cilju stvaranja dostojanstvenih i odgovarajućih uslova za život povratnika u selu Plemetin.

Ombudsman je ovim izveštajem ocenio da su pitanja koja se odnose na povratnike u selu Plemetin godinama raslojavana, kao što su proces i način povratka, koncentracija povratnika na određenom prostoru, nedostatak imovine, činjenica da povratnici ranije nisu bili stanovnici ovog lokaliteta, reakcija i način prihvatanja povratnika iz zajednice domaćina, nedostatak upisa u matične knjige itd. Ovaj izveštaj, putem vršene analize postojećeg stanja, postupanja nadležnih i pravne analize, bavi se potrebom da se preduzimaju popstupci od strane nadležnih kako bi se ovo stanje promenilo.

Poseta Ombudsmana u naselju Adem Voca u Južnoj Mitrovici

IAP je 30. marta 2023. godine održao sastanak sa građanima iz zajednica Roma, Aškalijski i Egipćana u gradu Južna Mitrovica, i posetio nekoliko porodica iz ovih zajednica, i tom prilikom su se bliže upoznali sa njihovim izazovima i uznemirenjima.

Učesnici iz zajednica Roma, Aškalijski i Egipćana izrazili su zabrinutost zbog nedostatka osnovnih uslova za život, teške ekonomske i socijalne situacije, visokog nivoa nezaposlenosti, tvrdnji o diskriminaciji od strane opštinskih organa, kao i drugih javnih i privatnih institucija. Među najzabrinjavajućim problemima koji zahteva hitno delovanje nadležnih, lo onih opštinskih, bilo centralnih,

je velika prisutnost smeća na ulicama, ali i u podrumima i ulazima kolektivnih stanova, što predstavlja ozbiljan rizik za stanovnike. Prema rečima meštana, odvoz otpada ne obavlja kompanija ugovorena od strane Opštine Južna Mitrovica, jer meštani nisu u mogućnosti da plate račune iz ekonomskih razloga.⁹²

Ombudsman je pokrenuo slučaj po službenoj dužnosti i izvršio više istražnih radnji u vezi sa navedenim slučajem, uključujući i kompaniju za upravljanje otpadom, koje je potom, uz angažovanje ekipa za čišćenje, očistilo i uklonilo divlje deponije u naselju, kao i odvođenje otpadnih voda u podrumima stanova.⁹³

Poseta Ombudsmana u Janjevu

Ombudsman je 5. oktobra 2023. godine posetio selo Janjevo, u opštini Lipljan, kako bi razgovarao sa građanima ovog sela u kojem žive pripadnici zajednica Hrvata, Roma, Aškalijski itd. Tokom ove posete, Ombudsman je upoznat sa situacijom u vezi sa vodosnabdevanjem i kanalizacijom. Stanovnici su izneli njihovu zabrinutost da se od 2017. godine, nakon izgradnje vodovoda, koji se nalazi iznad mesnog groblja, voda iz nepoznatih izvora sleva u temelje nekoliko stambenih kuća. Ova voda prodire u prostorije u kojima borave, a vlaga se širi na zidove kuća u kojima ima tragova buđi, vlaži električne instalacije u kući, što direktno ugrožava njihovu sigurnost, ali i utiče na zdravlje i kvaliteta njihovog života. Meštani sumnjaju da voda koja teče u njihove domove potiče iz zastarele kanalizacije i vodovodnih cevi.

Značajan problem predstavljaju i stare napuštene kuće, od kojih su neke već rušene, a druge kuće prečišćavanje, što također predstavlja opasnost za susedne naseljene kuće i kretanje ljudi. Seoski putevi su veoma

91 Institucija Ombudsman, Izveštaj sa preporukama po službenoj dužnosti 453/2018, 10.11.2018., dostupan na: <https://oik-rks.org/2023/11/16/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4532018-mungesa-e-kushteve-te-pershtatshme-per-banim-te-komuniteteve-rom-ashkali-dhe-egjiptian-te-kthyer-nga-maqedonia-e-veriut-ne-obiliq/>.

92 Saopštenje za javnost povodom posete Južnoj Mitrovici: <https://oik-rks.org/2023/03/30/>

93 Slučaj ex-officiobnr.325/2023

zapušteni i oštećeni, veoma je otežan pristup kućama i kretanje vozila.

Prema tvrdnjama meštana, ispada da su opštinske vlasti i Regionalno preduzeće za vodosnabdevanje u Prištini više puta obavestene o pomenutim problemima.

Ombudsmana je u saopštenju za javnost izrazio zabrinutost zbog alarmantne situacije u kojoj se nalaze stanovnici Janjeva, pozivajući nadležne organe da hitno reaguju u skladu sa svojim ovlašćenjima⁹⁴.

94 Institucija Ombudsman, Saopštenje za medije povodom posete Ombudsmana Janjevu, 5. oktobar 2023, dostupno na: <https://oik-rks.org/2023/10/05/avokati-i-popullit-vizitoi-fshatin-janjeve/>

Prava deteta

Prava deteta

Prava deteta određuju da su deca, osim što su nosioci prava, i aktivni učesnici u procesu ostvarivanja ovih prava. Devojčice i dečaci uživaju opšta prava kao odrasli, ali i posebna prava prilagođena njihovim posebnim potrebama kao dece. Zbog početka njihovog života zavisnog od odraslih, od suštinskog značaja je da se njihova prava poštuju i ostvaruju, omogućavajući puni razvoj njihovih potencijala. Ovaj proces pomaže u prepoznavanju ljudskog dostojanstva i neophodan je za osiguranje njihovog blagostanja.

Tokom 2023. godine Ombudsman je primio 88 žalbi u vezi sa pravima deteta, koje su uglavnom podneli roditelji dece, dok je 9 slučajeva ispitano po službenoj dužnosti. Što se tiče pola podnosilaca žalbi, 49 žalbi su podnele žene, a 30 muškarci. Dalje, Institucije protiv kojih su primljene žalbe su: 29 protiv opština, 24 protiv sudova uglavnom zbog odugovlačenja sudskog postupka i zahteva za monitoring sudskih procesa, 24 protiv ministarstava, uključujući Centre za socijalni rad (CSR) u vezi sa osnivanjem kontakta sa decom, neisplaćivanje dodataka za decu i materinstvo, ili prekid socijalne pomoći, 2 žalbe protiv Kosovske policije, 2 protiv tužilaštva i 10 žalbi druge prirode.

Od ovog broja 33 žalbe su proglašene neprihvatljivim, jer su pitanja kojima su se bavili bila van nadležnosti Ombudsmana, nije bilo kršenja ljudskih prava, ili su podnosioci žalbe imali mogućnost da ih koriste ili su bili u upotrebi pravnih lijekova.

95 Slučaj 363/2023, 421/2023 i 445/2023.

96 Slučaj 292/2023 i 626/2023.

97 Slučaj 542/2023.

98 Slučaj 24/2023 i 419/2023.

99 Slučaj 434/2023.

100 Slučaj Ex Officio 636/2023.

101 Slučaj 142/2023 i 564/2023.

102 Slučaj i Ex Officio 479/2023.

103 Slučaj 359/2023 i 607/2023.

104 Slučaj 637/2023.

105 Rasti 565/2023, 666/2023, 676/2023, 69/2023.

106 Slučaj Ex Officio 479/2023.

Od primljenih žalbi koje su podnete od strane građana, 55 žalbi je orvoreno za istragu i vrši se detaljna obrada u izveštaju. Tokom ove godine, IO je uputio 98 preporuka relevantnim državnim organima i poslao 20 pisama podsjećanja ovim organima u vezi neodgovaranja i nesprovođenja preporuka.

Žalbe podnete od strane pojedinaca	79
Otvoreni slučajevi za istragu prema žalbama podnetim od strane pojedinaca	46
Neprihvatljive žalbe	33
Otvoreni slučajevi za istragu po službenoj dužnosti	9
Ukupno	88

Pravo dece na obrazovanje

Od žalbi primljenih tokom 2023. godine razmatrana su pitanja koja se odnose na: nasilje u školi⁹⁵, pohađanje škole⁹⁶, prelazak iz škole u drugu školu⁹⁷, pristup i prijem u školu⁹⁸, overu diplome⁹⁹, evaluaciju govora mržnje u udžbenicima za visoko srednje obrazovanje¹⁰⁰, obezbeđenje prevoza do škole¹⁰¹, uticaj težine torbi na osnovce¹⁰², diskriminaciju dece sa ograničenim sposobnostima¹⁰³, diskriminaciju učenika Egipćana, Roma i Aškalija¹⁰⁴ i nedostatak prevoza i ličnih asistenata za decu sa ograničenim sposobnostima¹⁰⁵.

Avgusta meseca IO je počeo zvanične istrage o težini torbi za učenike od 1. do 5. razreda, naglašavajući zdravstvene probleme koje preopterećenost knjigama može da prouzrokuje, kao i važnost funkcionalizacije ormarića za knjige u školama¹⁰⁶. Takođe, u decembru, nakon žalbe tehničke radne

grupe za zaštitu od diskriminacije zajednica Roma, Egipćana i Aškalija, IO je pokrenuo istrage u vezi sa diskriminacijom učenika Aškalija, Roma i Egipćana od strane opštine Kosovo Polje zbog prekida alternativnog obrazovanja¹⁰⁷.

Što se tiče prava dece na obrazovanje, IO je obavio dva izveštaja sa preporukama¹⁰⁸: Izveštaj Ombudsmana Ex officio br. 147/2021, govor mržnje u udžbenicima za niži nivo osnovne škole na Kosovu¹⁰⁹ i Izveštaj Ombudsmana Ex officio br. 676/2022, obrazovanje i mogućnosti mladih na tržištu rada. U prvom izveštaju IO je istražio i analizirao govor mržnje koji se koristi u udžbenicima za osnovno i niže srednje obrazovanje u obrazovnom sistemu u Republici Kosovo. Kao ishod Ombudsman je preporučio izradu uputstvo za prevenciju i eliminisanje govora mržnje, u školskim udžbenicima, kompletnu analizu analizu svih udžbenika sa ciljem uključivanja svih različitih grupa, organizovanje obuka za autore i nastavnike, uključivanje nastavnih jedinica o govoru mržnje, i zamenu tekstova govora mržnje sa prikladnijim tekstovima u knjizi Albanski jezik 6¹¹⁰. Dok u drugom Izveštaju IO je ocenio nivo usklađenosti obrazovanja mladih u institucijama visokog i stručnog obrazovanja na Kosovu sa uslovima tržišta rada, u cilju sprovođenja ustavnih i zakonskih odredbi za poštovanje prava dece na obrazovanje¹¹¹. Izveštaj donosi niz

preporuka za MONTI, uključujući konkretne mere za obezbeđivanje usklađivanja školskih profila sa zahtevima tržišta rada, reviziju formule finansiranja za stručne škole, obuku za nastavnike i informativne kampanje za roditelje i učenike.¹¹².

Prava deteta u sudskim postupcima

IO je tokom ove godine primio 13 žalbi protiv sudova, koje su se uglavnom odnosile na poverenje starateljstva nad decom i određivanje alimentacije,¹¹³ (ne) plaćanje alimentacije,¹¹⁴ ubrzanje postupak,¹¹⁵ rad sudije¹¹⁶, ne - (ostvarenje) kontakta sa decom¹¹⁷, odugovlačenje sudskih postupaka¹¹⁸. Takođe, na zahtev stranaka, IO je pratio sudske rasprave u vezi sa određivanjem starateljstva i alimentacije¹¹⁹, pravom na pravično i nepristrasno suđenje¹²⁰, kao i u slučajevima nasilja u porodici¹²¹. U vezi sa navedenim slučajevima, IO se obratio nadležnim sudovima kako bi se informisao o preduzetim radnjama u pogledu prava na pravično i nepristrasno suđenje, kao i prava na pravni lek.

Nasilje i stanje bezbednosti u školama

Nasilje nastavlja da bude prisutno u životu dece, kao što je kontinuirano potvrđeno tokom razgovora sa učenicima iz različitih škola. U vezi sa ovom pojavom, Ombudsman je sproveo istrage o 3 slučajevima, od kojih je 1 slučaj pokrenut na osnovu žalbi i 2 po

107 Slučaj 637/2023.

108 Za detaljniji pregled ovih izveštaja, pogledajte deo Pravo na obrazovanje

109 Institucija Ombudsman, Izveštaj Ombudsmana, po službenoj dužnosti br. 147/2021, govor mržnje u udžbenicima za osnovne škole na Kosovu, dostupan na: <https://oik-rks.org/2023/08/11/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-1472021-gjuha-e-urrejtjes-ne-tekstet-shkollore-te-ciklit-te-ulet-ne-kosove/>

110 Isto tu, str. 19-20.

111 Institucija Ombudsman, Izveštaj Ombudsmana, po službenoj dužnosti br. 676/2022 – obrazovanje i mogućnosti mladih na tržištu rada, pristupačno: <https://oik-rks.org/2023/04/06/raporti-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-rasti-nr-6762022-arsimimi-dhe-mundesite-e-te-rinjve-ne-tregun-e-punes/>

112 Isto tu, str. 20-22.

113 Slučaj 129/2023 i 394/2023.

114 Slučaj 265/2023.

115 Slučaj 66/2023.

116 Slučaj 122/2023.

117 Slučaj 522/2023, 597/2023 i 458/2023.

118 Slučaj 460/2023 i 626/2023.

119 Slučaj 394/2023 i 468/2023.

120 Slučaj 179/2023.

121 Slučaj 625/2023.

službenoj dužnosti. Slučajevi se odnose na netretiranje od strane direkcije škole slučaja fizičkog maltretiranja učenika¹²², sumnju na nasilje u skloništu¹²³ i seksualni napad u školi od strane nastavnika¹²⁴. Ombudsman je u junu počeo istrage po službenoj dužnosti u vezi sa tvrdnjama portala “Insajderi” u tekstu pod naslovom “*Tužilaštvo priprema zahtev za određivanje pritvora protiv učitelja iz Dečana*”. U ovom članku Osnovno Tužilaštvo u Peć saopštava da će biti podnet zahtev za određivanje mere pritvora učitelju iz Dečana koji je osumnjičen za seksualno zlostavljanje učenice osnovne škole. Nakon istraga ocenjeno je da su preduzete zakonom utvrđene mere, osumnjičeni je smešten u pritvor, a Disciplinska komisija ODO-a donela je odluku o prestanku radnog odnosa na osnovu nalaza Inspektorara za obrazovanje u Peć.

U 2022 godini, Ombudsman je pokrenuo istragu ex-officio, na osnovu članka u portalu “Telegrafi”, pod naslovom: “*Slučaj silovanje 11-godišnjakinje u Prištini, Tužilaštvo kaže da je ista juna meseca ove godine bila prijavljena kao nestalo lice*”, gde su radnje preduzete od strane državnih institucija istražene od strane IO-a, da li su ispunjavale pozitivne obaveze države za zaštitu dece od seksualnog nasilja i trgovine ljudima. Nakon istraga Ombudsman je objavio Izveštaj sa preporukama Ex-officio br.468/2022, u kome se konstatuje da je u konkretnom slučaju došlo do povrede osnovnih prava i sloboda dece, odnosno kršenje pozitivnih obaveza države da zaštiti dete od zlostavljanja i nehumanog postupanja, prema članu 3 – *Zabrana mučenja*, EKLJP, članovima 19 i 34 KZD-a, članu 56 Istanbulske konvencije i članovima 5, 11.2., 15 (1.2) i 24 ZZD-a, obzirom da su oni imali saznanja da postoji opasnost po detetu i nisu uspeali da preduzimaju sve opravdane mere da ga zaštite.¹²⁵

Pozivajući se na Konvenciju o pravima deteta, Istanbulsku konvenciju i dostupne statističke podatke, Ombudsman je ispitao rodnu dimenziju nasilja, gde se seksualno nasilje i trgovina ljudima predstavljaju kao oblici rodno zasnovanog nasilja i stoga predstavljaju veći rizik za devojke i žene. Dalje, obaveze države za zaštitu dece su dvostruke, budući da je reč o grupi ranjivoj na nasilje, odnosno dete devojčica. Štaviše, davanje prioriteta gledištu i saglasnosti deteta i roditelja u odnosu na izveštaju Policije da postoji visok stepen rizika, kao razloga za puštanje deteta iz Prihvatilišta, bila pogrešna procena i sa teškim posledicama za dete doprinoseći direktno njegovoj ponovnoj viktimizaciji. Uzimajući u obzir institucionalne nadležnosti u zaštiti deteta od nasilja i trgovine ljudima, njihova iskustva i stručne kvalifikacije u ovoj oblasti, stanje na terenu, koje je policija klasifikovala kao opasno (policija kao specijalizovano telo u oblasti bezbednosti) godine, uzrast deteta i njegovu ranjivu poziciju kao žrtve rodno zasnovanog nasilja, Ombudsman smatra da institucije koje su uključene snose najveći teret odgovornosti i da su trebale da budu u stanju da bolje sagledaju i predvide rizik koji je pretio detetu, nego roditelji deteta koji su se smatrali sekularnim u oblasti prava i javne bezbednosti.

Takođe, Ombudsman je konstatovao da nadležni organi nisu postupili u najboljem interesu deteta, što obavezuje na povećanom pažnjom prema istoriji deteta, s obzirom na posebne situacije zlostavljanja kao i mogući rizik da se slične situacije dešavaju u budućnosti. Između ostalog, utvrđena je povreda principa da se što pre preduzimju radnje, kako to nalaže član 5. ZZD-a i prema Uputstvu broj 02/2021, čime je onemogućeno preduzimanje radnji u najkraćem mogućem roku za zaštitu deteta od nasilja i istrage

122 Slučaj 445/2023.

123 Slučaj 422/2023.

124 Slučaj 421/2023.

125 Institucija Ombudsman, Izveštaj Ombudsmana, Ex-officio nr. 468/2022 o pozitivnim obavezama države za zaštitu djeteta od nasilja, pristupili smo: <https://oik-rks.org/2023/04/03/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4682022-detyrimet-pozitive-te-shtetit-per-mbrojtjen-e-femijes-nga-dhuna/>

krivičnih dela. Ombudsman je skrenuo pažnju da detetu nije obezbeđena adekvatna pravna zaštita, prema ZPM-u i ZZD-u, jer je dete tretirano kao maloletno lice i njemu nisu pročitana njegova prava po zakonu¹²⁶.

Shodno tome, Ombudsman je preporučio Tužilačkom savetu Kosova neke važne mere za poboljšanje postupanja u slučajevima u kojima su deca žrtve ili svedoci. Među ključnim preporukama uključuje da *preduzima mere za obezbeđivanje odgovornosti svih odgovornih službenika u slučajevima kada su oni neuspešni u ispinjavanju zakonske obaveze*. Takođe, naglašena je potreba obavezne obuke za službenike koji se na efikasan i hitan način bave slučajevima dece žrtava/svedoka i sadržajem slučajeva seksualnog nasilja, vodeći računa o najboljem interesu deteta. Ombudsman je preporučio mere za Kosovsku policiju, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo finansija, rada i transfera, Kosovsku agenciju za sudsku medicinu, Institut za sudsku medicinu i opštinu Priština. To uključuje potrebu za stručnim usavršavanjem, nadzor nad primenom zakona o prebivalištu i boravištu, osnivanje kuća za zaštitu dece, definisanje detaljnih procedura i rokova za ekspertizu, kao i povećanje kapaciteta lokalnih institucija za staranje o deci koja su žrtve nasilja¹²⁷.

Deca sa ograničenim sposobnostima

Deca sa ograničenim sposobnostima i dalje imaju ozbiljne poteškoće i suočavaju se sa preprekama za puno uživanje prava definisanih zakonom. Devojčice i dečaci sa ograničenim sposobnostima predstavljaju jednu od najugroženijih grupa dece, jer su osetljiviji na socijalnu isključenost, diskriminaciju, nedostatak informacija i

finansijskih sredstava, prevoz i fizički pristup obrazovnim i zdravstvenim ustanovama. Kako je naglašeno u Izveštaju po službenoj dužnosti broj 331/2022 u vezi sa usklađivanjem odredbi opšteg sistema preduniverzitetskog obrazovanja sa pravima dece u obrazovanju, učešće dece sa ograničenim sposobnostima u sistemu obrazovanja je nisko. To je rezultat nivoa društvene svesti prema osobama sa ograničenim sposobnostima i ograničenih kapaciteta sistema da im pruži obrazovne usluge i usluge rehabilitacije¹²⁸. Štaviše, nedostatak sveobuhvatnog sistema za prikupljanje podataka i međusektorskog pristupa za decu sa ograničenim sposobnostima u obrazovnom sektoru i dalje predstavlja izazov, što otežava planiranje usluga opštinskih direkcija i samih škola. S druge strane, škole takođe imaju veoma ograničene kapacitete za promovisanje inkluzivnosti, budući da nastavnici u redovnim školama nemaju adekvatnu obuku za rad sa decom sa ograničenim sposobnostima¹²⁹. Slično kao i prethodnih godina, problemi koji deci sa ograničenim mogućnostima otežavaju pristup obrazovanju i dalje su lančani problemi koji uključuju četiri ključne oblasti: nedostatak rane procene ograničene sposobnosti, diskriminaciju u pristupu predškolskim ustanovama, nedostatak prevoza i lične asistente kao i individualne planove učenja.

U izveštajnom periodu, u vezi sa pravima dece sa ograničenim sposobnostima, Ombudsman je sproveo istrage za 7 predmeta, od kojih je 6 pokrenuto po žalbama roditelja i 1 po službenoj dužnosti. Ove žalbe su se odnosile na ostvarivanje prava na obrazovanje, tačnije na nedostatak prevoza od škole do kuće¹³⁰, neangažovanje ličnog asistenta¹³¹, diskriminaciju u

126 Isto tu, str. 25-26.

127 Isto tu, str. 27-29.

128 Institucija Ombudsman, Izveštaj Ombudsmana, Ex-officio br.331/2022 o usklađivanju odredbi opšteg sistema preduniverzitetskog obrazovanja sa pravima dece u obrazovanju, str. 20-29, dostupno na: <https://oik-rks.org/2022/11/10/raporti-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-3312022-lidhur-me-perafrimin-e-dispozitive-te-sistemit-te-arsimit-te-pergjithshem-parauniversitar-te-kosoves-me-te-drejtat-e-femijeve-ne-arsim/>

129 Isto tu.

130 Slučaj 69/2023.

131 Slučaj 565/2023.

pristupu obrazovanju¹³² i zlostavljanje¹³³. Ombudsman je u februaru pokrenuo istragu po službenoj dužnosti protiv opštine Gnjilane zbog nedostatka prevoza do škole za decu sa ograničenim sposobnostima. Ove istrage su počele na osnovu informacija dobijenih od Opštinske direkcije za obrazovanje (ODO) u Gnjilanu, da 147 učenika sa ograničenim sposobnostima pohađa nastavu u preduniverzitetskim institucijama i da je samo za petoro ova opština obezbedila prevoz¹³⁴. Ovo je u suprotnosti sa članovima 13, 15 i 40 (4) Zakona o preduniverzitetskom obrazovanju (ZPO), koji obavezuju opštine da organizuju besplatan, bezbedan i efikasan prevoz dece sa ograničenim sposobnostima za pristup osnovnom, srednjem obrazovanju i nižem srednjem obrazovanju.

Dok je u drugom slučaju dete sa autizmom isključeno iz škole jer je direkcija tražila da nastavi nastavu sa ličnim asistentom. Roditelji su se žalili da nemaju finansijskih uslova da pokriju troškove angažovanja asistenta, niti da prate dete tokom nastave.¹³⁵ S druge strane, stvaranje uslova za učenje za svu decu, uključujući i decu sa ograničenim sposobnostima, obaveza je opštine. U skladu sa članom 40. ZPO-a, obrazovne ustanove i ustanove za obuku moraju da prime svu decu, bez razlike, i da promovišu integraciju i kontakt među decom, kao i da pružaju odgovarajuću podršku zasnovanu na intelektualnim potrebama učenika. Štaviše, pružanje obrazovanja deci sa posebnim potrebama znači pružanje obrazovanja koje je dopunsko ili drugačije od obrazovanja koje se uopšte daje deci njegovog/njenog uzrasta.¹³⁶

Takođe, ZZD obavezuje sve nadležne organe da otklone sve infrastrukturne, socijalne, ekološke, institucionalne i zakonske barijere u oblasti obrazovanja, kako bi deca sa ograničenim sposobnostima mogla da ostvare prava predviđena ovim zakonom.¹³⁷ Nakon ispitivanja slučaja, ispostavilo se da je škola primila dete natrag u učionicu pod nadzorom majke, ali mu lični asistent još nije raspoređen u skladu sa važećim zakonom. Takođe, u dva slična slučaja, jednom detetu sa autizmom je kontinuirano odbijen upis i boravak u predškolskoj ustanovi zbog ograničenih mogućnosti, dok je drugom odbijen pristup predškolskoj ustanovi.¹³⁸ Administrativno uputstvo br.19/2016 za uključivanje dece u predškolske ustanove na Kosovu koje je na snazi u vreme prijavljivanja slučajeva predviđa da je opština dužna da deci sa posebnim potrebama i onima koji potiču iz marginalizovanih grupa obezbedi mesto u predškolskim ustanovama. Svako dete sa posebnim obrazovnim potrebama ima pravo da bude uključeno u jednu od vaspitnih grupa u predškolskoj ustanovi. Deca sa teškim oštećenjima mogu biti uključena ako je ustanova obezbedila adekvatan stručni okvir i druge neophodne uslove u zavisnosti od vrste oštećenosti¹³⁹. Štaviše, u avgustu je usvojen novi Zakon o vaspitanju u ranom detinjstvu (ZVRD), koji se rukovodi principima najboljeg interesa deteta, jednakosti i nediskriminacije, kao i principom inkluzivnosti.¹⁴⁰ Poslednji slučaj se odnosi na vršenje psihičkog nasilja i zlostavljanja deteta sa ograničenim sposobnostima u obrazovnoj ustanovi od strane vaspitača.¹⁴¹ Roditelj je slučaj prijavio policiji, i u tom slučaju su preduzete radnje predviđene zakonom.

132 Slučaj 607/2023 i 359/2023.

133 Slučaj 363/2023.

134 Slučaj 69/2023.

135 Slučaj 565/2023.

136 Skupština Republike Kosova, Zakon br. 04/I-032 o preduniverzitetskom obrazovanju u Republici Kosovo, član 39 (3).

137 Skupština Republike Kosova, Zakon br. 06/L-084 o zaštiti deteta, član 46(7).

138 Slučaj 607/2023 i 359/2023.

139 Republika Kosova, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnologije, Administrativno uputstvo br.19/2016 za uključivanje dece u predškolske ustanove na Kosovu, članovi 5 i 6.

140 Skupština Republike Kosova, Zakon br.. 08/L-153 o vaspitanju u ranom detinjstvu, član 3.

141 Slučaj 363/2023.

Prema članu 41. ZPO-a, opštine su dužne da osnuju ekipe za stručnu procenu i podršku za posebne obrazovne potrebe dece sa ograničenim sposobnostima. ZPO obavezuje institucije koje su uključene u pružanje preduniverzitetskog obrazovanja da planiraju i pruže efikasne, efektivne, fleksibilne, sveobuhvatne i profesionalne usluge, koje su dizajnirane u svrhu pružanja svoj deci jednaka prava na obrazovanje, u skladu sa njihovim specifičnim sposobnostima i potrebama, kao i da unaprede njihov obrazovni i društveni razvoj¹⁴². Ombudsman je 2022. godine utvrdio da 17 opština nije ispunilo ustavne i zakonske obaveze za formiranje ovih ekipa za procenu¹⁴³. Štaviše, Administrativno uputstvo br. 18/2013 o korištenju individualnog plana obrazovanja predviđa izradu i implementaciju individualnih obrazovnih planova na svim nivoima preduniverzitetskog obrazovanja u cilju optimalnog uključivanja i obezbeđivanja punog pristupa dece sa posebnim obrazovnim potrebama u obrazovnom sistemu.

Ombudsman je primetio da je nedostatak individualnih razvojnih planova za decu sa posebnim potrebama uzrasta 3-5 godina usko povezan sa nedostatkom rane procene. Shodno tome, opštinama i školama je preporučeno da preuzmu sve neophodne mere za izradu individualnih obrazovnih planova u skladu sa Administrativnim uputstvom br. 18/2013¹⁴⁴. Dalje, u ZURD-u je uključena i obaveza u vezi sa individualnim planom i stručnim ekipama za ocenjivanje.

Socijalna i zdravstvena zaštita dece

Na osnovu preporuka IO-a i nevladinih

organizacija u poslednje četiri godine konačno je usvojen Zakon o socijalnim i porodičnim uslugama, koji je veoma važan za dobrobit dece, jer se od njega očekuje da pruži kvalitetnije i održivije porodične i socijalne usluge. Između ostalog, očekuje se da će zakon povećati spektar usluga, da će uspostaviti nove usluge definisanjem usluga prevencije, zaštite, rehabilitacije i reintegracije¹⁴⁵. U oblasti socijalne i zdravstvene zaštite u ovoj godini podneseno je 9 žalbi, uglavnom zbog neisplate porodijskog dodatka¹⁴⁶, povlačenja sredstava socijalne pomoći i rad CSR¹⁴⁷ u vezi sa starateljstvom nad maloletnom decom, uspostavljanjem kontakata sa decom i finansijskom i socijalnom podrškom¹⁴⁸.

U ovoj oblasti, IO je objavio Izveštaj ex-officio br. 37/2023 u vezi sa osnivanjem organa starateljstva, koji preporučuje opštinama preduzimanje potrebnih mera za formiranje i funkcionisanje organa starateljstva u skladu sa relevantnim zakonima u Republici Kosova¹⁴⁹. Tokom analize, Ombudsman je uočio da je samo pet opština osnovalo organ starateljstva. A 29 opština: Priština, Podujevo, Kosovo Polje, Južna Mitrovica Mamuša, Lipljane, Klina, Istok, Glogovac, Đakovica, Junik, Dragaš, Dečane, Uroševac, Srbica, Kamenica, Kačanik, Elez Han, Gnjilane, Vučitrn, Vitina, Prizren, Obilić, Štrpce, Novo Brdo, Ranilug, Parteš, Klokot i Gračanica, nisu osnovale organ starateljstva, kako to zahteva član 7. Zakona br. 02/L-17 o socijalnim i porodičnim uslugama kršeći na ovaj način prava dece. Shodno tome, ne osnivanje ovog organa onemogućava

142 ZPO, član 3(3).

143 Izveštaj Ombudsmana, Ex-officio br. 411/2021, u vezi sa formiranjem ekipe za stručno ocenjivanje i podršku za posebne obrazovne potrebe za decu sa smetnjama u razvoju, pristupačan në: <https://oik-rks.org/2022/04/27/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4112021-ne-lidhje-me-themelimin-e-ekipit-profesional-vleresues-dhe-perkrahes-per-nevojat-e-posacme-arsimore-per-femijet-me-aftesi-te-kufizuar/>

144 Izveštaj ex-officio br.331/2022 o usklađivanju odredbi opšteg sistema preduniverzitetskog obrazovanja sa pravima dece u obrazovanju, str. 15.

145 Skupština Republike Kosova, Zakon br. 08/L-255 o socijalnim i porodičnim uslugama, januar 2024.

146 Slučaj 372/2023.

147 Slučaj 257/2023, 136/2023, 458/2023 i 583/2023.

148 Slučaj 545/2023.

149 Institucija Ombudsman, Izveštaj Ombudsmana Ex-officio br. 37/2023 u vezi sa osnivanjem organa starateljstva, dostupan na: <https://oik-rks.org/2023/10/18/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-372023-ne-lidhje-me-themelimin-e-organeve-te-kujdestarise/>

sprovođenje odredbi Zakona br. o zaštiti dece, Zakonika pravde o maloletnicima; Administrativnog uputstva (za sprovođenje pravde prilagođene deci u krivičnom, građanskom i upravnom postupku, i Administrativnog uputstva o zaštiti i tretmanu dece počinioca krivičnih dela ispod starosti krivične odgovornosti¹⁵⁰. Nakon objavljivanja ovog izveštaja, četiri opštine: Đakovica, Lipljan, Južna Mitrovica i Prizren su primenile preporuku IO-a.

IO je takođe poslao pismo preporuke Univerzitetskoj bolničkoj i Kliničkoj službi Kosova (UBKSK) u vezi sa pitanjem plaćanja parkinga u prostorijama Pedijatrijske klinike UBKSK-a na osnovu žalbe jednog roditelja¹⁵¹. Nakon analize slučaja, uočeno je da aktuelni pravilnik za parking na prostorima UBKSK-a ne uključuje oslobađanje od plaćanja za roditelje koji primaju zdravstvene usluge za njihovu decu bez obzira na medicinske dijagnoze. Ovo kršenje je u suprotnosti sa članom 50. Ustava Kosova, članovima 3. i 42. KPD-a i članovima 1., 5. i 42. ZZD-a. Stoga je Ombudsman preporučio da se član 7. Pravilnika br. 116 o korišćenju parkinga treba da se izmeni i da uključi kategoriju dece koja su oslobođena plaćanja parkinga na prostorima UBKSK -a. Takođe, zahteva objavljivanje pravilnika na službenoj web stranici UBKSK-a radi transparentnosti i javnog pristupa.

150 Isto tu, str.10-11.

151 Institucija Ombudsman, Pismo Preporuke Žalba br.671/2022.

**Pravo na
obrazovanje**

Pravo na obrazovanje

Ustav Republike Kosovo garantuje i reguliše pravo na obrazovanje u članu 47, kao pravo koje uključuje tri glavne obaveze (i) pružanje obaveznog i besplatnog osnovnog obrazovanja, (ii) stvaranje sveobuhvatnog sistema obrazovanja koji obezbeđuje jednake mogućnosti i (iii) stvaranje obrazovnog sistema koji ispunjava osnovne i specifične potrebe i sposobnosti svakog deteta¹⁵². Ovo pravo je takođe definisano Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenim protokolima (EKLJP) i Konvencijom o pravima deteta (KPD)¹⁵³.

Tokom 2023. godine, zakonski okvir u oblasti obrazovanja je završen usvajanjem Zakona br. 08/L-053 o vaspitanju u ranom detinjstvu (ZVRD)¹⁵⁴, kao i Zakona br. 08/L-110 o Kosovskoj agenciji za akreditaciju (ZKAA)¹⁵⁵, oba ova zakona biće dobra osnova za podizanje kvaliteta obrazovanja, prema prelaznim odredbama ZVRD-a, predviđeno je da predškolsko obrazovanje postane obavezno od školske 2024-2025. obavezno uključivanje dece u obrazovanje u ranom osnovnom obrazovanju, uticaće na pripremu

dece za dalje školovanje i usavršavanje, stvaraće sveobuhvatan sistem koji mora da obezbedi jednake mogućnosti za sve, te zadovoljiće osnovne i specifične potrebe i sposobnosti svakog deteta, to će pozitivno uticati na ostvarivanje prava na obrazovanje koje je garantovano Ustavom i međunarodnim instrumentima.

Takođe, imajući u vidu da je Kosovska agencija za akreditaciju regulatorna agencija u procesima i odgovornostima akreditacije, reakreditacije, validacije, praćenja u cilju obezbeđivanja kvaliteta visokog obrazovanja u Republici Kosovo, ovaj zakon će uticati na poboljšanje kvaliteta u višem obrazovanju¹⁵⁶.

U pravcu zaštite ovih prava, u okviru promotivnih aktivnosti i zaštite ljudskih prava, Institucija Ombudsmana (IO) je i tokom 2023. godine organizovala informativne kampanje za učenike i nastavnike osnovnih i nižih srednjih škola, u tu svrhu su posećene preduniverzitetske obrazovne ustanove¹⁵⁷, univerzitetske institucije¹⁵⁸ i učešće u okruglim stolovima¹⁵⁹.

Ombudsman je 1. juna 2023. godine skrenuo pažnju odgovornim vlastima na ustavne i zakonske odgovornosti i obaveze da preduzmu sve neophodne mere kako bi se osiguralo puno poštovanje prava deteta, a na ovaj poseban dan za decu, između ostalih,

152 Ustav Republike Kosova, član 47.

153 Protokoli br. 1 EKLJP, član 2 i Konvencija o zaštiti deteta, član 28.

154 Službeni list Republike Kosova / br. 17 / 3 avgust 2023, Priština, Zakona br. 08/L-053 o vaspitanju u ranom detinjstvu.

155 Službeni list Republike Kosova / br. 13 / 29 juni 2023, Priština, Zakon br.08/L-110 o Kosovskoj agenciji za akreditaciju.

156 Prema članu 2. Zakona o visokom obrazovanju, visoko obrazovanje se zasniva na principu kvaliteta studijskih programa koji uvek podržava učenje, a prema članu 7. KAA osigurava da standardi i kvalitet visokog obrazovanja ispunjavaju zahteve i očekivanja Evropske mreže Udruženja za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju (ENQA).

157 Predstavnici IO-a su do 1. juna 2023. godine obišli 32 škole, sastali se sa učenicima i nastavnicima koji su se informisali o ulozi IO-a u zaštiti i promociji ljudskih prava, fokus kampanje ove godine je bio na deci sa posebnim obrazovnim potrebama i deci iz redova zajednica Roma, Aškalija i Egipćana.

158 U vezi sa identifikacijom i upućivanjem problema sa kojima se suočavaju studenti koji su bili deo projekta „Promovisanje angažmana mladih u odgovornosti“ koji vodi nevladina organizacija za unapređenje kvaliteta obrazovanja (ORCA), predstavnici IO-a , posetili su javne univerzitete, sastali se sa odgovornim licima univerziteta, takođe, 7. decembra 2023. godine, Ombudsman je, nakon sastanka sa rektorom Univerziteta „Fehmi Agani“ u Đakovici, održao predavanje studentima, akademskom osoblju i administrativnom osoblju ovog univerziteta.

159 Priština, 8 februar 2023 – Ombudsman g. Naim Qelaj učestvovao je na okruglom stolu na temu „Zakon o zaštiti dece – napredak u njegovoj primeni“ u organizaciji koalicije NVO za zaštitu dece na Kosovu, KOMF.

veoma je važno da svi organi vlasti razmisle o važnosti inkluzivnosti u obrazovanju i povećanju kvaliteta obrazovanja¹⁶⁰.

Ombudsman je u 2023. godini primio žalbe vezane za pravo na obrazovanje, dok je 5 predmeta pokrenuto po službenoj dužnosti. Slučajevi, uključujući i one pokrenute po službenoj dužnosti, bavili su se: nasiljem u školi¹⁶¹, pohađanjem škole¹⁶², pristupom i prijemom u školu, uključujući transfere¹⁶³ verifikaciju diplome¹⁶⁴, procenu govora mržnje u udžbenicima za više srednje obrazovanje¹⁶⁵, obezbeđivanje prevoza do škole¹⁶⁶, uticaj težine torbi na učenike osnovne škole¹⁶⁷, nedostatak prevoza i ličnih asistenata za decu sa ograničenim sposobnostima¹⁶⁸ i diskriminacija dece sa ograničenim sposobnostima¹⁶⁹ kao i diskriminacija učenika Egipćana, Roma i Aškalija.¹⁷⁰

Što se tiče prava na obrazovanje, IO je objavio dva izveštaja sa preporukama: Izveštaj Ombudsmana po službenoj dužnosti br. 147/2021, Govor mržnje u udžbenicima za niži nivo osnovne škole na Kosovu¹⁷¹ i Izveštaj Ombudsmana, predmet po službenoj dužnosti br. 676/2022 – obrazovanje i mogućnosti mladih na tržištu rada.

U prvom izveštaju, IAP je istražio i analizirao da li udžbenici za osnovno i niže srednje obrazovanje u Republici Kosovo ispunjavaju

međunarodne i evropske standarde za rešavanje govora mržnje. Ovo istraživanje je ispitalo 47 udžbenika od prvog do devetog razreda. Nalazi izveštaja pokazuju da se, generalno, udžbenici pridržavaju jezičkih standarda, ali postoje dva značajna primjera govora mržnje. U cilju poboljšanja ovakvog stanja, Ombudsman je preporučio izradu Vodiča za prevenciju i eliminaciju govora mržnje u školskim udžbenicima, kompletnu analizu tekstova za uključivanje različitih grupa, organizaciju obuka za autore i nastavnike, uključivanje nastavnih jedinica za govor mržnje, te zamena tekstova govora mržnje primjerenijim tekstovima u udžbeniku Albanskog jezika 6. Ove preporuke imaju za cilj poboljšanje kvaliteta i integracije sloboda i društvenih vrijednosti u školske udžbenike u Republici Republici Kosovo¹⁷². Slično, IO je u decembru odlučio da pokrene slučaj, po službenoj dužnosti, za vrednovanje jezika u udžbenicima višeg srednjeg obrazovanja, odnosno za 10-12 razred.¹⁷³

Dok je u drugom izveštaju IO ocenio nivo usklađenosti obrazovanja mladih u visokoškolskim i stručnim obrazovnim institucijama na Kosovu sa uslovima tržišta rada, u cilju sprovođenja ustavnih i zakonskih odredbi o poštovanju dece. prava u obrazovanju¹⁷⁴. Obrazovanje je od suštinskog značaja za zapošljavanje jer se od stručne obuke i institucija visokog

160 Deklaracija Ombudsmana povodom Međunarodnog Dana dece – Uključenje svakog deteta, 1 juni 2023, na: <https://oik-rks.org/2023/06/01/>

161 Slučaj 363/2023, 421/2023 i 445/2023.

162 Slučaj 292/2023 i 626/2023.

163 Slučaj 24/2023, 419/2023 i 542/2023.

164 Slučaj 434/2023.

165 Slučaj Ex Officio 636/2023.

166 Slučaj 142/2023 i 564/2023.

167 Slučaj Ex Officio 479/2023.

168 Slučaj 565/2023, 666/2023, 676/2023, 69/2023.

169 Slučaj 359/2023 i 607/2023.

170 Slučaj 637/2023.

171 Institucija Ombudsmana, Izveštaj Ombudsmana Ex-Officio nr. 147/2021, Govor mržnje u udžbenicima za niži nivo osnovne škole na Kosovu, dostupan na: <https://oik-rks.org/2023/08/11/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-1472021-gjuha-e-urrejtjes-ne-tekstet-shkollore-te-ciklit-te-ulet-ne-kosove/>

172 Po aty, fq. 19-20.

173 Rasti ex officio 636/2023.

174 Institucija Ombudsman, Izveštaj Ombudsman Ex-officio rasti nr. 676/2022 – obrazovanje i mogućnosti mladih na tržištu rada, dostupno na: <https://oik-rks.org/2023/04/06/raporti-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-rasti-nr-6762022-arsimimi-dhe-mundesite-e-te-rinjve-ne-tregun-e-punes/>

obrazovanja očekuje da pripreme diplomce za zapošljavanje. Nakon pažljive analize, jedan od glavnih nalaza je da obrazovanje i stručno osposobljavanje nisu u skladu sa zahtevima tržišta rada. To je evidentno kroz nedostatak akreditacije za većinu stručnih programa, dok se stručne škole suočavaju sa izazovima finansiranja i infrastrukture. Takođe, još jedan nalaz je i nedostatak prilagodljivosti studijskog programa zahtevima tržišta rada, kao i nedostatak mogućnosti da studenti razviju znanja i praktične veštine koje su potrebne na tržištu rada. U širem kontekstu, izveštaj pokazuje da se pristup obrazovanju i stručnoj obuci na Kosovu ne smatra atraktivnim izborom za studente, jer se smatra drugom opcijom u poređenju sa drugim studijama.

Izveštaj donosi niz preporuka za MONTI, uključujući konkretne mere za obezbeđivanje usklađenosti školskih profila sa zahtevima tržišta rada, reviziju formule finansiranja za stručne škole, obuke za nastavnike i informativne kampanje za roditelje i učenike¹⁷⁵. Istovremeno, preporučuje se pažljiviji pristup u monitoringu kvaliteta visokoškolskih ustanova i obezbeđivanju čvrste veze između studijskih programa i zahteva tržišta rada. Za Kosovsku agenciju za akreditaciju, preporučuje se da vodi statistiku o studijskim programima koji ne ispunjavaju standarde tržišta rada i da podstiče saradnju profesionalnih škola sa biznisima.

Obrazovanje dece sa posebnim obrazovnim potrebama

Što se tiče obrazovanja dece sa posebnim obrazovnim sposobnostima, Ombudsman izražava zabrinutost zbog nedostatka asistenata za ovu decu, takođe zabrinjavajuća

je i činjenica da je prevoz obezbeđen samo za deo dece¹⁷⁶, stoga Ombudsman preporučuje da kako bi se osigurao jednak pristup osobama sa ograničenim sposobnostima i inkluzivnost dece u obrazovanju, treba stvoriti uslove za dalje angažovanje asistenata za decu sa posebnim obrazovnim potrebama i treba obezbediti prevoz za ovu decu.

Obrazovanje u ranom detinjstvu

Uprkos posvećenosti MONTI-a za izgradnju novih vrtića, Kosovo i dalje nastavlja da ima malu uključenost dece u obrazovanju u ranom detinjstvu, prema tome, imajući u vidu da je predškolsko obrazovanje prva karika obrazovnog sistema i da se sprovodi u predškolskim ustanovama, neophodno je da se povećanjem fizičkih infrastrukturnih kapaciteta obezbedi sveobuhvatan i jednak pristup za svu decu¹⁷⁷.

Obrazovni sistem za zajednice

Nastava u Republici Kosovo se odvija na albanskom, srpskom, turskom i bosanskom jeziku. Što se tiče prava na obrazovanje srpske zajednice, škole u kojima se nastava izvodi na srpskom jeziku i dalje rade po nastavnim planovima i programima Republike Srbije, koje nije usvojeno do strane MONTI-a, dok u pogledu inkluzivnosti drugih zajednica, Ombudsman ocenjuje kao pozitivno finansijsku podršku koja se pruža romskim, aškalijskim i egipćanskim studentima kao i podršku za studentkinje devojke/žene u oblastima nauke, tehnologije, inženjerstva i matematike, posebno su ohrabrene da apliciraju studentkinje iz redova nevećinskih zajednica, one sa ograničenim sposobnostima i one iz ruralnih sredina.¹⁷⁸

175 Isto tu, str. 20-22.

176 Informacija koju je ODO u Gnjilanu dobila tokom istrage slučajeva 650/2022, 651/2022, 652/2022 i 640/2022, prema kojoj smo obavešteni da 23 dece sa posebnim obrazovnim potrebama pohađa predškolske ustanove i nijednoma opština nije obezbedila prevoz, dok 147 učenika pohađa preduniverzitetsko obrazovanje, od kojih je samo za 5 učenika opština obezbedila prevoz.

177 <https://masht.rks-gov.net/ministrja-nagavci-prezantoi-punen-e-deritanishme-sa-i-perket-cerdheve-ternduertuara/>

178 Više o tome vidi: [https://masht.rks-gov.net/thirrje-per-mbeshtetje-financiare-te-studenteve-ne-fushat-e-shkences-teknologjise-inxhinierise-dhe-matematikes-apo-stem-te-arsimit-te-larte-ne-kosove/\[e qasur së fundmi me datën 25.01.2023\].](https://masht.rks-gov.net/thirrje-per-mbeshtetje-financiare-te-studenteve-ne-fushat-e-shkences-teknologjise-inxhinierise-dhe-matematikes-apo-stem-te-arsimit-te-larte-ne-kosove/[e qasur së fundmi me datën 25.01.2023].)

Preduniverzitetsko obrazovanje

Ombudsman je u izveštaju broj 331/2022 preporučio MONTI-ju da izradi i primenjuje politike za poboljšanje kvaliteta obrazovanja, posebno u oblasti matematike, nauke i čitanja, uprkos tome, i ove godine rezultati u PISA-i testu (Program za međunarodno ocenjivanje učenika) su pokazali da kvalitet obrazovanja nije na pravom nivou da pripremi učenike za život, na osnovu ovih rezultata Kosovo je na 76. mestu na Kosovu sa 342 boda, u nauci 77. sa 357 poena i 74. iz matematike sa 355 bodova¹⁷⁹.

U cilju poboljšanja kvaliteta obrazovanja, Ombudsman podržava potpisivanje Sporazuma između MONTI-a i Pedagoškog fakulteta, u okviru kojeg je predviđeno da se analiziraju rezultati PISA testa kako bi se odluke i politike koje se preduzimaju zasnivale na najtačnijim analizama¹⁸⁰.

Prepreka u ostvarivanju prava na obrazovanje tokom ove godine bila je distribucija udžbenika, pošto je MONTI promenio način distribucije udžbenika, za nabavku udžbenika je traženo da se roditelji prijave preko platforme E-Kosova i potom dobiju novčana sredstva za kupovinu udžbenika, to je praćeno brojnim problemima i nepotrebnim kašnjenjima, mnogi roditelji su imali problema sa prijavom i kašnjenja je bilo u snabdijevanju učenika udžbenicima.

Univerzitetsko obrazovanje

Uprkos izveštaju koji je objavljen od strane Ombudsmana u vezi sa nesprovođenjem efektivnog nadzora od strane MONTI-a nad radom Javnih nosioca visokog obrazovanja¹⁸¹, Ombudsman i dalje prima žalbe u vezi sa neverifikacijom univerzitetskih diploma¹⁸².

Uprkos činjenice da je u 2022. godini¹⁸³ raspisan konkurs za angažovanje 20 inspektora, još uvek nije okončan postupak prijema za angažovanje prosvetnih inspektora, imajući u obzir da je Inspektorat obrazovanja centralni organ izvršne vlasti za nadzor nad sprovođenjem važećeg zakonodavstva od strane svih Nosilaca visokog obrazovanja, mali broj prosvetnih inspektora, svakako, negativno utiče na nadzor obrazovnih institucija.

Ombudsman, u cilju stvaranja što boljih uslova za nadzor nad provođenjem zakona u svim vaspitno-obrazovnim institucijama, preporučuje da se ovaj postupak okonča što pre i da se angažuju prosvetni inspektori.

Takođe, izazov ostaje i odugovlačenje usvajanja Zakona o visokom obrazovanju, stoga, u cilju jačanja autonomije i akademskog integriteta visokoškolskih ustanova i poboljšanja kvaliteta, Ombudsman preporučuje da se Zakon o visokom obrazovanju što pre usvoji od strane skupštine.

179 <https://masht.rks-gov.net/publikohen-rezultatet-e-testit-pisa-2022/>

180 <https://masht.rks-gov.net/publikohen-rezultatet-e-testit-pisa-2022/>

181 Objavljeno dana 26 novembra 2021, na: <https://oik-rks.org/2021/12/23/raport-me-rekomandime-a-nr-242018-k-dhe-te-tjernet-kunder-ministrise-se-arsimit-shkences-teknologjise-dhe-inovacionit/>

182 Slučaj br. 434/2023.

183 Konkurs za specijaliste društvenih nauka sa br. reference RN00010341, raspisan 02.11.2022. godine, kao i konkurs raspisan za Specijalistu obrazovanja sa br. Referentnog broja RN00011548, objavljenog 27. aprila 2023.

Pravo na rad i obavljanje profesije

Pravo na rad i obavljanje profesije je garantovano Ustavom Republike Kosova¹⁸⁴ kao i međunarodnim instrumentima o ljudskim pravima koji se direktno primenjuju u Republici Kosovo¹⁸⁵. Ovo pravo je takođe regulisano i zaštićeno osnovnim zakonima, koji definišu prava i obaveze iz radnog odnosa.¹⁸⁶

Ombudsman uočava da ostvarivanje prava građana iz oblasti radnih odnosa ima poseban značaj za status svakog građanina i da je ujedno pokazatelj na koji način država ispunjava svoje obaveze prema građanima. Ustavne garancije za pravo na rad i pravo na slobodan izbor profesije stvaraju obavezu institucija da ta prava štite jednako za sve i obezbede puno poštovanje i sprovođenje relevantnog zakonodavstva.

Tokom 2023. godine, Ombudsman je primio 226 žalbi u vezi sa pravom na rad i obavljanje profesije, najveći broj žalbi je protiv Zakona br.08/L-196 o platama u javnom sektoru, ukupno su primljene 104 žalbe. Primljene žalbe uglavnom su se odnosile na smanjenje plata, ukidanje naknada ili neadekvatan i nejednak tretman između pozicija definisanih zakonom. Primljene žalbe podnete su od strane subjekata javnog sektora, kao grupne žalbe, pojedinačne žalbe i preko sindikata¹⁸⁷.

Dok ostale žalbe koje su istražene od strane Ombudsmana odnosile su se na: prestanak radnog odnosa, neostvarivanje prava na platu, nepravedne sistematizacije

na radnom mestu, suspenzije sa radnog mesta zbog organizovanja štrajka¹⁸⁸ itd.

Godina 2023. je okarakterisana štrajkovima u nekoliko sektora radi ispunjavanja uslova za rad, kao što su zdravstveni radnici, nastavnici, policajci, novinari, zaposleni u KEK-u, privatni sektor, kategorija veterana, rudari kombinata Trepče, itd. Svi ovi sektori su tražili poboljšanje uslova rada i povećanje plata.

Ombudsman ističe da su kolektivni ugovori instrument za regulisanje uslova rada i zapošljavanja, kao i ostvarivanja radnih prava. Odredbe kolektivnog ugovora imaju opšte pravno dejstvo i dopunjuju ili zamenjuju pravne norme. Činjenica da je i tokom 2023. godine izostala volja Vlade da se postigne opšti kolektivni ugovor (koji je istekao 2018. godine) uticalo je na pogoršanje ostvarivanja prava iz radnog odnosa u javnom i privatnom sektoru.

Ombudsman skreće pažnju na značaj donošenja kolektivnog ugovora kao važnog instrumenta koji garantuje ostvarivanje zakonskih prava, poboljšanje uslova rada i ostvarivanje drugih prava iz radnog odnosa.

Zaštita i sigurnost na radu

Zakon br. 03/L-212 o radu, u članu 42, stav 1, definiše: “Zaposleni ima pravo zaštite na radu, zaštitu zdravlja i na radnom ambijentu u skladu sa ovim Zakonom i Zakonom o bezbednosti na radu, zaštitu zdravlja zaposlenih i zaštitu radne sredine.” Bezbedno i zdravo radno okruženje je preduslov za prevenciju rizika u procesu rada, u cilju očuvanja života, zdravlja i dostojanstva zaposlenih.

Ombudsman je i tokom 2023. godine sa zabrinutošću pratio prijavljene slučajeve nesreća na radu i slučajeve kada su radnici

184 Ustav Republike Kosova, član 49.

185 Isto tu, član 22.

186 Zakon br. 03/L-212 o radu; Zakon br. 03/L-145 i civilnoj službi; Zakon br. 03/L-147 o platama civilnih službenika; Zakon br. 04/L-008o za Ekonomsko-socijalnom savetu.

187 Slučaj: Ex-officio 76/2023, upućen Ustavnom sudu 7 aprila 2023, “Zahtev za ocjenu usklađenosti sa Ustavom Zakona br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru”

188 Slučaj A.br. 616/2023

izgubili život. To se odražava u dostavljenim podacima Inspektorata rada, o nesrećnim slučajevima na radu sa povredama i poginulim osobama za period 2004-2023.

trebaju uzeti u obzir rodne razlike u razvoju politika sektora rada i preventivnih strategija.

Faktori koji utiču na uslove rada mogu imati

Broj nesreća koje su rezultirale povredama i smrtnim slučajevima na nivou zemlje 2004-2023:

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Povrede	54	15	15	47	21	29	21	31	45	37	59	47	62	50	125	133	160	179	394	256
Smrtni slučajevi	17	7	7	4	11	9	10	10	17	17	9	9	9	19	22	12	16	9	15	8

Ove brojke ostaju još izazovnije u Republici Kosovo, kada se uzme u obzir opšti društveno-ekonomski i kulturni razvoj, kao i nivo primenljivosti zakonodavstva o radnim odnosima, kao i bezbednost i zdravlje na radu.

Ombudsman primjećuje nesaglasnost u statističkim podacima, što zabrinjava jer ne postoji integrisani sistem prikupljanja podataka za prijavljene slučajeve od strane nadležnih organa. To se saznaje iz podataka koje je objavio Sindikat radnika privatnog sektora na Kosovu, a prema njima su tokom 2023. godine 23 osobe izgubile život na radnom mestu, ističući da se najviše smrtnih slučajeva dogodilo u građevinskom sektoru, gde je zabeleženo više smrtnih slučajeva na radnom mjestu.

Sigurnost i zdravlje na radu iz rodne perspektive

Rodna perspektiva u odnosu na bezbednost i zdravlje na radu služi kako bi se istakla pitanja rodne integracije u odnosu na sigurnost i zdravlje na radu uopšte.

Rodno osetljiv pristup uzima u obzir različite radne situacije žena i muškaraca¹⁸⁹, što je u smislu važnosti rodne integracije u svetu rada priznato od strane Međunarodne organizacije rada (ILO) kako bi se identifikovalo gde se

različite efekte na žene i muškarce, stoga radnje koje se moraju preduzeti za njihovo sprečavanje mogu biti različite prema potrebi, kako bi se prilagodile rodnim potrebama za postizanje efekta jednakog tretmana.

U sistemu odgovornih institucionalnih mehanizamazemljejošnijeoperacionalizovana mogućnost da se identifikuje i pravilno definiše aspekt bezbednosti i zdravlja na radu prema ranjivim rodnim situacijama. Ombudsman je tokom 2021. i 2022. godine, kao deo Radne grupe¹⁹⁰, održao konsultativne sastanke u regionima Gnjilana, Peći, Đakovice i Prizrena. Zabrinutosti koje su iznete na ovim sastancima uglavnom se odnose na nepoštovanje prava na bezbednost i zdravlje na radu u javnom i privatnom sektoru u zemlji, ndostatak delotvornih inspekcija od strane Inspektorata rada u vezi sa štetama i rizicima koji mogu da utiču na različite načine da zaposleni u pogledu roda, nedostatak primene rodni standarda, za garantovanje sigurnosti i zdravlja na radu za sve žene i sve muškarce, čime bi se zadovoljile posebne i neophodne potrebe sa rodno aspekta.

Na osnovu gore navedenih pitanja, Ombudsman je po službenoj dužnosti pokrenuo istrage o bezbednosti i zdravlju na radu u zemlji, i ocenio neophodnost implementacije i primene

189 Evropska agencija za sigurnost i zdravlje na radu; Integracija rodni pitanja u praksu sigurnosti i zdravlja na radu, 2014; link <https://osha.europa.eu/en/publications/reports/mainstreaming-gender-into-occupational-safety-and-health-practice>

190 Ombudsman u saradnji sa "UN Women", osnovali su "Radnu grupu za neformalno zagovaranje rodno osetljivih standarda bezbednosti i zdravlja na radu i dostojanstvenog rada" na Kosovu, koja za svoj glavni cilj ima zagovaranje i promociju bezbednosti i zdravlja na radu za sve.

zakonskih standarda zagarantovanih u zemlji, kao i međunarodnih iz rodne perspektive za sigurnost i zdravlje na radu, posebno konvencija i preporuke ILO-a. Ombudsman je ocenio da je sa stanovišta ostvarivanja ljudskih prava veoma neophodno da država garantuje zaštitu koju pruža međunarodni pravni okvir i najnovija dešavanja u oblasti bezbednosti i zdravlja na radu u pogledu rodne integracije.

Ombudsman je ocenio da je neophodno da se što pre usvaja lista profesionalnih bolesti, koja bi, između ostalog, olakšala identifikaciju potencijalnih rizika, pomogla u podizanju svesti o prevenciji štete i stepen uticaja bolesti na žene i muškarce, i čime bi se olakšao pristup mehanizmima istrage nesreća i mehanizmima kompenzacije profesionalnih bolesti, pitanja koja postaju potencijalno odvojeni u smislu pola.

S obzirom da se obaveze države sastoje u angažovanju utvrđivanj glavnih faktora koji utiču na rodne razlike u suočavanju sa izloženošću rizicima, nesrećama i bolestima na radu, neophodno je preduzeti odgovarajuće i efektivne mere za njihovo otklanjanje, uključujući i preventivne mere.

Ombudsman smatra da Vlada Kosova treba da ima na umu da omogući institucionalnim mehanizmima da obezbede solidnu osnovu za napredak, kako je definisano u politici ILO-a o rodnoj ravnopravnosti, koja u suštini zahteva obučeno stručno osoblje i efikasnu institucionalnu organizaciju. Ombudsman smatra da Inspektorat rada treba da se ojača i unapredi na način da u inspeksijskim nadzorima u privatnom sektoru bude u prilici da identifikuje potrebu preciznijeg definisanja primene sigurnosti i zdravlja na radu prema ugroženim rodnim situacijama, jer jednostavna i neidentifikovana isključenja mogu dovesti do nesrazmernog uticaja na muškarce i žene, i osigurati također prikupljanje podataka razvrstanih po polu.

Zdravstvena i socijalna zaštita

U izveštajnoj (2023.) godini Ombudsman je primio 267 žalbi iz oblasti zdravstvene i socijalne zaštite, od kojih je 58 slučaja otvoreno za istragu. Takođe, treba istaknuti da je pet (5) predmeta otvoreno po službenoj dužnosti (ex officio). Priroda primljenih/obrađenih žalbi od strane zdravstvenog delokruga uglavnom se odnosi na: povredu prava iz radnog odnosa, odnosno zbog nelicenciranja i ponovnog licenciranja nekih kategorija zdravstvenih radnika, neuključivanje u esencijalni spisak nekoliko lekova za osobe obolele od melanome, povreda prava na zdravstveno lečenje, tužbe za povredu prava na lečenje van javnih zdravstvenih ustanova, nedostatak pravne infrastrukture i prepreke u snabdevanju lekovima i vakcinama u farmaceutski sektor itd.

Slučajevi otvoreni po službenoj dužnosti odnose se na mentalno zdravlje osoba starijih od 65 godina, zaštitu zdravstvenih prava kroz nabavku lekova sa esencijalne liste, u vezi sa rizikom po zdravlje i živote stanovnika naselja zajednica Roma, Aškalijske i Egipćana u opštini Mitrovica od zagađivanja životne sredine, napuštanja i ostavljanja dece bez roditeljskog staranja itd.

I ove godine je bilo nedostatka redovnog snabdevanja esencijalnim lekovima, medicinskim proizvodima i opremom kao i potrošnim materijalom. Takođe, i dalje je bilo dugih čekanja pacijenata da obave nekoliko vrsta intervencija.

Nefunkcionalizacija zdravstvenog informacionog sistema i nesprovođenje Zakona br. 04/L-249 o zdravstvenom osiguranju, ostaje zabrinutost za Ombudsmana, stoga ponavlja zahtev da se hitno preduzmu sve mere za početak primene ovog zakona i funkcionisanje Zdravstvenog Informacionog Sistema.

Međunarodna konvencija o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima i dalje nije deo Ustava Republike Kosova.

Nedostatak palijativnog zbrinjavanja u sekundarnim i tercijarnim zdravstvenim ustanovama izazvao je brojne probleme, posebno za pacijente sa malignim oboljenjima, koji su prinuđeni da posljednju fazu života provode kod kuće zbog nepostojanja ove usluge u bolnicama i klinikama. Na Kosovu, institucije primarne zdravstvene zaštite pružaju usluge palijativnog zbrinjavanja putem kućnih poseta u opštinama. Ali ovoj kategoriji ljudi su potrebne zdravstvene usluge sa krevetima kao i kontinuirana zdravstvena zaštita.

Priroda žalbi primljenih/obrađenih tokom izveštajne godine iz socijalnog delokruga uglavnom se odnosi na kategorizaciju penzija, blokadu penzionih bankovnih računa i socijalne pomoći u postupku izvršenja, blokadu penzionih bankovnih računa kao rezultat neažuriranja ličnih podataka, uslovljavanje duplih penzija itd.

Ombudsman, pozivajući se na primljene žalbe i istrage sprovedenih u okviru pitanja kojima se bavio tokom izveštajne godine, uočava da je ekonomska i socijalna situacija pojedinih porodica na Kosovu teška. Nedostatak minimalnih uslova za život, odugovlačenje sudskih i upravnih postupaka u slučajevima penzija, kao i u slučaju osoba sa ograničenim sposobnostima, nedostatak usluga rehabilitacije za ove društvene grupe, dovodi do toga da se ove porodice suočavaju sa nedostojnim životnim uslovima.

Ombudsman je sa zabrinutošću primio žalbe Udruženja ratnih veterana OVK, koji su se, između ostalog, žalili da nadležni nisu obezbedili zamenu proteza prema rokovima i standardima za njihovu zamenu. Po ovom pitanju Ombudsman je pokrenuo istragu jer smatra da nepružanje ove usluge za ovu kategoriju predstavlja, pored kršenja prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu, i nedolično postupanje prema borcima.

Odgovornost za Životnu Sredinu

Ustav¹⁹¹ definiše: “*Institucije javne vlasti su dužne da se angažuju kako bi svakom licu garantovali mogućnost uticaja na odluke koje se tiču životne sredine u kojoj žive.*”

Ombudsman je tokom ove godine primio 15 žalbi koje se odnose na ograničenje prava na sigurnu i zdravu životnu sredinu, kao i ograničenja drugih prava od uticaja ekoloških problema. Slučajevi koji se istražuju odnose se na zagađenje životne sredine, smeće, nepostupanje nadležnih u pogledu ekoloških problema, zagađenja vode, vazduha, zemljišta, lošeg upravljanja deponijama i zagađenja otpadom, eksploatacije korita reka, prava na učešće javnosti u donošenju odluka itd.

Povodom Svetskog dana zaštite životne sredine, Ombudsman je u obraćanju javnosti ponovio značaj angažovanja javnih institucija u zemlji za preduzimanje potrebnih radnji i mera za zaštitu i očuvanje životne sredine kako bi se građanima zemlje obezbedilo čisto, zdravo i dostupno životno okruženje za sve, bez razlike.

Ombudsman uočava da tokom izveštajne godine zaštita životne sredine kao ljudsko pravo i dalje nastavlja ad ne bude deo prioriteta Vlade. Nije beleženo bilo kakvo značajno poboljšanje koje bi ukazivalo na preduzimanje održivih institucionalnih radnji za prevenciju proizvoljnih intervencija i sanaciju ekoloških problema kako na centralnom tako i na lokalnom nivou.

Iako je došlo do poboljšanja u delovanju javnih institucija, posebno obrazovnih, medija i OCD-a, ostaje da se pojača delovanje u pravcu podizanja svesti javnosti o ekološkim problemima, uticaju na ljudska prava i oblicima ostvarivanja ekoloških prava.

Uprkos zakonskoj garanciji da se građanima osigura pravo na život u okruženju sa čistim vazduhom, sa fokusom na zaštitu zdravlja

191 Ustav, član 52, stav 2

ljudi¹⁹², kvalitet vazduha u zemlji ostaje gotovo isti. Iako ove godine nije bilo moguće dobiti podatke o kvalitetu vazduha od nadležnih organa, Ombudsman je konstatovao da su i tokom godine zabeležena prekoračenja prihvatljivih standarda vazduha u periodu januar-mart i novembar-decembar¹⁹³.

Treba oceniti svakodnevno informisanje javnosti od strane Kosovskog instituta za javno zdravlje u slučajevima kada prekoračenja imaju negativan uticaj na zdravlje građana.

Ombudsman je pratio usvajanje Strategije za energiju, koja promovise integraciju obnovljivih izvora i energetske efikasnost, posebno u situaciji kada statistika pokazuje da zemlja uspeva da se snabdeva sa samo 5% obnovljive energije, a više od 90% snabdijevanja energijom se vrši iz elektrana lignitom koji se procenjuje kao glavni izvor zagađenja.

I ove godine nastavljena je samovoljna i neselektivna intervencija eksploatacije peska i šljunka iz korita reka i njihovih obala, kao i seča šuma pored rečnih obala. Isto tako, nisu poduzete nikakve radnje u pogledu redovnog praćenja kvaliteta jezerskih i podzemnih voda, jer ne postoji ni biološki monitoring površinskih voda.

Klimatske promene nameću mere za balansiranje izgradnje vodne infrastrukture i druge mere za sprečavanje rizika koji nastaju kao posledica ovih promena. Nedostatak ovih mera, ove godine je prouzrokovao poplave kao rezultat padavina i izlaska reka iz svojih korita. Poplave su pogodile opštine Skenderaj, Mitrovica, Podujevo, Istok, Klina i Peć. Poplave su izazvale brojne posledice i materijalne štete, a mnoge porodice su ostale bez krova nad glavom zbog poplavljenih kuća. U poljoprivredi i porodičnim privredama pričinjene su i brojne materijalne štete.

Najteži slučaj sa posledicama gubitka života dogodio se u opštini Peć, kao posledica poplave od kiše, za koju se procenjuje da je

nastala kao posledica nekontrolisane gradnje u suprotnosti sa zakonom o izgradnji i vodama. Kao posledica od poplava u ovom slučaju život je izgubila žena i njeno petogodišnje dete.

Promena namjene poljoprivrednog zemljišta bez kriterijuma suprotno Zakonu o poljoprivrednom zemljištu nije zabeležila napredak. Nisu uočene pozitivne promene u pogledu Zakona o uređenju prostora i Zakona o izgradnji.

Ombudsman je ove godine objavio Izveštaj po službenoj dužnosti 648/2021 o proceni pristupačnosti trotoara i javnih površina sa uticajem na slobodno kretanje građana i poštovanje prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu, na području opštine. Prištine, Uroševca i Prizrena.

Divlje deponije, kao i nepravilno upravljanje sanitarnim deponijama, predstavljaju ozbiljnu opasnost po životnu sredinu i zdravlje građana. Nije učinjen nijedan korak u pravcu reciklaže otpada. Gotovo danemapomaka u pronalaženju rešenja za opasan i industrijski otpad, protok štetnih materija iz rudnika i rudničke jalovine, rabljena ulja, pesticide, automobilski otpad¹⁹⁴, odlaganje jezerskog pepela.

Ni ove godine nije bilo moguće usvojiti novi Zakon o zaštiti od buke, kojim bi se pod kontrolu stavila zaštita privatnosti građana od buke i smetnji, kao ni Zakon o Inspektoratu životne sredine, voda, prirode, građevinarstva, stambenog pitanja, zaštite nuklearne sigurnosti nije usvojeno.

U odnosu na prošlu godinu, Ombudsman uočava smanjenje informisanosti javnosti o pitanjima životne sredine. Nema ažuriranih izveštaja, niti je bilo moguće dobiti odgovor od nadležnih organa. Iako su postupci pred sudovima za hidroelektrane vođeni u razumnim rokovima, procesuiranje predmeta o životnoj sredini ili onih koji se odnose na životnu sredinu i dalje ostaju kao izazov.

192 Zakon br. 08/L-025 o zaštiti vazduha od zagaenja.

193 <https://airqualitykosova.rks-gov.net/>, Tokom 2022. godine nivo kvaliteta vazduha bio je 69,8% vremena na veoma dobrom i dobrom nivou kvaliteta vazduha, 12,7% vremena umerenom i 19,5% na nezdravom i veoma dobrom nivou kvaliteta vazduha.

194 Isto tu, str. 26,

The background is a solid dark blue color. It features several large, curved, overlapping shapes in a lighter shade of blue, creating a sense of depth and movement. These shapes are primarily located in the upper and middle sections of the page.

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture

Nacionalni mehanizam za prevenciju torture

Član 22. Ustava Republike Kosovo utvrđuje da su ljudska prava i slobode zagaranovane međunarodnim sporazumima i garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosova i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija. Jedna od konvencija predviđenih ovim članom je Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupaka ili kazni.

Član 17 Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu predviđa da Ombudsman postupa kao Nacionalni mehanizam za sprečavanje torture i drugih okrutnih, nečovječnih i ponižavajućih postupanja.

Zakon definiše dužnosti ovog mehanizma: redovno i bez prethodne najave obilazi sva mesta gde borave lica lišena slobode, uključujući policijsko zadržavanje, pritvor, boravak u zdravstvenim institucijama, carinsko zadržavanje, zabranu emigracije i svako drugo mesto kada se sumnja da postoje kršenja ljudskih prava i sloboda;

Ombudsman može da da sugestije i preporuke odgovornim licima i ustanovama u kojima se nalaze lica lišena slobode, bez obzira na vrstu ili predmet i okolnosti njihovog lišenja slobode, za poboljšanje njihovog postupanja i njihovih uslova. Ombudsman će u ulozi NMP-a ubuduće biti dužan da izveštava kao i druge države koje su osnivale NMP prema Opcionom protokolu Konvencije UN protiv torture (OPCAT)¹⁹⁵.

Posete NMP-a

Tokom 2023.godini NMP je izvršio 61 nenajavljenu posetu svim mestima u kojima se nalaze lica lišena slobode:

- 13 prateće posete, s ciljem verifikovanja implementacije preporuka Ombudsmana, u policijskim stanicama.
- 1 poseta graničnom prelazu u Vermici, zajedno sa UNHCR-om i CRPK.
- 17 poseta Korektivnim centrima, u cilju intervjuisanja osuđenih lica, kao i u cilju praćenja sprovođenja preporuka Ombudsmana.
- 8 poseta u Pritvorskim Centrima kao: Gnjilane, Prizren, Mitrovica, Priština.
- 3 monitoringa na Međunarodnom aerodromu "Adem Jashari" u vezi sa prisilnim vraćanjem (na osnovu sporazuma sa Nacionalnom komisijom za prevenciju torture Švajcarske)
- 1 poseta Prihvatnom centru za migrante u Vranidolu;
- 1 poseta Prihvatnom centru za povratnike u Prištini;
- 4 posete institucijama za mentalno zdravlje (Institut za sudsku psihijatriju Kosova, Psihijatrijska klinika i Hitna psihijatrijska intenzivna nega);
- 5 poseta institucijama socijalne zaštite (Specijalni institut u Štimlju, Dom za decu sa ograničenim mentalnim sposobnostima u Štimlju, domovi sa osnovom u zajednici);
- 3 posete Centrima za mentalno zdravlje (Centar za integrativnu rehabilitaciju za hronične psihijatrijske pacijente, Integrativni dom u zajednici);
- 5 poseta domovima za starije i bez porodičnog staranja.

Što se tiče navedenih poseta Ombudsman je

¹⁹⁵ <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-against-torture-and-other-cruel>

objavio četiri izveštaja i uputio 28 preporuka nadležnim organima, u kojima su ti organi odgovorili Ombudsmanu.

Uslovni otpust

Ombudsman je primio 4 žalbe osuđenika koji su podneli zahtev za uslovni otpust, od kojih je samo jedan zahtev otvoren za dalju istragu. Tokom poseta NMP-a, primljene su i žalbe protiv Odbora za uslovni otpust (OUO), koje su bile različite prirode: njihovi zahtevi nisu razmotreni blagovremeno; nisu se složili sa razlozima za odbijanje zahteva; odluka je sadržavala činjenice za koje nisu smatrali da se tiču samog lica; odluke su bile šabloni, u kojima su se menjali samo lični podaci itd. Predstavnici NMP-a su obavestavali stranke o svim primljenim zahtevima, održali sastanak sa predstavnicima OUO-a, gde su izneli zabrinutosti zatvorenika, kao i dobili informacije od administracije zatvora.

Ove godine OUO je doneo Pravilnik za organizaciju i funkcionisanje OUO-a i u radnoj grupi za izradu pravilnika su učestvovali i predstavnici NMP-a.

U izveštajnoj godini, OUO je razmotrio ukupno 872 zahteva za uslovni otpust, od kojih je 395 zahteva odobreno. Pod nadzorom Probacione službe Kosovske (PSK) uz kauciju je pušteno 625 osoba, od kojih je za 16 u međuvremenu opozvan uslovni otpust.

Posete Pritvorskim centrima i Policijskim stanicama

Cilj poseta NMP-a pritvorskim centrima i policijskim stanicama je procena i poštovanje ljudskih prava, uključujući poštovanje zakonskog roka zadržavanja od 24/48 sati, znakove nasilja prilikom hapšenja, njihov prevoz i tretman u istražilaštvu, zdravstveni tretman, ishrana, higijenski i sanitarni uslovi u prostorijama za zadržavanje.

Tokom poseta ocenjuje se poštovanje tri

osnovna prava uhapšenih lica: pravo da o hapšenju obaveste porodicu ili drugu osobu po njihovom izboru; pravo na branioca; i pravo na medicinske usluge. Ova prava predstavljaju garancije protiv zlostavljanja koje je takođe predvideo Komitet za prevenciju torture.¹⁹⁶

Ove godine, Ombudsman je primio 59 žalbi protiv Kosovske policije, od kojih je 25 otvoreno za dalju istragu. Žalbe se uglavnom odnose na navode o prekomernoj upotrebi sile i nedelotvorne istrage od strane policije.

NMP je izvršio posete Regionalnom pritvorskom centru u Prištini, Policijskoj stanici u Istoku, Policijskoj stanici u Dečanima, Policijskoj stanici u Peći, Policijskoj stanici u Kosovu Polju, Policijskoj stanici Jug Priština, Policijskoj stanici Sever Priština, Policijskoj stanici u Dragašu, Policijskoj stanici u Štimlju, Policijskoj stanici u Lipljanu, Policijskoj stanici u Uroševcu, Policijskoj stanici u Gnjilanu i granični punkt u Vermici.

Dosijeji uhapšenih

NMP je tokom poseta navedenih policijskih stanica uočio da sve policijske stanice poseduju standardni dokument (dosije o uhapšenima), u kojem se evidentiraju svi podaci u vezi sa uhapšenima. Pored toga, u svakoj posećenoj policijskoj stanici, NMP je uočio da postoje dodatni konkretni dokumenti, u kojima su policijski organi evidentirali svaki događaj u vezi sa uhapšenim.

Fizički uslovi u policijskim stanicama

Na osnovu Standardnih operativnih procedura (SOP), pritvorski centri moraju biti u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i preporukama Komiteta za prevenciju torture (CPT), koje su zasnovane na Konvenciji protiv torture i drugog okrutnog, nehumanog i ponižavajućeg postupanja¹⁹⁷. Tokom poseta, primećeno je da postoje poboljšanja u uslovima pritvora u nekim policijskim stanicama, međutim, loši uslovi i

¹⁹⁶ Evropski komitet za prevenciju torture, 2. Opšti izveštaj, objavljen 1992. Vidi na: <https://rm.coe.int/16806cea2f>

¹⁹⁷ Policija Kosova, Standardne operativne procedure za pritvorske centre, DDO-04/0121/2016, tačka 1.6, str.

dalje ostaju u Pritvorskom centru u Prištini, Gnjilanu, Kosovu Polju i Uroševcu.¹⁹⁸

Zdravstvena zaštita

Što se tiče medicinskih usluga, kao osnovnog prava, licima koja su uhapšena od strane policije, ove usluge pružaju Centar porodične medicine i Univerzitetski klinički centar, u zavisnosti od potreba za lečenjem. NMP nije primio nijednu žalbu od intervjuisanih lica u vezi sa ovim pravom. Takođe, iz razmotrene dokumentacije uočeno je da je policija u svojim ličnim dosijeima zabeležila obaveštenje o pravu na medicinske usluge.

Hrana

Tokom poseta navedenih policijskih stanica, NMP je od strane policijskih službenika obavešten da su uhapšeni izrazili zabrinutost zbog lošeg kvaliteta i nedovoljne količine hrane koja se pruža prema ugovoru koji policija ima sa ugovornom kompanijom.

Korektivni Centri i Pritvorni Centri

NMP je tokom ove godine obavio 25 poseta, sa ciljem sprečavanja kršenja prava lica lišenih slobode, sa ciljem intervjuisanja, kao i u cilju praćenja sprovođenja preporuka Ombudsmana.

Ombudsman je preko NMP-a realizovao prateće posete u cilju praćenja implementacije preporuka upućenih putem izveštaja i Ad Hoc poseta centrima, kao u nastavku: Zatvor Visoke Bezbednosti,¹⁹⁹ Pritvorni Centar u

Prištini,²⁰⁰ Korektivni Centar u Dubravi²⁰¹ Korekti Centar za maloletnike (Dom Majke i Deteta),²⁰² Korektivni Centar za Žene²⁰³, Korektivni Centar u Smrekovnici,²⁰⁴ Pritvorni Centar u Prizren,²⁰⁵ Pritvorni Centar u Gnjilane,²⁰⁶ Pritvorni Centar u Mitrovici,²⁰⁷ Paviljon D u Dubravi.²⁰⁸

Cilj svih poseta je bio da se prati primena preporuka Ombudsmana, a cilj nekih od poseta je bio intervjuisanje pritvorenih lica, nakon nereda na Severu Mitrovice i Banjske kao što su posete Zatvoru Visoke Bezbednosti i Pritvornom Centru u Gnjilane i Prištini.

NMP je monitorisao aspekte postupanja prema licima lišenim slobode, procenjujući postupanje i zaštitu osuđenih i pritvorenih lica, materijalne uslove i uslove života, režim i aktivnosti, kontakt sa vanjskim svetom, zdravstveni tretman, kategorizaciju, eventualne sukobe između osuđenih lica. / pritvorenika, psihičko i fizičko zlostavljanje, posebne potrebe osetljivih grupa, kao i sve druge aspekte koji se odnose na postupanje prema ovoj kategoriji lica.

Žalbe lica lišenih slobode

Ombudsman je primio preko 260 telefonskih poziva od osuđenika/pritvorenika, članova porodice, advokata, socijalnih radnika i osoblja monitoriranih ustanova. Takođe, NMP je obavio preko 320 individualnih i grupnih intervjua u mestima koje je posetio

198 Više informacija o svim posebno posećenim stanicama možete pronaći u posebnom izveštaju NMP-a

199 NMP u ZVB vršio šest poseta, 12 januara, 26 juna, 27 jula, 26 septembra, 11 oktobra i 7 decembra 2023;

200 NMP je posetio tri puta Centar za pritvor u Prishtini 19 maja, 14 jula i 17 avgusta 2023;

201 Poseta KC Dubrava, 15.-17.3. i 12.10.2023.;

202 Poseta KC Lipljan (Dom majke i deteta), 7. marta, 6. aprila, 12. maja 2023. godine. Dok je 01. juna 2023. godine održano informativno predavanje Ministarstva prosvete, kulture i nauke, u čast Svetskog Dan dece.

203 Poseta KC za žene u Lipljanu, 6. aprila i 6. juna 2023. godine;

204 Poseta KC Smrekonica, 13. jula 2023. godine. Međutim, redovne mesečne posete, sa ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode, vršio je kolega iz Regionalne kancelarije u Mitrovici;

205 Poseta PC Prizren 19. jula 2023. Međutim, redovne mesečne posete, sa ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode, vršila je ekipa Regionalne kancelarije u Prizrenu.;

206 Poseta PC Gnjilane 20. jula 2023. Međutim, redovne mesečne posete su vršene od strane kolege iz Regionalne kancelarije u Gnjilanu, sa ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode;

207 Poseta PC Mitrovica 2. avgusta 2023. godine, međutim, ovaj centar posećuju i kolege iz Regionalne kancelarije Sever Mitrovice, sa ciljem otvaranja kutija za žalbe i intervjuisanja lica lišenih slobode.

208 Poseta Paviljonu D u KC Dubrava 23. juna, zajedno sa delegacijom Ombudsman sa, KSK i DZZ kao i 31. oktobra 2023. godine;

tokom 2023. godine.

Tokom 2023. godine Ombudsman je primio 128 žalbi koje se odnose na premeštanje u druge centre, protiv odluka suda, u vezi zdravstvenog tretmana, OUO-a, ne razmatranje zahteva od strane menadžmenta itd. Od ovih žalbi 30 je otvoreno za dalju istragu, dok su 4 druga slučaja otvorena za istragu po službenoj dužnosti.

Lečenje osoba sa mentalnim oboljenjima

Zadržavanje i lečenje starijih osoba, osoba sa hroničnim bolestima, osoba sa mentalnim poremećajima i korisnika opojnih supstanci i dalje ostaje među glavnim izazovima za sve institucije. Ovim kategorijama je teško upravljati zbog specifičnosti koje imaju i zato što korektivno osoblje nije obučeno da se stara o ovoj kategoriji.

Prema statističkim podacima Direkcije za zdravstvo u zatvorima, ukupan broj osoba sa mentalnim smetnjama, poremećajima ličnosti i psihijatrijskom terapijom u zatvorima ove godine je 248 osoba; sa hroničnim bolestima 236; 6 osoba sa posebnim potrebama i 51 osoba starija od 65 godina.

Ove godine učinjeni su pozitivni pomaci u pogledu uslova za osuđena lica ove kategorije, tako da je u KC Dubravi, Paviljon D je adaptiran za smeštaj osoba sa posebnim potrebama, međutim, ovaj prostor nije dovoljan. S druge strane, očekuje se da će povećanje kapaciteta u Institutu za forenzičku psihijatriju olakšati situaciju za korektivne centre, u odnosu na lica koja se nalaze na izdržavanju kazne.

Strani državljani na izdržavanju kazne u korektivnim i pritvorskim centrima

Tokom poseta, intervjuisani su i stranci koji se nalaze u korektivnim-popravnim centrima. Što se tiče tretmana u zatvoru, nije primljena nijedna žalba, ali su podnesene žalbe na dužinu sudskog procesa, kao i zahtev da se premeste u zemlju iz koje

dolaze.²⁰⁹ Ombudsman je iste savetovao i uputio o radnjama koje trebaju preduzeti, kao i registrovao slučaj u kojem stranka traži deportaciju u njegovu zemlju.²¹⁰

Tretman

Tokom poseta koje je realizovao NMP-a u 2023. godini uočeno je da primena sile i maltretiranja osuđenih i pritvorenih lica nije pojava. Međutim, postoje tvrdnje o prekomernoj upotrebi sile u Zatvoru visoke bezbednosti, Korektivnom centru u Dubravi i Pritvornom Centru u Gnjilanu. Iz postupanja po žalbama i dostavljenim informacijama, uvidom u medicinske kartone, kao i izveštaje istražnih komisija, nije uočena upotreba sile i zlostavljanje osuđenih i pritvorenih lica.

Incidenti među zatvorenima

Incidenti između zatvorenika se događaju u svim korektivnim ustanovama, ali je ova pojava bila izraženija u Korektivnom Centru u Dubravi, gde su samo u martu zabeležena 74 incidenta. Nakon poduzimanja hitnih mera rukovodstva KC-a i Korektivne službe, broj incidenata je smanjen.

Direkcija za zdravstvo u zatvorima je izveštavala o slučajevima prema Standardnim operativnim procedurama o funkcionisanju zdravstvenih službi u zatvorima. Takođe, saopšteno je i o novim prijemima, sa povredama, koji su primljeni u korektivnim centrima i pritvorskim centrima. U tim slučajevima, kada je bilo sumnje da su povrede uzrokovane prekomernom upotrebom sile od strane policije, stranke su intervjuisane i upućene na radnje koje treba da preduzmu i bile u komunikaciji sa Policijskim inspektoratom Kosova do okončanja istih.

Uslovi smeštaja u korektivnim centrima i pritvorskim centrima

Pritvorni centar u Peći, Pritvorni centar u Prizrenu, Korektivni centar za žene u Lipljanu, kao i Dom za majku i dete u Lipljanu, ne

209 Ž.br.535/2023, Sherali proti OSG

210 Ž.br..548/2023, Stumm protiv OTP, podneta preko advokata Fidana Hetemi.

ispunjavaju standarde potrebne za držanje lica lišenih slobode, dok Korektivni centar u Dubravi ima stalnu potrebu za renoviranja.

Postoje institucionalni naponi da se realizuju projekti rekonstrukcije ovih centara, budući da je u saradnji sa opštinom odabrano mesto za izgradnju Pritvorskog centra u Prizrenu, dok je za Korektivni centar u Lipljanu projekat dobio oblik i predstavljen interesnim grupama, uključujući Ombudsmana i civilno društvo.²¹¹

Smrti slučajevi, samoubistva, pokušaji samoubistva i samopovređivanje

Tokom 2023. godine zabeleženo je 6 smrtnih slučajeva u korektivnim centrima i pritvorskim centrima, od kojih je jedan smrtni slučaj posledica vešanja. Pet od ovih smrtnih slučajeva dogodilo se tokom bolničkog lečenja (3 u UBKSK-u i 2 u bolnici u Peći). O svim slučajevima vođene su interne istrage, i procesuirani su i istraženi od strane nadležnih organa, a NMP je ocenio da su ispoštovane procedure predviđene standardnom radnom praksom.

Prema podacima Direkcije za zdravstvo u zatvorima, tokom ove godine u zatvorima je bilo 34 slučaja pokušaja samoubistva; 125 slučajeva samopovređivanja; u 81 slučaju štrajka glađu i u 5 slučajeva sumnje na seksualno zlostavljanje.

Korektivna služba i Direkcija za zdravstvo u zatvorima ove godine objavili su Smjernice za prevenciju samoubistava, kao podrška projektu Saveta Evrope, koje će služiti korektivnom i zdravstvenom osoblju u lakšem identifikovanju slučajeva koji imaju sklonost za samopovređivanje i samoubistvo.

Prenaseljenost

Iz poseta se vidi da nema prenaseljenost u korektivnim centrima i pritvornim centrima. U Pritvorskom centru u Gnjilanu zabeležen je samo jedan slučaj prenaseljenosti, koji je nastao kao posledica preseljenja zatvorenika

zbog renoviranja koje je preduzeto u cilju otklanjanja problema sa vodovodnim instalacijama, što je vrlo brzo rešeno.

Režim

Kategorizacija i režimi su napredovali, posebno u novim ustanovama, ali to ostaje izazov za ustanove u kojima su objekti stari, zbog prostora.

NMP kontinuirano preporučuje značaj uključivanja što većeg broja osuđenih lica u rad, kao i potrebu za prioritarnim tretmanom Privredne jedinice, jer radno angažovanje predstavlja jedan od najvažnijih aspekata u rehabilitaciji i resocijalizaciji osuđenih lica. Angažovanje osuđenika u radu i njihovo usavršavanje ima pozitivne efekte i nakon izdržane kazne.

U Zatvoru Visoke Bezbednosti (ZVB) osuđenici su uključeni u rad, u radionice za proizvodnju toalet papira, preradu drva, vreća, u kuhinji, čišćenje itd. ZVB također snabdeva i druge centre toaletnim papirom i proizvodima od drveta. Međutim, Ombudsman i dalje prima žalbe pritvorenika u ZVB, zbog vremena koje im je odobreno da provode van ćelije samo 2 sata dnevno, dok 22 sata oni su u zatvorenim prostorjama, bez ikakvih aktivnosti. Ova zabrinutost je prihvaćena i u drugim centrima.

Također, u KC u Dubravi zatvorenici su angažovani raznim poslovima, kao što su poljoprivreda, stočarstvo, kuhanje itd. U Korektivnom Centru u Smrekonici, osuđenici se bave poljoprivredom, i isti snabdevaju kuhinje svih korektivnih institucija poljoprivrednim proizvodima, jedna grupa zatvorenika koriste pravo na rad van institucije tokom dana. U Korektivnom Centru za žene osuđenice se bave krojenjem, kuvanjem i sl.

Dok u drugim centrima zatvorenici su uglavnom angažovani na poslovima u kuhinji, praonici i drugim poslovima održavanja centra.

211 Dana 26. decembra 2023. godine, na poziv Koekektivne Službe Kosova, institucije koje su uključene u razgovore za izgradnju Korektivnog Centra u Lipljanu izašle su na lice mesta, dajući konkretne predloge o tome kako centar trebao da izgleda kako bi bio funkcionalan po svim standardima;

Zatvorenici se plaćaju za svoj rad, bez obzira na posao koji obavljaju, uz simboličnu naplatu (1 euro po danu), tako da treba ozbiljno razmisliti o poboljšanju uslova rada osuđenika i povećanju plaćanja.

Također, osuđenici su uključeni u različite programe rehabilitacije, koji će pomoći u smanjenju recidiva i poboljšanju njihovog opšteg blagostanja.

U upravljanje gnevom je uključeno ukupno 114 osuđenika; U obuku „Razgovor za promenu“ uključena su 34 osuđenika; u obuci u vezi sa „Nasiljem u porodici“ 18 osuđenika; u programu „Tops“ 6 maloletnih osuđenika; a 18 osuđenika uključeno je u program Y+ koji se održava za maloletnike.

Hrana i kuhinja

Prilikom poseta, NMP posebnu pažnju posvećuje kvalitetu hrane za zatvorenike, kao i uslovima skladištenja i pripreme. Prilikom poseta korektivnim institucijama običene su i kuhinje i magacini u kojima se čuva hrana. NMP je uočio da su skladišta u kojima se drže prehrambeni proizvodi pravilno uskladištena. Radnici u kuhinji su imali sanitarne knjižice, ali još uvek nedostaju adekvatne uniforme (KC u Dubravi). Također, kuhinjska oprema je zastarela i uprkos nekoliko novih nabavki, o čemu je Ombudsman dao preporuku u izveštaju o Dubravi.

NMP ocenjuje da je kvalitet hrane uglavnom dobar, ali su stigle žalbe osuđenika na kvalitet hrane, au nekim slučajevima i na količinu. Osuđenici su podneli zahteve da se kantine bolje snabdevaju, posebno voćem i povrćem (ZVB).

Zdravstvo

Prilikom monitoringa NMP posvećuje poseban značaj zdravstvenom tretmanu u zatvorima, a posebno osetljivim grupama, kao što su osobe sa mentalnim smetnjama, oni sa teškim bolestima, samopovređenim

licima itd. Zdravstvene jedinice koje rade u okviru korektivnih institucija su dobro opremljene, iako su u nekim institucijama prostorije bile neadekvatne, kao što je CP u Prizrenu, CP u Mitrovici.

Snabdevanje lekovima nije bilo dobro početkom 2023. godine, zbog tenderskih procedura, koje su tekle od prethodne godine, i zbog iste situacije direktor Direkcije za zdravstvo u zatorima podneo je žalbu Ombudsmanu²¹². U to vreme je i NMP takođe primio brojne žalbe, ali je i zdravstvenom osoblju predstavljao poteškoće u obavljanju svojih radnih obaveza. Osuđenici su dozvoljeno da primaju lekove od rodbine, sve dok se situacija nije rešila u junu 2023. godine. Osuđenici su podnosili i žalbe druge prirode, vezane za zdravlje, kao što su: gubitak kontrole van institucije, jer su česti zahtevi da se šalju van institucije.

Medicinski protokoli su od posebnog značaja u tretmanu zatvorenika i NMP je primetio da se oni održavaju u skladu sa Standardnim operativnim procedurama.²¹³

Disciplinske mere

Tokom poseta koje su obavljene tokom ove godine, korektivnim centrima, pritvornim centrima, povećana pažnja je posvećena disciplinskim merama samice, kako bi se ocenilo da li se poštuju domaći i međunarodni standardi. NMP je primetio da su, generalno, osnovna prava zatvorenika poštovana za vreme boravka u samici. Istima su pružene medicinske usluge, higijenski uslovi, iskoristili su pravo na komunikaciju sa porodicom, izašli su na svež zrak. Prema statistici DZZ-a, ove godine je u svim korektivnim i pritvorskim centrima izrečena samica-izolacija u 625 slučajeva.

Procedura žalbe

Ovaj mehanizam je od posebnog značaja i NMP vodi računa da bude informisan o radu i poverljivosti koju institucija obezbeđuje.

212 A. 492/2022, M. Gj. Protiv MZ;

213 Direkcija za zdravstvo zatvora, uz podršku Savetu Evrope, u junu 2023. godine objavila je novi Vodič za standardne operativne prakse o radu zdravstvenih službi u zatvorima;

Nekoliko zatvorenika su izrazili zabrinutost za efikasnost žalbe, jer prema njihovim rečima, u velikom broju slučajeva ne dobijaju odgovore, ili se kasno razmatraju, a nema dovoljno poverljivosti, obzirom da žalba mora da se predaje kod korektivnog osoblja, i isti ih ne smatraju ozbiljno. O ovim žalbama je obavješteno i rukovodstvo posećenog centra.

Kontakt sa vanjskim svetom

Ombudsman ima kutije za žalbe u svim korektivnim i pritvorskim centrima, u koje imaju pristup samo predstavnici Ombudsmana, a razgovore obavlja bez prisustva korektivnih službenika. Isto tako, osobe lišene slobode koriste pravo na telefonske pozive i posete članova porodice. U vezi sa ovim pravom, Ombudsman je primio nekoliko žalbi, posebno od onih ljudi koji nisu državljani Kosova ili čije su porodice van Kosova. Ovaj problem je nastao kao rezultat sporazuma koji KSK ima sa telefonskim servisima gde se kartice proizvode u inostranstvu i već neko vreme nisu imali mogućnost da ih obezbede. U tim slučajevima koristili su Skype komunikaciju.

Krijumčarenje i korupcija

NMP procenjuje da je u toku godine o kojoj se izveštava, Korektivna služba Kosova bila profesionalnija i uspela da spreči nekoliko slučajeva krijumčarenja. Uglavnom su se ovi slučajevi desili u KC u Dubravi, dok se Zatvor Visoke Bezbednosti smatra dobrim modelom za prevenciju krijumčarenja.

Implementacija preporuka Ombudsmana

NMP je ocenio sprovođenje preporuka datih kroz posebne izveštaje poseta i saopšteno je da su sve preporuke ozbiljno razmotrene i da su ili u potpunosti sprovedene ili su u fazi implementacije.

Korektivna služba Kosova se u prošlosti suočavala sa nedostatkom korektivnog osoblja, posebno zbog prosečne starosti postojećeg osoblja (preko 50 godina), što je direktno uticalo na ukupan radni učinak.

Ove godine došlo je do novih zapošljavanja korektivnih službenika²¹⁴, koji su nastavili sa pohađanjem stručnih obuka.

Ombudsman preko NMP-a, iz obavljenih poseta, konstatuje da je postupanje prema licima lišenim slobode uglavnom na dobrom nivou i da nisu primili žalbe na fizičko zlostavljanje ili nepoštovanje osnovnih prava.

Prava stranih lica

Prema Uredbi i Zakonu o strancima, kao i Standardima Evropskog komiteta za prevenciju torture, stranci u okviru garancija protiv zlostavljanja treba da imaju ista prava kao i sve druge kategorije pritvorenih lica.

Ombudsman je tokom 2023. godine primio 13 žalbi stranaca, od kojih su 4 žalbe otvorene kao predmeti za istragu, ovi predmeti se odnose na sudske postupke.

Privremeni prihvatni centar za migrante u Vranidolu

Tokom 2023. godine ekipa NMP-a je posetila Privremeni prihvatni centar za migrante u Vranidolu. Svrha posete ovom centru je bila procena poštovanja osnovnih prava migranata od strane vlasti Republike Kosova, u skladu sa važećim zakonodavstvom u našoj zemlji i međunarodnim standardima za ljudska prava sadržanim u Ustavu.

NMP je, tokom posete, upoznat da je ovaj centar osnovan 24. juna 2022. godine odlukom ministra unutrašnjih poslova i da će privremeno funkcionisati kao organizaciona jedinica ekvivalentna odeljenju, u okviru Departmana za državljanstvo, azil i migracije u MUP.

Privremeni prihvatni centar za migrante stara se o prijvatu i smeštaju migranata sa neregularnim statusom na teritoriji Republike Kosova, kao i o uslovima, zaštiti i dobrobiti migranata u skladu sa važećim zakonima. Kapacitet centra je za 52 osobe, tokom posete su bila prisutna 22 migranta, a dece

214 Popravna služba Kosova je 24. novembra 2023. godine obeležila 24. godišnjicu svog osnivanja i po prvi put diplomiranje 45 žena popravnih službenika;

bez pratnje nije bilo. Osobe u ovom Centru mogu da borave 15 dana, osim u slučajevima kada Direkcija za migracije i strance ne odluči drugačije. U slučajevima incidenata između migranata obaveštava se policija.

Sa druge strane, Direkcija za migracije i strance pri Policiji Kosova stara se o prijemu, registraciji, profilisanju i upućivanju migranata sa neregularnim statusom na teritoriji Republike Kosova u Privremeni prihvatni centar za migrante.

Što se tiče obaveštenja o osnovnim pravima migranata, NMP je primijetio da ih predstavnik IOM-a svakodnevno informiše na njihovom jeziku o ovim pravima, kao i da postoje brošure na nekoliko jezika koje su dostupne.²¹⁵

Prihvatni centar za povratnike u Prištini

Ekipa NMP-a je 15. avgusta 2023. godine po prvi put realizovala monitoring posetu ovom centru. Svrha posete bila je procena poštovanja osnovnih prava osoba koje se dobrovoljno ili prisilno vraćaju iz evropskih zemalja.

Prihvatni centar za povratnike ima kapacitet za 25 osoba, ali u hitnim slučajevima može da primi do 50 osoba. Uslovi smeštaja u ovom centru su dobri i zadovoljavaju tražene standarde. Takođe, medicinske usluge za repatriiranje pruža najbliži Centar porodične medicine, kao njihovo osnovno pravo.

Monitoring operacija prisilnog povratka

Na osnovu Memoranduma o razumevanju potpisanog između Institucije Ombudsmana i Nacionalne komisije Švajcarske za prevenciju torture, NMP je tokom 2023 godine monitorisao na Međunarodnom Aerodromu Prištine "Adem Jashari" tri (3) operacije prisilnog povratka državljana Republike Kosova od strane švajcarskih vlasti.

NMP je tokom monitorisanja navedenih

operacija, obavio razgovore sa povratnicima i nije primio žalbe na postupanje prema njima od strane policijskih organa Republike Kosova. Takođe je primetio i da su švajcarski zvaničnici prema povratnicima postupali korektno i humano. Tokom monitorisanja ovih operacija, NMP je imao punu saradnju sa Policijom Kosova.

Nakon obuke koju su službenici NMP-a imali od strane Frontexa (Evropska Agencija za obalnu i graničnu stražu), ovi monitorinzi će se vršiti od trenutka sletanja aviona, do trenutka kada građani koji se vraćaju budu predati kosovskim vlastima.

Institucije za mentalno zdravlje i socijalnu zaštitu

Tokom redovnih i naknadnih poseta ustanovama za mentalno zdravlje i socijalnu zaštitu, NMP je procenio trenutno stanje u njima i usklađenost sa domaćim i međunarodnim standardima. Osim toga, ocenila je postupanje i smeštaj rezidenata u okviru poštovanja ljudskog dostojanstva i ljudskih prava.

Tokom 2023. godine, Odeljenje za urgentnu i psihijatrijsku intenzivnu negu Psihijatrijske klinike (UPIN)²¹⁶ Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih pacijenata u Štimlju (CIRHPP), Kuća za integraciju zajednice u Gnjilanu i Prizrenu, Specijalni institut u Štimlju, Domovi sa osnovom u zajednici u Uroševcu i Vučitrnu.

Tokom posete Klinici za psihijatriju i Odjeljenju za urgentnu i intenzivnu psihijatrijsku negu (UIPN) nije primljena nijedna žalba, nije zabeleženo bilo kakvo maltretiranje, ali NMP ocenjuju da uslovi smeštaja rezidenata tamo ne zadovoljavaju propisane standarde²¹⁷. Tokom posete 14. decembra 2023. godine, NMP je primetio da su uslovi smeštaja i dalje isti i da nadležni organ nije preduzeo nikakve radnje da se situacija popravi.

215 Za više informacija vidite Poseban Izveštaj za 2023 godinu.

216 NMP je 3. marta 2023. godine posetio Psihijatrijsku kliniku i Psihijatrijsku urgentnu i intenzivnu negu (PUIN).

217 <https://oik-rks.org/2023/10/04/raport-i-mkpt-se-lidhur-me-viziten-ne-kliniken-psikiatrike-te-qendres-klinike-universitare-te-kosoves-urgjenca-dhe-kujdesi-intensiv-psikiatrik/>

Integracijske kuće u zajednici

U Republici Kosova postoji ukupno 9 integracionih kuća u zajednici. Svaki od njih ima kapacitet za 10 stanovnika, osim IKZ-a Mitrovica, koji ima kapacitet za 20 stanovnika. Ovi domovi pružaju 24-satnu zdravstvenu zaštitu za rehabilitaciju i društvenu reintegraciju klijenata sa bolestima i hroničnim psihotičnim poremećajima u remisiji.

Svrha naknadnih poseta koje je NMP sproveo u Kući za integraciju zajednice u Uroševcu i Kući za integraciju zajednice u Prizrenu bila je informisanje o uslovima držanja i lečenja rezidenata, u funkciji rehabilitacije i socijalne reintegracije. U ovim ustanovama se ne primaju i ne leče slučajevi sa mentalnom retardacijom ili demencijom. Prilikom poseta obavljani su razgovori sa reidentima bez prisustva osoblja domova i nije bilo žalbi na tretman i uslove koji se tamo pruže.

Institucije socijalne zaštite

Specijalni institut u Štimlju (SIŠ), Dom za decu sa mentalnim smetnjama u Štimlju, Domovi sa osnovom u zajednici (DOZ)

U Specijalnom institutu u Štimlju iu devet [9] domova sa osnovom u zajednici, pruža se lečenje za osobe sa mentalnim ograničenim sposobnostima – zaostalost u mentalnom razvoju. Specijalni institut u Štimlju i domovi u zajednici su regulisani i rade na osnovu *AU br.11/2014 o radu i kriterijuma za smeštaj rezidenata, lica sa ograničenim mentalnim sposobnostima – zastoj u mentalnom razvoju u Specijalnom Institutu Štimlja i u Domove sa bazom u zajednici*. U ovom AU predviđa se tretman lica koja su od strane osnovnih sudova lišena poslovne sposobnosti. Tokom poseta, NMP je obavešten da su svi slučajevi smešteni u ove institucije lišeni poslovne sposobnosti i da im je utvrđeno zakonsko starateljstvo.

Tokom posete koju je NMP obavio Specijalnom institutu u Štimlju (SIŠ)²¹⁸, je obavešten da se u ovom institutu pružaju usluge 24 sata i trenutno su smeštene 22 žene i 38 muškaraca.

Iz uprave centra NMP je obavešten da je Specijalni institut u Štimlju od 2023. godine pod upravom Ministarstva zdravlja i da je doneta odluka da se Institut preseli na novu lokaciju.

Savet Evrope je počeo implementaciju projekta kao podršku Specijalnom institutu u Štimlju, dok je tim NMP-a redovno pozivan na radionice kako bi pružio stručnu ekspertizu za monitoring.

Poseta Domu za decu sa mentalno ograničenim sposobnostima u Štimlju

MKP je izvršio prateću posetu Dečjem domu u Štimlju. Ova ustanova je jedina ustanova otvorenog tipa sa kapacitetom od 10 kreveta i tokom posete ovoj ustanovi, NMP je primetio da je smešteno devet (9) rezidenata, 5 ženskog roda i 4 muškog roda. Tretman i uslovi koje nudi ova kuća su u okviru potrebnih standarda, međutim, izazov ostaje činjenica da se u njoj trenutno nalaze punoljetni, uprkos činjenici da je ova kuća namijenjena osobama do 18 godina.

Dom sa bazom u zajednici (DBZ)

Ombudsman je preko NMP-a tokom 2023. godine bez najave posetio domove u zajednici u Prizrenu²¹⁹, Uroševcu²²⁰ i Vučitrnu²²¹.

Tretman i uslove koje pružaju ovi domovi, NMP ocenjuje da ispunjavaju standarde i tokom poseta nije primio nijednu žalbu na zlostavljanje. Štaviše, primetio je dobru atmosferu komunikacije između rezidenata i osoblja. Ovi domovi dobijaju zdravstvene usluge u centrima za mentalno zdravlje. Svake dve sedmice ih posećuje i lekar opšte prakse. A što se tiče hrane i odeće bili su u dovoljnoj količini snabdevani.

218 Dana 2 novembra 2023, Nacionalni Mehanizam Ombudsmana za Prevenciju Torture, izvršio prateću posetu Specijalnom institutu u Štimlju;

219 Dana 20 februar 2023, NMP je posetio Kuću sa osnovom u zajednici u Prizren;

220 Dana 6 novembra 2023, NMP je realizovao monitoring posetu u Kuću sa osnovom u zajednici u Uroševcu;

221 Dana 26 januara 2023, NMP je realizovao posetu u Kuću sa osnovom u zajednici u Vučitrn.

Infrastruktura, iako je imala nove objekte u Prizrenu i Uroševcu, bila je loše održavana i prijava zbog neodržavanja.

Posećene institucije za mentalno zdravlje tokom 2023 godine

Domovi za stare i bez porodičnog staranja

Posećene institucije	Br. Poseta
1. Psihijatrijska klinika – Odeljenje za urgentnu i intenzivnu negu Klinike za psihijatriju (u daljem tekstu: UINP).	3
2. Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih pacijenata u Štimlju (CIRHPPŠ).	1
3. Specijalni institut u Štimlju (SIŠ).	1
4. Dom za decu sa mentalno ograničenim sposobnostima u Štimlju	1
5. Dom sa osnovom u zajednici u Vučitrn	1
6. Dom sa osnovom u zajednici (DOZ) u Uroševcu	1
7. Rezidencialna kuća ili sa osnovom u zajednici u Prizrenu.	1
8. Integraciona kuća u zajednici u Uroševcu	1
9. Integraciona kuća u zajednici u Prizren	1

socijalne zaštite. Svi rezidenti su smešteni u ovu ustanovu na osnovu ugovora sklopljenog sa navedenom ustanovom. Stoga se smatra da su se svi stanovnici ovde smestili svojom voljom.

Dom za stara lica bez porodičnog staranja

Ombudsman je, preko Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture, tokom 2023. godine posetio Dom za stara lica bez porodičnog staranja u Prištini (DSLPS) ²²², Dom za stara lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu ²²³. Svrha poseta je bila procena postupanja i smeštaja starijih osoba smeštenih u ovim domovima, kao i napredak nadležnih organa u implementaciji preporuka IO-a, dostavljenih kroz ranije izveštaje sa preporukama.

Pravilnikom br. 09/2008 o unutrašnjoj organizaciji rada u Domu za stara lica i nezbrinuta lica (u daljem tekstu: Pravilnik) uređuje pitanje kriterijuma za prijem rezidenata, organizaciju života i rada sa korisnicima (rezidentima), pravila domaćinstva i delatnosti, zdravstvenu zaštitu korisnika, kao i druga pitanja o životu i radu korisnika DSLPS -a. ²²⁴

Zakonodavstvo Republike Kosovo ne definiše prisilno smeštanje u ustanove

(DSLPS) u Prištini, je institucija socijalnog karaktera koja je delovala u okviru Ministarstva finansija, rada i transfera i sada je pod upravom Opštine Priština. U međuvremenu, Domovi za stara lica i lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu su pod upravom Opštine Istok.

Tokom poseta ovim ustanovama, NMP je intervjuisao smeštene starije osobe i nije primio nikakve žalbe na fizičko maltretiranje ili verbalno zlostavljanje.

Što se tiče incidenata, NMP je obavešten da je u Domu za stara lica i nezbrinutu porodicu u Prištini (DSLPS) evidentiran slučaj između rezidenata (supružnici), slučaj koji je razmotren od strane Policije Kosova. U ovom slučaju, nadležni sud je izrekao uslovnu osudu starijoj osobi, u ovom slučaju mužu. U Domu za stara i nezbrinuta lica u Gurakovcu nije bilo incidenata među starima. Prema rečima rukovodilaca ovih ustanova, rezidenti su upravljivi.

²²² Dana 20 oktobra 2023, NMP je realizovao monitoring posetu DSLN u Prištini.

²²³ Dana 12 oktobra 2023, NMP je realizovao monitoring posetu DSLN u Gurakovcu;

²²⁴ Član 1 Uredbe br. 09/2008 o unutrašnjoj radnoj organizaciji Doma za stara lica i nezbrinuta lica.

Tokom posete Domu za stara lica bez porodičnog staranja (DSLPS) u Prištini, NMP je obavješten da je došlo do renoviranja u vezi sa poboljšanjem uslova smeštaja. Ombudsman je u Izveštaju²²⁵ sa preporukama za DSLPS od 18. novembra 2022. godine preporučio nadležnima da „*rezidenti budu snabdjeveni adekvatnim inventarom u svojim sobama*“. NMP je tokom prateće posete 20. oktobra 2023. godine primetio da su stari ljudi snabdjeveni adekvatnim inventarom.

Takođe, tim NMP-a je tokom ove posete primetio da je sprovedena preporuka Ombudsmana da „što je pre moguće lift bude u funkciji“²²⁶ i da stariji sa invalidskim kolicima sada mogu da izađu u dvorište.

Što se tiče preporuke da se „*Renoviraju kupatila*“²²⁷, ekipa NMP-a je uočila da osim nekih tehničkih prilagođavanja, nije bilo renoviranja kupatila za starije osobe u DSLPS-u.

NMP ocenjuje da su uslovi smeštaja u Domu za stara lica bez porodičnog staranja u Gurakovcu generalno dobri. Psihosocijalne aktivnosti se organizuju u skladu sa važećim Pravilnikom, pri čemu se prema članu 9. Pravilnika o DSLPS organizuje program rada sa zavisnim, poluzavisnim i nezavisnim korisnicima. Radno sposobni korisnici se bave radom onoliko koliko je predviđeno programima radne terapije.²²⁸

Medicinske usluge u DSLPS-u u Prištini pruža medicinsko osoblje, dok medicinsku negu u Domu za stara lica bez porodične nege u Gurakovcu pruža lekar opšte medicine GCPM-a, koji ih posećuje jednom nedeljno.

Stare osobe smeštene u Domu za stara

225 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

226 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

227 <https://oik-rks.org/2022/11/24/raporti-mkpt-se-per-viziten-ne-shtepine-per-personat-e-moshuar-dhe-pa-perkujdesje-familjare-ne-prishtine/>

228 Član 11 Uredbe br. 09/2008 o unutrašnjoj radnoj organizaciji Doma za stara lica i nezbrinuta lica

229 <https://oik-rks.org/2023/09/08/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-5982022-lidhur-me-respektimin-e-te-drejtave-te-personave-te-moshuar-nga-organizata-jo-qeveritare-dhe-subjektet-qe-ofrojne-sherbime-te-kujdesit-social/>

lica i bez porodičnog staranja u Prištini i Domu za stara lica i bez porodičnog staranja u Gurakovcu, bez problema i prepreka ostvaruju kontakt sa spoljnim svetom. Tokom poseta ovim domovima, NMP nije primio nijednu žalbu u vezi sa ostvarivanjem ovog prava

Starije osobe smeštene u ovim domovima imaju pravo žalbe direktoru ustanove, kao i nadležnim organima koji upravljaju ovim domovima. Takođe, oni mogu da podnesu svoje žalbe Instituciji Ombudsmana (IO), protiv institucije u kojoj su smešteni i protiv javnih institucija Republike Kosova.

Tokom ove godine NMP je posetio tri Privatna doma za stara lica, licencirana od strane nadležnog Ministarstva. U vezi sa ovim domovima, Ombudsman je objavio izveštaj sa preporukama Ex officio broj 598/2022²²⁹. Glavni cilj ovog izveštaja je bio da skrene pažnju nadležnim organima Republike Kosova da poštuju prava starijih osoba.

Posete centrima za socijalni rad prikazane su u tabeli u nastavku:

Institucije za starije osobe posećene tokom 2023

Dom za stara lica i lica bez porodičnog staranja u Prištini.	4
Dom za stara lica u Gurakovcu.	1
Dom za stara lica "FLORA" ShPK u Istok	1
Dom za stara lica "Germania Likastro" ShPK u Peći	1
Nevladina organizacija za starije "Balkanska siročad" u Suvoj Reci	1

Praćenje ljudskih prava u Snagama bezbednosti Kosova

Na osnovu uloge i ovlašćenja definisanih Ustavom zemlje, nadzor Ombudsmana na Kosovu takođe se proteže i na Sektor bezbednosti, odnosno na Ministarstvo odbrane i Snage bezbednosti.

Zaštita ljudskih prava koja se pruža pripadnicima oružanih snaga postoji u širem kontekstu položaja vojske u demokratskoj državi. Bitno je naglasiti da Ustav Republike Kosovo jasno kaže „*Civilna i demokratska kontrola bezbednosnih institucija je garantovana*“. (Poglavlje XI [Sektor sigurnosti], član 125, stav 4).

Poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, uključujući pripadnike oružanih snaga (unutar strukture i naspram drugih), predstavlja sveobuhvatan koncept sigurnosti koji povezuje održavanje mira sa poštovanjem ljudskih prava i osnovnih sloboda²³⁰. Pripadnici oružanih snaga imaju ista prava i zaštitu kao i sva druga lica, sa izuzetkom određenih ograničenja koja nameće vojna služba.²³¹

U tom smislu, Nacionalne institucije za ljudska prava (NILJP), koje funkcionišu u skladu sa Pariskim principima²³², kao međunarodnim standardima, smatraju se efektivnim i kredibilnim institucijama, koje mogu vršiti nadzornu ulogu čak i za osjetljive i složene sektore, kakve su strukture sektora bezbednosti²³³. Naša država je ispoštovala najbolje standarde u ustavno-

pravnom poretku zemlje kada je Instituciju Ombudsmana zaogrnila atributima kao što je nezavisna ustavna institucija u vršenju svojih dužnosti i koja ne prihvata uputstva ili uplitanje drugih vlasti u zemlji koje sprovode vlast (Poglavlje XII [Nezavisne institucije], član 132, stav 2).

Ombudsman je u izveštajnoj godini primio dve žalbe. Jedna je smatrana neprihvatljivom, jer je bila u toku korišćenja pravnih lekova, dok se druga žalba sa 182 podnosioca žalbe iz reda civilnog osoblja koji služe u Ministarstvu unutrašnjih poslova i KBS-u odnosila na Zakon o platama u javnom sektoru. Prema tvrdnjama podnosilaca žalbe, ovaj zakon je u suprotnosti sa principima pravne i finansijske sigurnosti jer zbog neusaglašenosti ovog zakona sa Zakonom br. 06/L-158 o izmenama i dopunama Zakona br. 06/L-122 za Ministarstvo odbrane i samim tim je dovela do povrede ustavnih prava podnosilaca ove žalbe, kako u pogledu zaštićenih prava tako i finansijske sigurnosti, narušavajući jednakost pred zakonom i prava na imovinu, zbog činjenice da civilno osoblje u ministarstvu i KBS čuvaju princip ekvivalencije u službi sa vojnim činovima, uključujući plate.

Ova žalba, zajedno sa ostalim žalbama upućenim IO-u, bila je deo osporavanja Zakona o platama od strane Ombudsmana u Ustavnom sudu, o čemu je Ustavni sud doneo Presudu²³⁴.

U međuvremenu, što se tiče biranja komesara za KBS, Skupština Republike Kosovo je u procesu finalizacije konkursa raspisanog po drugi put za ovu poziciju, pošto na prvom konkursu nijedan od izabranih kandidata nije dobio dovoljan broj glasova poslanika, na sednici parlamenta kada je glasano za izbor Komesara za KBS.

230 Za više informacija pogledajte Kodeks ponašanja o političko-vojnim aspektima sigurnosti, dokument Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) <https://www.osce.org/files/f/documents/6/a/119812.pdf>

231 Za više informacija pogledajte Zbirku standarda, dobrih praksi i preporuka o ljudskim pravima i osoblju u Oružanim snagama https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/480143_1.pdf

232 Pariski principi usvojeni su Rezolucijom Generalne skupštine UN 48/134 20. decembra 1993. godine.

233 Za više informacija pogledajte studijski rad Ombuds Institutions for the Armed Forces in the OSCE Region të OSCE/ODIHR & DCAF, 2015 <https://www.osce.org/files/f/documents/9/8/277616.pdf>

234 <https://gjk-ks.org/decision/vleresim-i-kushtetutshmerise-se-ligjit-nr-08-l-196-per-pagat-ne-sektorin-publik/>

Ombudsman je nastavio da izražava interesovanje za izvođenje prezentacija²³⁵ unutar kasarni KBS-a, koje se odnose na kontekst ljudskih prava u oružanim snagama i specifičnu ulogu IO-a u lancu demokratske kontrole u sektoru bezbednosti. IO još uvek čeka da MO i KBS pronađu odgovarajući trenutak u okviru njihovih planova da se ovo desi. Ombudsman skreće pažnju na mandat i ovlašćenja koje ima u okviru institucionalnog strukturnog pregleda u zemlji i da predstavlja komplementarni nadzorni subjekt u kontroli Oružanih snaga i to ne treba zanemariti²³⁶. Štaviše Ombudsman naglašava da bi Ministarstvo Odbrane, KBS, ali i za Parlament (posebno odgovarajuća Parlamentarna komisija), trebalo da u velikoj meri razmotre pomoćnu i savetodavnu ulogu koju pruža IO²³⁷, posebno imajući u vidu širok i sveobuhvatni ustavni mandat, kao i stečeno iskustvo.

IO je tokom ove izveštajne godine također prihvatio poziv i učestvovao na godišnjoj Međunarodnoj konferenciji Institucija Ombudsmana za oružane snage. (ICOAF). Ovogodišnja konferencija, 15-ta po redu, održana je u Beču, Austriji, kao zajednička organizacija Austrijske Parlamentarne komisije za Savezne oružane snage i DCAF-a²³⁸.

Petnaesta (15) Konferencija, nakon organizovanja iste, bila je prva posvećena ulozi Institucija Ombudsmana u upravljanju uticajima klimatskih promena na oružane snage. Suočavanje sa sigurnosnim implikacijama klimatskih promena izaziva oružane snage da suočavaju sa novom realnošću koja suštinski utiče na njihov mandat i način delovanja.

Odgovarajuće implikacije klimatskih promena na oružane snage manifestuju se u rizicima i ranjivosti kritične vojne infrastrukture, borbene gotovosti i operativne efektivnosti, što zauzvrat opterećuje vojne resurse i operativne zahteve. Akteri sektora bezbednosti vide se kao potencijalni faktori za sprečavanje, ublažavanje i rešavanje bezbednosnih kriza životne sredine, jer mogu uticati na usložnjavanje njihovih negativnih efekata.

ICOAF već predstavlja važan međunarodni forum za promociju i jačanje demokratskog nadzora nad oružanim snagama, sa učesnicima koji zajednički dele iste težnje da promovišu razmjenu dobrih praksi, kao i povećanu saradnju između Institucija Ombudsmana. Očekuje se da će 16-ta Konferencija biti održana na jesen 2024. godine u Berlinu, Njemačka.

U ispunjavanju mandata koji ima i kao mehanizam ravnopravnosti, IO se odazvao na pozive KCSB (Kosovski centar za sektor bezbednosti), učestvujući na okruglom stolu za lanisanje Dokumenta politike za Agenciju i Radno Okruženje za žene u Sektoru Bezbednost²³⁹; pružio je također doprinos iz perspektive nadležnosti koje obavlja i mandata koji predstavlja za studiju o uključivanju žena u sektor sigurnosti, izazovima i prilikama, te njihovoj ulozi u ovom sektoru i kao nastavak ove zadnje bio je deo panela koji se fokusirao na procenu rodne perspektive u Kosovskim bezbednosnim snagama, na Konferenciji o rodnim pitanjima, miru i bezbednosti, sa primarnim fokusom na rodnoj integraciji u sektoru bezbednosti na Kosovu.²⁴⁰

235 IO je u oktobru 2022. godine održao prezentaciju za oficire i službenike Ministarstva odbrane, kao nastavak sastanka održanog u maju iste godine sa ministrom Ministarstva odbrane.

236 EUROPEAN COMMISSION FOR DEMOCRACY THROUGH LAW (VENICE COMMISSION) REPORT ON THE DEMOCRATIC CONTROL OF THE ARMED FORCES Adopted by the Venice Commission at its 74th Plenary Session (Venice, 14-15 March 2008), fq. 7, paragrafi 31 dhe paragrafi 32 [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD\(2008\)004.aspx](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/CDL-AD(2008)004.aspx)

237 Isto tu, str. 7, stav 27 i stav 32

238 DCAF - Geneva Centre for Security Sector Governance) je organizacija poznata po stručnosti u vanjskoj, sigurnosnoj i mirovnoj politici. sa sedištem u Švicarskoj, kojim upravlja Veće fondacije od 63 zemlje. DCAF je međunarodno priznat kao lider u upravljanju sigurnosnim sektorom (SSG) i reformi sektora sigurnosti (SSR) [shthttps://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/About-Dcaf/DCAF_Flyer_June2020_WEB_FINAL.pdf](https://www.dcaf.ch/sites/default/files/imce/About-Dcaf/DCAF_Flyer_June2020_WEB_FINAL.pdf)

239 Okrugli sto, organozovan od QKSS, dana 26 juna 2023, Hotel Swiss Diamond

240 QKSS, Konferencija o rodnim pitanjima, miru i bezbednosti, sa primarnim fokusom na rodnu integraciju u sektoru bezbednosti na Kosovu, održana 19. decembra 2023. godine, hotel Emerald, Priština

Prava lica u smislu „Tranzicione Pravde“

Tranziciona pravda je oblast pravde koja se bavi svim merama koje svako društvo u tranziciji ima obavezu da preduzme u postkonfliktnom periodu stabilizacije u cilju traženja odgovornosti i rešavanja posledica izazvanih ratom i kršenjem ljudskih prava i sloboda. Tranziciona pravda, kroz svoja četiri glavna mehanizma, kao što su pravo na pravdu, pravo na saznanje, pravo na reparaciju i garancija neponavljanja, ima za cilj da pomogne postkonfliktnom društvu da osigurava pravdu za žrtve i njihove priznavanje, povećati poverenje građana u državne institucije, obezbediti poštovanje ljudskih prava, promovisati vladavinu prava i ovim merama sprečiti masovna kršenja ljudskih prava u budućnosti i promovisati pomirenje.

Pravo na pravdu uključuje pravo žrtava da dobiju pravdu putem pravičnog i delotvornog pravnog leka. Pravo na pravdu takođe obavezuje državu da istražuje kršenja i krivično gone one koji su odgovorni za kršenja ljudskih prava i da preduzme kaznene mere ako budu proglašeni krivima.

Pravo na saznanje uključuje prava žrtava i njihovih porodica da saznaju istinu o tome šta se dogodilo njima lično ili članovima njihovih porodica i voljenima. Ovo pravo se zasniva na neotuđivom pravu društva da zna koje su okolnosti dovele do izvršenja krivičnih dela i prekršaja kako bi se sprečilo njihovo ponavljanje u budućnosti. Dalje od toga, ovo pravo predviđa obavezu države

da preduzme mere, kao što su obezbeđenje arhiva i drugih dokaza, očuvanje i održavanje kolektivnog sećanja.

Pravo na reparaciju obuhvata mere koje je država dužna da primeni prema žrtvama, njihovim porodicama i zajednicama kako bi doprinela obliku simboličkog prepoznavanja njihovog osećaja gubitka, što je neophodno u okviru izlečenja od traume rata da obezbedi pravdu i nadoknadu nastalih gubitaka.

Pravo na garancije neponavljanja podrazumeva obavezu države da obezbedi dobro upravljanje i vladavinu prava kako bi se osiguralo da se zločini koji su se desili u prošlosti ne ponove. Institucionalne reforme predstavljaju proces preispitivanja i restrukturiranja državnih institucija tako da poštuju ljudska prava, očuvaju vladavinu prava i budu odgovorne javnosti.

U Republici Kosova, kao posledica rata, pričinjene su mnoge žrtve i materijalna šteta, stoga su neophodni mehanizmi tranzicione pravde kako bi se odgovorilo na potrebe žrtava za pravdom, priznanjem i prihvatanjem, nadoknadom za njihove nematerijalne i materijalne gubitke kao i preduzimanje pravnih i drugih radnji u cilju garantovanja neponavljanja.

U cilju analize i ocene koliko su država i nadležne institucije Republike Kosovo uspele da ispune mehanizme tranzicione pravde, kao što su: obaveze države prema žrtvama u obezbeđivanju pravde za zločine počinjene nad njima; obaveze države prema žrtvama kada je u pitanju prikupljanje i dokumentovanje činjenica o ratnim zločinima; obaveze države da ispunjava svoje obaveze za obezbeđivanje materijalne odštete oštećenima i pravo na neponavljanje, Ombudsman je u izveštajnoj godini objavio Izveštaj - Ex Officio br. 422/2021 u vezi sa tranzicionom pravdom i implementacijom njenih mehanizama ²⁴¹.

241 <https://oik-rks.org/2023/06/05/rraporti-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4222021-drejtesia-tranzicionale-dhe-zbatimi-i-mekanizmave-te-saj/>

<https://oik-rks.org/2023/06/05/izveštaj-ombudsmana-ex-officio-br-4222021-tranziciona-pravda-i-implementacija-njenih-mehanizama/>

Izveštaj je imao za cilj da identifikuje sve inicijative, bilo institucionalne ili civilno društvo, u oblasti tranzicione pravde i da analizira sprovođenje ovih inicijativa i da na osnovu analize proceni da li su državne institucije uradile dovoljno i ispunile svoju obavezu u ostvarivanju ljudskih prava za njihova masovna kršenja tokom rata na Kosovu.

Na osnovu sprovedenog istraživanja može se zaključiti da je država Kosovo preduzela zakonske i institucionalne inicijative za sprovođenje mehanizama tranzicione pravde, ali te inicijative nisu uvek bile u harmoniji ili koordinaciji jedna sa drugom i kako takve nisu dale željene rezultate. Tranziciona pravda i napori za suočavanje sa prošlošću, u Republici Kosova, razvijeni su bez sveobuhvatne strategije. Suočavanje s prošlošću se uglavnom odvijalo u određenim sektorima kroz inicijative i institucionalne i pravne načine da se odvojeno bave različitim pitanjima vezanim za sukob.

Ovim izveštajem, Ombudsman je konstatovao da institucije nisu ispunile svoje obaveze prema žrtvama u obezbeđivanju pravde za ratne zločine protiv čovečanstva, sa dimenzijama genocida, koji su počinjeni tokom rata na Kosovu. Takođe, Ombudsman je konstatovao da država nije ispunila svoje obaveze prema žrtvama kada je u pitanju prikupljanje i dokumentovanje činjenica o ratnim zločinima. S druge strane, ocenjuje se da je Kosovo u velikoj meri ispunilo svoje obaveze u obezbeđivanju materijalne reparacije žrtvama i preduzimanju institucionalnih reformi, kako bi se garantovalo neponavljanje. Takođe su preduzete zakonske i institucionalne inicijative za implementaciju mehanizama tranzicione pravde, ali te inicijative, koje nisu uvek međusobno usklađene i u harmoniji, kao takve, nisu dale željene rezultate.

Izveštaj Ombudsmana za tranzicionu pravdu i sprovođenje njegovih mehanizama, analizirao je postupanje nadležnih institucija Republike Kosovo u vezi sa ispunjavanjem obaveza koje proizilaze iz Ustava Republike

Kosovo, iz zakona na snazi i iz međunarodnih instrumenata, što se tiče obezbeđivanja pravde za žrtve ratnih zločina. Izveštaj nudi preporuke za nove politike i inicijative, kao i preporuke za poboljšanje funkcionisanja postojećih inicijativa u oblasti tranzicione pravde, koje su upućene nadležnim organima u Republici Kosova. Sprovođenje ovih preporuka uticaće na poboljšanje situacije u pogledu ostvarivanja prava žrtava na pravdu i reparaciju, kao i na pravo na saznanje i garanciju neponavljanja.

Predmeti pokrenuti u Ustavnom sudu

Ombudsman, na osnovu Ustava Republike Kosovo, je ovlašćena stranka da pokreće slučajeve usaglašenosti zakona, ukaza predsednika i premijera i uredbi Vlade sa Ustavom.²⁴²

U decembru 2022. godine, Skupština Republike Kosovo je usvojila Zakon br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru. Ovaj zakon je stupio na snagu februara 2023 godine. Nakon stupanja na snagu ovog zakona, Ombudsmanu su upućene 104 žalbe različitih subjekata javnog sektora. Iz razmotrenih pritužbi i dostavljenih informacija konstatovano je da je došlo do smanjenja zarada, neadekvatan i nejednak tretman između pozicija definisanih zakonom. Takođe, analizom zakona utvrđeno je da isti ne nosi duh Presude Ustavnog suda KO219/19, i to u smislu principa podele vlasti, kontrole i ravnoteže između njih, očuvanja nezavisnosti nezavisne ustavne institucije, vladavinu prava i princip jednakosti. Stoga je ombudsman 7. aprila 2023. godine podneo zahtev Ustavnom sudu za ocenu usaglašenosti Zakona br. 08/L-196 o platama u javnom sektoru, sa Ustavom.

Ustavni sud je decembra 2023. godine objavio saopštenje o odluci o navedenom zakonu, kojim je odlučio da određeni broj članova ovog zakona nije u skladu sa Ustavom Republike Kosovo, i obavezao Skupštinu da u roku od šest (6) meseci otkloni primedbe koje je dao Ustavni sud..

Ombudsman je Ustavnom sudu prosledio mišljenja sa komentarima na neke zakone koje koje iniciraju druga ovlašćena lica U tom pravcu, Ombudsman je tokom izvještajne

godine dostavio mišljenja Ustavnom sudu, dajući komentare na Zakon br. 08/L-197 za Javne Službenike, Zakon o Državnoj Kancelariji za Verifikaciju i Oduzimanje Neopravdane Imovine, Zakon o Izmenama i Dopunama zakona u vezi sa Minimalnom Zaradom u Republici Kosovo, Zakon o Krivičnom Postupku u Republici Kosova.

Po ovom pitanju, Ustavni sud je tokom izveštajne godine odlučio samo o Zakonu o Javnim Službenicima, imajući u vidu nekoliko članova ovog zakona u suprotnosti sa Ustavom, i obavezao Skupštinu da izmeni članove pomenute u presudi KO 216/22 i KO. 220/22, objavljen 13.09.2023 godine.²⁴³.

²⁴² Ustav Republike Kosovo, član 113 [Nadležnost i ovlašćena lica], stav 2.

²⁴³ Ustavni sud, presuda KO216/22 i KO220/22- <https://gjk-ks.org/decision/vleresim-i-kushtetutshmerise-seneve-9-12-46-dhe-99-te-ligjit-nr-08-l-197-per-zyrtaret-publike/>

Nadzor nad zakonodavstvom u skladu sa ljudskim pravima i međunarodnim standardima

Ombudsman je, u cilju obavljanja svog mandata, tokom izveštajne godine pratio zakonodavni proces od strane institucija Republike Kosovo.

S tim u vezi, Ombudsman je primetio da je Vlada Republike Kosovo u zakonodavnom programu za 2023. godinu, planirala izradu nacrt zakona i rokove za njihovo podnošenje Skupštini Republike Kosovo. S tim u vezi, prema zakonodavnom programu za 2023. godinu, Vlada Republike Kosovo je planirala da usvoji i prosledi na razmatranje i usvajanje Skupštini Republike Kosovo 100 nacrt zakona.²⁴⁴

Što se tiče aktivnosti Skupštine Republike Kosovo na usvajanju zakona, Ombudsman je napomenuo da je Skupština Republike Kosovo tokom izveštajne godine usvojila 70 zakona, dok je 11 predloga zakona ostalo u proceduri. nakon odobrenja u prvom pregledu.²⁴⁵

Zakon br. 08/L-121 o Državnoj Kancelariji za Verifikaciju i Oduzimanje Neopravdane Imovine je prosleđen Ustavnom sudu, radi ocene njegove usaglašenosti sa Ustavom. Ombudsman je u vezi sa ovim zakonom uputio svoje komentare i mišljenje Sudu.

Ombudsman je uočio praksu izmene i dopune izmenjenog zakona sa još dva zakona, kao

što je slučaj sa Zakonom br. 06/L-005, koji je izmenjen i dopunjen sa dva zakona, Zakon br. 08/L-176 i Zakon br. 08/L-224. Takva praksa dovodi u zabludu korisnike zakona, koji mogu imati poteškoća u identifikaciji odredbi i pozivanju na relevantne zakone.

Čak i Zakon br. 08/L-142 o izmenama i dopunama zakona kojima se utvrđuje visina naknade na visini minimalne zarade, procedure određivanja minimalne zarade i godišnje stope poreza na dohodak, upućen je Ustavnom sudu. Ombudsman je dao svoje komentare na ocenu gore istaknutih odredaba zakona u pogledu njihove usaglašenosti sa Ustavom Republike Kosovo, uzimajući u obzir činjenicu da je Zakonom br. 08/L-142 izmenjeni su zakoni koji regulišu socijalne aspekte paraplegičara i tetraplegičara, slepih lica i veterana OVK, ocenjeno je da promena osnovnih zakona u smislu uklanjanja osnovice penzija ili drugih primanja u minimalnoj zaradi, kao i ukidanje minimalnog cenzusa za primanja pojedinih kategorija lica (slepa lica), može dovesti do narušavanja pravne sigurnosti kategorija lica čija su prava regulisana navedenim zakonima.

Zakon br. 08/L-248 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-131 o Penzijskim Šemama koje finansiranim od Države, po mišljenju Ombudsmana, nije u duhu presude KO 190/19 i da Skupština Kosova nije uzela u obzir sve zahteve Ustavnog suda date presudom KO 190/19 u vezi sa ograničenjem staža za uplatu doprinosa od 15 godina. Ombudsman smatra da i pored priznavanja radnog staža za period 1989 - 1999. godine, uspostavljanje kriterijuma staža za uplatu doprinosa od 15 godina nastavlja da uskraćuje ostvarivanje prava građanima koji su uplatili doprinose, a ne stižu do 15-godišnji kriterijum. Na ovaj način njima je uskraćen jednak tretman pred zakonom, kako je definisano u presudi Ustavnog suda.

244 Zakonodavni program za 2023. godinu, usvojen na 121. sednici Vlade Republike Kosovo, odlukom br. 02/121 od 25.01.2023.

245 Skupština Republike Kosovo, dokazi zakona - https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Documents/Evidencaeligjeve_X6gD6q8fAV.pdf

Ombudsman tokom izveštajnoj godini je objavio Izveštaj-Ex Off br. 521/2022 o pravnom osnovu preispitivanja od strane Komisije za ocenu i utvrđivanje postupka za priznavanje statusa i prava paraplegičara i tetraplegičara. U ovom slučaju, Ombudsman je preporučio pokretanje postupka za izmenu i dopunu Zakona br. 05/L-067 o statusu i pravima paraplegičara i tetraplegičara, na način da: Zakon definiše grupisanje paraplegičara i tetraplegičara i definiše grupe korisnika ovog zakona; Utvrdi da Komisija za ocenjivanje ne može da vrši ponovnu ocenu paraplegičara i tetraplegičara kojima su priznata status lica prve grupe; kao i Ponovno-ocenjivanje lica paraplegičara i tetraplegičara druge grupe treba uraditi samo u određenim slučajevima, kada se priroda bolesti ubrzano razvija i usled toga dolazi do pogoršanja zdravstvenog stanja.

Ombudsman tokom izveštajnoj godini se bavio pitanjem obustave komunalnih usluga zbog neplaćanja poreza na nepokretnosti. Ombudsman je povodom ovog slučaja objavio 01.08.2023 Izveštaj ²⁴⁶ u vezi sa izmenom i dopunom zakona br. 06/L-005 o Porezu na Nepokretnu Imovinu, i preporučio je Ministarstvu finansija, rada i transfera da preduzme zakonodavnu inicijativu za izmene i dopune Zakona br. 06/L-005 o porezu na nepokretnosti, tako da se član 29. ovog zakona briše u celini. U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je primetio da je Skupština Republike Kosovo usvojila Zakon br. 08/L-176 o izmenama i dopunama zakona koji sadrže posebne administrativne procedure i njihovo usklađivanje sa Zakonom br. 05/L-031 za opštoj administrativnoj proceduri, preko kojeg je u članu 111 brisan član 29. Zakona br. 06/L-005 o Porezu na Nepokretnu Imovinu.

U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je napomenuo da je predmetni zakon usvojen po ubrzanom postupku, onemogućavajući interesne grupe da daju komentare na sadržaj ovog zakona, a samim tim i transparentnost ovog procesa. S tim u vezi,

Ombudsman je primetio da novi zakon, kao i ukinuti zakon, sadrži odredbu rodne kvote (član 28), koja posredno dovodi žene i muškarce u nejednakost pred zakonom. Po ovom pitanju, Ombudsman će delovati u rokovima da ovaj zakon uputi Ustavnom sudu, radi ocene usaglašenosti ovog zakona sa Ustavom Republike Kosova

²⁴⁶ Izveštaj Ombudsmana A.br. 534/2019.

**Stavovi
Ombudsmana
izraženi kroz
izveštaje za
slučajeve koji su
istraženi tokom
2023**

Stavovi Ombudsmana izraženi kroz izveštaje za slučajeve koji su istraženi tokom 2023.

Dostojanstvo i Jednakost pred Zakonom

Izveštaj -ex officio br. 479/2022, procena pristupačnosti za osobe sa ograničenim sposobnostima na osnovu Administrativnog uputstva br. 33/2007 o Tehničkim Uslovima Građevinskom Objekima za Pristup Osobama sa Ograničenim Sposobnostima u opštinama Republike Kosova.

Svrha izveštaja je da proceni situaciju u opštinama Republike Kosova u vezi sa fizičkim pristupom osobama ograničenim sposobnostima u javnim objektima i prostorijama, prema kriterijumima definisanim u Administrativnom uputstvo br.33/2007 o Tehničkim Uslovima Građevinskom Objekima za Pristup Osobama sa Ograničenim Sposobnostima. Izveštaj skreće pažnju opštinama Republike Kosova da preduzmu konkretne akcije obezbeđujući nesmetan pristup kretanju, boravku i radu za osobe sa ograničenim sposobnostima, kao i pogodne uslove za pristup u javnim objektima i prostorijama.

Ombudsman matra da je odgovornost opština i lokalne samouprave da obrate pažnju na zakonske akte koji se odnose na pitanja izgradnje, starajući se da objekti budu u skladu sa građevinskim standardima, starajući se da održavaju prostore i druge javne prostore, sa ciljem stvaranja jednakih mogućnosti za kretanje svih lica . Opštine imaju isključivu i punu nadležnost za preduzimanje radnji u cilju otklanjanja svih prepreka koje onemogućavaju pristup objektima i javnim prostorima za osobe sa ograničenim sposobnostima, vršeći unapred detaljnu identifikaciju i proučavanje takvih javnih prostora. Ovi zahtevi definisani su u Zakonom o Izgradnji, u kome je definisan pravni okvir kojim se uređuje izdavanje građevinskih dozvola, usklađenost sa zahtevima građevinske dozvole i izdavanje potvrde o upotrebi na teritoriji Republike Kosova. Ovom prilikom, Ombudsman je preporučio opštinama da sprovedu Administrativno uputstvo o Tehničkim Uslovima Građevinskom Objekima za Pristup Osobama sa Ograničenim Sposobnostima u opštinama Republike Kosova.

Izveštaj ex officio br. 648/2021, u vezi pristupa trotoarima, javnim prostorima i slobodnog kretanja građana kao i poštovanja prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu

Izveštaj je rezultat istraživanja sprovedenog o stepenu pristupačnosti trotoara i drugih javnih površina u Prištini, Prizrenu i Uroševcu, sprovedenog u periodu novembar-decembar 2022. U fokusu istraživanja je procena poštovanja prava građana na bezbednu i zdravu životnu sredinu, kao i procena infrastrukture u odnosu na potrebe za fizičkim pristupom na javnim sredinama građana, posebno osobama sa fizičkim i vizuelnim ograničenim sposobnostima. Istraživanje ima za cilj da ukaže na arhitektonske barijere – fizičke prepreke, koje značajno utiču na ograničavanje slobodnog kretanja i korišćenja urbanih sredina od strane osoba sa ograničenim sposobnostima, starijih, roditeljima sa malom decom, ili bilo koga drugog kod koga u određenim trenucima može doći do poteškoća u pristupanje okolini.

Jedna od osnovnih komponenta kretanja građana u urbanim prostorima su trotoari – pešačke ulice. One su deo javnih prostora u gradovima, koji, pored stvaranja odgovarajućih površina za šetnju, moraju da obezbede bezbednost pešaka od saobraćajna vozila. Trotoari treba da budu prostori na kojima se predstavljaju demokratski principi jednog grada, koji omogućavaju svim građanima, bez razlike, jednak, nezavisan pristup i slobodno kretanje.

Da se identifikuju arhitektonske barijere, stepen zauzetosti i vrste prepreka na trotoarima/ prostorima namenjenim kretanju pešaka, koji ometaju kretanje osoba sa ograničenim sposobnostima, u mnogim slučajevima ali i drugih građana, ovaj izveštaj koristi metodologiju koja kombinuje metode istraživanja i identifikacije prepreka na terenu, kao i ispitivanje normi projektovanja koje su predstavljene u nekim administrativnim uputstvima i propisima u okviru važećih zakona .

Metoda koja je korišćena za identifikaciju prepreka na trotoarima Prištine, Prizrena i Uroševca, u ovom istraživanju je urađena popunjavanjem obrazaca posebno dizajniranih za ovo istraživanje na osnovu Administrativnog uputstva 33/2007 o Tehničkim Uslovima Građevinskom Objekima za Pristup Osobama sa Ograničenim Sposobnostima.

Rezultati terenskog istraživanja ističu niz problema koji stvaraju arhitektonske barijere, posebno stvaranje ograničenja za osobe sa ograničenim sposobnostima i druge građane pogođene sa preprekama za pristup u životnoj sredini. Prema istraživanju, u grupi problema identifikovanih na trotoarima, u sva tri grada, prethodi nedostatak taktilnih elemenata (87,3%), koji bi služili slepim osobama za samostalno/nepomoćno kretanje u gradu. Zatim sledi prisustvo fizičkih prepreka u prostoru trotoara, koje ometaju kretanje osoba sa ograničenim sposobnostima (62,4%). Tokom istraživanja na terenu nailaze su se na na razne fizičke prepreke koje blokiraju, uzurpiraju, zauzimaju, sužavaju, podižu nivo kolovozne površine itd. koji otežavaju, a ponegde i sprečavaju samostalno kretanje ne samo ljudi koji koriste invalidska kolica i druga pomagala, već i drugih građana uopšte. Nedostatak pristupnih rampi u nekim slučajevima komplikuje situaciju prevazilaženja neravnina koje se mogu pojaviti, bilo zbog prirodnih nagiba ili fizičkih prepreka nametnutih javnim radovima ili samovoljnim intervencijama fizičkih lica.

Drugi dokazani aspekt, koji ograničava fizičko kretanje po trotoarima, jeste oštećenje materijalizacije trotoara (31,3%). Nekvalitetni javni radovi često dovode do urušavanja kolovoznih površina lome se ili pomeraju stvarajući jame i jarke, koji ometaju, a ponekad i ugrožavaju pešake. Oštećena materijalizacija je često i posledica intervencija javnih preduzeća u slučajevima intervencija, i izbegavanje raznih infrastrukturnih problema, ali i od nekontrolisanih samovoljnih intervencija fizičkih lica. Intervencije nakon ovih intervencija uglavnom ne saniraju u potpunosti prostore, ali obično postoje zakrpe napravljene na nekvalitetan i neprofesionalan način, koje vremenom se degradiraju u jame i ozbiljno ometaju kretanje pešaka . Takođe, druga i ne manje važna prepreka je nedostatak parking mesta namenjenih osobama sa ograničenim sposobnostima, ili i njihova izgradnja suprotno sa standardima i tehničkim normativima definisanim važećim zakonodavstvom.

Trotoari na gradskim ulicama su površine u javnom vlasništvu, kojima upravljaju opštine, a eventualne nepravilnosti prouzrokovane²⁴⁷ od nesprovođenja tehničkih pravila definisanih važećim zakonodavstvom, može se oceniti kao neispunjavanje pozitivnih obaveza države za zaštitu i obezbeđenje bezbednog i pristupačnog okruženja za građane. Rešavanje ovih problema i eliminisanje fizičkih barijera koje onemogućavaju slobodno kretanje građana je u nadležnosti opštinskih službi, kao: Javne službe, Inspekcija i Odeljenje za Urbanizam.

²⁴⁷ Prepreke: Barijere, nedovoljno prostora, ograničenja, uzurpacije od strane građana ili hotelskih prostorija, štete nastale od javnih preduzeća i građevina itd.

Izveštaj ex officio br. 989/2019, u vezi sa nejednakim tretiranjem lica preko 65 godina starosti pri pružanju zdravstvenog osiguranja od strane osiguravajućih kompanija na Kosovu

Svrha ovog izveštaja je da utvrdi da li je odbijanje pružanja usluga individualnog zdravstvenog osiguranja osobama starijim od 65 godina od strane osiguravajućih društava na Kosovu, predstavlja diskriminaciju i ako to dovodi do nejednakog tretmana ovih lica tokom ostvarivanja prava na dopunsku zdravstvenu zaštitu, i omogućiti svim licima na Kosovu da imaju najviši mogući standard zdravstvene zaštite, bez ograničenja u vezi sa njihovim godinama.

Istrage su počele na osnovu informacija dobijenih preko medija koji su objavili da osiguravajuća društva na Kosovu ne nude usluge dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja zainteresovanim građanima starijim od 65 godina. Pored toga, institucija je primila i 5 pojedinačnih žalba u vezi sa ovim problemima.

Prema dobijenim informacijama, nijedna osiguravajuća društva koja posluju na Kosovu ne nudi usluge zdravstvenog osiguranja za osobe starije od 65 godina, a ovi zahtevi se a priori odbijaju samo zbog ove činjenice, dok se za ovu kategoriju građana nudi zdravstveno osiguranje za pojedinačna putovanja u inostranstvo. Usporedna analiza pokazuje da u zemljama Evropske unije i u zemljama u okruženju, opcije dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja su dostupne za osobama starijim od 65 godina, a neke kompanije su posebno osmislile pakete zdravstvenog osiguranja za starije osobe.²⁴⁸ Međutim, na Kosovu sama činjenica da je osoba starija od 65 godina dovodi do odbijanja njihovih zahteva za dobrovoljno zdravstveno osiguranje od osiguravajućih društava, bez individualne procene rizika u svakom pojedinačnom slučaju. Kao rezultat toga, ova lica su lišena mogućnosti dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja.

Primenom ove prakse osiguravajuća društva direktno diskriminišu građane na osnovu direktnog kriterijuma- starosti, kao ličnom svojstvu, jer im uskraćivanjem prava na korišćenje usluge dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, u uporedivoj situaciji, uspostavlja grupu građana na nedostatak u poređenju sa drugim ljudima koji nemaju ovaj lični kvalitet.

Ovim izveštajem Ombudsman ne osporava pravo osiguravajućih društava da kreiraju svoju poslovnu politiku i strategiju, kao ni diskreciono pravo da odlučuju o: opštim i posebnim uslovima i vrstama dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja, za rizike koje osiguranje pokriva, u skladu sa posebnim uslovima i drugim bitnim uslovima za pružanje usluga dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja u skladu sa Zakonom o osiguranju. Svi navedeni kriterijumi mogu uticati na uslove pod kojima će licu biti ponuđeno da zaključi ugovor o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju, ali ne mogu biti faktor koji isključuje pružanje usluga osiguranja određenoj grupi lica.

Osiguravajuća društva sa praksom 'a priori' odbijanja dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja osobama starijim od 65 godina, vrše radnju direktne diskriminacije po osnovu ličnog svojstva – starosti, čime su prekršile odredbe člana 24. Ustava Republike Kosovo, kao i odredbe Zakona 05/L-021 o zaštiti od diskriminacije, definisanog u članu 1.1, u članu 2, stav 1, tačke 1.3, 1.10 i 1.16, u članu 3, kao i u članu 4.1.1. Za ovo je preporučio Centralnoj Banci Kosova da uskladi uslove za pružanje usluga dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja za sve građane u Republici Kosovo, utvrđujući mogućnost dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja za lica starija od 65 godina, u skladu sa zakonskim propisima i odredbe iz oblasti antidiskriminacionog zakonodavstva.

²⁴⁸ Na primer, kompanija Cigna Global Health Insurance nudi poseban paket zdravstvenog osiguranja za osobe starije od 60 godina, takozvani Cigna International 60+Care, u: https://www.cignaglobal.com/individuals-families/international-health-insurance/retirees?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=rep-paid-b-global-en-prospect-text-a

Izveštaj ex officio br. 453/2018, nedostatak odgovarajućih uslova za život zajednica Roma, Aškalija i Egipćana koji su vraćeni iz Severne Makedonije u Obilić

Izveštaj ima za cilj da skrene pažnju lokalnih i centralnih vlasti na potrebu da se preduzmu akcije u cilju stvaranja dostojanstvenih i odgovarajućih uslova za život meštana sela Plemetin, uglavnom porodice Roma, Aškalije i Egipćana raseljene u poslednjem ratu, a vraćene na Kosovo godinama unazad iz Severne Makedonije.

Proces povratka raseljenih lica sam po sebi ima složenu dimenziju, a rešavanje ovog pitanja takođe može biti složeno zbog činjenice da su problemi godinama slojeviti, može da se raspravlja o procesu i načinu povratka, koncentraciji povratnici na određenom prostoru, nedostatak imovine, povratnici koji nikada ranije nisu bili stanovnici tog lokaliteta, reakcija i način prihvatanja povratnika od strane zajednice domaćina, nedostatak upisa u matične knjige itd. Međutim, ma koliko kompleksan tretman ovog pitanja bio, to ne treba uzeti kao razlog da se ne preduzmu konkretne akcije lokalnih i centralnih vlasti da se ova situacija promeni, ocenjeno kao nimalo dostojanstveno za ovih stanovnika.

Ovaj izveštaj, kroz analizu postojećeg stanja, dosadašnje radnje nadležnih i pravnu analizu, ima za cilj da odgovori na potrebu da se preduzme mere za promenu ove situacije ne samo kroz sprovođenje posebnih programa stanovanja već i rešavanje drugih pitanja od interesa za ove zajednice.

Izveštaj ex officio br. 598/2022, u vezi sa poštovanjem prava starih lica, od strane nevladinih organizacija i privatnih pravnih subjekata koji pružaju usluge socijalnog staranja za stara lica

Istrage za ovaj slučaj pokrenute su po službenoj dužnosti, prema informacijama portala „KOHA”²⁴⁹, da je u privatnom pravnom licu u Peći koje pruža socijalne usluge za stara lica objavljen je snimak na kome se vidi kako osoblje ovog subjekta maltretira jednu stariju osobu koja se nalazila u ovoj kući. Izveštaj ima za cilj da skrene pažnju nadležnih organa Republike Kosova na poštovanje prava starih lica koja se nalaze u domovima nevladinih organizacija i u pravnim licima koja pružaju socijalne usluge za stara lica, prava koja su zagarantovana Ustavom Republike Kosova, sa relevantnim zakonima na snazi, kao i sa međunarodnim standardima za zaštitu ljudskih prava.

U vezi sa ovim Ombudsman je objavio saopštenje za medije, kroz koje je izrazio zabrinutost zbog snimke predstavljene na društvenim mrežama zbog maltretiranja starije žene u Staračkom Domu u Peći. Ombudsman je naglasio da su ovakva ponašanja neprihvatljiva, da ozbiljno narušavaju ljudsko dostojanstvo i integritet. Ove radnje su zabranjene po zakonu na Kosovu, kao i Konvencijom Protiv Torture i Drugih Surovih, Neljudskih ili Ponižavajućih Kazni i Postupaka, koja se primenjuje na Kosovu.

Predstavnici Ombudsmana posetili su i tri pravna lica licencirana za pružanje usluga stanovanja i usluga za stara lica, tokom kojih su obavljani grupni i individualni intervjui sa starim licima i sa osobljem u Staračkom Domu „FLORA“, „Germanija Likastro“ i „Jetimat e Ballkanit“. Od starih ljudi u ovim domovima nisu prijavljene nikakve žalbe na fizičko ili psihičko zlostavljanje.

²⁴⁹ <https://www.koha.net/kronike-e-zeze/350795/ne-nje-shtepi-te-pleqve-ne-peje-ushtrohet-dhune-ndaj-te-moshuares/>

Ombudsman je ovim izveštajem preporučio Ministarstvu pravde da izmenom i dopunom Zakona o socijalnim i porodičnim uslugama budu uključene sve domaće i međunarodne pravne garancije za poštovanje prava starih lica; izraditi bazu podataka za identifikaciju starih lica pod socijalnim staranjem od strane pravnih lica i nevladinih organizacija koje pružaju socijalne usluge; nevladine organizacije i pravna lica koja pružaju socijalne usluge starim licima treba da zaposle (angažuju) socijalne radnike i psihologe kao deo svog osoblja; jačanje Jedinice za nadzor i inspekciju socijalnih usluga, kroz povećanje kadrovskih kapaciteta, što omogućava redovno praćenje u ustanovama socijalne zaštite starih lica; organizovati adekvatnu obuku radnika socijalne zaštite za tretman starih lica; Generalni savet socijalnih i porodičnih usluga da bude efikasan i funkcionalan u svojim zakonskim odgovornostima; Ministarstvo pravde treba da preduzme sve mere kako bi javne i privatne ustanove koje pružaju socijalne usluge ispunile sve standarde i kriterijume za dostojanstven i nediskriminatorски tretman svih starijih lica u socijalnom staranju.

Izveštaj ex officio br. 521/2022, u vezi pravne osnove ponovne procene invalidnosti od strane Komisije za ocenu i utvrđivanje postupaka za priznavanje statusa osoba sa paraplegijom i tetraplegijom

Izveštaj ima za cilj da skrene pažnju Ministarstvu finansija, rada i transfera na pitanja koja se odnose na pravni osnov preispitivanje ograničenim sposobnostima od strane Komisije za ocenu i utvrđivanje postupaka za priznavanje statusa paraplegičara i tetraplegičara prema Zakonu br. 05/L-067 o Statusu i Pravima Osoba sa Paraplegijom i Tetraplegijom. Izveštaj stavlja akcenat na pravni osnov preispitivanja od strane Komisije za ocenu i utvrđivanje postupaka za priznavanje statusa paraplegičara i tetraplegičara na osnovu Uredbe (KRK) br.07/2017 o sastavu, radu, nadležnostima Komisije za ocenjivanje i utvrđivanju postupaka za priznavanje statuta i prava paraplegičara i tetraplegičara.

Ovim izvještajem Ombudsman ocenjuje da se narušava dostojanstvo ove kategorije zbog praktičnih poteškoća koje imaju da se iznesu pred Komisijom za ocenjivanje, tim pre što Uredbom nije izričito predviđena obaveza Komisije za ocenjivanje da poseti ova lica u njihova prebivališta. Pristup javnim prostorijama i objektima za osobe sa ograničenim sposobnostima u suštini je izuzetno težak, dok za paraplegičare i tetraplegičare situacija je još ozbiljnija, a nedostatak pristupa sam po sebi predstavlja kršenje. Glavni teret za dovođenje paraplegičara i tetraplegičara nose članovi porodice koji su dužni da pronađu načine da ova lica privedu komisiji, tako da Komisija ponovo proceni stepen invaliditeta. Ombudsman smatra da eventualni propusti od strane Komisije za ocenjivanje u slučaju inicijalne ocene ne smeju ići na štetu dostojanstva paraplegičara i tetraplegičara.

Ombudsman ističe da se, kada su u pitanju zakonom priznate beneficije, mora voditi računa o tome da sve dok postoji priznati stepen invaliditeta, priznate beneficije i prava ne mogu biti ograničene ili umanjene ni za menjanje samog zakona.

Ombudsman je ovim izveštajem preporučio Ministarstvu finansija, rada i transfera za dopunu i izmenu Uredbe (KRK) br. 07/2017 o sastavu, funkcionisanju, nadležnostima Komisije za ocenjivanje i utvrđivanju postupaka za priznavanje statusa i prava paraplegičara i tetraplegičara, u cilju izmene člana 5. stav 1. podstav 1.4 na način da se druga grupa paraplegičara i tetraplegičara definiše u skladu sa Zakonom br. 05/L-067 o statusu i pravima paraplegičara i tetraplegičara, ističući činjenicu da je stanje lica druge grupe trajno stanje ali u manjem stepenu u odnosu na lica prve grupe; da se potpuno briše stav 1. člana 9. kojim se utvrđuje ponovna procena paraplegičara i tetraplegičara prve grupe svakih pet godina, a kojim se utvrđuje da za korisnike druge grupe koji nemaju trajne i potpune posledice sa

inkontinencijom, potpunim gubitkom osetljivosti ekstremiteta i radi sprečavanja ponovne procene dekubitusa u skladu sa Zakonom br. 05/L-067 o statusu i pravima paraplegičara i tetraplegičara. Takođe je preporučeno da se pokrene postupak za izmenu i dopunu Zakona br. 05/L-067 o Statusu i Pravima Paraplegičara i Tetraplegičara.

Izveštaj ex officio br. 227/2019, jezičke nedoslednosti u pravnim aktima i njihov uticaj na ostvarivanje ljudskih prava

U svakodnevnom radu nailazili smo na neidentične jezičke verzije u relativno velikom broju zakonskih i podzakonskih akata, pa i samog Ustava u verzijama na službenom jeziku – albanskom i srpskom. Zbog toga je Ombudsman odlučio da po službenoj dužnosti otpočne istrage o kvalitetu prevoda pravnih akata i njihovoj jezičkoj nedoslednosti, posebno na srpskom jeziku, i uticaju ovakvog stanja na ispunjavanje ključnih međunarodnih standarda za ljudska prava, koji garantuju jezička prava, koja su deo Ustava Kosova, Zakon br. 02/L-37 o upotrebi jezika i podzakonskim aktima u sprovođenju ovog zakona.

Ombudsman napominje da veliki broj pravnih akata sadrži razlike između verzije na albanskom i srpskom jeziku. Ove razlike obuhvataju sadržajne, terminološke, gramatičke, pravopisne i štamparske greške, koje uključuju potpuno ili delimično neprikladan prevod reči sa albanskog na srpski jezik, isključivanje delova prevoda, kao i dodavanje delova rečenica koji ne postoje u originalnom tekstu.

Ombudsman skreće pažnju na neke od mogućih posledica koje se moraju uzeti u obzir su pogrešno tumačenje, pravna nesigurnost, pravni sporovi i pristup pravdi. Ako različite jezičke verzije istog zakona imaju različite formulacije, to može dovesti do zabune ili pogrešnog tumačenja zakona od strane pojedinca. Ako različite jezičke verzije istog zakona imaju odredbe različitog sadržaja, to može uticati na pravnu sigurnost pojedinaca i vladavinu prava.

U kontekstu implementacije vladavine prava, Evropska komisija napominje da pravni akti moraju proizvesti isto pravno dejstvo, stoga se navodi da svaki zakon, jednom protumačen, mora imati isto apsolutno značenje, tako da proizvedu iste efekte bez obzira na jezičku pozadinu osobe koja je napadnuta istim.²⁵⁰ Stoga je neophodno da se u procesu izrade zakona preduzmu mere za usaglašavanje pravnih akata i obezbeđivanje pouzdanosti višejezičnog zakonodavstva pre njihovog objavljivanja u Službenom listu..

Kao pozitivan korak ka rešavanju identifikovanog problema, Ombudsman ističe da je Vlada utvrdila Nacrt zakona br. 06/L-030 za pravne akte koji je prihvaćen u Skupštini Kosova i u principu je pregledan od strane funkcionalne komisije Skupštine, ali je isti još uvek u postupak pregleda. Značaj donošenja ovog zakona u kontekstu predmeta koji se razmatra ogleda se u činjenici da pored definisanja vrsta i hijerarhije pravnih akata, takođe definiše principe i standarde za izradu, izdavanje, odobravanje, konsolidaciju, objavljivanje i sprovođenje pravnih akata, isto predviđa i definiše ispravku pravnih akata, kao i način na koji se vrši ispravka pravnih akata u slučaju identifikacije jezičkih, pravopisnih, računskih, tehničkih grešaka, drugih sličnih, očiglednih netačnosti, ili u slučaju nesaglasnosti između službenih jezika u pravnom aktu.

Iz tog razloga, Ombudsman preporučuje Skupštini Republike Kosova da što pre usvoji Zakon o pravnim aktima i na taj način obezbedi pravni osnov za usaglašavanje i ispravljanje jezičkih ili tehničkih grešaka u pravnim aktima u slučaju neslaganja između službenih jezika. Dok Vladu Republike Kosova da preduzme potrebne mere, čime će se obezbediti usklađivanje zakonodavstva i ispravljanje osnovnih, jezičkih, terminoloških, gramatičkih i pravopisnih

²⁵⁰ Evropska komisija, Zakonodavstvo u višejezičnom okruženju EU, 2010.

grešaka, bilo u postojećim jezičkim verzijama zakona ili onima u procesu izrade, u kom slučaju će se postići puna pouzdanost verzija zakona na različitim jezicima.

Zabrana Torture, Nehumanog ili Ponižavajućeg Postupanja ili Kažnjavanja

Izveštaj Nacionalnog Mehanizma za Prevenciju Torture za posetu psihijatrijskoj klinici Univerzitetskog kliničkog centra Kosova – psihijatrijska hitna i intenzivna nega

Nacionalni Mehanizam Ombudsmana za Prevenciju torture (NMP) posetio Odeljenje za hitne slučajeve i Intenzivna psihijatrijska nega (u daljem tekstu HIPN).

Svrha ove posete bila je procena poštovanja osnovnih prava osoba sa mentalnim smetnjama koje su hospitalizovane na zatvorenom odeljenju Psihijatrijske klinike na prinudnom lečenju, a koje je policija ili članovi porodice doveli na lečenje. Tokom posete, osoblje Klinike za psihijatriju je ponudilo punu saradnju nadzornog tima. Timu je omogućen pristup prostorijama Psihijatrijske klinike, odeljenju HIPN-a, i dozvoljeno im je da razgovaraju sa pacijentima bez prisustva medicinskog osoblja.

Psihijatrijska klinika nema odeljenje za lečenje starih, dece i adolescenata. Na navedenim odeljenjima leče se pacijenti od 16-65 godina. Međutim, smeštanje maloletnih i starih lica je gotovo stalna praksa i na neki način iznuđena, jer u Dečjoj i adolescentnoj psihijatriji nema kreveta za maloletnike, isto tako, starije osobe nemaju druge prostore za hospitalizaciju. Prema najavi direktora Klinike za psihijatriju, kroz projekat Ministarstva za ekonomski razvoj, predviđeno je da psihijatrijska služba za decu i adolescente ubuduće bude snabdevena krevetima.

Odeljenje za hitne slučajeve i Intenzivna psihijatrijska nega (HIPN) je zatvorena jedinica i radi u okviru Psihijatrijske klinike. Na ovom odeljenju se leče slučajevi različitih psihotičnih poremećaja, bipolarnih poremećaja i poremećaja ličnosti koji se ne mogu lečiti na drugim otvorenim odeljenjima. Ovo odeljenje je jedina na celoj teritoriji Kosova. U drugim regionalnim bolnicama psihijatrijska odeljenja nemaju funkcionalne posebne prostorije u kojima se leče hitni slučajevi. Takvi slučajevi iz cele zemlje se donose na Odeljenje HIPN-a Psihijatrijske klinike u Prištini.

Uprkos preporukama datim ranijim posetama za funkcionalizaciju ovih posebnih prostorija za lečenje hitnih slučajeva, međutim, situacija ostaje ista i ova preporuka još uvek nije sprovedena.. Tokom ad hoc i opštih poseta, nadzorni tim NMP-a nije uočio okolnosti koje bi mogle da ispoljavaju sumnju na maltretiranje ili ponižavanje lica smeštenih u ovom odeljenju. Takođe, NMP nije primio nijednu žalbu od pacijenata na fizičko zlostavljanje ili ponašanje osoblja koje bi vređalo dostojanstvo pacijenata.

Iz nalaza ranijih poseta utvrđeno je da nadležni sud nikada nije obavestio o prijemu pacijenta na prinudno lečenje. Ovakva situacija se nastavlja godinama, a ovu zabrinutost je, pored Ombudsmana, izneo i Evropski Komitet za sprečavanje Torture (EKT), u izveštaju o poseti Kosovu 2007, 2010, 2015 i nedavno u izveštaj o poseti Kosovu, objavljen u septembru 2021.

Tokom poseta u Septembru 2022 i Martu 2023 godine, NMP je obavestio da je direktor Psihijatrijske klinike pokušao da pronađe rešenje za ovo pitanje slanjem oko 25 dosijea pacijenata Osnovnom sudu u Prištini, da ih obavesti o prinudnom lečenju, ali prema tvrdnjama direktora, Osnovni sud u Prištini kasni sa odgovorima, iako je obavestio da u Hitnoj psihijatriji pacijent ne može da ostane duže od 3 nedelje i i potrebno ga je što pre lečiti.

U NMP smatraju da što pre treba izvršiti renoviranje na Odeljenju HIPN Psihijatrijske klinike, kako bi pacijentima bio obezbeđen smeštaj u skladu sa međunarodnim i nacionalnim standardima za smeštaj pacijenata ove kategorije.

Prilikom poseta ovom odeljenju uočeno je da je glavni tretman lekovima i da psihosocijalne aktivnosti nisu bile dovoljne, nedostajao je multidisciplinarni tim kao što su: psiholog, socijalni radnik, radni terapeut i individualni plan lečenja. NMP smatra da vlasti i institucije treba da obezbede neophodnu raznovrsnost psihosocijalnih stručnjaka, kao preduslov za adekvatan tretman pacijenata

NMP smatra da sve dok odeljenje koristi meru izolacije, ovo sredstvo sputavanja treba da bude predmet detaljne politike za pacijente koji su smešteni u sobe za izolaciju, koji treba da sadrži informacije o situacijama kada se izolacija može koristiti, predviđenim ciljevima, trajanju i potrebi redovnog preispitivanja odluke o izolaciji, postojanje pravih ljudskih kontakata, potreba da osoblje bude posebno oprezno.

Takođe, primećeno je da odeljenje nema poseban registar za lica koja su smeštena u izolaciju, stoga, NMP konstatuje da preporuka za stvaranje takvog registra, koja je upućena nadležnim organima kroz izveštaj objavljen godinama unazad, još nije sprovedena. Ovim izveštajem Ombudsmanpreporučuje Ministarstvu zdravlja i UBKSK -a da: Povećava kapacitete i dodati krevete u dečijoj i adolescentnoj psihijatriji; Stvori poseban institut ili centar za lečenje bolesti zavisnosti, gde se ova kategorija pacijenata može lečiti i budu rehabilitovani; Deluje i preduzme hitne mere za angažovanje socijalnih radnika na Klinici za psihijatriju; Organizovuje obuke za obezbeđenje, u cilju obuke i podizanja stručnih kapaciteta u lečenju i zbrinjavanju lica koja se leče na Klinici; Psihijatrijska odeljenja u drugim regionalnim bolnicama treba da aktiviraju posebne prostorije za lečenje hitnih slučajeva (ponovljena preporuka); Takođe treba doneti i usvojiti podzakonske akte, kako bi Zakon o mentalnom zdravlju bio primenljiv; Prilagodi uslove u odeljenju HIPN-u, eliminisati vlagu u odeljenju, učiniti funkcionalnim žensko kupatilo, kao i urediti i provetravati prostorije za izolaciju; Naprave individualne planove lečenja za pacijente hospitalizovane u Psihijatrijskoj klinici, gde se u tim planovima pominje saglasnost pacijenta na lečenje i hospitalizaciju, kao i obraćanje pažnje na psiho-socijalne aktivnosti; Napravi poseban protokol za upotrebu ograničenja za psihijatrijske ustanove, u skladu sa članom 27. Zakona o mentalnom zdravlju.

U međuvremenu, preporučio je Ministarstvu Pravde da preduzme konkretne mere za izmenu zakonskih odredbi Zakona br. 03/L-007 o Vanparničnom Postupku, Poglavlje 3 (Smeštaj i izdržavanje mentalno obolelih u zdravstvenoj ustanovi), odredbe iz člana 75 do člana 96 , usaglašavajući ih sa odredbama Zakona br. 05/L -025 o mentalnom zdravlju (članovi 20 do 24), koji se odnosi na procedure i rokove i da stvori jasan pravni okvir u vezi sa postupcima i rokovima zadržavanja u prinudnom tretmanu građanskih predmeta.

Izveštaj Nacionalnog Mehanizma za Prevenciju Torture o uslovima smeštaja zatvorenika u krilu D Pritvorskog centra u Prizrenu

Svrha izveštaja je da proceni žalbe u vezi sa uslovima smeštaja i istraži navode da institucije nisu preduzele dovoljne mere da obezbede zdravlje i dobrobit zatvorenika kako to zahtevaju važeći zakoni u Republici Kosovo i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode. Zatvorenici tvrde da ventilacija u sobama uopšte ne radi, dušeci su stari i smrde na buđ, bojler nije u funkciji jer nema tople vode. Tvrde i da rade dvanaest sati i da su plaćeni samo dvadeset i šest evra, a smeju da telefoniraju samo tri puta nedeljno, a nemaju beneficije i privilegije kao ostali osuđenici u drugim popravnim domovima .

Tim NMP tokom ove posete, ali i ranijih poseta, napominje da su izjave zatvorenika saglasne, jer uslovi boravka u Pritvorskom centru u Prizrenu, u pogledu prostora za smeštaj zatvorenika, nisu u skladu sa Zakon o Izvršenju Krivičnih Sankcija (ZIKS) niti sa standardima Evropskog Komiteta za Prevenciju Torture (EKP). Takođe, tokom posete, ekipa NMP-a je uočila da ventilacija u krilu D ne radi, dušeci u zatvoreničkim sobama su stari i smrdili na buđ, a temperature u Centru su bile izuzetno visoke (tokom leta su gotovi 30 °C) što je otežavalo rad ekipe NMP-a. centar je bio u punom kapacitetu sa ukupno osamdeset osam zatvorenika, koliki je kapacitet ovog Centra.

Ombudsman navodi da na osnovu Ustava Republike Kosovo, međunarodnih akata, odluke Evropskog Suda za Ljudska Prava i standardima Evropskog Komiteta za sprečavanje torture, država ima pozitivnu odgovornost za dostojanstveno postupanje prema licima lišenim slobode. Pritvor u neadekvatnim uslovima predstavlja ponižavajuće i nehumano postupanje prema članu 3 Evropske Konvencije o Ljudskim Pravima.

Zbog toga je Ministarstvu pravde preporučeno da, sve dok ovaj centar bude u funkciji, poboljša uslove smeštaja osuđenih lica, u skladu sa minimalnim standardima utvrđenim Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, sa standardima EKP -a, kao i drugim međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika. Popraviti ventilaciju, obezbediti zatvorenicima nove dušeke i postaviti klima uređaje zbog velikih letnjih vrućina.

Izveštaj Nacionalnog Mehanizma za Prevenciju Torture o poseti Kazneno-popravnom domu u Dubravi

Svrha ove posete bila je procena poštovanja osnovnih ljudskih prava osuđenih lica koja su zagarantovana Ustavom, zakonima koji se primenjuju u zemlji, kao i međunarodnim standardima za zaštitu prava lica lišenih slobode, procena napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka Pmbudsmana upućenih kroz izveštaj iz prethodne godine, otvaranje kutija za žalbe, intervjuisanje pritvorenika/zatvorenika koji su zatražili da se sastanu i sa predstavnicima Ombudsmana kao i provera dosijea predmeta koje je prosledilo Zdravstveno odeljenje zatvora.

Tokom posete, NMP je intervjuisao značajan broj zatvorenika i nije dobio nijednu verodostojne žalbe na fizičko zlostavljanje ili prekomernu upotrebu fizičke sile od strane popravnih službenika, ili za ponašanje zatvorske uprave koje bi predstavljalo povredu dostojanstva zatvorenika.

Tim je obavešten da je broj incidenata smanjen zbog činjenice da su preduzete mere od strane Kazneno-popravne službe Kosova i da su organizovane grupe pažljivo praćene, koji su stvarali probleme premeštanjem u odeljenja ili druge centre. Broj incidenata od Marta do Oktobra iznosio je 46 slučajeva i koji su procesuirani po domaćem redu, uz izricanje i disciplinske mere.

Nakon posete, Nacionalni Mehanizam za Prevenciju Torture konstatuje da nedostatak tople vode i korišćenje improvizovanih sredstava za zagrevanje vode predstavljaju opasnost po živote zatvorenika; istrošeni i oštećeni dušeci i jastuci direktno utiču na zdravlje i higijenu zatvorenika i čistoću uopšte; pećnica za pečenje hleba je malog kapaciteta i ima česte kvarove, što predstavlja problem u redovnom snabdevanju hlebom; zastarela kuhinjska oprema (iako je bilo malih ulaganja), osim što predstavlja opasnost i teškoće u obavljanju posla, utiče i na kvalitet hrane.; osoblje angažovano u kuhinji nije bilo sve uniformisano, dok zatvorenici angažovani na radu uopšte nisu imali uniforme, što ugrožava higijenu u pripremi hrane; radionice koje rade u okviru centra često ostaju bez materijala za rad, nema dovoljno

instruktora, a krov prokišnjava (uprkos periodičnom renoviranju), dok tokom zime nema grejanja, što bi omogućilo stabilan, bezbedan i zdrav rad; u bolnici Dubrava uslovi nisu dobri, prljavština, oštećeni sanitarni čvorovi, kao i smeštanje korisnika invalidskih kolica na drugi sprat predstavljaju suštinsko kršenje ljudskih prava

Takođe, mali broj socijalnih radnika nije u mogućnosti da pokrije zahteve zatvorenika, što može uticati na njihovo blagostanje u napretku društvenog života u zatvoru i uticati na njihov život nakon isteka kazne.

Kroz ovaj izveštaj Ministarstvu Pravde se predlaže da: Pronađe rešenje za dovoljno snabdevanje toplom vodom i uklonite improvizovanu električnu opremu; zatvorenicima obezbediti kvalitetni dušeci i jastuci; da se kuhinja snabdeva novom peći za pečenje hleba, kao i sa novom opremom za kuvanje i pripremu hrane; kuhinjsko osoblje da bude snabdeveno kompletnim uniformama, prema standardima; da obezbedi kompletan materijal za rad, odnosno da ima stabilan fond za kontinuirano obezbeđenje materijala neophodnih za rad u radionicama; angažuje potrebne instruktore u radionicama kao što su: vodoinstalateri, stolari, monter i povećati broj zidara prema proceni potreba; da sprovede održivo renoviranje na vrhuncu radionice gde kaplja voda, kao i za stvaranje pogodnih uslova za rad u zimskom periodu obezbeđivanjem grejanja; ponovi preporuku za stvaranje adekvatnih uslova za hospitalizovane u zatvorskoj bolnici, izvršiti procenu i renovirati prostorije, sanitarija; sagledati mogućnost izgradnje lifta u Stacionarnom ili pronaći izbor za osobe sa invalidskim kolicima; da se poveća broj socijalnih radnika.

Prava optuženog

Mišljenje Ombudsmana u pogledu prava okrivljenog da se brani uz pomoć branioca

Mišljenje ima za cilj da izrazi stavove Ombudsmana iz perspektive ljudskih prava, odnosno prava okrivljenog da se brani uz pomoć branioca, prava koje je vezano sa pravom na pravično i nepristrasno suđenje.

Žalbeni navodi podnosioca žalbe su bili da se Tužilaštvo prilikom ispitivanja o slučaju, je počinio prekršaj prava optuženog, odnosno pravo da se brani uz pomoć branioca, predviđeno članom 11. stav 2. 08/L-032 Zakonik o Krivičnom Postupku; pravo na konsultaciju sa braniocem pre i za vreme saslušanja, predviđeno članom 150. stav 4. istog zakonika; kao i pravo da se brani uz pomoć branioca i pravo na slobodnu komunikaciju sa njim, garantovano članom 30. tačka 5. Ustava Republike Kosova. Sporno pitanje je nedozvoljavanje komunikacije i konsultacija okrivljenog sa braniocem, tokom saslušanja u tužilaštvu.

Ombudsman smatra da je prema odredbama Ustava okrivljenom omogućeno da slobodno komunicira sa svojim braniocem i da svako ima pravo na delotvoran pravni lek, ako se utvrdi da je neko pravo prekršeno. Okrivljeni ima pravo da se brani uz pomoć branioca, kao i pravo da se konsultuje sa svojim braniocem, pre i tokom ispitivanja. S tim u vezi, Ombudsman ističe da ukoliko je ispitivanje okrivljenog sprovedeno suprotno odredbi čl. 150 Zakonika o Krivičnom Postupku, izjave okrivljenog su nedozvoljene. Po ovom pitanju, Ombudsman smatra da dokazi pribavljeni uz kršenje odredaba krivičnog postupka su neprihvatljivi.

Ombudsman ocenjuje da, prema ESLJP, pravo na pomoć advokata zahteva ne samo da advokat bude prisutan, ali i da mu je dozvoljeno da aktivno pomaže osumnjičenom, među ostalih, prilikom saslušanja u policiji, i intervenirati kako bi se obezbedilo poštovanje prava osumnjičenog, kao lice optuženo za krivično delo, mora biti u mogućnosti da dobije čitav

niz usluga koje se posebno odnose na pravnu pomoć ne samo tokom suđenja, ali i tokom preliminarne faze, imajući u vidu poseban značaj za pripremu krivičnog postupka. Prema lokalnom zakonodavstvu, ne postoji odredba prema kojoj se može ograničiti slobodna komunikacija okrivljenog sa njegovim braniocem, pre i tokom saslušanja,

Ombudsman ocenjuje da procesne radnje u krivičnom postupku, što može dovesti do uskraćivanja prava optuženog da slobodno komunicira i da se konsultuje sa svojim braniocem, garantovane Ustavom, EKLJP i odredbama Zakonika o krivičnom postupku, smatraju se neprihvatljivim.

Međutim, bez obzira ustavne i zakonske garancije koje okrivljenom pripadaju u korišćenju pravnih lekova, Ombudsman ističe da su izvršiocu zakona, odnosno Kosovska policija, tužioci i sudije, moraju biti oprezni u sprovođenju postupaka tokom ispitivanja okrivljenog, kako bi striktno poštovali ustavna i zakonska prava, kao i međunarodne standarde i praksu ESLJP, koje se odnose na pravo okrivljenog da se brani putem branioca kao i na pravo da slobodno komunicira sa svojim braniocem.

Ombudsman smatra da je dužnost Policije Kosova, Tužilačkog saveta i Sudskog saveta Kosova da poštuju standarde postupka za saslušanje okrivljenog, imajući u vidu njegovo pravo da slobodno komunicira sa svojim braniocem pre i tokom ispitivanja.

Pravo na Pravično i Nepristrasno Suđenje i Pravo na Pravni Lek

Izveštaji o kršenje prava na pravično i nepristrasno suđenje predmeta A. br. 238/2019, A. br. 496/2021, A. br. 85/2022, A. br. 820/2018, A. br. 978/2019, A. br. 623/2017, A. br. 696/2021, A. br. 204/2020, A. br. 608/2019, A. br. 909/2019, A. br. 11/2023, A. br. 633/2022, A. br. 362/2021, A. br. 645/2022

Svi izveštaji ombudsmana koji se odnose na pravo na pravično i nepristrasno suđenje imaju skoro zajednički imenitelj, proširenje sudskih postupaka preko normi i standarda utvrđenih u praksi Ustavnog suda i Međunarodnog suda za ljudska prava izraženih kroz njihove odluke .

EKLJP je u svojim tumačenjima naglašavala da u demokratskim društvima, u smislu Konvencije, pravo na redovan sudski proces zauzima toliko važno mesto da svako usko tumačenje člana 6. stav 1. ne bi odgovaralo ni svrhi ni karakteru ovog članka (*Delcourt protiv Belgije*). Ovaj član opterećuje države obavezom uređenja svojih pravnih sistema, kako bi se omogućilo sudovima da ostvare sve uslove koji iz njega proizilaze, uključujući i ispitivanje predmeta u razumnom roku. Pravosudni sistem se ne može razvijati sa kašnjenjima koja dovode do slabljenja uloge sudova i poverenja u njih.

Evropski sud za ljudska prava u vezi sa odugovlačenjem sudskih postupaka, odnosno kršenjem člana 6. EKLJP, utvrdio je nekoliko kriterijuma na osnovu kojih treba razmatrati slučajeve, redom: a) složenost predmeta, b) ponašanje stranaka, c) ponašanje nadležnih organa i d) važnost predmeta. Izveštaji više puta pominju ovo kao praktičan vodič za rešavanje pitanja ove prirode.

Ombudsman kroz ove izveštaje podseća da se, prema sudskoj praksi ESLJP, trajanje postupka računa se od trenutka pokretanja sudskog postupka (*Moldovan i drugi protiv Rumunije*), i nalazi da odugovlačenje sudskog postupka bez pravosnažne odluke, krši: a) Pravo na pravično suđenje, pravilan proces, u razumnom roku definisanom i zaštićenom članom 31. Ustava Republike Kosova i članom 6. EKLJP; b) Pravo na delotvorne pravne lekove, zaštićena članom 32. Ustava Republike Kosova i članom 13. EKLJP; c) Pravo na sudsku zaštitu prava

definisanih u članu 54. Ustava Republike Kosovo. U svim ovim slučajevima, Ombudsman je preporučio nadležnim sudovima da preduzmu relevantne mere za razmatranje i odlučivanje u predmetima za koje je utvrđeno da se postupci odugovlače preko normi i standarda.

Izveštaj ex officio br. 422/2021, Tranziciona pravda i implementacija njenih mehanizama

Uprkos činjenici da se tranziciona pravda kao koncept zaista se koristi samo nekoliko decenija, sada postoji veoma normativno razumevanje šta ona podrazumeva. Međutim, i pored niza aktivnosti na globalnom nivou i akademske debate o ovoj temi, smatra se da oblast tranzicijske pravde karakteriše relativan nedostatak teorijskog okvira. Diskurs i praksa tranzicione pravde su zapravo u velikoj meri zasnovani na implicitnim pretpostavkama o tranziciji i/ili pravdi na koje su snažno uticala i oblikovala određena istorijska iskustva, kao što su ona posle Drugog svetskog rata (suđenja u Nirnbergu i Tokiju), tranzicija Južnoameričkih zemalja od diktature do demokratije, međunarodnih tribunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu ili Komisije za istinu i pomirenje (KIP) u Južnoj Africi.

Tranziciona pravda ima „zadatak“ da pomogne postkonfliktnom društvu da obezbedi pravdu za žrtve i njihovo priznanje, da poveća poverenje građana u državne institucije, da obezbedi poštovanje ljudskih prava, da promoviše vladavinu prava i da kroz ove mere sprečiti masovna kršenja ljudskih prava u budućnosti i promovisati pomirenje.

Važnost istine u postkonfliktnom društvu usko je povezana sa demokratizacijom i transparentnošću. Nakon okončanja zločina, postoji opšti konsenzus da demokratsko društvo, a posebno žrtve, zaslužuju da saznaju celu istinu o tome šta se dešavalo u periodu rata ili diktatorskog režima. Posebno, pravo porodica nestalih lica da saznaju istinu je zagarantovano dodatnim Protokolom uz Ženevske Konvencije.²⁵¹

Svrha ovog izveštaja je da analizira iz perspektive ljudskih prava da li su nadležne institucije Republike Kosovo bile na nivou ispunjavanja obaveza koje proizilaze iz Ustava Republike Kosova, zakonima na snazi i međunarodnim instrumentima, u pogledu rešavanja zločina počinjenih tokom rata na Kosovu i obezbeđivanja pravde za žrtve ovih zločina. Ovaj izveštaj analizira koliko je država uspela da ispuni obaveze tranzicione pravde, kakve jesu: obaveze države prema žrtvama u obezbeđivanju pravde za zločine počinjene nad njima; da li je država uspela da u potpunosti ispuni svoju obavezu prema žrtvama kada je u pitanju prikupljanje i dokumentovanje činjenica o ratnim zločinima; i da li se ono ispunilo pravo na saznanje. Takođe se ocenjuje da li je država uspela da ispuni svoje obaveze da žrtvama obezbedi materijalne reparacije i pravo na neponavljanje. Da bi država Kosova ispunila svoje obaveze, mora proaktivnije i odlučnije osmišljavati politike i strategije i sprovoditi ih konkretnim akcijama.

Preporuke koje proizilaze iz ovog izveštaja daju sugestije za moguća rešenja, koja bi mogla doprineti efikasnosti postojećih mehanizama i kreiranju novih politika i mehanizama u oblasti tranzicione pravde.

Mišljenje Ombudsmana u svojstvu prijatelja suda (amicus curiae) Osnovnom sudu u Prištini, Odeljenje za administrativne poslove za slučaj A. br. 370/2022

Ovo mišljenje Ombudsmana u svojstvu prijatelja suda izražava stavove Ombudsmana posmatrano iz ugla ljudskih prava, odnosno ocenu kriterijuma koji moraju biti ispunjeni prema Zakonu o Sudskom savetu u pogledu procedure za predlog, izbor i razrešenje članova Saveta iz Skupštine.

²⁵¹ Ženevske Konvencije od 12. avgusta 1949. i dodatni Protokoli iz 1977. i 2005.

Skupština Kosova objavila je konkurs za izbor dva člana SSK, a nakon izrade procedura u Komisiji za zakonodavstvo, mandate, imunitete, pravilnike Skupštine Kosova, i Nadzor Agencije za borbu protiv korupcije, Skupštini su na glasanje predložena dva kandidata. Skupština je na plenarnoj sednici sproveda prvi krug tajnog glasanja i kao rezultat tog glasanja podnosilac žalbe je dobio 46 glasova za, dok je drugi kandidat imao 25 glasova za, a utvrđeno je da nijedan od kandidata dobio dovoljan broj glasova da je izabran za člana SSK.

Zatim je Skupština održala drugi krug glasanja i donela Odluku br. 08-V-462, kojim je utvrđeno da nijedan od predloženih kandidata za člana Sudskog Saveta Kosova nije dobio potrebne glasove da bude izabran i da se konkurs mora ponoviti.

Ombudsman smatra da je postupanje Skupštine izraženo u Odluci br. 08/V-462 od 02.02.2023, nije razvijena prema odredbama člana 10. stav 9. Zakona o SSK, uskraćujući apelantu pravo koje proizilazi iz gore istaknute odredbe.

Ombudsman ocenjuje da ako u prvom krugu nijedan kandidat ne dobije većinu glasova svih prisutnih poslanika koji glasaju, onda se u drugom krugu izabranim smatra kandidat koji je dobio najveći broj glasova. Prema ovom opredeljenju, Ombudsman smatra da je zakonska odredba jasna i da nije ostavila prostora za pitanje ponavljanja konkursa za člana Veća.

Prava Deteta

Izveštaj ex officio br. 468/2022, pozitivne obaveze države za zaštitu deteta od nasilja

Pravni okvir na Kosovu garantuje osnovna ljudska prava i slobode, uključujući prava deteta. Sprovođenje i ostvarivanje ovih prava u praksi je u interesu funkcionisanja pravne države. Ustav izričito definiše obavezu poštovanja sloboda i ljudskih prava, dok će u slučajevima koji se odnose na decu, sve radnje koje preduzmu, bilo od strane javnih ili privatnih ustanova, biti u najboljem interesu za decu. Prema definiciji Evropskog suda za ljudska prava, države su dužne da preduzmu mere kako bi osigurale da pojedinci, u okviru njihove nadležnosti, nisu predmet zlostavljanja, uključujući zlostavljanje od strane privatnih lica. U slučajevima seksualnog zlostavljanja, deca su posebno ranjiva i pravo na ljudsko dostojanstvo, fizički i psihički integritet zahteva posebnu pažnju kada je dete žrtva nasilja.

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju javnih institucija na pozitivne obaveze države u pogledu zaštite dece od nasilja.²⁵² Izveštaj ocenjuje koliko su delotvorne, razumne i brze preduzete radnje nadležnih državnih institucija u cilju zaštite deteta od nasilja, u skladu sa Ustavom Republike Kosova, zakonima i drugim međunarodnim instrumentima.

Ombudsman smatra da je prioritet gledišta i saglasnosti deteta i roditelja u odnosu na prijavu policije za visok stepen rizika, kao razloga za puštanje deteta iz Prihvatišće, bila pogrešna procena sa ozbiljnim posledicama po dete, što je direktno doprinelo ponovnoj viktimizaciji. Uzeti u obzir institucionalne odgovornosti u zaštiti dece od nasilja i trgovine ljudima, njihova iskustva i stručne kvalifikacije u ovoj oblasti, stanje na terenu, koje je policija okarakterisala kao opasnu (policija kao specijalizovano telo u oblasti bezbednosti), starost deteta i njegovu ranjivu poziciju kao žrtve rodno zasnovanog nasilja, Ombudsman smatra da uključene institucije snose veći teret odgovornosti i da su morale bolje da sagledaju i predvide opasnost koja je pretila detetu, nego roditelji deteta, koji su u oblasti prava i javne bezbednosti smatrani sekularnim.

²⁵² U vezi sa slučajem koji su mediji objavili o silovanju maloletne devojčice u Prištini, u celom tekstu ovog izveštaja se pozivamo na detetu. U drugim slučajevima gde god primetite termin: svedok, maloletnik, žrtva itd. pozivamo se na naziv koji koriste institucije u dokumentaciji predmeta.

I pored zakonskih mogućnosti, nisu preduzete dodatne zaštitne mere za zaštitu deteta od nasilja nakon izlaska iz prihvatilišta. Za to vreme jedini institucionalni nadzor nad detetom je vršen kroz komunikaciju između Centra za socijalni rad i roditelja. Ombudsman ponavlja da najbolji interes deteta zahteva sveobuhvatan napor da se obezbedi fizički, psihički, moralni i duhovni integritet deteta i unapredi ljudsko dostojanstvo, uzimajući u obzir individualne karakteristike i druge okolnosti slučaja. U konkretnom slučaju, nadležni organi nisu primenili član 5. Zakona, odnosno da obezbede najbolji interes deteta, koji član obavezuje povećanu pažnju u odnosu na istoriju deteta, uzimajući u obzir i posebne situacije zlostavljanja. budući da će se rizik od sličnih situacija verovatno pojaviti u budućnosti. Ombudsman zaključuje da vlasti nisu postupile u najboljem interesu deteta.

Ombudsman napominje da su državni organi koji su bili uključeni u slučaj, ali i neki mediji dete ga pominju kao maloletno lice, što se u duhu sprovođenja Zakonika o maloletničkom pravosuđu i drugim okolnostima može smatrati ponovnom viktimizacijom deteta. I na osnovu dokumentacije slučaja, tokom saslušanja u svojstvu svedoka, dete je tretirano kao maloletno. Ombudsman ponavlja da su deca mlađa od 14 godina krivično neodgovorna. Stoga, dete u pitanju, kao žrtva ili svedok, ima pravo da slobodno izrazi svoje stavove, mišljenja i uverenja, sopstvenim rečima, i ima pravo da doprinese odlukama koje utiču na njegov život, uključujući i odluke donete u toku sudskog procesa. Organ starateljstva se uopšte nije bavio predmetom, kao stručni opštinski organ za socijalna pitanja, nadležan za zaštitu interesa dece i odraslih..

Ombudsman navodi da je pružanje psiholoških usluga kasnilo, u kontekstu činjenice da je nasilje nad decom izuzetno složeno i da ima ozbiljne psiho-socijalne posledice, koje direktno utiču na rast i razvoj deteta i da pristup zasnovan na o pravima deteta zahteva brz i efikasan odgovor.

Ne postoji rešenje nadležnih organa u slučaju smeštaja deteta u prihvatilište i njenog puštanja iz prihvatilišta u skladu sa članom 27. Zakona o dečijoj zaštiti. Neizrada relevantnog podzakonskog akta, kojim se reguliše organizacija i delokrug domova za zaštitu dece, kao osnovni preduslov za sprovođenje člana 30. zakona od strane Ministarstva finansija, rada i transfera, predstavlja kršenje čl. 65. ovog zakona. Takođe, Ombudsman ocenjuje da je nesprovođenje zakonskih ovlašćenja koja proizilaze iz zakona o prebivalištu i boravištu, tačnije nevođenje evidencije za goste, ometao razvoj istraga za istražne organe i sprečavanje izvršenja krivičnih dela..

Ombudsman je kroz ovaj izveštaj dao relevantne preporuke za sedam organa nadležnih za preduzimanje radnji u ovom slučaju.

Izveštaj ex officio br. 37/2023 neosnivanje i nefunkcionisanje organa starateljstva po opštinama

Svrha izveštaja je da skrene pažnju državnih organa i pruži relevantne preporuke za postupanje i preduzimanje potrebnih mera u okviru zakonskih ovlašćenja i odgovornosti u vezi sa formiranjem i funkcionisanjem Organa Starateljstva za obavljanje traženih poslova. prema relevantnom zakonodavstvu u Republici Kosova.

Zakonodavstvo u Republici Kosovo obuhvata veliki broj normativno-pravnih akata, koji imaju za cilj da obezbede posebnu zaštitu dece. Ustav štiti i garantuje osnovna ljudska prava i slobode, uključujući i prava deteta. Sprovođenje i ostvarivanje ovih prava u praksi je u interesu funkcionisanja pravne države. Ustav izričito definiše obavezu svih institucija da poštuju ljudske slobode i prava, a ovaj princip se odnosi na sve, uključujući i opštinske institucije, preduzimanjem svih potrebnih zakonskih radnji u formiranju i funkcionisanju

organa starateljstva, kao nadležnog i odgovornog Organa Starateljstva kao profesionalni mehanizam za zaštitu interesa deteta u okolnostima utvrđenim u skladu sa zakonodavstvom na snazi u Republici Kosova. Ovlašćenja i odgovornosti Organa Starateljstva, kao značajnog mehanizma za zaštitu prava deteta, definisani su i u nekoliko drugih zakona, uključujući podzakonske akte, ali ne ograničavajući se na Zakon br. 02/L-17 za socijalne i porodične usluge; u Zakonu br. 04/L-081 o izmenama i dopunama Zakona br. 02/L-17 za Socijalne i Porodične Usluge, ali ne ograničavajući se na Zakon br. 02/L-17 za Socijalne i Porodične Usluge; u Zakonu br. 04/L-081 o izmenama i dopunama Zakona br. 02/L-17 za Socijalne i Porodične Usluge, u Zakonu br. 06/L-084 o Zaštiti Deteta, u Zakonik br. 06/I-006 Pravde o Maloletnicima, u Administrativnom uputstvu (RCK) - br. 02/2021 za primenu Prijateljske Pravde prema Detetu u Krivičnom, Građanskom i Upravnom Postupku, u Administrativnom uputstvu (RCK)-br. 01/2021 za Zaštitu i Postupanje sa Decama koja vrše Krivična Djela Ispod Godine za Krivičnu Odgovornost.

Iz istraživanja koje je Ombudsman sproveo pre izvesnog vremena, ocenjeno je da li je pružanje socijalnih usluga u Republici Kosovo u skladu sa standardima za zaštitu ljudskih prava i dao konkretne preporuke u pogledu poboljšanja postojećeg stanja. Nalazi ovog istraživanja, sažeti u izveštaju, pokazuju da centri za socijalni rad nude preko 50 vrsta socijalnih usluga, a službenici socijalnih službi nemaju razdvojene izveštaje, već su u obavezi da se bave svim kategorijama slučajeva i usluga. U izveštaju je takođe ocenjeno da je neophodno da se osoblje CSR-a profilise, jer je priroda posla za pojedine subjekte dijametralno suprotna i službenik socijalne službe nema kapacitet da obavlja sve usluge istovremeno sa isti profesionalizam. Takođe, broj radnika je nedovoljan da izvršava zadatke u CSR-a koje su predviđene zakonom. U suštini, kada su u pitanju deca, većina CSR-a nije u mogućnosti da ispuni zakonsku obavezu u vezi sa Organom Starateljstva. Nijedan CSR nema licenciranog psihologa koji bi mogao dati stručno mišljenje o poverenju dece u pitanja usvajanja, kao i u drugim oblastima. CSR su se pretvorile u administrativno-tehničke institucije, zbog nedostatka stručnog osoblja i nedostatka pratećih objekata za pružanje adekvatnih usluga. Nedostaje nadzor, planiranje, finansiranje i unapređenje usluga u skladu sa potrebama opština.

Tokom postupanja slučaja u pogledu pozitivnih obaveza države da zaštiti dete od nasilja, Ombudsman je ocenio da se Organ Starateljstva uopšte nije bavio ovim slučajem, kao stručni opštinski organ za socijalna pitanja, nadležan za zaštitu interesa dece.

Na osnovu dokumentacije koju su primljene od opština, odnosno odluke o osnivanju Organa Starateljstva, napominje se da je samo pet opština osnovalo Organ starateljstva. Neuspostavljanje ovog tela sprečava sprovođenje odredbi Zakona br.06/L-084 o Zaštiti deteta, Zakonik br. 06/I-006 Pravde o Maloletnicima; Administrativnom uputstvu (RCK) - br. 02/2021 za primenu Prijateljske Pravde prema Detetu u Krivičnom, Građanskom i Upravnom Postupku i Administrativnom uputstvu (RCK)-br. 01/2021 za Zaštitu i Postupanje sa Decama koja vrše Krivična Djela Ispod Godine za Krivičnu Odgovornost.

Izveštaj o slučaju A.br. 671/2022 neoslobađanje od plaćanja zbog korišćenja parkinga za vozila u okviru prostorija UKCK-a za lica koja primaju usluge za decu

Izveštaj je sastavljen na osnovu pojedinačne žalbe podnete protiv Univerzitetske bolnice i Kliničke Službe Kosova, zbog neodgovora na žalbu za obavezu plaćanja za korišćenje parkinga za auto kojim je dete poslao na kliniku, iako je izneo izveštaj o poseti deteta lekaru. Podnosilac žalbe je izrazio zabrinutost da takva radnja predstavlja kršenje prava njegovog deteta na pun pristup zdravstvenim uslugama.

U komunikaciji sa Odeljenjem UKBSK-a, shvatilo se da Uredba br. 116 o korišćenju parkinga na prostorima UKBSK/UKCK-a (u daljem tekstu: Uredba) oslobodio je od plaćanja parkinga kategoriju ljudi koji koriste parking u prostorijama UKBSK-a, a ovde, prema odgovoru, ulaze i deca dijagnostikovani sa određenim dijagnozama, ali ne i sva deca koja traže zdravstvene usluge u UKCK -u.

Ovim izveštajem Ombudsman ocenjuje da u cilju razmatranja punog pristupa zdravstvenim uslugama za decu, takođe treba da postoji lak pristup za roditelje zdravstvenim ustanovama, bez ovakvih barijera kao što je slučaj sa naplatom parkinga u okviru prostora UKBSK -a . Olakšan pristup roditeljima u zdravstvenim ustanovama za dobijanje zdravstvenih usluga za decu takođe doprinosi dobijanju efikasnijih usluga za decu. Zdravstvena zaštita dece obuhvata, između ostalog, redovne lekarske posete, koja istovremeno doprinose prevenciji i dijagnostici svake eventualne bolesti. Ombudsman ocenjuje da je član 7. Uredbe br. 116 o korišćenju parkinga u prostorijama UKCK / UKBSK-a je u suprotnosti sa duhom Ustavnih odredbi, Konvencijom o Dječijoj Zaštiti i Zakonom o Dječijoj Zaštiti. Za gore rečeno, Ombudsman je preporučio Univerzitetsku Bolnicu i Kliničku Službu Kosova, da izmeni Uredbu tako da kategorija dece bude oslobođena plaćanja parkinga na prostorijama UKCK / UKBSK-a, i objaviti ga na zvaničnom sajtu kako bi građani mogli da budu informisani o njegovom sadržaju.

Zaštita Imovine

Izveštaj o slučaju A.br. 835/2016, nenaknada radnika bivšeg Društvenog preduzeća – Zemljoradničke zadruge „Lirija“ u Belačevacu.

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju nadležnih u vezi sa imovinskim pravima bivših radnika bivšeg Društvenog preduzeća – Zemljoradničke zadruge „Lirija“ u Belačevacu (D.P. „Lirija“), čiji je deo eksproprian za javnog interesa u 2012 godine za šta još nisu dobili naknadu.

Vlada Republike Kosovo donela je konačnu odluku po kojoj je utvrdila da je proces eksproprijacije produžen uključivanjem određenih dodatnih površina katastarskih parcela koje su već bile obuhvaćene eksproprijacijom u preliminarnoj odluci. Rešenja za eksproprijaciju Vlade, između ostalih subjekata, obuhvataju i nepokretnu imovinu D.P., Lirija “, koja prema Zakonu 04/L-034 o Kosovskoj Agenciji za Privatizaciju (KAP), potpada pod administrativnu nadležnost ove agencije.

Ombudsman je 6 Marta 2018 godine poslao pismo generalnom direktoru KAP-a, da traži informacije u vezi sa tvrdnjama podnosioca žalbe, koju je podržao u zahtevu koji je KAP podnela 2 Maja 2014 god. Odeljenju za eksproprijaciju Ministarstva Životne Sredine i Prostornog Planiranja (MŽSPP), za prenos sredstava naknade za eksproprianu imovinu na račun D.P., Lirija “, .KAP je u svom odgovoru od 6 Jula 2018 godine potvrdila slanje zahteva Odeljenju za eksproprijaciju MŽSPP -a i naglasila da do 3 Jula 2018 godine nije izvršen nijedan transfer sredstava od strane MŽSPP -a u vezi sa eksproprijacijom imovine D.P., Lirija “.

Uprkos komunikaciji sa nadležnim institucijama, ostaje nejasno da li je izvršena bilo kakva nadoknada za eksproprijaciju imovine D.P., Lirija “ na osnovu drugih odluka o eksproprijaciji, zbog kontradiktornih odgovora između Odeljenja za eksproprijaciju i KAP-a, takođe i zbog kontradiktornosti samog Departmana za eksproprijaciju, gde je na odgovoru Ombudsmana, 08.08.2018 godine, je izjavljeno da su imovina D.P., Lirija “, katastarske oblasti Belačevaca, bili nadoknađeni po pravosnažnom rešenju broj 03/100 od 12.11.2014 godine. dok je u odgovoru podnosiocu žalbe, od 15. decembra 2020. godine, navedeno da Departman za eksproprijaciju nije izvršilo isplate za nekadašnju društvenu imovinu, koja je eksproprian za nacionalni interes.

Pored toga, Ombudsman smatra da pitanje koje je pokrenuo podnosilac žalbe zahteva pažnju Vlade Republike Kosovo i nadležnih organa, kako bi eksproprisana imovina ovog preduzeća bila nadoknađena što je pre moguće, u skladu sa konačnim Rešenje broj 12/133 od 05.06.2013.

Ombudsman navodi da je podnosiocu žalbe kao i ostalim vlasnicima, kojima nije nadoknađena 20% vrednosti od eksproprijacije imovine D.P., Liria” učinjen je prekršaj prava svojine zagarantovano Ustavom i međunarodnim instrumentima koji se direktno primenjuju u Republici Kosovo. U ovom slučaju, Ombudsman je preporučio Vladi da, bez daljeg odlaganja, izvrši prenos sredstava za naknadu eksproprisane imovine D.P. “Liria” Belačevaca, Kosovskoj Agenciji za Privatizaciju, kako bi se kvalifikovanim radnicima kompanije podelila vrednost od 20% eksproprisane imovine.

Izveštaj o slučaju A.br. 534/2019 u vezi izmene i dopune Zakon br. 06/L- 005 o Porezu na Nepokretnu Imovinu

Svrha ovog izveštaja je da skrene pažnju Skupštine Republike Kosovo i Ministarstva finansija, rada i transfera u vezi sa kršenjem ljudskih prava sa odredbama člana 29. Zakona br. 06/L-005 o Porezu na Nepokretnu Imovinu (u daljem tekstu o Porezu na Nepokretnu Imovinu).

Slučaj je pokrenut individualnom žalbom sa tvrdnjama da Zakon o porezu na nepokretnu imovinu, odnosno član 29 [Obustava komunalnih usluga], krši ljudska prava, jer obustavlja komunalne usluge građanima Republike Kosovo koji nisu platili. porez na nekretnine. Podnosilac žalbe ističe da dok je Zakonom o porezu na nepokretnosti utvrđena mogućnost naplate poreskih obaveza putem izvršenja, nije u redu obustavljati komunalne usluge građanima koji imaju neizmirene poreske obaveze.

Ombudsman ocenjuje da su Zakonom o porezu na nepokretnosti uređena pitanja nametanja poreza na nepokretnosti kao i osnovna pravila i procedure za poresku administraciju. S tim u vezi, Ombudsman napominje da je plaćanje poreza na nepokretnosti je obavezna i nepovratna. Prema ovoj zakonskoj definiciji, Ombudsman smatra da svako lice koje poseduje nepokretnu imovinu, je dužan da plati porez po odredbama ovog zakona.

Ombudsman u ovom izveštaju ističe član 29. Zakona o porezu na nepokretnosti, prema kojem, ukoliko dužnik nije izmirio neizmirene poreske obaveze, opština obustavlja određene opštinske usluge, Ombudsman navodi da obustava komunalnih usluga nije u skladu sa svrhom i uslovima definisanim Zakonom o porezu na nepokretnosti i ocenjuje da dok je zakonom definisana primena kamate kao finansijski teret za poreske obveznike koji nisu ispunili njihove poreske obaveze, suspenzija opštinskih usluga je dvostruka sankcija za poreske obveznike.

Ombudsman ističe da je nesporno da se porez na nekretnine mora platiti. Isto tako, poreskim obveznicima koji svoje poreske obaveze ne ispunjavaju u zakonskim rokovima, da se prijave kamata kao finansijski teret, međutim, ograničavanje opštinskih usluga na građane koji imaju neizmirene poreske obaveze sprečava ih da pristupe opštinskim uslugama, i kao rezultat toga, Ombudsman smatra da je obustava opštinskih usluga poreskim obveznicima koji nisu izvršili svoje neizmirene poreske obaveze, osim što nije u skladu sa Zakonom br. 06/L-005 o Porezu na Nekretnine, nije u skladu sa Zakonom br. 03/L-040 o Lokalnoj Samoupravi. Iz tog razloga, preporučuje se preduzimanje zakonodavne inicijative za izmenu i dopunu Zakona br. 06/L-005 o Porezu na Nekretnine, tako da se član 29 ovog zakona uklanja u celini i da se ukida Uredba (QRK) br. 07/2021 o Obustavi Opštinskih Službi za Naplatu Obaveza Poreza na Imovinu.

Pravo na Obrazovanje i Pravo na Rad i Bavljanje Profesijom

Izveštaj ex officio br. 676/2022, obrazovanje i mogućnosti mladih na tržištu rada

U cilju sprovođenja relevantnih ustavnih i zakonskih odredba, koje regulišu poštovanje prava dece u obrazovanju, izveštaj ocenjuje stepen usklađenosti obrazovanja mladih u visokoškolskim i stručnim obrazovnim institucijama Kosova sa uslovima tržište rada. Nakon analize relevantnog zakonodavstva, prethodnih istraživanja, politika, informacija i podataka kojima Institucija Ombudsmana raspolaže u vezi sa ovim pitanjem, čini se da je Kosovo tokom poslednje decenije ostvarilo napredak u oblasti ostvarivanja prava čoveka u obrazovanju. Međutim, ovaj napredak je bio neujednačen u različitim podsektorima u pogledu učešća, uključivanja i razvoja mladih prema njihovim potrebama i sposobnostima.

Stručno obrazovanje i obuka na Kosovu nije u skladu sa zahtevima tržišta rada. podaci koji se odnose na potražnju na tržištu rada (zaposlenost, BDP po privrednim sektorima i struktura preduzeća) i oni o broju studenata po profilima nisu u skladu. Nedostaju ažurirani podaci za merenje tražnje na tržištu rada, što sprečava MONTI-a da prati promene u privredi i da ih reflektuje u ponudi obrazovanja i stručnog osposobljavanja.

Iako ne postoje tačni podaci, podaci prikupljeni za ovu analizu, kao i iz prethodnih studija, pokazuju da ograničen broj učenika učestvuje u učenju na radnom mestu, kao suštinskom instrumentu pripreme za tržište rada. Nedostatak adekvatnog stručnog usavršavanja nastavnika u stručnim školama otežava učenicima učenje, posebno kada učenici nemaju mogućnost da budu smešteni u preduzeće za učenje na radnom mestu. Smatra se da bi pristup stručnoj praksi u preduzećima snažno uticao na poboljšanje kvaliteta nastave i učenja u ovim školama.

Stručno obrazovanje i osposobljavanje na Kosovu se ne smatraju atraktivnim profesionalnim izborom, već kao druga opcija za učenike u poređenju sa drugim studijama. Kosovska Agencija za Akreditaciju takođe razmatra aspekt povezanosti sa tržištem rada u proceni programa. Međutim, u većini slučajeva u visokoškolskim ustanovama nedostaju podaci za procenu opravdanosti studijskog programa i ne postoji standardna metodologija koja bi se koristila za procenu potreba tržišta rada.

Do danas na Kosovu ne postoji sistem koji usmerava i savetuje učenike za profesionalizam i studiranje u oblastima za kojima postoji veća potražnja na tržištu. Na nacionalnom nivou, ne postoji redovan sistem prikupljanja podataka ili bilo kakav mehanizam za procenu i predviđenje potreba tržišta rada na Kosovu. I pored mandata za kontinuiranu kontrolu kvaliteta u akreditovanim institucijama i njihovim programima, Kosovska agencija za akreditaciju ne prati u dovoljnoj meri rad ovih institucija, a prema oceni Ombudsmana postoji potreba za intenziviranjem ovog praćenja.

Izveštaj sadrži preporuke za poboljšanje politika i prakse institucijama visokog obrazovanja i stručnog obrazovanja kako bi se proširile mogućnosti za produktivniji i uspešniji lični i ekonomski razvoj Kosovske omladine na tržištu rada.

Izveštaj ex officio br. 147/2021, jezik mržnje u udžbenicima u nižem ciklusu obrazovanja na Kosovu

Udžbenici su primarni izvor i sredstvo obrazovanja i učenja u svim obrazovnim sistemima. Pošto su tekstovi koji se daju učenicima u školama obavezna lektira za njih, oni su najčešće korišćeni izvori informacija i obrazovanja zajednice. Kao takvi, udžbenici imaju veliki, sveobuhvatan i dugoročan uticaj na kulturno obrazovanje i na formiranje mentaliteta članova

jednog društva. Za veliki deo društva, bez obzira na naknadno fakultetsko obrazovanje i formalno i neformalno stručno obrazovanje, osnovna znanja i znanja stečena tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja ostaju temelj doživotnog obrazovanja. Ovo pokazuje vitalni značaj i ukupni dugoročni značaj udžbenika u uslovima i perspektivi jednog društva, kao i u samim nivoima i karakteristikama civilizacije tog društva. Dakle, istorijski gledano, društva i države su dale značaj udžbenicima, odnosno njihovom sadržaju i narativu koji prenose.

Svrha izveštaja je istraživanje i analiza jezika mržnje koji se koristi u udžbenicima za osnovno obrazovanje i niže srednje obrazovanje (u daljem tekstu: osnovno obrazovanje) u obrazovnom sistemu u Republici Kosova. Izveštaj je sastavljen analizom ukupno 47 udžbenika koji se koriste kao nastavna sredstva u školama u Republici Kosova, od prvog do devetog razreda.

Potreba za ovakvim istraživanjem i izveštajem, na prvom mestu, dolazi prirodno kao rezultat globalnih politika podizanja svesti o jeziku mržnje i borbe protiv njega do njegovog eliminisanja. To takođe dolazi kao rezultat unutrašnjih potreba društva na Kosovu, da se raspravlja o raznim temama i problemima koji krše osnovna ljudska prava i slobode. Kao najmlađa država i društvo koje gradi pravu demokratiju, Republika Kosovo ima veliku potrebu da stalno testira svoje uslove i stanje u vezi sa temama kao što su: sloboda izražavanja ili govora, rodna ravnopravnost, nediskriminacija po različitim osnovama, međureligijska tolerancija, etnička i kulturna raznolikost itd. Do danas su udžbenici uopšte na Kosovu bili predmet rasprave i analize mnogih javnih aktera i iz različitih perspektiva. Ali ovo je specifično istraživanje školskih udžbenika usmereno samo na jezik mržnje a ne na druge didaktičke, pedagoške, stručne aspekte itd.

Ombudsman, na osnovu procene i analize udžbenika za osnovno obrazovanje na Kosovu, nalazi da se standardi za jezik koji se koristi u udžbenicima se u suštini poštuju, zbog toga što analiza udžbenika pokazuje da postoji veoma prisustvo malog i prilično ograničenog jezika mržnje u svim njegovim manifestacijama, kao što je objašnjeno u odeljku o teorijama i zakonima jezika mržnje. Ovi nalazi odražavaju institucionalne i društvene napore za pregled prethodnih tekstova, i obraćajući im se u pravcu podrške kulturi tolerancije, jednakosti i antirasizma. Od ukupno 47 analiziranih školskih udžbenika, pronađena su dva istaknuta slučaja jezika mržnje. Ovo pokazuje nameran pozitivan trend ka ravnoteži, u smislu uključivanja i distribucije ilustrovanih tekstova i likova koji promovišu rodnu ravnopravnost, kao i nekih tekstova i ilustrovanih likova koji uključuju osobe sa invaliditetom. Međutim, smatra se da sve različite grupe društva nisu dovoljno predstavljene i uravnotežene u slikama i tekstovima.

Na osnovu nalaza iz analize udžbenika, proizilazi da udžbenici analizirani tokom ovog istraživanja uglavnom ne sadrže diskriminatorni jezik po rodnoj, rasnoj, verskoj osnovi, jer ne sadrže tipičan jezik mržnje prema određenim zajednicama, niti podsticanja na takav jezik.

Analiza udžbenika je pokazala da su udžbenici koji sadrže neprimeren jezik i jezik mržnje je udžbenik za Albanski Jezik 6, u delu „Čitanje teksta“, pod nazivom: „*Čitamo narodne pripovetke*“; i tekst pod naslovom „*Albanska porodica nekada i danas*“.

Ombudsman je ovim izveštajem preporučio Ministarstvu Obrazovanja, Nauke, Tehnologije i Inovacija da sačini vodič za prevenciju i eliminaciju govora mržnje, koji bi trebalo da se primenjuje u svim slučajevima kada se izrađuju novi nastavni planovi i programi i udžbenici ili revidiraju oni koji su na snazi; da napravi detaljnu analizu svih udžbenika sa ciljem inkluzivnosti različitih grupa i uravnoteženog predstavljanja u udžbenicima; da organizuju obuke za autore školskih udžbenika i za nastavnike o slobodi izražavanja, u cilju povećanja sposobnosti i kapaciteta za eliminisanje jezika mržnje tokom izrade školskih udžbenika i tokom nastave; da obuhvati posebne nastavne jedinice u udžbenicima za jezika mržnje kako bi se učenici

upoznali sa osnovnim pojmovima i značenjima kao i sa oblicima ispoljavanja ili podsticanja jezika mržnje; da ukloni dva teksta za koja su u udžbeniku za Albanski Jezik 6 identifikovana da sadrže jezika mržnje i zameniti ih tekstovima koji odgovaraju prirodi udžbenika i nivou razreda.

Izveštaj ex officio br. 519/2022 zapošljavanje u centralnim institucijama i organima lokalne samouprave na Kosovu osobama sa ograničenim sposobnostima

Izveštaj ima dve glavne svrhe: Da proveriti da li je nivo zaposlenosti osoba sa invaliditetom u skladu sa odredbama i zakonskim obavezama, posebno sa Ustavom Republike Kosovo, sa Zakonom br. 03/L-019 o Profesionalnom Osposobljavanju, Prekvalifikovanju i Zapošljavanju Osoba sa Ograničenim Sposobnostima; sa Zakonom br. 05/L-021 Protiv Diskriminacije i Nacionalna Strategija za Prava osoba Ograničenim Sposobnostima (2020-2023), i da proveriti da li trenutni nivo zaposlenosti osoba sa Ograničenim Sposobnostima u Republici Kosova predstavlja njihovu diskriminaciju, odnosno da li se poštuje princip njihove jednakosti pred zakonom.

Ombudsman je kontinuirano, bilo putem sastanaka, okrugnih stolova i organizacija civilnog društva, obaveštavan o neispunjavanju zakonom utvrđene kvote za zapošljavanje osoba sa Ograničenim Sposobnostima u institucijama javnog sektora kao jednom od glavnih problema koji otežava njihov položaj. U tu svrhu su pokrenute istrage po službenoj dužnosti radi provere ovih tvrdnji.

Ovim izveštajem Ombudsman navodi da je nesporno da osobe sa Ograničenim Sposobnostima, bez obzira na svoje sposobnosti, imaju prava i potrebe koje je država dužna da ispunjava na osnovu međunarodnih konvencija i standarda, kao i na osnovu zakonske regulative u zemlji. Dakle, Vlada Kosova kao glavni cilj svih politika treba da ima poboljšanje uslova života građana, uključujući i životnih uslova osobama sa Ograničenim Sposobnostima, postizanje održivih rezultata u njihovom uključivanju u društvo.

Diskriminacija i marginalizacija osoba sa invaliditetom je jedna od najgorih društvenih stigmi koja je još uvek prisutna u kosovskom društvu na tržištu rada, bilo zbog negativnih stavova prema njima, bilo zbog konkurencije „zdrave“ moći. Dokumentovana ranjivost tokom zapošljavanju ove kategorije stanovništva zahteva konkretne ciljne vladine mere koje će omogućiti univerzalno rešenje izazova na tržištu rada za postizanje cilja obezbeđivanja jednakih prava i mogućnosti za osobe sa Ograničenim Sposobnostima i primenjivanje relevantnih odredbe pravnih instrumenata na međunarodnom i nacionalnom nivou. U zapošljavanju osoba sa invaliditetom, propust državnih organa da u potpunosti sprovede relevantne odredbe Zakonom br. 03/L-019 o Profesionalnom Osposobljavanju, Prekvalifikovanju i Zapošljavanju Osoba sa Ograničenim Sposobnostima, Zakonom br. 03/L-212 o Radu, predstavlja akt direktne diskriminacije po osnovu ograničenim sposobnostima, definisan u članovima 1 i 4 stav 1. tačka 1 i tačka 8 Zakona o Zaštiti od Diskriminacije.

Izveštaj o slučaju A.br. 86/2022, u vezi usaglašavanja Pravilnika o Osnivanju i Funkcionisanje Rezidentnog Ansambla Narodnog Pozorišta i Gradskih Pozorišta sa Uredbom o Ocjenivanjem i Platama Kulturnih Stvaralaca i Izvođača i stručnih radnika kulturnog nasleđa.

Izveštaj je zasnovan na pojedinačnoj žalbi sa tvrdnjama da Uredba br. 04/2021 o izmeni i dopuni Uredbe (MKOS) br. 04/2019 o Osnivanju i Funkcionisanje Rezidentnog Ansambla Narodnog

Pozorišta i Gradskih Pozorišta je diskriminatoran i sadrži dvosmisleni i kontradiktorni terminologiju. Izveštaj analizira ove tvrdnje, analizira Uredbu br. 04/2021 o Izmeni i Dopuni Uredbe (MKOS) br. 04/2019 o Osnivanju i Funkcionisanje Rezidentnog Ansambla Narodnog Pozorišta i Gradskih Pozorišta, smatrajući da nije u skladu sa propisom usvojenim 30 Decembra 2021 godine, Uredbom br. 15/2018 o Ocjenivanjem i Platama Kulturnih Stvaralaca i Izvođača i Stručnih Radnika Kulturnog Nasleđa. (u daljem tekstu: Uredba br. 15/2018), usvojen od Vlade Republike Kosova 25 Septembra 2018 godine.

Ombudsman smatra da je Uredbom br. 04/2021, iako je uložena namera da se uskladi sa Uredbom br. 15/2018, a zapravo ga je prekoračio, ostavljajući i dalje nejasnim pitanje iskustva glumaca koji se igraju u gradskim pozorištima i njegovog obračuna kao kriterijuma za kategorizaciju glumaca prema Uredbi br. 04/2021.

Ombudsman i u ovom izveštaju ponavlja stav prema kojem, u hijerarhijskom smislu, akti koje je usvojila Vlada Republike Kosova dominiraju nad aktima koje su usvojila ministarstva, smatrajući da norma koja se uspešno sprovodi mora biti jasna i posebno normativa koji sadrže kriterijume ocenjivanja ili kategorizacije za pojedine predmete.

U ovom izveštaju, Ombudsman ocenjuje da nedostaci u normativnim aktima utiču na vladavinu prava, odnosno na pravnu sigurnost. Uz pravnu sigurnost, zahteva se da zakonska pravila budu jasna i precizna, sa ciljem predviđnja situacija i poštovanja radnji ili obećanja koje država daje pojedincima (legitimna očekivanja). Takođe, pravna sigurnost znači da se zakon mora primenjivati u praksi.

Zahtevi za Ustavni Sud i komentari od strane Ombudsmana

Komentari od strane Ombudsmana na Zakon br. 08/L-197 o Javnim Službenicima, prema obaveštenju Ustavnog Suda za registraciju i spajanje zahteva KO 216/22 i KO 220/22

Ombudsman je od Ustavnog suda primio obaveštenje za registraciju i spajanje zahteva KO 216/22 i KO 220/22. Ovim saopštenjem zainteresovanim licima je data mogućnost da daju svoje komentare u vezi sa Zakonom br. 08/L-197 o Javnim Službenicima, do 30 Januara 2023 godine.

Ombudsman, kao zainteresovano lice u ovom slučaju, u datim komentarima je naglasio da ZJS, nije definisano koje pozicije se smatraju specifičnim pozicijama, za koje treba tražiti dodatnu specifičnu podobnost i kriterijume. S tim u vezi, Ombudsman smatra da je norma definisana u članu 9 stav 2 nejasna i može proizvesti pravnu nesigurnost. Neodređenost konkretnih pozicija, pored pravne nesigurnosti, onemogućava predviđanje norme, ovih elemenata vladavine prava.

Prema mišljenju Ombudsmana u članu 12, nadležnost Vlade prema institucijama, odnosno prema zaposlenima u upravi ustanova, definisana članom 6 stav 4 istog zakona (pravosudni sistem, Ustavni sud, Predsedništvo) nije izbegnuta Skupština Republike Kosovo kao i nezavisne ustavne institucije), koji su državni službenici sa posebnim statusom, čije se uređenje donosi posebnim aktom, podsećajući ovde i na stavove koje je izneo Ustavni Sud Presudom KO 203/19. Ombudsman takođe skreće pažnju na koncept pravnog i razumnog očekivanja u zaštiti subjektivnih prava. Prema ESLP, „*legitimno očekivanje*“ mora biti konkretne prirode i mora se zasnivati na zakonskim odredbama i pravnim aktima. U konkretnom slučaju, legitimno očekivanje državnih službenika nižeg i srednjeg rukovodstva, za ostvarivanje prava iz radnog odnosa, zasniva se na pravu stečenom odredbama Zakona o Civilnoj Službi, u

periodu koji ovaj zakon je primenjen i da aktuelni sadržaj rezultira kršenjem radnog odnosa zaposlenih na nižem i srednjem rukovodstvu.

Komentari od strane Ombudsmana na Zakon br. 08/L-121 O Državnoj Kancelariji Za Verifikaciju I Oduzimanje Neopravdane Imovine, prema obaveštenju Ustavnog Suda u vezi sa registracijom Zahteva KO 46/23, od 21 february.2023.

Ombudsman je od Ustavnog Suda primio obaveštenje za registraciju Zahteva KO 46/23. Ovim saopštenjem zainteresovanim licima je data mogućnost da daju svoje komentare u vezi sa Zakonom br. 08/L-121 O Državnoj Kancelariji Za Verifikaciju I Oduzimanje Neopravdane Imovine.

Ombudsman je analizirao Zakon br. 08/L-121 o Državnoj Kancelariji Za Verifikaciju I Oduzimanje Neopravdane Imovine, potraživanja u Zahtevu KO 46/23, sve ovo u svetlu mišljenja br. 1083/2022 Venecijanske komisije od 20. juna 2022. godine i Mišljenje br. 1113/2022 Venecijanske komisije, od 19. decembra 2022. godine, u vezi sa predmetnim slučajem.

Ombudsman smatra da je za Ustavni Sud važno da odredbe Zakona o Državnoj Kancelariji, odnosno člana 10 stav 1 tačka 1.4, oceni u pogledu usklađenosti sa ustavnim odredbama, jer se u načelu postavlja dilema da li se ovakvim odredbama krše ustavne odredbe, posebno ako se imenovanjem zamenika Ombudsmana, kao član Komisije za nadzor Državnoj Kancelariji, narušava nezavisnost ombudsmana, prema članu 132. Ustava.

Ombudsman smatra da ni Ustav Republike Kosova ni Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu ne daje takvu nadležnost Ombudsmanu, prema kojoj on može da imenuje člana samostalne vlasti, a kao rezultat ovih opredeljenja, Ombudsman smatra veoma važnim da Ustavni sud oceni ustavnost utvrđivanja nadležnosti Ombudsmana u imenovanju zamenika Ombudsmana za član Komisije za nadzor Državne Kancelarije, u smislu kršenja njegove nezavisnosti, čime garantovane su Ustavom Republike Kosovo.

Pored toga, Ombudsman je analizirao član 15. [Postupak za izbor Generalnog Direktora] i napomenuo da je članom 15 detaljno regulisana procedura koja se mora izraditi za izbor generalnog direktora Državne Kancelarije.

Ombudsman smatra da ostavljanje nadležnosti skupštinskog odbora, nakon sprovedenog postupka, na kraju procesa da izabere kandidata sa najviše bodova, nakon neuspeha Skupštine u dva kruga, kao generalnog direktora, u principu može biti posmatrano kao rešenje protiv blokade, međutim, takvo rešenje mora biti u skladu sa nadležnostima Skupštine. Imajući u vidu nadležnosti Skupštine, utvrđene članom 65. Ustava, po mišljenju Ombudsmana, ovakvim opredeljenjem se izbegava razvoj procedure u Skupštini, odnosno na plenarnoj sednici, kao i izbegava donošenje odluke Skupštine.

Zahtev za ocenu usaglašenosti sa Ustavom Zakona br. 08/L-196 za plate u javnom sektoru, podnet prema zvaničnoj inicijativi (ex officio) br. 76/2023

Pitanja koja Ombudsman postavlja pred Ustavnim sudom, a koja se odnose na ustavnost osporenog zakona, su: ukoliko je osporeni zakon uzeo u obzir nalaze Ustavnog suda izražene u Presudi br. KO 219/19, u pogledu principa podele vlasti, kontrole i ravnoteže između njih i u pogledu očuvanja nezavisnosti nezavisnih ustavnih institucija.; ako je osporeni zakon uzeo u obzir nalaze Ustavnog suda izražene u Presudi br. KO 219/19, o vladavini prava; ako

je osporeni zakon uzeo u obzir nalaze Ustavnog suda izražene u presudi br. KO219/19, u pogledu zaštite prava svojine subjekata u javnom sektoru.

Ombudsman je, nakon ocjene pristiglih pritužbi, nakon analize osporenog zakona, ali i nakon sastanaka sa Radnom grupom za izradu zakona, smatra da je osporenim Zakonom samo delimično sprovedena Presuda KO219/19, iz razloga koje ćemo argumentovati u nastavku..

Pristigle žalbe uglavnom se odnose na smanjenje koeficijenata, dakle na smanjenje plata, ukidanje naknada ili neadekvatan i nejednak tretman između pozicija definisanih zakonom. Primljene žalbe su podnosili subjekti javnog sektora, kao grupne, pojedinačno kao i preko sindikata.

Trenutno je osporeni zakon, u pogledu donošenja podzakonskih akata, napredovao, jer je nizom odredaba predvideo donošenje podzakonskih akata i od strane drugih organa (videti član 8 stav . član 22 st 2, član 24 stav 5 član 25 stav 8 član 27 stav 3 član 28 stav 7 član 36 stav 8 član 37 stav 4 i član 42 stav 4 osporenog zakona). Ombudsman ocenjuje da je osporenim zakonom ograničeno pravo na donošenje podzakonskih akata u dva oblika.:

- Prvo, formulacija „*njihova funkcionalna i organizaciona nezavisnost*“, uz napomenu da je ova formulacija manjkava. jer je Ustavni sud, ne samo u presudi KO 219/19, već i u nizu presuda, gde se bavio pitanjem nezavisnosti nezavisnih institucija, istakao da nezavisne institucije uživaju funkcionalnu, organizacionu i budžetsku nezavisnost. Osporeni zakon nije uzeo u obzir ovu ocenu Ustavnog suda, već je pominjao samo funkcionalnu i organizacionu nezavisnost, dok nije uzeo u obzir budžetsku nezavisnost.
- Drugo, postavlja gornju granicu za budžetsku organizaciju, kao što su: Predsedništvo Republike Kosovo, Ustavni sud, Pravosudni sistem, Skupština Republike Kosovo i nezavisne ustavne institucije i utvrđuje određeni broj naknada. a o postupcima u njihovu korist o čemu se odlučuje posebnim aktima nadležnih organa u skladu sa ovim zakonom (odnosno osporenim zakonom).

Ostaje nejasan tekst odredaba kojima se priznaje donošenje posebnih akata nadležnim institucijama, pri čemu se ta prava uvek prvo upućuju na osporeni zakon. Dakle, kaže se svako pravo priznato odredbama osporenog zakona: “[...] *uređenim ovim zakonom i posebnim aktom na saglasnost nadležnih organa ustanova*“. Ombudsman uzima u obzir definiciju iz člana 2. stav 3. osporenog zakona, prema kojoj: „*Ovaj zakon se primenjuje u meri u kojoj ne narušava njihovu funkcionalnu i organizacionu nezavisnost zagarantovan Ustavom.*“ Međutim, ovo zahteva dodatno tumačenje, jer je do sada u praksi uočeno da se drugi organi vlasti ne pozivaju na interne akte nezavisnih institucija, već na zakone koji mogu biti u suprotnosti sa organskim zakonima nezavisnih institucija i njihovim aktima.

Uprkos činjenici da je osporenim Zakonom ostavljena mogućnost nezavisnim institucijama da internim aktima regulišu stvaranje novih funkcija/pozicija/zvanja, definisanje opštih pravila ograničava institucije da svojim internim aktima definišu konkretna radna mesta. Dakle, prema ovoj odredbi, uprkos pravu na donošenje internih akata, nezavisne ustavne institucije biće dužne da od Vlade zahtevaju u svakom slučaju kada dođe do bilo kakve strukturne promene, odnosno ministarstvo nadležno za javnu upravu, određivanje platnog stepena koji se odnosi na tu funkciju, poziciju ili zvanje na osnovu ekvivalencije. Dakle, bez obzira na odredbe stava 4 člana 42, izgleda da je Vlada predstavljena kao konačni mehanizam odlučivanja koji odobrava svaki predlog nezavisnih institucija.

Što se tiče unutrašnjeg uređenja nezavisnih institucija, Ombudsman primećuje da je osporeni Zakon, njegov Prilog 10.5, direktno zadirao u organizacionu strukturu, već uspostavljenu, najmanje dve nezavisne institucije, i ocjenjuje da osporeni zakon nije uzeo u obzir sve nalaze Ustavnog suda, izražene u presudi KO219/19, u odnosu na nezavisne ustavne institucije, na ovaj način Ombudsman smatra da se osporenim zakonom samovoljno narušava organizaciona nezavisnost nezavisnih institucija, a posebno Institucije Ombudsmana.

Ombudsman smatra da zaposlenima kojima je osporenim zakonom smanjena plata, i pored činjenice da postoji prelazni dodatak, u naredne dve godine ne mogu imati povećanje plata, što se ne dešava na drugim radnim mestima, kojima je osporenim zakonom povećana plata. Pored toga, Ombudsman ističe da u slučaju da u naredne dve godine dođe do povećanja vrednosti koeficijenta, i dalje zaposleni kojima je osporenim zakonom smanjena plata neće moći da koriste kao ostali radnici kojima je osporenim zakonom povećana plata. S tim u vezi, Ombudsman naglašava da tretman zaposlenih na način da se nekim zaposlenima daje povećanje plate, a nekima uskraćuje to povećanje, pokazuje nejednak tretman zaposlenih, osim u situacijama kada povećanje zarada ima legitimnu i obrazloženu svrhu.

Ombudsman smatra da ni u slučaju prelaznog dodatka zaposleni nisu bili ravnopravni. U vezi sa ovim pitanjem, Ombudsman je, pozivajući se na član 41. stav 3. osporenog zakona, primetio: „*Izuzimajući stava 1. i 2. ovog člana, pripadnici spoljne službe nemaju pravo na prelazni dodatak. Po ovom opredeljenju, Ombudsman smatra da je u konkretnom slučaju prestanak prelaznog dodatka za pripadnike spoljne službe, bez ikakvog detaljnog obrazloženja, stavlja ih u neravnopravan položaj pred zakonom u odnosu na druge zaposlene za koje važi prelazni dodatak.*

Osporeni zakon, ne samo u prelaznim i završnim odredbama, već je generalno stvorio situaciju da svi zaposleni nisu jednako tretirani ni u slučaju smanjenja plata ni u slučaju povećanja plata. Dakle, smanjenje i povećanje nisu zasnovani na linearnom sistemu, čak ni unutar pojedinih sektora, što je rezultiralo smanjenjem, a nekim povećanjem, u okviru iste organizacije. Ombudsman izvodi ovaj zaključak, na osnovu potraživanja iz primljenih žalbi u vezi sa osporenim zakonom.

Ostalo je nejasno šta je bila legitimna svrha smanjenja plata, a nejasno je i šta je uzeto kao osnov i koji je bio kriterijum za procenu da se očekuje smanjenje plata su bili visoki. Ako je legitimna svrha bila izjednačavanje plata, onda je sledeće pitanje koje se postavlja: *“Da li je ovo ograničenje prava bilo proporcionalno, izraženo i kroz nejednak tretman, i da li je postojala blaža mera za postizanje cilja?”*

Ombudsman smatra da je izjednačavanje mogla biti blaža i proporcionalnija, prvo vrednovanjem i opravdavanjem svake pozicije za koju se smatra da je plaćena više i onih pozicija za koja su plaćena manje. Tada bi se izjednačavanje mogla postići zakonskom odredbom, kojom bi se održavale plate za radna mesta koja su više plaćena, dok bi se za radna mesta koja su do sada bila manje isplaćivana, povećavale plate do postizanja izjednačavanje.

Ombudsman smatra da osporeni zakon, između ostalog: ne nosi duh Presude br. KO219/19, u pogledu principa podele vlasti, kontrole i ravnoteže između njih i u smislu očuvanja nezavisnosti nezavisnih ustavnih institucija; ne nosi duh Presude br. KO219/19 u vezi sa vladavinom prava, posebno principom jednakosti pred zakonom; i ne nosi duh Presude br. KO219/19 u pogledu zaštite prava svojine subjekata u javnom sektoru.

Ombudsman ne osporava Zakon i njegove priloge u delovima u kojima postoji povećanje plata u pojedinim sektorima i gde se teži legitimnom cilju takvog povećanja. Ombudsman skreće pažnju na stavove Ustavnog suda iznete u stavu 271 Presude KO 219/19, prema kojima svako smanjenje plata mora biti takvo da ne opterećuje samo neke ljude ili određene sektore javnog sektora. Razlozi za smanjenje plata trebalo bi da budu višestruko stabilniji od razloga za povećanje plata.

Komentari Ombudsmana na Zakonik br. 08/L-032 o krivičnom postupku Kosova, prema obaveštenju Ustavnog suda u vezi registracije Zahteva KO 114/23

Ombudsmana je od Ustavnog suda primio obaveštenje za registraciju Zahteva KO 114/23. Ovim saopštenjem zainteresovanim licima je data mogućnost da daju svoje komentare u vezi sa Kodeksom br. 08/L-032 o krivičnom postupku Kosova.

Po ovom pitanju, Ombudsmana je analizirao Zakonik br. 08/L-032 o krivičnom postupku Kosova (u daljem tekstu: KPPK) i primetio da postoji nekoliko pitanja koja Ustavni sud treba da uzme u obzir prilikom ocene Zahteva KO 114/23.

Ombudsmana skreće pažnju na član 438. stav 2. i to na deo: „[...]“, osim ako je konačna odluka očigledno neodgovarajuća ili zasnovana na ozbiljnoj grešci“, i smatra da iz gornje definicije proizilazi nejasnoća i bez definisanje norme koja posledično može uticati na pravnu sigurnost okrivljenog u krivičnom postupku. U ovom slučaju, sve dok norma ne pojašnjava kada je „konačna odluka očigledno neprikladna“ i kada je „konačna odluka zasnovana na teškoj grešci“, tada utvrđivanje neprikladnosti i teške greške pada na diskreciono pravo sudija, što rezultira njihovom proizvoljnom odlukom.

Ombudsmana ističe da procesne norme moraju biti jasne i predvidive, kako bi stranke u postupku mogle da razviju i predvide svoje procesne radnje u pravcu ostvarivanja sudske zaštite prava.

Da bi dalje razjasnili situaciju, analizirano je Administrativno uputstvo br. 03/2013 o standardima za izradu normativnih akata i primećeno je da ovo uputstvo definiše:

“Član 6 [Opšta načela izrade normativnih akata], stav 1, podstav 1.1 definiše:

1.1. Tekst akta mora biti jasan, jednostavan, sažet i nedvosmislen, izbegavati nepotrebne skraćenice, žargon i dugačke rečenice“.

Ombudsman smatra da nedostaci u normativnim aktima utiču na vladavinu prava, odnosno na pravnu sigurnost. Uz pravnu sigurnost, zahteva se da su pravna pravila jasna i precizna, koja imaju za cilj da predvide situacije, radnje i obećanja koja pojedincima daje država (legitimna očekivanja), koja se moraju poštovati.

Komentari Ombudsmana na Zakon br. 08/L-142 o izmenama i dopunama zakona koji određuju visinu naknade za minimalnu zaradu, procedure određivanja minimalne zarade i poreske stope na godišnji lični dohodak

Ombudsman je od Ustavnog suda primio Obaveštenje za registraciju Zahteva KO 114/23. Ovim saopštenjem zainteresovanim licima je data mogućnost da daju svoje komentare u vezi sa Zakonom br. 08/L-142 o izmenama i dopunama zakona koji određuju visinu minimalne zarade, procedure za utvrđivanje minimalne zarade i poreske stope na godišnji lični dohodak.

Ombudsman je analizirao Zakon br. 08/L-142 o izmenama i dopunama zakona koji određuju visinu naknade za minimalnu zaradu, procedure za određivanje minimalne zarade i poreske skale na godišnji prihod fizičkih lica (u daljem tekstu: Zakon br. 08/L-142), tvrdi u Zahtevu KO 114/23, u svetlu pravne sigurnosti, vladavine prava, zdravstvene i socijalne zaštite kao i ljudskog dostojanstva.

Ovim zakonom, Zakon br. 04/L-261 za veterane rata Oslobođilačke vojske Kosova, izmenjen i dopunjen Zakonom br. 05/L-141, Zakon br. 04/L-092 za slepa lica, Zakon br. 05/L -067 o statusu i pravima paraplegičara i tetraplegičara.

Ombudsman, uzimajući u obzir činjenicu da je Zakonom br. 08/L-142, izmenjeni su zakoni koji regulišu socijalne aspekte paraplegičara i tetraplegičara, slepih lica i veterana OVK, smatra da je u ovom slučaju izmena osnovnih zakona u pravcu uklanjanja osnovice penzija ili drugih prihoda u minimalna zarada, kao i ukidanje minimalnog cenzusa za primanja pojedinih kategorija lica (slepa lica), može dovesti do narušavanja pravne sigurnosti kategorija lica čija su prava regulisana gore navedenim zakonima.

Ovakva praksa teško narušava pravnu sigurnost regulisanu posebnim zakonima i izaziva nestabilnost u pogledu visine primanja ili penzija lica čija su prava regulisana navedenim zakonima. U ovakvim situacijama, kada Vlada odluči da promeni minimalnu zaradu usled povećanja troškova života ili eventualne inflacije, nepostojanje osnova koji zakonski garantuje takvim licima da su njihova primanja ili penzije u skladu sa minimalna plata, i to takve ljude dovodi u ekonomske poteškoće i utiče na njihov način života.

Isto tako, uklanjanje takve garancije (slučaj Zakona o slepim licima) iz posebnih zakona predstavlja opasnu praksu u procesima izrade zakonskih propisa, jer se sa opštim zakonima sadržaj posebnih zakona koji priznaju i garantuju prava i beneficije za različite kategorije lica.

Sa sadržajem Zakona br. 08/L-142, prava i beneficije gore navedenih kategorija lica premeštena su sa zakonskog nivoa na podzakonski nivo (odluka Vlade), stavljajući ih u neizvesniji položaj i uz rizik od stalnih promena.

Ombudsman smatra da nedostaci u normativnim aktima utiču na vladavinu prava, odnosno na pravnu sigurnost. Uz pravnu sigurnost, zahteva se da su pravna pravila jasna i precizna, koja imaju za cilj da predvide situacije, radnje i obećanja koja pojedincima daje država (legitimna očekivanja), koja se moraju poštovati.

Pozitivna obaveza države je da zaštiti pojedinca, da mu obezbedi sredstva za život u vidu ekonomske podrške od države, kada je u starosti ili kada je nesposoban za rad, situacije koje ne zavise od volja pojedinca. Dakle, obaveza je države da kroz svoju socijalnu politiku preduzme mere da garantuje pozitivnu zaštitu pojedincu, u vidu novčane naknade, što uključuje starosnu penziju, boračku penziju, paraplegičare i tetraplegičare i dr. osetljive kategorije društva.

Ombudsman ocenjuje da je obaveza države da navedenim kategorijama lica obezbedi dovoljna primanja, kako bi oni imali mogućnost da vode dostojanstven život. Ovo razmatranje podržava i Ombudsman, s obzirom na rast cena i inflaciju koja vlada u zemlji poslednjih godina.

Komentari Ombudsmana u vezi sa ustavnim amandmanom, odnosno uključivanjem Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom u Ustav zemlje.

U vezi sa ovim zahtevom, Ombudsman je ocenio da Kosovo ima adekvatan pravni okvir za zaštitu prava osoba sa invaliditetom, ali da Ustavu Republike Kosovo nedostaje Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, koja je važan ključni dokument za pitanja osoba sa invaliditetom, pored već obuhvaćenih ključnih dokumenata o ljudskim pravima.

Sa svojim odredbama, Konvencija, poštujući specifične potrebe osoba sa invaliditetom, s jedne strane garantuje, dok s druge strane obavezuje države da primene u praksi osnovna ljudska prava, kao što su: dostojanstvo, jednako pravo pred zakonom, nediskriminacija, pravo na život, pristup pravdi, sloboda i lična sigurnost, zabrana mučenja i nehumane ili ponižavajuće kočenja, zabrana eksploatacije i zlostavljanja, sloboda kretanja i državljanstvo, sloboda mišljenja i izražavanja i pristup informacijama, poštovanje privatnosti, doma i porodice, pravo na obrazovanje, zdravstvenu zaštitu, rad i zapošljavanje, učešće u političkom, javnom i kulturnom životu.

Ombudsman snažno veruje da uključivanje Konvencije u Ustav će značajno doprineti poboljšanju socijalnog položaja osoba sa invaliditetom, poboljšati njihovo učešće u svim aspektima društvenog života i omogućiti im da uživaju svoja prava na jednak način kao i ostali.

**Promocija osnovnih
prava i ljudskih
sloboda od
strane Institucije
Ombudsmana (IO)
tokom 2023. godine**

Promocija osnovnih prava i ljudskih sloboda od strane Institucije Ombudsmana (IO) tokom 2023. godine

Promovisanje i obrazovanje o ljudskim pravima čini jedan od najvažnijih stubova u okviru nadležnosti i odgovornosti nacionalnih institucija za ljudska prava. Tokom 2023. godine, Ombudsman, kao jedina nacionalna institucija i kao ustavni i zakonski mehanizam za promovisanje i zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, snažno se angažovao u intenziviranju aktivnosti sa ciljem obrazovanja i podizanja svesti građana zemlje o njihovim ljudskim pravima i osnovnim slobodama koje uživaju u skladu sa važećim pravnim okvirom. Tim povodom, Ombudsman, i njegovi saradnici, u skladu sa ovim mandatom, održali su brojne sastanke sa građanima, terenske posete, edukativne kampanje, sastanke i diskusije sa članovima civilnog društva, javnih institucija i manjinskih zajednica. Takođe su organizovane nekoliko konferencija i okruglih stolova, na kojima su predstavljeni izveštaji sa preporukama koje je Ombudsman, uputio javnim institucijama u zemlji.

14. aprila 2023. godine održan je okrugli sto diskusije povodom objavljivanja nalaza izveštaja sa preporukama ex officio br. 577/2021, u vezi sa "Pravima u seksualnom i reproduktivnom zdravlju"²⁵³. Ovaj izveštaj

rezultat je opsežne istrage sprovedene u ruralnim i urbanim oblastima, u sedam regiona zemlje, zasnovane na direktnim svedočenjima žena i devojaka koje su potencijalno oštećene u pogledu prava koja se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje. Kao zaključak, na ovom okruglom stolu je istaknuto da je situacija zabrinjavajuća u nekim sektorima, u zanemarivanju reproduktivnog i seksualnog zdravlja, posebno u pogledu pristupa, osveščivanja, pružanja usluga, nediskriminacije, ali i nivoa, obuke ili profesionalizma u pružanju usluga koji u određenim slučajevima nedostaju.

Dana 2. maja 2023. godine, sa ciljem diskusije o mentalnom zdravlju i tretmanu osoba sa mentalnim poremećajima, Ombudsman je organizovao okrugli sto diskusije, na kojem su učestvovali predstavnici Kosovskog Sudskog veća, Državnog tužilaštva, Akademije pravde, Ministarstva pravde, Ministarstva zdravlja, Službe za ispravke Kosova, Instituta za forenzičku psihijatriju, kao i Odeljenja za zdravstvo zatvora i Saveta Evrope.

Na okruglom stolu su razmatrane izazovi sa kojima se suočavaju sve institucije u tretmanu osoba sa mentalnim poremećajima, kao najosetljivijom kategorijom društva, kao i razmatranje izmena i dopuna Zakona o mentalnom zdravlju, Zakona o postupku bez kontrole i statusa Instituta za forenzičku psihijatriju, sa ciljem zaštite prava osoba sa mentalnim poremećajima i unapređenja međuinstitucionalne saradnje.

253 <https://oik-rks.org/2023/01/04/raport-ex-officio-nr-5772021-lidhur-me-te-drejtat-ne-shendetin-seksual-dhe-riprodhues-qasja-ne-informata-dhe-sherbime-kontracepsiioni-ne-abort-dhe-kujdes-pas-abortit-si-dhe-kujdesi-per-shendetin-e/>

Dana 31. maja 2023. godine, Ombudsman je organizovao okrugli sto diskusije o ljudskim pravima u institucijama za mentalno zdravlje i ispravne institucije, gde su razmatrani izazovi sa kojima se ove institucije suočavaju u tretmanu osoba sa mentalnim poremećajima. Na okruglom stolu su takođe predstavljeni nalazi monitoringa prava osoba sa mentalnim zdravstvenim problemima iz posete Nacionalnog mehanizma za prevenciju u Institutu za forenzičku psihijatriju Kosova (IPFK), u Psihijatrijskoj klinici i u Odeljenju zdravstva zatvora (DSHB) Ministarstva zdravlja. Tom prilikom su razmatrani nalazi koji se odnose na: zabrinutost zbog uslova lečenja, nedostatak protokola, pravne praznine, nejasnost statusa Instituta za forenzičku psihijatriju, nedostatak kapaciteta i nedovoljno prostora i loši uslovi smeštaja koji nisu u skladu sa standardima, kao i drugi aspekti koji mogu ugroziti prava i slobode osoba koje su podvrgnute nevoljnom psihijatrijskom lečenju.

Okrugli sto je doprineo diskusiji između odgovornih institucija kojima su upućene preporuke i njihovom obećanju da će posvećeno raditi na sprovođenju preporuka Ombudsman, poboljšanju situacije, dopunjavanju pravnog okvira kao i podizanju kapaciteta i stvaranju uslova za tretman prema standardima, za osobe sa mentalnim poremećajima.

Dana 10. jula 2023. godine Ombudsman je održao okrugli sto diskusije o državno finansiranim penzijskim šemama, sa posebnim osvrtom na penzije na osnovu doprinosa. U vezi sa tim, 2018. godine Ombudsman je izdao Izveštaj sa preporukama ex officio br. 235/2018²⁵⁴, u vezi sa kategorijom građana koji su radili pre 1999. godine i koji ne ostvaruju pravo na penziju na osnovu doprinosa zbog nedostizanja kriterijuma od 15 godina radnog staža, kao posledica diskriminacije na radnom mestu. Tom prilikom, Vlada i Skupština Republike Kosova su bile preporučene da preduzmu mere za izmenu Zakona o finansiranju državnih penzijskih šema. Kao važan korak, tokom diskusija na okruglom stolu je istaknuto usvajanje izmena Zakona br. 04/L-131 o Državnim penzijskim šemama, u skladu sa Odlukom Ustavnog suda KO190/19, od 16. januara 2023. godine, kojom se građanima koji su otpušteni sa posla tokom 90-ih godina, a koji iz tog razloga nisu ispunili kriterijum od 15 godina radnog iskustva za penziju na osnovu doprinosa, priznaje ovo pravo putem izmene ovog zakona.

254 <https://oik-rks.org/2018/04/17/raport-me-rekomandime-exofficio-nr-235-2018/>

Dana 14. decembra 2023. godine, Institucija Ombudsmana i Kosovski Forum za osobe sa invaliditetom (KFOI) su povodom Međunarodnog dana ljudskih prava organizovali konferenciju pod nazivom "Ljudska prava - uloga institucija i civilnog društva u unapređenju i promovisanju prava osoba sa invaliditetom".

Konferencija je bila organizovana u tri panela diskusije. U prvom panelu je razgovarano o pravnom okviru i izazovima u zaštiti prava osoba sa invaliditetom. U drugom panelu je fokus bio na obrazovanju i školovanju osoba sa invaliditetom, gde su predstavljeni nalazi Izveštaja sa preporukama ex officio 411/2021²⁵⁵, Ombudsman, u vezi sa uspostavljanjem profesionalnih proceniteljskih i podržavajućih timova za posebne obrazovne potrebe dece sa invaliditetom, u kojem izveštaju je konstatovano da 17 opština nije uspostavilo ove profesionalne timove, kako je zahtevano zakonodavstvom. Dok je u trećem panelu diskutovano o fizičkim preprekama i barijerama pristupa trotoarima i javnim prostorima za građane, posebno za osobe sa invaliditetom. Takođe su predstavljeni nalazi Izveštaja ex-officio 648/2021²⁵⁶, Ombudsman, u vezi sa pristupom trotoarima, javnim prostorima i slobodnom kretanju građana, kao i poštovanjem prava na bezbednu i zdravu životnu sredinu. Izveštaj, koji je rezultat terenskog istraživanja u Opštinama Prištine, Prizrena i Uroševca, ističe najčešće prepreke koje ograničavaju slobodno kretanje građana, gde prevladava nedostatak taktičnih elemenata (87.3%), koji bi služili slepim osobama za samostalno i nezavisno kretanje u gradu, zatim prisustvo fizičkih prepreka na trotoarima, koje ometaju slobodno i nezavisno kretanje (62.4%) kao i oštećenja površina trotoara (31.3%).

Predstavници javnih vlasti su obećali da će preduzeti konkretne mere u adresiranju preporuka Ombudsmana, kako bi se izbegle prepreke za slobodno kretanje i stvorili javni prostori pristupačni za sve.

Obrazovanje o ljudskim pravima

Napredak u obrazovanju o ljudskim pravima bio je jedan od najvažnijih prioriteta Ombudsmana koji su određeni za ostvarivanje u 2023. godini, imajući u vidu da obrazovanje o ljudskim pravima ne pruža samo znanje o garantovanim pravima, već jača sposobnosti građana da sprovedu i štite ta prava u svakodnevnom životu. U tu svrhu, održane su različite informativne sesije i sastanci o ljudskim pravima i mandatu Institucije Ombudsmana, počevši od učenika osnovnih i srednjih škola, pa do studenata i profesionalaca u oblastima kao što su sudije i tužioci.

255 <https://oik-rks.org/2022/04/27/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-4112021-ne-lidhje-me-themelimine-ekipit-profesional-vleresues-dhe-perkrahes-per-nevojat-e-posacme-arsimore-per-femijet-me-aftesi-te-kufizuara/>

256 <https://oik-rks.org/2023/09/25/raport-i-avokatit-te-popullit-ex-officio-nr-6482021-ne-lidhje-me-qasjen-netrotuare-hapesira-publike-dhe-levizjen-e-lire-te-qytetareve-si-dhe-respektimin-e-se-drejtjes-per-mjedis-te-sigurt-dhe-te-s/>

Tokom 2023. godine, nastavljena je informativna kampanja “Upoznajte Instituciju Ombudsmana”, tokom koje je održano 37 poseta osnovnim i srednjim školama u zemlji. Veliki broj poseta ostvaren je i u ruralnim područjima različitih regiona Kosova. Glavni cilj kampanje je informisanje učenika o ulozi Institucije Ombudsmana u zaštiti i promovisanju ljudskih prava i njihovu mogućnost da se obraćaju za rešavanje kršenja ljudskih prava u ovoj instituciji. Takođe, kampanja pruža mogućnost deci da budu saslušana od strane predstavnika Institucije Ombudsmana o različitim problemima sa kojima se suočavaju u svakodnevnom životu. Pored ostalog, kampanja ima za cilj unapređenje znanja nastavnika o mandatu Institucije Ombudsmana, posebno njihove svesti o neophodnosti sprečavanja fizičkog kažnjavanja u školama, kao i poštovanje prava dece da budu saslušana.

27. februara 2023. godine, Ombudsman je učestvovao na sastanku sa decom iz grupe Gradsko dečje veće Prištine, na temu “Prava dece i rodna ravnopravnost”. Na ovom sastanku, deca su informisana od strane, Ombudsman o njegovoj ulozi i mandatu, radu i svakodnevnim aktivnostima u zaštiti prava dece i postupcima za žalbe koje deca mogu imati, informišući ih da Institucija, Ombudsmana ima poseban departman koji radi na pravima dece, od promocije i zaštite, do istraživanja žalbi. Deca su takođe imala priliku za diskusiju i postavljanje različitih pitanja u vezi sa temom razgovora.

Dok je 1. juna 2023. godine, povodom obeležavanja Međunarodnog dana deteta, Ombudsman, zamenici Ombudsmana i osoblje Institucije Ombudsmana posetili osnovne škole gde su oni bili učenici, razgovarajući sa učenicima o ljudskim pravima i mandatu Institucije Ombudsman. Tom prilikom, Ombudsman je posetio osnovnu školu “Dëshmorët e Greikocit” u Greikocu, opština Suva Reka, kao i osnovnu školu “Motrat Qiriazit” u Prizrenu, gde se nastava odvija na tri jezika, albanskom, bosanskom i turskom jeziku.”

17. novembra 2023. godine, povodom obeležavanja Međunarodnog dana tolerancije, zvaničnici Institucije Ombudsmana posetili su OŠ “Zenel Hajdini” u Prištini kako bi razgovarali o toleranciji i ljudskim pravima, gde su zajedno sa decom diskutovali o važnosti poštovanja tolerancije u međuljudskim odnosima, kao vrednosti i principa za poštovanje različitosti, mišljenja, kultura ili čak različitih vrednosti u društvu, izgradnje duha društvenog razumevanja i izbegavanja predrasuda u društvu. Takođe, učenici su informisani o mandatu i nadležnostima Ombudsmana u vezi sa zaštitom i promovisanjem prava dece, kao

i upoznati sa procedurama za podnošenje i rešavanje žalbi u Instituciji Ombudsmana.

Slika Takođe, održani su brojni sastanci i predavanja o ljudskim pravima i ulozi Institucije Ombudsmana, i sa studentima pravnih fakulteta na osnovnim i master studijama.

26. januara 2023. godine, Ombudsman održao je predavanje pred studentima programa “Evropski master studija u oblasti ljudskih prava i demokratizacije (EMA)” sa sedištima u Beču, Austrija i Veneciji, Italija. Tom prilikom, studenti su informisani o opštem stanju ljudskih prava na Kosovu, o mandatu i nadležnostima Ombudsmana, kao i o radu institucije u rešavanju žalbi i saradnji sa lokalnim i međunarodnim institucijama.”

22. februara 2023, Ombudsman je održao sastanak sa 55 sudija i 5 tužilaca koji su nedavno imenovani. Oni su upoznati sa mandatom i nadležnostima Institucije Ombudsmana u zaštiti osnovnih prava i sloboda čoveka, kao i sa načinom obrade i rešavanja žalbi građana. Takođe su informisani o radu i aktivnostima Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture. Poseban akcenat stavljen je na diskusiju o izazovima pravosudnog sistema, izazovima sa kojima se građani suočavaju u ostvarivanju svojih prava, kao i slučajevima kada Ombudsman može da se pojavi u ulozi prijatelja suda (amicus curiae) u sudskim postupcima.

Ombudsman je tokom 2023. godine održao predavanja i sa studentima Pravoslavnog fakulteta Univerziteta u Prištini “Ukšin Hoti”,

sa studentima Fakulteta društvenih nauka na Univerzitetu "Fehmi Agani" u Đakovici. Na ovim susretima, studenti su upoznati sa mandatom i nadležnostima Ombudsmana u zaštiti ljudskih prava i oblastima odgovornosti prema Zakonu o Ombudsmanu, zatim o broju primljenih žalbi i načinu njihovog rešavanja, kao i o izveštajima sa preporukama upućenim javnim institucijama. Tokom diskusije, studenti su izneli mnoge teme za razmatranje kao što su: obezbeđivanje fizičke infrastrukture za slobodan i neometan pristup univerzitetskim prostorijama za studente sa invaliditetom; uslovi i izazovi školovanja osoba sa invaliditetom; borba protiv diskriminacije i jačanje rodne ravnopravnosti. Na kraju, održani su sastanci za diskusiju sa rektorima univerziteta i njihovim saradnicima.

21. juna 2023, Ombudsman je održao sastanak sa 13 pripravnika koji su bili angažovani u Instituciji Ombudsmana (IO), uz podršku OEBS-a i primenu programa od strane GLSP, a koji su uspešno završili svoju praksu u IZG-u. Ovaj program je sproveden sa ciljem pružanja prilike nedavno diplomiranim pravnicima da napreduju u profesionalnom smislu i razviju svoje praktične veštine u oblasti ljudskih prava. Tokom ovog perioda, pripravnici su imali priliku da rade na poslovima profesionalnog pravnog i analitičkog karaktera u oblasti zaštite ljudskih prava, iskustvo koje se odrazilo na poboljšanje njihovih pravnih veština i profesionalnih sposobnosti.

Dana 28. jula 2023, Ombudsman je sastao se sa grupom studenata prava, koji su deo Alternativne škole za ljudska prava, koja se organizuje u okviru projekta "Mladi za pravdu" od strane organizacije Inicijativa mladih za ljudska prava (YIHR), sa kojima je razgovarao o radu i ulozi Ombudsmana u zaštiti i promociji ljudskih prava. Studenti su upoznati sa mandatom i nadležnostima Ombudsmana, ali i sa proširenim nadležnostima koje proizilaze iz različitih zakona. Posebno su informisani o slučajevima koje je IO obradio

koji se odnose na prava dece i mladih. Ova aktivnost je bila planirana za sprovođenje u saradnji sa civilnim društvom, u okviru Plan rada Foruma za dijalog za 2023. godinu.

Dana 13 novembra 2023, Ombudsman je primio na sastanak novoimenovane sudije, sa kojima je razgovarao o ulozi i mandatu IZG-a, izazovima pravosudnog sistema i izazovima sa kojima se građani suočavaju u ostvarivanju svojih prava. Oni su bliže upoznati sa internim procedurama za razmatranje žalbi u vezi sa tvrdnjama građana o kršenju ljudskih prava, pa sve do pripreme preporuka u takvim slučajevima. Takođe, imali su priliku da se upoznaju sa mandatom i radom Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih postupaka.

Dana 19 decembra 2023, Zamenik Ombudsmana održao je predavanje studentima Filozofskog fakulteta Univerziteta u Prištini „Hasan Prishtina” o ulozi i mandatu IZG-a, kao i o načinu prijema i postupanja sa žalbama u IZG-u. Oni su takođe bili detaljnije upoznati sa mandatom Nacionalnog mehanizma za prevenciju, o aktivnostima i redovnim posetama mestima gde se drže lica lišena slobode, uključujući

policijsko zadržavanje, pritvore, zatvore, objekte za pritvor i druga, kao i o zabrani torture i neljudskog postupanja i lokalnim mehanizmima za prevenciju torture.

Postignuća u promovisanju ljudskih prava i jednakosti, kao i planovi za 2024. godinu

Tokom 2023. godine, Ombudsman je sproveo mnoge aktivnosti s ciljem podizanja svesti i informisanja građana o ljudskim pravima i osnovnim slobodama. Takođe, obavio je mnoge terenske posete i sastanke sa građanima, gde su direktno od građana saznate probleme i izazove s kojima se suočavaju u svakodnevnom životu. Održani su brojni sastanci s predstavnicima manjinskih zajednica i zajednički sastanci sa civilnim društvom.

Tokom 2023. godine, Kancelarija Ombudsmana organizovala je 4 tematska okrugla stola i 1 konferenciju; 37 poseta osnovnim i srednjim školama u okviru kampanje Upoznajte Kancelariju Ombudsmana; 5 predavanja s studentima; 2 sesije informisanja o ulozi i mandatu Ombudsmana s novoimenovanim sudijama i tužiocima; 1 regionalni sastanak u okviru Neformalne ad-hoc Radne grupe o standardima rodno osetljive bezbednosti i zdravlja na radu i dostojanstvenom radu; 3 sastanka sa civilnim društvom u okviru Foruma za dijalog između Ombudsmana i OCD, kao i mnoge terenske posete nevladinim organizacijama koje se bave pitanjima ljudskih prava i javnim institucijama.

Kao rezultat posvećenosti i angažovanosti u promovisanju i zaštiti osnovnih ljudskih

prava i sloboda, Ombudsman nastavlja da se rangira kao jedna od najpouzdanijih institucija u zemlji.

Demokratski Institut Kosova (DIK) je 27. decembra 2023. putem medijske konferencije predstavio ključne nalaze procene Nacionalnog sistema integriteta na Kosovu za 2023. godinu. Prema Demokratskom institutu Kosova, Institucija Ombudsmana rangira se među tri institucije sa najvišim nivoom integriteta. Prema ocenama, tri institucije sa najvišim nivoom integriteta su Kancelarija za reviziju i Ombudsman (83.3 od 100 bodova); Institucija Ombudsmana (79.5 od 100 bodova) i Policija (75 od 100 bodova).

Takođe, tokom 2024. godine, Ombudsmana nastaviće sa sprovođenjem planiranih aktivnosti u okviru Plan rada za 2023/2024. godinu Foruma za dijalog sa civilnim društvom. Poseban fokus biće na jačanju edukacije o pravima životne sredine i primeni aktivnosti predviđenih za realizaciju u okviru Plan rada za 2024. godinu za pitanja životne sredine, plan koji je izrađen u saradnji i uz podršku UNDP-a, sa grupom organizacija civilnog društva koje se bave pitanjima životne sredine.

Takođe, tokom 2024. godine nastaviće se kampanja informisanja o ljudskim pravima i misiji Institucije Ombudsmana "Upoznajte Instituciju Ombudsmana", sa učenicima i nastavnicima osnovnih i srednjih škola. Istovremeno, tokom 2024. godine nastaviće se i redovni sastanci sa civilnim društvom u okviru rada Foruma za dijalog, kao i tematski sastanci u različitim regionima Kosova sa lokalnim organizacijama civilnog društva i lokalnim javnim institucijama.

Saradnja sa civilnim društvom i javnim institucijama u zemlji

I tokom 2023. godine, saradnja sa civilnim društvom u smislu realizacije zajedničkih aktivnosti zagovaranja i zaštite ljudskih prava bila je dosta izražena. Ombudsman, njegovi zamenici i celokupno osoblje učestvovali su na oko 81 diskusionom stolu, 18 konferencija, 6 radionica, obuka, javnih debata i konsultativnih sastanaka sa različitim temama o aspektima ljudskih prava i osnovnih sloboda, organizovanih od strane civilnog društva, javnih institucija i međunarodne organizacije u zemlji. Takođe tokom 2023. godine potpisana su 2 nova sporazuma o saradnji između Institucije Ombudsmana i organizacija civilnog društva koje se bave ljudskim pravima.

U okviru projekta podržanog od strane OEBS-a, tokom 2023. godine održani su tematski sastanci u različitim regionima Kosova, sa ciljem jačanja međuinstitucionalne saradnje za bolje upravljanje. Tim povodom Ombudsman je održao sastanke sa predstavnicima opština, predstavnicima civilnog društva i lokalnim zvaničnicima, sa kojima se diskutovalo o važnosti međuinstitucionalne saradnje za unapređenje ljudskih prava i dobrog upravljanja i primene preporuka upućenih u izveštajima Ombudsmana. Druge teme koje su bile istaknute na ovim okruglim stolovima su: primena Zakona o rodnoj ravnopravnosti, poštovanje prava osoba sa invaliditetom, poštovanje prava zajednica koje su u manjini, pitanja zapošljavanja, problem građana Preševske doline sa nedostatkom identifikacionih dokumenata i ne sticanje državljanstva itd.

Takvi su se sastanci održali u Gnjilanu, Mitrovici, Uroševcu, Prizrenu, Peći, Đakovici i Gračanici.

Dana 13. februara 2023. godine, u okviru „Neformalne radne grupe za zagovaranje rodno osjetljivih standarda sigurnosti i zdravlja na radu i dostojanstvenog rada“ koju vodi Ombudsman, a uz podršku UN Women, u opštini Prizren, održana je diskusija sa predstavnicima različitih subjekata koji se bave radnim odnosima i bezbednošću i

zdravljem na radu. Učesnici sastanka su razgovarali o izazovima i problemima sa kojima se suočavaju zaposleni na aktuelnom tržištu rada, počevši od diskriminacije na osnovu pola, nepoštovanja prava izvedenih iz odmora, pitanjima mentalnog zdravlja zaposlenih u javnoj upravi, neimplementacije Zakona o rodnoj ravnopravnosti u radnim odnosima, nedostatka sistematskih zdravstvenih kontrola i podrške za zaposlene koji rade u opasnim radnim uslovima uopšte.

Dana 21. februara 2023. godine, povodom obeležavanja Međunarodnog dana maternjeg jezika 2023, Ombudsman, zajedno sa Kancelarijom Poverenika za jezike obratio se javnosti putem saopštenja, ističući značaj višejezičnosti i obrazovanja na više jezika. Naglašeno je da uživanje jezičkih prava igra ključnu ulogu u ostvarivanju građanskih, političkih, kulturnih i ekonomskih prava, kako su utvrđeni međunarodnim standardima ljudskih prava, pozivajući javne institucije da poštuju lokalne zakone i međunarodne standarde kada je reč o pravu na upotrebu jezika.

Dok je 26. septembra 2023. Ombudsman zajedno sa Poverenikom za jezike na Kosovu obeležio Evropski dan jezika. Svrha ovog dana bila je promocija učenja jezika i jezičke i kulturne raznolikosti koju imamo u našoj zemlji. Ovom prilikom pozvani su građani koji tvrde da su im povređena jezička prava da ostvare pravo na žalbu, a nadležni se staraju da se poštuje zakon o upotrebi jezika.

Ova aktivnost podržana od strane Ambasade Velike Britanije na Kosovu, Ambasade Švajcarske na Kosovu i Međunarodne

organizacije za migracije – IOM održana je u Prištini, Prizrenu i Gračanici.

Dana 1. marta 2023. godine, Ombudsman se pridružio kampanji organizacije HANDIKOS povodom Međunarodnog dana korisnika invalidskih kolica, pod sloganom “Mi se krećemo drugačije, ali smo jednaki!”. Invalidska kolica su takođe koristili i osoblje Institucije Ombudsmana, pridružujući se kampanji za poboljšanje pristupa javnim prostorima i stvaranje pristupačnih prostora za sve.

Dana 17. maja 2023. godine, povodom Međunarodnog dana borbe protiv homofobije, transfobije i bifobije, Ombudsman je izdao javnu deklaraciju, potvrđujući svoju posvećenost zaštiti, unapređenju i zagovaranju prava LGBTIQ+ građana. Pod ovogodišnjim sloganom “Uvek zajedno: Ujedinjeni u raznolikosti”, Ombudsman je

podsetio da su svi građani ove zemlje jednaki i da država ima obavezu da štiti njihova prava garantovana Ustavom Kosova i Zakonom o Zaštiti od Diskriminacije. Takođe je skrenuta pažnja vladi i drugim javnim vlastima na obavezu zaštite diskriminiranih grupa i preduzimanje zakonskih mera za priznavanje svih prava garantovanih ustavom.

Takođe, povodom ovog dana, osvetljena je zgrada Institucije Ombudsmana, sada već drugu godinu zaredom.

Dana 16. juna 2023. godine, Ombudsman i njegov zamenik, uz podršku organizacije ACDC, sastali su se sa predstavnicima civilnog društva u Severnoj Mitrovici, gde se raspravljalo o stanju ljudskih prava i situaciji koja je nastala nakon zabrinjavajućih događaja na severu. Ombudsman je informisan od strane predstavnika organizacija civilnog društva koje rade u severnim opštinama o stanju stanovništva nakon zabrinjavajućih događaja na severu zemlje, kao i o pitanjima koja se smatraju izazovnim za zajednicu, kao što je oduzimanje imovine.

Ovim povodom, Ombudsman je ponovio da je esencijalno uspostaviti komunikaciju između institucija i građana, s ciljem povratka mira, primene zakona i reda u ovim opštinama, ističući takođe odgovornost državnih bezbednosnih organa za obezbeđivanje sigurnosti i puno poštovanje ljudskih prava.

Dana 19. juna 2023. godine, radi diskusije o slobodi izražavanja i slobodi medija u zemlji, Ombudsman posetio je Asocijaciju novinara Kosova i sastao se sa predsednikom Bord-a. Na ovom sastanku posebno su razmatrane situacije napada i pretnji novinarima, kao i napadi na slobodu izražavanja i slobodu medija, koje su neprihvatljive i ugrožavaju osnovna ljudska prava i slobode. Takođe se obratila pažnja na bezbednost novinara tokom izveštavanja sa terena i u teškim situacijama, pozivajući javne institucije da prioritarno tretiraju bezbednost novinara u svom radu.

Dana 9. avgusta 2023. godine, Ombudsman je primio na sastanak gradonačelnika Prištine, gospodina Përparim Ramu, tokom kojeg su razgovarali o jačanju međuinstitucionalne saradnje za bolju vladavinu, drugim pitanjima u poboljšanju javnih usluga i opštoj zaštiti ljudskih prava, kao i primeni preporuka Ombudsmana u cilju jačanja zaštite sloboda i ljudskih prava. Među mnogim pitanjima razmatranih bili su nedostupne javne površine za građane, lualice, crne vode, legalizacija objekata bez dozvola, čist i siguran okoliš za sve i druge slične teme.

Dana 16. novembra 2023. godine, saradnici Ombudsmana, u okviru Odeljenja za saradnju, promociju i izveštavanje o ljudskim pravima, kako bi razmotrili mogućnosti saradnje u promovisanju i obrazovanju studenata o ljudskim pravima, održali su sastanak sa prodekanima za nastavu i kvalitet i za kliničku nastavu i pitanja tržišta rada, Pravnog fakulteta Univerziteta u Prištini "Hasan Prishtina". Tokom posete fakultetu, podeljeni su primeri Godišnjeg izveštaja Ombudsmana za 2022. godinu,

kako bi služili studentima da se informišu o radu i aktivnostima Institucije Ombudsmana. Predstavници fakulteta su takođe informisali o novom programu master studija na engleskom jeziku o ljudskim pravima i tranzicionoj pravdi, kao i o mogućnosti saradnje između fakulteta i Ombudsmana u organizovanju informativnih sesija za studente o ulozi i mandatu Institucije Ombudsmana.

Dana 20. novembra 2023. godine, povodom obeležavanja Univerzalnog dana deteta, Ombudsman je primio decu iz SOS sela. Na ovom sastanku, deca i mladi koji su deo programa SOS sela za decu na Kosovu, razgovarali su Ombudsmanom o radu Institucije Ombudsmana, prirodi primljenih žalbi i načinu njihovog rešavanja, kao i o aktivnostima za zaštitu i promociju prava dece. Na kraju sastanka, Ombudsman i Nacionalni direktor SOS sela za decu Kosova, potpisali su Sporazum o saradnji kojim su se obavezali na posvećenost zaštiti dece.

Istog dana, Ombudsman je putem saopštenja za javnost pozvao sve relevantne institucije, uključujući vladu, tužilaštvo, policiju i sudove, da ispune svoje zakonske obaveze u sprečavanju, reagovanju i kažnjavanju svih oblika nasilja nad decom, uključujući seksualno nasilje. Takođe je pozvao vladu da

obezbedi odgovarajuće resurse i sprovede politike i programe zasnovane na dokazima koji se bave osnovnim uzrocima nasilja i promovišu bezbednost i dobrobit dece.

Dana 3 decembra 2023, Ombudsman, zajedno sa gradonačelnikom Prištine i direktorom organizacije HANDIKOS, učestvovao je u otkrivanju murala posvećenog aktivisti Faruku Kukaju, koji je dobio sudski spor za diskriminaciju od strane Grada Prištine u vezi sa pristupom javnoj infrastrukturi. Tim povodom, istaknuta je potreba za većim institucionalnim naporima kako bi se osigurala pristupačna infrastruktura za osobe s invaliditetom, kao i veći pristup socijalnim uslugama, uključujući njihovo uključivanje i participaciju u društvu.

Dana 5. decembra 2023. godine, u okviru "16 dana aktivizma" protiv polno zasnovanog nasilja, Ombudsman je sastao se sa fudbalerkama kluba "Priština", s kojima je razgovarao o ulozi Ombudsmana u borbi protiv diskriminacije, zaštiti ljudskih prava i polne ravnopravnosti.

U sklopu aktivnosti i nastojanja da promoviše sigurno, čisto i zdravo okruženje, IO je takođe učestvovao na konferenciji United4Future, na kojoj su razmatrani ekološki problemi u zemlji, posebno izazovi u upravljanju otpadom.

Tom prilikom, predstavljeno je višegodišnje angažovanje Institucije Ombudsmana u podizanju svesti građana i javnih institucija o zaštiti životne sredine, učešću javnosti u donošenju odluka i rešavanju različitih izveštaja o pitanjima upravljanja otpadom i deponijama.

Dana 5. decembra 2023. godine, Ombudsman je učestvovao na okruglom stolu sa organizacijama civilnog društva u regionu Peći, koji je organizovao Centar za demokratsku kulturu (ACDC). Okrugli sto je imao za cilj podizanje svesti i razumevanja o pitanjima ljudskih prava na terenu iz perspektive pogođenih zajednica i olakšavanje tesne saradnje između IO-a i organizacija civilnog društva u ovom regionu. Učesnici tokom okruglog stola izneli su niz problema s kojima se suočavaju građani iz regiona Peći, uključujući socijalna pitanja, inkluziju, potrebu za održivim budžetom za organizacije koje pružaju socijalne usluge za ugrožene grupe, uključujući decu sa invaliditetom, zapošljavanje osoba sa invaliditetom, poštovanje jezičkih prava i niz drugih pitanja koja će biti adresirana od strane IO-a u skladu sa ustavnim i zakonskim mandatom.

Dana 10. decembra 2023. godine, povodom Međunarodnog dana ljudskih prava, Ombudsman je učestvovao u otkrivanju murala "Govor mržnje nije sloboda izražavanja", u saradnji sa Inicijativom mladih za ljudska prava - Kosovo (YIHR KS). Aktivnost je imala za cilj da senzibilizuje javnost o opasnostima koje govor mržnje može predstavljati u međuljudskim odnosima, dok je apelovano na sve javne institucije da obrate veću pažnju na postavljanje standarda koji sprečavaju i minimizuju posledice koje govor mržnje može izazvati.

Dana 13. decembra 2023. godine, Ombudsman je učestvovao na ceremoniji potpisivanja Memoranduma o razumevanju između opština u regionu Gnjilana i Uroševca, i centara za zaštitu žena i dece "Sloboda" i "Moja kuća", kojim su tim povodom opštine obećale da će delimično pokriti troškove smeštaja u tim centrima. Ova aktivnost imala je za cilj zajedničko delovanje institucija u borbi protiv porodičnog nasilja i nasilja zasnovanog na bazi polne različitosti.

Tokom 2023. godine Ombudsman je održao brojne sastanke sa građanima i posetio teren, gde su ga građani direktno informisali o njihovim zabrinutostima zbog kršenja osnovnih prava i sloboda čoveka.

Dana 21. februara 2023. godine, Ombudsman sastao se sa stanovnicima severnog dela Mitrovice, gde je 65 kuća bilo zahvaćeno poplavama koje su se dogodile u januaru 2023. godine. Ombudsman je lično sagledao situaciju na terenu kao posledicu poplava i razgovarao sa stanovnicima o njihovim pritužbama u vezi sa rešavanjem ove problematike. Takođe, Ombudsman se sastao i sa članovima Skupštine opštine Severna Mitrovica.

Dana 9. marta 2023. godine, Ombudsman sastao se sa građanima opštine Leposavić, sa kojima je razgovarao o različitim temama, počevši od briga koje su izneli građani u vezi sa bezbednosnom situacijom; otuđenjem nekretnina i otporom koji građani pružaju tom procesu, za koje je Ombudsman već primio pritužbu. Takođe, na sastanku se razgovaralo i o odluci Vlade Kosova o proglašenju posebnog javnog interesa za nekretnine bez vlasnika, koje se smatraju zonama od posebnog javnog interesa, a nalaze se u selima Dren i Lešak, u opštini Leposavić.

Dana 9. marta 2023. godine, Ombudsman je takođe posetio selo Gremnik u opštini Kline, gde je sastao se sa meštanima sela i razgovarao sa njima. Ombudsman je saslušao brige građana u vezi sa izgradnjom fabrike cementa u blizini sela, koja prema meštanima predstavlja opasnost po zdravlje stanovnika, degradaciju životne sredine, uništavanje flore i faune, mnogobrojne podzemne vodene izvore i kulturno nasleđe. Meštani su takođe istakli nedostatak informacija od strane opštine o napretku procedura vezanih za ovu temu. Nakon diskusije, Ombudsman je zajedno sa meštanima posetio mesto gde se planira izgradnja fabrike cementa.

Predstavnici Institucije Ombudsmana, u kontinuitetu sa sastancima sa građanima, 30. marta 2023. godine, u saradnji sa nevladinom organizacijom "ROMTEGRA", održali su sastanak sa građanima iz romske, aškalijske i egipatske zajednice u Mitrovici. Takođe su posetili nekoliko porodica iz ovih zajednica, kako bi bliže upoznali njihove izazove i brige, kao i nedostatak osnovnih uslova za život, tešku ekonomsku i socijalnu situaciju, visok nivo nezaposlenosti, kao i tvrdnje o diskriminaciji od strane opštinskih organa itd. Prisustvo velike količine otpada na ulicama, ali i unutar podruma i ulaza zgrada, smatra se zabrinjavajućim, i zahteva hitno delovanje opštinskih vlasti.

Ombudsman je 23. juna 2023. godine razgovarao sa stanovnicima nekoliko kvartova u Prištini koji su podneli pritužbe u IO-u u vezi sa parkinzima na javnim površinama koje upravlja "Prishtina Parking". Ombudsman posetio je kvartove grada kao što su: Sunčani Breg (ulica Vëllezërit Gërvalla, nelegalne zgrade) i Centar (ulice: Simon Shiroka, Rexhep Luci, Nurije Zeka i Luan Haradinaj). Ombudsman je takođe razgovarao sa stanovnicima o novom pravilniku o upravljanju parkingom od strane "Parking Prishtina", koji se očekuje da uskoro stupi na snagu. Ombudsman je obavestio

podnosioca tužbe da će nastaviti da prati pitanje pravilnika o organizaciji i korišćenju parkinga u opštini Priština, i nakon što stupi na snagu, proceniće da li njegove odredbe krše prava stanovnika i postupiće u skladu sa mandatom i ovlašćenjima koje ima.

Ombudsman je 5. oktobra 2023. godine, zajedno sa svojim saradnicima, u skladu sa svojim mandatom i odgovornostima, posetio selo Janjevo u opštini Lipljan, sa ciljem da lično proceni situaciju na terenu, koja je bila predmet pojedinačne žalbe pojedinačnih stanovnika ovog sela. Tom prilikom, Ombudsman je razgovarao sa stanovnicima sela o nekim trenutnim problemima sa kojima se suočavaju, kao što su: stanje vodovoda i kanalizacije; napuštene stare kuće, od kojih su neke već srušene, dok su druge u opasnosti od rušenja, što takođe predstavlja opasnost i za susedne naseljene kuće i za kretanje ljudi; zatim oštećeni i teško prohodni putevi u selu, itd. Ombudsman je apelovao na nadležne organe da hitno reaguju u skladu sa svojim nadležnostima i preduzmu mere za poboljšanje situacije u selu Janjevo.

Forum za dijalog sa civilnim društvom

Forum za dijalog između Ombudsmana i civilnog društva, uspostavljen 2021. godine, sada igra ključnu ulogu u inicijativama i naporima za zaštitu i promociju ljudskih prava u zemlji, pri čemu je saradnja Ombudsmana i civilnog društva veoma cenjena, i to od strane civilnog društva, u tretiranju i adresiranju pitanja od vitalnog interesa za ljudska prava. Treba istaći da ova inicijativa i saradnja sve više dobijaju na značaju, čak i u najvažnijim međunarodnim izveštajima o zemlji i instituciji. Tokom 2023. godine, Forum za dijalog održao je dva redovna sastanka i jedan ad-hoc sastanak prema zahtevu podnetom od strane civilnog društva.

Prvi redovni sastanak Foruma održan je 13. jula 2023. godine. Tokom sastanka je razmatran i usvojen Plan rada Foruma za 2023/2024. godinu, kao i diskutovane i planirane zajedničke aktivnosti, sa ciljem doprinosa promociji, zaštiti i poštovanju ljudskih prava u zemlji. Kao rezultat predloga koji su stigli od civilnog društva na sastancima Foruma, kao pitanje koje zahteva rešavanje, Ombudsman je pokrenuo, u skladu sa svojim službenim dužnostima, istraživanje mentalnog zdravlja populacije u zemlji starije od 65 godina. Na ovom sastanku, Forum je usvojio zajednički stav, složivši se o zajedničkom zagovaranju za aktuelna pitanja iz oblasti ljudskih prava, u cilju unapređenja poštovanja osnovnih prava i sloboda čoveka. Neposredno nakon završetka sastanka, Ombudsmana i Foruma organizacija civilnog društva, su zajedno istupili sa zajedničkim stavom osuđujući fizičko nasilje koje se dogodilo tokom sednice Skupštine Republike Kosova, 13. jula 2023. godine, istog dana kada je održan redovni sastanak Foruma

Ombudsman i organizacije civilnog društva pozivaju sve da se uzdrže od jezika koji podstiče mržnju i nasilje, te da se posveti pažnja stvaranju atmosfere poštovanja, tolerancije i konstruktivnog dijaloga koji pomaže u ostvarivanju misije zastupanja interesa naroda i zemlje.

Takođe, 14. novembra 2023. godine održan je drugi redovni sastanak za 2023. godinu Foruma za dijalog. Na ovom sastanku su razmatrane aktivnosti sprovedene tokom 2023. godine između Institucije Ombudsmana i Organizacija civilnog društva, kao i planiranje nekih aktivnosti koje će biti nastavljene tokom 2024. godine, u okviru Plana rada Foruma.

Početak istraživanja različitih pitanja, poput jezika korišćenog u udžbenicima srednjeg obrazovanja, zaštita prava na bezbednu, pristupačnu i čistu životnu sredinu za sve, kao i zaštita i poštovanje prava osoba sa invaliditetom, neka su od nedavno obrađivanih tema od strane Ombudsmana, koje su bile deo diskusija na Forumu. Drugo pitanje koje je podigla civilno društvo, sa zahtevom za prioritarno tretiranje i promociju, su i ekološka pitanja, za koju je zajedno sa organizacijama koje se bave pitanjima životne sredine, a koje su takođe deo Forumu za dijalog, pripremljen Plan rada za 2024. godinu, u kojem će se raditi na zajedničkim aktivnostima za promociju i zaštitu životne sredine u zemlji.

Međunarodna saradnja

U svetu sa povezanim sistemom gde izazovi jedne određene države utiču i na globalnom nivou, Nacionalne institucije za ljudska prava (NIL) služe kao važan most za promovisanje saradnje. Ove institucije deluju kao mostovi u nadgledanju efikasnog sprovođenja međunarodnih obaveza u oblasti ljudskih prava, olakšavanju dijaloga i zajedničkih inicijativa u vezi sa ljudskim pravima, demokratijom i vladavinom prava. One igraju ključnu ulogu u promovisanju najboljih praksi, razmeni iskustava i suočavanju sa zajedničkim izazovima sa kojima se suočavaju države.

IO je tokom 2023. bio aktivan na međunarodnom nivou, sa ciljem jačanja saradnje sa srodnim institucijama i različitim međunarodnim organizacijama, uključujući one u koje je već član. U okviru ovih aktivnosti, učestvovao je u 38 međunarodnih sastanaka, od kojih je deo održan virtuelno, kako je navedeno hronološki u tabeli ispod.

Br.	Opis aktivnosti	Datum	Organizator
1.	Međunarodna konferencija „Budućnost ljudskih prava u 21. veku Istanbul, Turska	11-12 januar 2023	Ombudsman Turske
2.	Regionalna konferencija na temu “Modeli za uključivanje manjina i ranjivih grupa na Zapadnom Balkanu - Razmena stručnosti i preporuka za unapređenje kreiranja politika” Skoplje, Makedonija	17-18 januar 2023	Asocijacija Opština Kosova / Projekat NALAS
3.	Sastanak Svetske alijanse za nacionalne institucije za ljudska prava (GANHRI) Ženeva, Švajcarska	14-16 mart 2023	GANHRI
4.	Vanredni sastanak Generalne skupštine Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) Online	11 april 2023	ENNHRI
5.	Zvanična poseta institucijama za ljudska prava u Bugarskoj Sofija, Bugarska	26-28 april 2023	Projekat IPA
6.	Studijska poseta Evropskom sudu za ljudska prava Strazbur, Francuska	22-23 maj 2023	Projekat IPA
7.	Sastanak ENNHRI radne grupe za azil i migracije Atina, Grčka	23-24 maj 2023	ENNHRI
8.	12-ti Sastanak i Generalna skupština Asocijacije Ombudsmana Mediterana (AOM) na temu: „Integritet i nezavisnost institucija Ombudsmana – održivost usred izazova” Priština, Kosovo	24- 25 Maj 2023	IAP/AOM

9.	Regionalna obuka za monitoring prisilnog povratka Fiumicino, Italija	22-26 maj 2023	FRONTEX
10.	Seminar Evropske mreže za prava deteta (ENOC) Stokholm, Švedska	29-30 maj 2023	ENOC
11.	Prvi sastanak radne grupe projekta Equinet Standards Online	31 maj 2023	EQUINET
12.	Sastanak Mreže NPM-a Jugoistočne Evrope na temu „Monitoring mentalnog zdravlja u popravnim ustanovama“ Solun, Grčka	1-2 juni 2023	Ombudsman Grčke
13.	Webinar sa Nacionalnim mehanizmima Evropskog kontinenta za prevenciju, sa temom „Jačanje uloge NMP-a u prevenciji torture“ Online	7 juni 2023	SPT
14.	Regionalni seminar na temu „Jačanje mandata organa za ravnopravnost: rešavanje pojedinačnih slučajeva diskriminacije i mržnje i olakšavanje pristupa pravdi za žrtve“ Valona, Albanija	15-16 juni 2023	Savet Evrope
15.	15-ta Međunarodna konferencija ombudsmena za oružane snage Beč, Austrija	19-20 juni 2023	DCAF
16.	Akademija nacionalnih institucija za ljudska prava Skopje, Severna Makedonija	19-23 juni 2023	ENNHRI/ODIHR
17.	Sastanak povodom izmene/dopune Statuta ENNHRI Online	9 avgust 2023	ENNHRI
18.	Informativna sesija na temu: „Veštačka inteligencija - potencijalne mogućnosti i uticaj na NILJP“ Online	14 septembar 2023	ENNHRI
19.	Drugi sastanak radne grupe projekta Standardi Equinet-a Online	20 septembar 2023	EQUINET
20.	27-ma Godišnja Konferencija i Generalna skupština Evropske mreže Ombudsmena za decu (ENOC) Brisel, Belgija	19-21septembar 2023	ENOC

21.	Međunarodna konferencija u čast proslave uspostavljanja Ombudsmana Crne Gore Podgorica, Crna Gora	27-29 septembar 2023	Ombudsman Crne Gore/OSCE
22.	Sastanak Kooperativne platforme između CoE-FRA-ENNHRI-EQUINET u vezi sa socijalnim i ekonomskim pravima Helsinki, Finska	27-29 septembar 2023	CoE- FRA-ENNHRI-EQUINET
23.	Proslava 10. godišnjice osnivanja i Generalne skupštine Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) Brisel, Belgija	9-10 oktobar 2023	ENNHRI
24.	Godišnja generalna skupština Evropske mreže tela za ravnopravnost (EQUINET) Brisel, Belgija	11 oktobar 2023	Equinet
25.	Konsultativni sastanak u vezi sa pripremama za sesiju slušanja u Evropskom parlamentu o vladavini prava u zemljama u razvoju Online	25 oktobar 2023	ENNHRI
26.	Međunarodna konferencija "Pravo na dobru upravu: mit, aspiracije i stvarnost?" Valeta, Malta	31 oktobar -1 novembar 2023	Ombudsman Malte/AOM
27.	14-ta Godišnja konferencija nacionalnih institucija za ljudska prava na temu: "Mučenje i drugo zlostavljanje: uloga Nacionalnih institucija za ljudska prava" Kopenhagen, Danska	6-8 novembar 2023	GANHRI Danski institut za ljudska prava Parlamentarni komesar za ljudska prava Ukrajine
28.	10-ti Regionalni forum za vladavinu prava, sa temom: "Sudije i zaštita podataka" Sarajevo, Bosna i Hercegovina	10-11 novembar 2023	AIRE Centre & Civil Rights Defenders
29.	Sastanak radne grupe Equinet o pravima osoba sa ograničenim sposobnostima Online	17 novembar 2023	EQUINET
30.	Sastanak radne grupe Equinet o starosnom dobu	17 novembar 2023	EQUINET
31.	Forum Ujedinjenih nacija za izgradnju poverenja na Kosovu: U znak podrške solidarnosti za bolju budućnost Solun, Grčka	21-23 novembar 2023	UNMIK
32.	Obuka za trenere za pristup pravdi za LGBTI osobe na Zapadnom Balkanu Tirana Albanija	30 novembar -1 decembar 2023	Svetska banka /ERA

33.	Seminar za izgradnju kapaciteta o veštačkoj inteligenciji Ljubljana, Slovenija.	30 novembar -1 decembar 2023	ENNHRI
34.	Sastanak Evropske grupe institucija članica Međunarodnog Instituta Ombudsmana (IOI) Online	4 decembar 2023	IOI
36.	Obeležavanje 20 godina Institucije Ombudsmana Crne Gore Podgorica, Crna Gora	11 decembar 2023	Ombudsman crne Gore
37.	Godišnji sastanak za razmenu informacija o Povelji o pravima Evropske unije. Online	11-13 decembar 2023	Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA)
38.	Radna večera organizacije "Nova socijalna inicijativa". Tirana Albanija	21 decembar 2023	Organizacija "Nova socijalna inicijativa".

Tabela: Učešće na međunarodnim skupovima

Saradnja sa kolegama i drugim međunarodnim organizacijama

Nacionalne institucije za ljudska prava proširuju svoj domet i uticaj učestvujući aktivno na međunarodnim sastancima i aktivnostima. Kroz ove sastanke, ove institucije oblikuju standarde koje vode naše kolektivne napore u vezi sa ljudskim pravima.

Saradnja sa kolegama širom sveta omogućava razmenu znanja i ekspertize, adresiranje izazova ljudskih prava na sveobuhvatan način, pretvarajući nacionalne napore u međunarodnu koordinaciju. U ovom izveštajnom periodu, s obzirom na to da je Ombudsman član najvažnijih međunarodnih mreža za ljudska prava, učestvovao je na mnogim međunarodnim sastancima, nekoliko kojih predstavljamo u nastavku.

Na datum 11. i 12. januar 2023. godine, Ombudsman je učestvovao na dvodnevnoj konferenciji pod nazivom "Budućnost ljudskih prava u 21. veku", koju je organizovao ombudsman Turske. Na ovoj konferenciji, koja je okupila ombudsmane iz mnogih zemalja sveta, razmatrane su promene i razvoji u oblasti ljudskih prava, imajući u vidu brze promene u prvom kvartalu 21. veka. Posebna pažnja posvećena je odgovornostima i ulozi Ombudsmana, kao i njegovom doprinosu u zaštiti i razvoju ljudskih prava u 21. veku, kao i uticaju digitalizacije na ljudska prava. Ombudsman je u svom obraćanju govorio o mandatu IO-a u vezi sa temama koje je pokrila konferencija, kao i izazovima i postignućima do sada.

Od 14. do 16. marta 2023. godine, Ombudsman je učestvovao na Godišnjem sastanku Globalne alijanse nacionalnih institucija za ljudska prava (GANHRI)²⁵⁷, održanom u Ženevi, na kome su se okupile institucije za ljudska prava iz celog sveta.

Ovaj sastanak obeležio je 30. godišnjicu Principa iz Pariza i osnivanje ovog globalnog mreža nacionalnih institucija za ljudska prava, kao i 75. godišnjicu Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Sastanak je bio ključni poziv za rešavanje pitanja ljudskih prava koja zahtevaju brzu intervenciju fokusa aktivnosti nacionalnih institucija za ljudska prava, koje su osnovane i deluju u skladu sa standardima utvrđenim Principima iz Pariza. Ovaj godišnji sastanak bio je prilika za refleksiju o trenutnom stanju ljudskih prava i važnosti Univerzalne deklaracije. U aktuelnom kontekstu, pružio je globalnu platformu za predstavljanje iskustava i doprinosa nacionalnih institucija za ljudska prava u zaštiti ljudskih prava, kao i aktivnosti, prioritete i potrebe za sprovođenje mandata u skladu sa Principima iz Pariza. Učešće Ombudsmana Republike Kosova na ovom sastanku, između ostalog, omogućilo je sastanke sa kolegama iz celog sveta i razgovore o relevantnim pitanjima međusobnog interesa.

Fotografija sa GANHRI-jevog godišnjeg sastanka

²⁵⁷ Globalna alijansa nacionalnih institucija za ljudska prava - GANHRI (Global Alliance of National Human Rights Institutions), je međunarodna organizacija institucija koje se bave ljudskim pravima, koja djeluje pod okriljem Ujedinjenih nacija. On promoviše i osnažuje ove institucije da se pridržavaju Pariskih principa, vode promociju i zaštitu ljudskih prava i služe kao kolektivni, relevantni i konstruktivni glas u rešavanju uticaja današnje složene i višestruke krize s kojima se svijet suočava u ljudskim pravima. Više na: <https://ganhri.org/>

Osim godišnjeg sastanka ove organizacije, IO je od 6. do 8. novembra 2023. godine učestvovao na 14. Godišnjoj konferenciji Nacionalnih institucija za ljudska prava, koja je ove godine imala temu: “Tortura i zlostavljanje: Uloga Nacionalnih institucija za ljudska prava”, a koju su zajednički organizovali GANHRI, Ombudsman Ukrajine i Danski institut za ljudska prava, i održana je u Kopenhagenu, Danska. Konferencija se fokusirala na ulogu nacionalnih institucija za ljudska prava u adresiranju i prevenciji torture i bila je prilika za ponovnu potvrdu individualnog i kolektivnog angažovanja u obezbeđivanju prava svih osoba da budu slobodne od torture i zlostavljanja. Na kraju konferencije, usvojena je Kijev-Kopenhagenska deklaracija²⁵⁸, koja postavlja niz praktičnih mera koje nacionalne institucije za ljudska prava mogu preduzeti kao deo svog rada u promovisanju, prevenciji i zaštiti od torture i zlostavljanja.

IO je takođe ove godine učestvovao u nizu sastanaka u okviru mreža u kojima je član, a u nastavku ćemo spomenuti neke od njih.

Dana 11. aprila 2023. godine, IO je učestvovao na Vanrednom sastanku Generalne skupštine ENNHRI, koji je imao za cilj da razmotri status članstva Poverenika za ljudska prava Ruske Federacije, održan online. Ovaj sastanak je sazvan nakon predloga Bordu ENNHRI da se Poverenik za ljudska prava Rusije isključi iz članstva u ENNHRI. Nakon rasprave među članovima iz zemalja članica, pitanje isključenja ruske Nacionalne institucije za ljudska prava stavljeno je na glasanje i rezultat je bio da je Generalna skupština odlučila da je isključi iz članstva u ENNHRI, zbog toga što je taj institucija delovala suprotno principima i obavezama svog članstva u ovoj mreži.

Dana 10. oktobra 2023. godine, ENNHRI je obeležio desetogodišnjicu osnivanja posebnom konferencijom u Briselu, na kojoj je učestvovao i IO. Konferencija je okupila

članove ENNHRI-a iz više od 40 zemalja i partnere iz cele Evrope i raspravljala o zajedničkom putovanju i dostignućima ENNHRI-a i Nacionalnih institucija za ljudska prava, ali i o tome kako Nacionalne institucije za ljudska prava i širi ljudskopravaški sektor u Evropi mogu da se angažuju u vezi sa najvažnijim pitanjima ljudskih prava i kako da se nose sa izazovima budućnosti zajedno. *Prvi panel* konferencije se bavio pitanjem kako se prostor zagovaranja i ljudska prava, kao i institucije koje ih štite mogu ojačati u kontekstu borbe i bezbednosti, dok se *drugi panel* bavio izazovima ljudskih prava u kontekstu digitalizacije, veštačke inteligencija i klimatskih promena.

I ove godine, ENNHRI je objavio Izveštaj o stanju vladavine prava u Evropi, koji predstavlja perspektivu svih članica ove mreže o stanju vladavine prava u njihovim zemljama, zasnovan na praćenju i prikupljanju podataka od strane članica, uključujući i deo o Kosovu prema izveštaju koji je poslala Institucija Ombudsmana Republike Kosova. Svake godine, Nacionalne institucije za ljudska prava (NILJP), članice ENNHRI-a, izveštavaju o stanju vladavine prava i ljudskih prava u svojoj nadležnosti, koje se prikupljaju radi identifikacije trendova i regionalnih preporuka u vezi sa vladavinom prava. Zaključci ovogodišnjeg izveštaja govore o kontinuiranim izazovima koji se tiču vladavine prava u Evropi i okruženju ljudskih prava, naglašavajući nekonzistentnost državnih vlasti u ispunjavanju specifičnih preporuka NILJP-a u vezi sa vladavinom prava. Izveštaj takođe ističe potrebu za primenom preporuka međunarodnih organizacija poput Evropske unije, Veća Evrope i Ujedinjenih naroda.

Pored toga, ENNHRI je ove godine objavio evaluaciono istraživanje o primeni Preporuke Veća Evrope za Nacionalne institucije za ljudska prava (NILJP), koje postavlja visok standard za NILJP-e. Ovaj izveštaj prikazuje opšte stanje funkcionisanja NILJP-a u

258 GANHRI, Deklaracija Kjev-Kopenhage, https://ganhri.org/wp-content/uploads/2023/11/Kyiv-Copenhagen-Outcome-Declaration_EN.pdf

Evropi, a što se tiče izazova i pitanja koja zahtijevaju poboljšanje, navodi: primena transparentnog, zaslužnog i pluralnog procesa u vezi sa izborom i imenovanjem lidera NILJP-a, osiguravanje adekvatnih finansijskih i ljudskih resursa i njihovo povećanje u skladu sa proširenjem mandata, kao i efikasna primena preporuka NILJP-a u razumnom vremenskom roku.

Nastavljajući svoje učešće u regionalnim inicijativama, od 27. do 29. septembra 2023. godine, Ombudsman je učestvovao na 13. sastanku Platforme za saradnju Saveta Evrope (CoE), Evropske mreže organa za ravnopravnost (EQUINET), Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI) i Agencije Evropske unije za osnovna prava (FRA) za ekonomska i socijalna pitanja, sa temom "Realizacija socijalnih prava u doba digitalizacije: mogućnosti i rizici", održanog u Helsinkiju, Finska. Ovaj sastanak je imao za cilj raspravu o uticaju novih tehnologija na tržište rada, uticaju digitalnog pristupa na socijalne usluge, načinima osiguranja jednakog pristupa alatima, uslugama i digitalnom obrazovanju, kao i ulozi zaštitnika ljudskih prava u prevenciji i ublažavanju negativnog uticaja veštačke inteligencije i digitalizacije socijalnih usluga.

Ombudsman, 11. oktobra 2023. godine, u okviru svog mandata kao organa jednakosti, učestvovao je na Generalnoj skupštini Evropske mreže organa za ravnopravnost (EQUINET), gde su, pored internih pitanja mreže, predstavljene posebne veb stranice članova mreže, na kojima će se razmenjivati korisne informacije o radu svakog pojedinog člana. Tokom ovog sastanka, takođe je glasano o aplikaciji za članstvo od strane Parlamentarnog komesara za ljudska prava Ukrajine, koji je dobio potrebne glasove od članova za prijem u ovu mrežu. Pored toga, tokom ovog sastanka je usvojen i Plan rada i Budžet ove mreže za 2024. godinu. Osim ovog događaja, IO je tokom godine učestvovao i na mnogim drugim sastancima radnih grupa formiranih unutar ove mreže,

koje su uticale na razmenu korisnih informacija o različitim temama jednakosti i zaštite od diskriminacije.

Kao što smo naveli u prošlogodišnjem izvještaju, IO se u septembru 2022. godine pridružio Evropskoj mreži ombudsmana za decu (ENOC), stoga ove godine, 19. i 20. septembra 2023, predstavnici IO-a učestvovali su na Generalnoj skupštini i Konferenciji 27. Evropske mreže ombudsmana za prava dece (ENOC) pod nazivom "Moć nezavisnih institucija za prava dece: zaštita prava dece u Evropi". Događaj se održao u Flamanskom parlamentu u Briselu, Belgija. Konferencija je imala za cilj istraživanje uloge Nezavisnih institucija za prava dece u zaštiti i promovisanju prava dece širom Evrope. Tokom radionica u okviru konferencije pružene su ažuriranosti o radu svih članova ENOC-a o različitim temama. U ovom kontekstu, predstavljen je i rad IO-a u zaštiti prava dece, postignuća, izazovi i ciljevi za budućnost. Takođe, u okviru aktivnosti iste mreže, 29. i 30. maja 2023. godine, IO je učestvovao i na Prolećnom seminaru, koji se održao u Stokholmu, Švedska. Seminar je bio podeljen u dve sesije, pri čemu se prva sesija bavila temom "Uloga Nezavisnih institucija za prava čoveka i prava dece (ICRI) u zaštiti i promociji prava dece", dok je druga sesija imala za cilj jačanje kapaciteta u zaštiti prava dece u vremenima kriza (ekonomske, zdravstvene, klimatske, ratne, itd.).

U periodu od 31. oktobra do 1. novembra 2023, IO je učestvovao na međunarodnoj konferenciji pod nazivom "Pravo na dobru upravu: Mit, težnja ili stvarnost?", koju je organizovao Asocijacija ombudsmana Mediterana (AOM) u saradnji sa Parlamentarnim ombudsmanom Malte, održanoj u Valleti na Malti. Cilj ove konferencije bio je da se raspravlja o ulozi ombudsmana u pravu na dobru upravu, promovišući i obezbeđujući da javna uprava deluje transparentno i odgovorno i tretira građane pravedno i bez diskriminacije. Tokom zajedničkih sastanaka sa svojim kolegama, gospodin Qelaj je imao priliku da

podeli iskustvo institucije u vezi sa dobrim upravljanjem, napredni pravni okvir koji se primenjuje na Kosovu, kao i rad institucija koje garantuju sprovođenje principa dobrog upravljanja u našoj državi. Na kraju skupa, usvojena je Deklaracija Malte o Dobroj Upravi²⁵⁹, koja preporučuje svim državnim organima zemalja Mediterana koje su članice AOM-a da priznaju pravo na dobru upravu u svojim zakonima i politikama i da ga primenjuju.

IO smatra da je veoma važno i podizanje kapaciteta osoblja i razmena informacija i dobrih praksi sa drugim sličnim institucijama, stoga je ove godine, u tu svrhu, realizovane su dve studijske posete. Prva poseta održana je u Bugarskoj od 26. do 28. aprila 2023. godine, sa fokusom na razmeni informacija o nadzoru nad javnom upravom, tokom koje je delegacija imala sastanke sa predstavnicima slične institucije u Bugarskoj, kao i sa predstavnicima Bugarskog instituta za javnu upravu. Druga poseta održana je u Strazburu, Francuska, od 21. do 24. maja 2023. godine, sa ciljem podizanja kapaciteta osoblja u vezi sa radom ključnih institucija za ljudska prava tamo, uključujući Kancelariju Ombudsmana, Saveta Evrope, Odeljenje za izvršenje presuda ENNHRI-ja i Evropski sud za ljudska prava.

IO ima prioritet međunarodnu saradnju i nastaviće da bude prisutan na različitim međunarodnim sastancima i forumima, koji će uticati na jačanje zagovaranja za ljudska prava, razmenu iskustava, kao i doprineti globalnom dijalogu o važnim pitanjima ljudskih prava.

259 AOM, Deklarata e Maltës për Miradministrim, e qasshme në: <https://ombudsman-med.org/wp-content/uploads/2023/11/Malta-Declaration.pdf>

Članstvo u međunarodnim organizacijama

Međunarodni mehanizmi u kojima je IO član:

Br.	Mreža/Mehanizam	Godina učlanjenja
1.	Evropski Institut Ombudsmana (EOI)	2002
2.	Mreža Ombudsmana Evrope za decu jugoistočne (CRONSEE)	2009
3.	Međunarodni Institut Ombudsmena (IOI)	2012
4.	Evropska mreža nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI)	2013
5.	Asocijacija frankofonih Ombudsmena i posrednika (AOMF)	2015
6.	Međunarodna konferencija Institucija Ombudsmana za oružane snage (ICOAF)	2015
7.	Asocijacija Ombudsmana Mediterana (AOM)	2016
8.	Mreža ombudsmena za životnu sredinu i ljudska prava ²⁶⁰	2017
9.	Evropska mreža tela za ravnopravnost (EQUINET)	2019
10.	Evropska mreža Ombudsmana za decu (ENOC)	2022

Tabela: Spisak članstva IO u međunarodnim mrežama

IO takođe bio pozvan i učestvuje u aktivnostima nekoliko mehanizama i mreža, u kojima, zbog političkih barijera, ima status samo posmatrača, kao što su:

Globalna alijansa za nacionalne institucije za ljudska prava - GANHRI (gde se razmatra usaglašenost NILJP-a sa Pariškim principima) ²⁶¹;

Mreža nacionalnih mehanizama za prevenciju torture Jugoistočne Evrope - SEE NPM (u okviru koje IO učestvuje u različitim sastancima koji imaju za cilj saradnju, promociju i razmenu iskustava u oblasti zaštite prava lica lišenih slobode). ²⁶²

Izveštavanje u raznim međunarodnim mehanizmima

IO svake godine prima upitnike različitih tema od međunarodnih organizacija radi izveštavanja o stanju ljudskih prava na Kosovu. I ove godine su poslate neke zahteve sa izveštajima i upitnicima koji su navedeni u tabeli u nastavku.

260 Ky rrjet është themeluar në vitin 2017 dhe është nënshkruar nga këto shtete: Bosnja, Kroacia, Kosova, Mali i Zi, Maqedonia, Serbia dhe Sllovenia.

261 Kusht për anëtarësimin në këtë organizatë është anëtarësimi i Kosovës në Kombet e Bashkuara.

262 Kusht për anëtarësimin në këtë rrjet rajonal është aderimi i Kosovës në Protokollin Opsional të Konventës kundër Torturës.

Datum	Tema izveštaja/istraživanja	Organizacija/institucija kojoj je upućen izveštaj
18 januar 2023	Odgovor u vezi sa delotvornom istragom u vezi sa delovanjem policije - zakonska regulativa na Kosovu	Nacionalni mehanizam za prevenciju/Ombudsman Hrvatske
27 januar 2023	Odgovor u vezi prava na starosnu penziju kada je lice pritvoreno ili osuđeno	Nacionalni mehanizam za prevenciju/Ombudsman Georgije
31 januar 2023	Odgovor u vezi sa zakonskom regulativom na Kosovu u vezi sa obezbeđivanjem nezavisnosti istraga vezanih za neetičko ponašanje policajaca, uključujući i prema neregularnim migrantima	Radna grupa za azil i migracije/ ENNHRI
21 februar 2023	Odgovor u vezi sa iskustvom IO-a u vezi sa radom Tela za ravnopravnost u slučajevima bez identifikovane žrtve: Actio popularis i kako Tela za ravnopravnost koriste Actio popularis?	Slovački nacionalni centar za ljudska prava
20 mart 2023	Odgovor na upitnik u vezi sa odobrenjem ličnih tehničkih uređaja (npr. mobilnih telefona, tableta, laptopa) u mestima za zadržavanje za strance	Nacionalna institucija Estonije za ljudska prava
18 april 2023	Odgovor na upitnik ENOC-a o dobrim praksama u zaštiti i promociji prava dece	Evropska mreža Ombudsmana za decu (ENOC)
17 juli 2023	Odgovor na Equinet-ov upitnik u vezi sa mandatom Tela za ravnopravnost i njihovim radom u adresiranju preporuka kreatorima politike iz perspektive jednakosti i nediskriminacije, u vezi sa zakonodavstvom, politikama i sistemom kreiranja ²⁶³	Evropska mreža Tela za ravnopravnost (Equinet)
31 juli 2023	Odgovor na upitnik ENOC-a o upotrebi mobilnih uređaja (mobilnih telefona) u školama	Evropska mreža Ombudsmana za decu (ENOC)
6 oktobar 2023	Odgovor na upitnik u vezi sa propisima o finansiranju i procedurama Tela za ravnopravnost	Kancelarija za jednake mogućnosti/Ombudsman Litvanije
14 novembar 2023	Odgovor u vezi sa zahtevom za slanje dokumenata u vezi sa pravnim osnovama, godišnjih i posebnih izveštaja kao i drugih materijala IO-a za uključenje u Virtuelnu biblioteku AOMF-a	Asocijacija Ombudsmana i posrednika Frankofonije (AOMF)
8 decembar 2023	Odgovor na Equinet-ov upitnik o radu Tela za ravnopravnost u oblasti obrazovanja	Evropska mreža Tela za ravnopravnost (Equinet)

Tabela: Spisak izveštaja poslatih međunarodnim organizacijama

²⁶³ Informacije koje je poslao IO o ovom pitanju uključene su u publikaciju Equinet pod naslovom: Briefing o programu politike: tijela za ravnopravnost u rešavanju preporuka, dostupna

<https://equineteurope.org/publications/informing-the-policy-agenda-equality-bodies-making-recommendations/>

Dvanaesti (12) sastanak Generalne skupštine Asocijacije Ombudsmena Mediterana (AOM)

Institucija Ombudsmena bila je domaćin, u saradnji sa Asocijacijom Ombudsmena Mediterana (AOM), Skupštine 12-te Generalne skupštine, koja je održana od 24. do 25. maja 2023. u Prištini, na Kosovu.

Asocijacija Ombudsmena Mediterana (AOM) osnovana je 2008. godine u Marseju, Francuska, sa ciljem promovisanja demokratije, vladavine prava i socijalnog mira u mediteranskoj regiji. Radi na unapređivanju poštovanja ljudskih prava i međunarodne saradnje sa drugim organizacijama posvećenim promociji i zaštiti ljudskih prava. IO je punopravni član ove asocijacije od 2016. godine.

Glavna tema konferencije u okviru ovog skupa bila je: *“Integritet i nezavisnost institucija Ombudsmana - Održivost usred izazova”*, koja je imala za cilj stvaranje prilike za diskusiju o standardima uspostavljenim za nezavisnost institucija ombudsmana kao osnovnom elementu efikasne institucije ombudsmana, identifikaciju vrste pretnji i izazova sa kojima se suočavaju, kao i mogućnosti i najbolje prakse za efikasnu reakciju na njih.

Ova konferencija je bila zajednički organizovana od strane IO-a i AOM-a i održana je u hibridnom formatu. Fizički su učestvovali ombudsmani i predstavnici iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Kipra, Finske, Grčke, Izraela, Malte, Severne Makedonije, Palestine, Slovenije, Turske i drugih učesnika iz Mediteranskog regiona koji su se pridružili putem online platforme, kao što su Hrvatska, Egipat, Kraljevina Monako, Danska, Belgija i Italija.

Svečano otvaranje konferencije pod temom *“Integritet i nezavisnost Institucija Ombudsmana - Održivost usred izazova”* otvorio je domaćin događaja, *gospodin Naim Qelaj, Ombudsman Republike Kosova*. U svojem pozdravnom govoru za goste, neki od kojih su bili prvi put u poseti Kosovu, izrazio je zahvalnost AOM-u za poverenje koje su

ukazali Instituciji Ombudsmana Kosova u organizovanju ovog važnog sastanka mreže. Istakao je da je Kosovo najbolji primer uspeha društva i države koji su posvećeni tome da budu mesto jednakih građana, gde su ljudska prava i slobode u centru. Kao zemlja koja je izašla iz rata pre 23 godine, čiji je bilans bio uništenje i razaranja, civilne žrtve, nestali ljudi, proterivanje jedne trećine stanovništva nasilno iz zemlje, sa štetama i posledicama koje je teško zamisliti, a kamoli izračunati, važno je da naši međunarodni prijatelji vide napredak koji je ostvaren u sprovođenju vladavine prava, demokratije i održivog mira. Dalje je govorio o osnivanju Institucije Ombudsmana odmah nakon rata i njenom putovanju tokom dve decenije. On je rekao *“Ustav Republike Kosova je dao ustavni karakter Ombudsmanu i postavio visoke standarde koji garantuju nezavisnost institucije u skladu sa Pariskim principima i Venecijanskim principima. Danas institucija uživa potpunu organizacionu, administrativnu i finansijsku nezavisnost.”* U svom izlaganju, Ombudsman je detaljno opisao pravnu regulativu institucije i napredne standarde u vezi sa pitanjima integriteta, nezavisnosti, dužnosti saradnje, ali je takođe pomenuo i izazove sa kojima se suočava.

Gospodin Andreas Pottakis, predsednik AOM-a i ombudsman Grčke, u svom govoru izjavio je da je impresioniran napretkom koji je Kosovo ostvarilo tokom ovih godina, toplim dočekom koji je dobio u Kosovu, kao i ustavnim autoritetom koji je dat Ombudsmanu Kosova, sa proširenim nadležnostima i visokim nivoom integriteta i nezavisnosti, izjavljujući da bi ovaj institucija mogla imati veću usklađenost sa standardima utvrđenim u Venecijanskim

principima, nego mnoge druge homologne institucije u Evropi. Dodao je da je veoma važno garantovati nezavisnost i integritet ombudsmana jer imaju dodatne zadatke i veoma posebnu ulogu u osiguravanju ne samo vladavine prava, demokratije i dobrog upravljanja na nacionalnom nivou, već i usklađenosti primene lokalnog pravnog okvira sa zahtevima međunarodnog prava.

Nakon govora domaćina događaja, reč je data glavnoj govornici ceremonije, *gđi Gresi Caka Nimani, predsednici Ustavnog suda Republike Kosova*, koja je pohvalila rad Ombudsmana kao domaćina ovog regionalnog skupa. Ona je dodala da Kosovo kao najmlađa republika među državama koje su zastupljene na ovom skupu najbolje odražava važnost koju ima institucija Ombudsmana u unapređenju vladavine prava i demokratskih vrednosti. Istakla je važnu ulogu koju Ustav daje Ombudsmanu Kosova, kao jedinom ne-političkom i vanpravosudnom institucijom koja ima pravo da uputi slučajeve Ustavnom sudu i navela neke važne slučajeve koji su pokrenuti od strane ove institucije, a koji su postavili osnovne principe kontrole i ravnoteže vlasti. Kroz ove slučajeve, uspostavljena je konzolidirana praksa sudske vlasti, koja ističe da izvršna vlast tokom političkog delovanja treba da uzme u obzir posebne standarde za instituciju Ombudsmana, Ustavni sud i druge nezavisne institucije i poštuje njihovu garantovanu nezavisnost. Na kraju je dodala da *“Održivost institucija Ombudsmana znači i održivost demokratije, a izazovi ove institucije istovremeno su i izazovi demokratije”*.

Ombudsman Republike Albanije, **gđa. Erinda Ballanca**, istakla je u svom govoru da je nezavisnost institucija za ljudska prava od suštinskog značaja jer one ne samo da treba da budu nezavisne, već i da se percipiraju kao takve u očima javnosti, jer je poverenje javnosti veoma važno za nacionalne institucije za ljudska prava.

Vođa Podkomiteta za akreditaciju (GANHRI) i Generalni direktor Nacionalnog instituta za ljudska prava Palestine, **dr Ammar Dwaik**, istakao je da koncept nezavisnosti nije apstraktan, već praktičan, kroz koji se meri kredibilitet, legitimnost i efikasnost institucija za ljudska prava. Za ove institucije, nije važno samo garantovati formalnu nezavisnost, već i da se percipiraju kao takve.

Ombudsman Republike Turske, **g. Şeref Malkoç**, istakao je da je osnovni kriterijum za efikasan institut za ljudska prava nezavisnost i nepristrasnost, kao i transparentnost, pravičnost i jednakost u radu, te je stoga važno da nezavisnost bude garantovana i u praksi, a ne samo zakonski. Na kraju, izrazio je zahvalnost Republici Kosovo na podršci posle zemljotresa u Turskoj.

Ombudsman Republike Hrvatske, **gđa. Tena Šimonović Einwalter**, u svom obraćanju rekla je da institucije ombudsmana sa širokim mandatom čine vitalni deo državne arhitekture za ljudska prava i kao takve igraju ključnu ulogu u konsolidaciji demokratije, vladavine prava i ljudskih prava, ali da bi bile efikasne i imale uticaja, države moraju stvoriti odgovarajuće okruženje za njihovo funkcionisanje.

Ombudsman Malte, **g. Joseph Zammit McKeon**, istakao je važnost odnosa Ombudsmana sa parlamentom, dodajući da nedostatak suštinskog debata o izveštajima Ombudsmana često ometa njihovu efikasnost. On sugeriše da parlament treba da usvoji proceduru za izveštaje kako bi se oni obradili na vreme.

Ombudsmanja Kipra, **gđa Maria Stylianou-Lottides**, rekla je da svaka pretnja koja se upućuje institucijama Ombudsmana predstavlja direktnu pretnju demokratiji i vladavini prava, te da je stoga važno da države obezbede neometanu zaštitu Ombudsmana i njegovog osoblja, kako bi mogli da obavljaju svoj mandat bez mešanja. Ona je dodala da su Pariski principi jasno postavili kriterijume za nezavisnost, takođe su povećali zaštitu od pretnji i mešanja.

Zamenica Ombudsmana Severne Makedonije, **gđa Suzana Salihu**, u svom govoru navela je izazove sa kojima se suočava ova institucija, uključujući neizbor zamenika Ombudsmana, nedostatak finansijskih resursa i nedovoljnu diskusiju o godišnjem izveštaju. Na kraju je dodala da institucije za ljudska prava i Ombudsmani treba više da komuniciraju međusobno i

sa međunarodnim mrežama kako bi bolje odgovorili na pretnje.

Ombudsmanja iz Bosne i Hercegovine, **gđa Jasminka Dzumhur**, rekla je da određivanje nezavisnosti nacionalne institucije za ljudska prava proizilazi iz činjenice da institucija u vršenju svog mandata ne sme da prima naloge od bilo kog subjekta, uključujući vladu. Dodala je da je slučajnost što Pariski principi određuju da se takva institucija osnuje ustavom ili zakonom, jer to smanjuje mogućnost arbitrarnih promena pravnog okvira koji bi mogli ugroziti funkcionisanje ili nezavisnost institucije.

Predstavnik Kancelarije Državnog revizora i Ombudsmana Izraela, **g. Johnathan Marcovitch**, u svom izlaganju istakao je pravni okvir institucije koju predstavlja, navodeći da uživaju potpunu pravnu, finansijsku, funkcionalnu i tehnološku nezavisnost. Što se tiče ove poslednje, tehnološke nezavisnosti, rekao je da institucija ima odvojeni sistem interneta od svih ostalih institucija i da niko izvana ne može da pristupi, smatrajući ovaj segment važnim za nezavisnost.

Profesor prava i ekspert za Institucije Ombudsmana, **Dr. Richard Kirkham**, govorio je o praksama država u vezi sa osnivanjem institucija, njihovom nezavisnošću i izazovima da ostanu nezavisni. Dodao je da institucije ombudsmana i za ljudska prava moraju biti jake i efikasne. Stoga, ove institucije moraju biti dobre u svom poslu i obavljati ubedljive istrage, moraju biti spremne da polažu račune javnosti i da se ispituju, kao i da uspostave dobre odnose sa podržavajućom zajednicom, parlamentom i civilnim društvom.

Bivša predsednica Ustavnog suda Republike Kosovo, **gđa Arta Rama Hajrizi**, istakla je da se tokom ovog skupa govorilo o mnogim izazovima i mogućnostima u izgradnji snažne, nezavisne i nepristrasne institucije ombudsmana, ali da osnovni izazov ostaje u budućnosti i kako želimo da vidimo ove institucije u njihovom ustavnom i zakonskom

uređenju. Ona je ponovila da je neosporno da je očuvanje nezavisnosti ključno, ne samo zbog toga što je jedina ustavna institucija koja deluje kao posrednik između vlade i javnosti, već i zbog toga što je što je nezavisnija i jača, to su veće garancije za transparentnost, odgovornost i zaštitu prava pojedinaca.

Konsultant pravne struke u Venecijanskoj komisiji, **g. Taras Pašuk**, rekao je da Venecijanska komisija u svojoj savetodavnoj ulozi za nacionalne vlasti sistematski zastupa ne samo osnivanje institucija ombudsmana, već i njihovo uključivanje u Ustav, čime se utiče na jačanje njihove nezavisnosti, stabilnosti i autoriteta. U svom govoru, više se osvrnuo na Venecijanske principe, koji predstavljaju najjače standarde za institucije ombudsmana. 25 Venecijanskih principa odražavaju zahtev za veoma visok stepen nezavisnosti ovih institucija, posebno u pogledu garancija za nezavisnost budžeta, koja prema Venecijanskim principima ne sme biti ugrožena. Kao garant usaglašenosti sa Venecijanskim principima, Komisija takođe ima mogućnost da interveniše u slučajevima ozbiljnih pretnji ovim institucijama, jer ta pojava postaje sve češća i sve opasnija.

Organizovani prijem u Nacionalnom muzeju Kosova za učesnike 12-tog sastanka Asocijacije Ombudsmana Mediterana (AOM).

Pod pokroviteljstvom Predsjednice Kosova, gđe. Dr. Vjose Osmani, organizovan je prijem povodom 12-tog sastanka Generalne skupštine Asocijacije ombudsmana Mediterana (AOM), koji je prvi put održan na Kosovu.

U svom obraćanju prisutnima, Predsjednica Osmani je rekla: *“Kao država i društvo, snažno smo prihvatili ideale ljudskog dostojanstva, demokratije i ljudskih prava, jer niko bolje od nas ne razumije moć ovih vrijednosti.”* Takođe je pozvala na jedinstvo u napretku ljudskih prava kao preduslova za prosperitet i održivi mir.

Nakon srdačnih pozdrava predsednice Osmani, Ombudsmana Kosova i predsednika AOM-a, učesnici su, uz pratnju predsednice Osmani, posetili Muzej Kosova gdje su imali priliku videti važne artefakte izložene tamo i naučiti više o kulturnoj baštini Kosova.

Drugog dana 12-tog sastanka Asocijacije ombudsmana Mediterana (AOM) održana je Generalna skupština ovog mrežnog udruženja.

U okviru Generalne skupštine, članovi mreže između ostalog su izabrali g. Petera Svetinu, ombudsmana Slovenije, za potpredsednika AOM-a, odobrili zahtev ombudsmana regije Lacio za članstvo u AOM-u, te odlučili da će sledeći sastanak i Generalna skupština biti održani na Malti. Takođe je odlučeno da se iz mreže AOM-a isključi Ombudsman Rusije, zbog toga što ta institucija nije delovala u interesu ljudskih prava i nije se pridržavala kriterija integriteta i nezavisnosti u svojim aktivnostima.

Na kraju, Generalna skupština takođe je usvojila **Deklaraciju Prištine**.

PRIŠTINSKA DEKLARACIJA

25 maj 2023,
Priština – Kosovo

Mi, institucije ombudsmana i posrednika, sastali smo se 24-25. maja 2023. godine u Prištini, Kosovu, povodom 12. sastanka Asocijacije ombudsmana Mediterana (AOM);

Ponavljajući da su ljudska prava univerzalna, nedeljiva i međusobno povezana i da institucije ombudsmana, posrednika i nacionalne institucije za ljudska prava (NHRI) imaju ključnu ulogu u sistemu ljudskih prava;

Posvećeni promovisanju međunarodne, regionalne i međunarodne saradnje u cilju efikasne zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda i odlučili smo da predefinišemo Mediteran kao more koje nas deli u more koje nas povezuje, kako je istaknuto u Deklaraciji AOM-a u Nafplionu, od 5. oktobra 2021. godine;

Znajući da institucije ombudsmana čine integralni deo demokratskih vlada i imaju ključnu ulogu u primeni zakona, zaštiti i promociji ljudskih prava, ali i u nadgledanju efikasne primene obaveza i standarda međunarodnih ljudskih prava

Prihvatajući da su integritet i nezavisnost ključni principi koji treba da vode rad Institucija ombudsmana, posrednika i Nacionalnih institucija za ljudska prava (NHRI) i takođe su temelji na kojima bi trebalo da se grade;

Pozivajući se na Rezoluciju Ujedinjenih nacija o ulozi Institucija ombudsmana i posrednika u promovisanju i zaštiti ljudskih prava, dobrog upravljanja i vladavine prava, usvojenu od Generalne skupštine UN-a 16. decembra 2020, kao i na principe koji se odnose na status Nacionalnih institucija za promovisanje i zaštitu ljudskih prava (Parizke principe) i principe za zaštitu i promovisanje Institucija ombudsmana (Venecijanski principi);

Izražavajući duboku zabrinutost zbog izazovnih uslova rada, pretnji i napada koje trenutno doživljavaju Institucije ombudsmana i posrednika, kao i njihovo osoblje, što predstavlja stvarnu pretnju za njihovu nezavisnost i efikasnost kao zaštitnika ljudskih prava, kao i negativan uticaj koji to ima na ljudska prava uopšte;

Znajući da nezavisnost institucija za ljudska prava ne može biti zagarantovana bez odgovarajućeg finansiranja i infrastrukture i da budžetska ograničenja mogu uticati i podrivati njihovu nezavisnost i efikasnost;

Posvećujući 12-ton Sastanku naše Asocijacije diskusija o sledećim tri pitanjima u nastavku:

- Nezavisnost kao osnovni element efikasne Institucije Ombudsmana,
- Institucije ombudsmana pod pretnjom - izazovi i mogućnosti,
- Očuvanje nezavisnosti institucija ombudsmana - put napred.

Na osnovu ovoga izjavljujemo sledeće:

- AOM podstiče svoje članove da nastave sa svojim naporima u zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda u svojim zemljama i da vrše pritisak na državne aktere da se pridržavaju međunarodnih standarda u vezi sa nezavisnim institucijama za ljudska prava, posebno u vezi sa reagovanjem na pretnje i nezavisnošću u obavljanju svojih mandata.
- AOM poziva sve zemlje u regionu Mediterana i susedne zemlje, u okviru njihovih mandata i odgovornosti, da:
 - osiguraju snažnu pravnu osnovu za institucije ombudsmana, po mogućstvu na ustavnom nivou, koja garantuje njihovu nezavisnost i osigurava im potrebna sredstva za efikasno obavljanje svojih funkcija, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou;
 - osiguraju da institucije ombudsmana uživaju organizacionu, administrativnu i finansijsku nezavisnost u sprovođenju svojih mandata;
 - da se uzdrže od svake aktivnosti koja ima za cilj ili rezultira narušavanjem integriteta i nezavisnosti institucija ombudsmana, kao i od svake pretnje tim institucijama i njihovom osoblju;
 - da obezbede odgovarajuće kancelarije, dovoljne finansijske i ljudske resurse za obavljanje njihovih mandata;
 - osiguravaju da proces imenovanja Ombudsmana, njegovih zamenika i osoblja bude objektivna, zasnovana na zaslugama i bez političkih upliva;
 - da osiguravaju uživanje funkcionalnog imuniteta od krivičnog gonjenja, građanske tužbe i otpuštanja zbog izjava izrečenih ili napisanih o aktivnostima ili odlukama koje su u okviru odgovornosti Ombudsmana i njegovog osoblja, koje treba da traju i nakon završetka njihovog mandata,
 - da se referiraju međunarodnim standardima ljudskih prava, poput Pariskih principa i Venecijanske povelje, prilikom preduzimanja zakonodavnih reformi koje se odnose na Institucije Ombudsmana.
- AOM poziva međunarodne i regionalne organizacije za ljudska prava, poput OHCHR/ GANHRI, Vijeće Evrope, ODIHR, IOI i druge regionalne mreže, da podignu svoj glas u podršci jačanju institucija ombudsmana, NHRI-ja i posrednika, u skladu s Pariskim principima i da zagovaraju stvaranje povoljnog okruženja u kojem bi mogli maksimalno povećati svoj uticaj i održivost u obavljanju svojih mandata.

Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja – Uloga Institucije Ombudsmana kao nacionalne institucije za ljudska prava

Opšta Skupština Ujedinjenih Nacija odobrila je 25. septembra 2015. godine Agenda 2030 za Održivi Razvoj, putem Rezolucije A/RES/70/1, kao globalni akcioni plan sa 17 ciljeva i 169 specifičnih ciljeva koji se žele postići, a koji se odnose na 231 pokazatelj²⁶⁴.

Skupština Republike Kosova, 25. januara 2018. godine, izrazila je političku volju i spremnost za angažovanje u implementaciji ovog globalnog okvira putem Rezolucije br. 06-R-001, odobrenjem Ciljeva Održivog Razvoja (OOR). Ovo je kasnije potvrđeno osnivanjem Saveta za Održivi Razvoj u oktobru 2018. godine, kao mehanizma međuinstitucionalne koordinacije u okviru Skupštine, radi olakšavanja procesa postizanja ovih ciljeva.

Agenda 2030 nosi univerzalnu viziju prihvaćenu od strane država, sa naglaskom na ljude, prosperitet, planetu, mir i partnerstvo (poznata kao pet P), kao osnovni stubovi održivog i pravednog razvoja. Osim toga, Agenda 2030 se temelji na principima ljudskih prava, jednakosti i nediskriminacije, te se zalaže za iskorenjivanje siromaštva, nejednakosti, ostvarivanje ljudskog dostojanstva i obećava da nikoga neće ostaviti iza sebe, te da će prvo raditi na dostizanju onih koji su najviše zapostavljeni.

Kako Agenda predstavlja kompleksnu i višedimenzionalnu viziju, ona poziva na uključivanje i partnerstvo uz korišćenje znanja, ekspertize, iskustava, resursa itd., kako bi napredak bio ostvaren.

Ciljevi i ciljevi Agende 2030 su zasnovani na usvojenim standardima ljudskih prava i integrišu sektorske principe u vezi s njima. S aspekta ljudskih prava, otprilike polovina pokazatelja Ciljeva Održivog Razvoja (OZHQ) ima potencijal da proizvede podatke koji direktno su relevantni za praćenje specifičnih instrumenata ljudskih prava, dok druga polovina ima posrednu relevantnost ili pruža kontekstualne i analitičke informacije.²⁶⁵

Ova veza Agende s ljudskim pravima ističe se u **Deklaraciji iz Meride**²⁶⁶ o ulozi Nacionalnih institucija za Ljudska Prava (NILJP) u implementaciji Agende 2030 za Održivi Razvoj snažno se ističe da Agenda snažno potvrđuje Povelju Ujedinjenih Naroda²⁶⁷, Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima²⁶⁸, međunarodne ugovore i instrumente.

264 Za više pogledajte The Sustainable Development Goal indicators website <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/#:~:text=The%20global%20indicator%20framework%20includes%20231%20unique%20indicators>

265 Za više pogledajte [https://www.humanrights.dk/what-we-do/sustainable-development-goals/sdgs-indicators-data#:~:text=Approximately%20half%20\(49%25\)%20of,enable%20or%20limit%20the%20realisation](https://www.humanrights.dk/what-we-do/sustainable-development-goals/sdgs-indicators-data#:~:text=Approximately%20half%20(49%25)%20of,enable%20or%20limit%20the%20realisation)

266 Deklaracija iz Meride je odobrena od strane Globalne alijansi nacionalnih institucija za ljudska prava (GANHRI) na 12. konferenciji Međunarodnog koordinacionog komiteta za nacionalne institucije za ljudska prava (ICC), održanoj u Meridi, Jukatan, Meksiko, od 8. do 10. oktobra 2015. Fokus konferencije bio je na "Ciljevima održivog razvoja i ulozi nacionalnih institucija za ljudska prava u tom kontekstu". Za više informacija o ulozi nacionalnih institucija za ljudska prava prema ovoj Deklaraciji, molimo pogledajte: <https://ennhri.org/our-work/topics/sustainable-development-goals/#:~:text=The%20M%C3%A9rida%20Declaration%2C%20adopted%20by,human%20rights%20and%20sustainable%20development>.

267 Za više pogledajte <https://www.un.org/en/about-us/un-charter>

268 Za više pogledajte <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Deo ovih Međunarodnih Ugovora i Instrumenata, Republika Kosova je integrisala u Ustav (Član 22) ²⁶⁹. Međutim, Ombudsman skreće pažnju na to da naša zemlja još uvek nije uključila Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima u Ustav, ključni instrument za ostvarivanje ljudskih prava i osnovni stub za postizanje ciljeva i ambicija Agende 2030. Osim toga, oba dokumenta (spomenuta Konvencija i Agenda 2030) međusobno se nadopunjuju i jačaju, potvrđujući dimenziju međuzavisnosti i univerzalnosti ljudskih prava.

Što se tiče inicijative i predloga Vlade za uključivanje Konvencije Ujedinjenih naroda o pravima osoba s invaliditetom i njenog uvrštavanja u Ustav zemlje, Ombudsman je to sagledao u kontekstu ispunjavanja preporuka koje su se godinama provodile od strane institucije Ombudsmana i dao je istu podršku. U komentarima iznesenim u odgovoru na zahev Ustavnog suda, Ombudsman je naglasio da će uključivanje ove Konvencije u Ustav zemlje: *“..... osim osnovnog cilja, doprineti i usklađivanju pravnog okvira s zakonodavstvom Europske unije, što je jedan od preduslova za integraciju u Europsku uniju i druge međunarodne organizacije”*. Ombudsman ceni davanje zelenog svetla od Ustavnog suda da se ova Konvencija dodaje članu 22 [Direktna primena međunarodnih ugovora i instrumenata] Ustava, čime bi se direktno primenljivim u zemlji.

S druge strane, činjenica da naša zemlja

nije članica Ujedinjenih nacija rezultira nedostatkom izveštavanja nadležnim organima ugovora, uključujući Veće za ljudska prava i proces Periodičnog Univerzalnog Pregleda (UPR) ²⁷⁰. Ovo neminovno utiče Način na koji se izveštava na nivou mehanizama i procesa za praćenje primene međunarodnih instrumenata i napredak u tom pravcu je od ključne važnosti.

Međutim, IO je osnovan i funkcioniše na osnovu Principa iz Pariza²⁷¹, koji postavljaju osnovne standarde statusa Nacionalnih institucija za ljudska prava. Postojanje i rad ovih institucija u skladu s ovim Principima je poseban pokazatelj (Cilj 16, Indikator 16.a.1) ²⁷² i potvrđuje njihovu važnost na međunarodnom nivou.

Institucije ovog tipa, širom gde god da funkcionišu, primenjuju ***pristup zasnovan na Ljudskim Pravima***²⁷³ tokom svog rada, u obavljanju svojih funkcija, nadležnosti i odgovornosti. Ovaj pristup je konceptualni okvir zasnovan na međunarodno prihvaćenim standardima, koji stavlja ljudska prava i odgovarajuće obaveze države u središte politika i drugih strateških dokumenata.

U skladu s tim pristupom, tokom izveštajne godine, Ombudsman je odobrio je *Okvir metodologije za merenje ljudskih prava: Razvoj pokazatelja, zajedno sa Modelom stila izveštavanja, kao osnovnom strukturom Izveštaja koji izdaje IO*, čiji je sastavni deo podržan od strane Kancelarije UN-a za ljudska prava / OHCHR predstavnika na Kosovu²⁷⁴, kao nastavak podrške za izradu

269 Za više pogledajte <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=3702>

270 Univerzalni periodični pregled je jedinstven proces koji uključuje reviziju podataka o ljudskim pravima u svim državama članicama UN. Kao proces, on je vođen od strane države, pod pokroviteljstvom Veća za ljudska prava, što pruža mogućnost svakoj državi da kaže koje je radnje poduzela kako bi poboljšala stanje ljudskih prava u svojim zemljama i ispunila svoje obaveze u pogledu ljudskih prava. Kao jedno od glavnih obilježja Vijeća, UPP je osmišljen tako da osigura jednak tretman za sve zemlje kada se procjenjuje stanje njihovih ljudskih prava. Krajnji cilj ovog mehanizma je poboljšanje stanja ljudskih prava u svim zemljama i rješavanje kršenja ljudskih prava gdje god se ona dese. Trenutno ne postoji drugi univerzalni mehanizam ove vrste. (informacije dostupne na: <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/upr/pages/uprmain.aspx>)

271 Pariski principi, odobreni Rezolucijom Generalne skupštine UN 48/134 od 20. decembra

272 Za više vidi:

https://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIIndicators/SDG_Indicator_16a1_Metadata.pdf

273 Za više vidi: <https://ennhri.org/about-nhris/human-rights-based-approach/>

274 Podršku predstavnika Kancelarije UN za ljudska prava/OHCHR na Kosovu čini konsultant angažovan preko

Memoranduma o razumevanju između IO-a i ASK-a, potpisanog u januaru 2020²⁷⁵. *Okvir metodologije* služiće kao interni dokument, koji će se koristiti za merenje i ocenjivanje ljudskih prava, sa doslednim i objektivnim pristupom u primeni i napretku ljudskih prava²⁷⁶, i biti otvoren i dinamičan u kontinuitetu, tokom svakodnevnog rada.

U tom kontekstu, Ombudsman smatra važnim naglasiti da je, na osnovu Rezolucije o Agendi 2030, odgovornost odgovarajućih vlada da prate i procenjuju napredak u postizanju ciljeva i ciljnih indikatora. Radi procene napretka u ljudskim pravima, isticanja nejednakosti, osiguranja odgovornosti i transparentnosti, kao i pružanja potrebnih informacija donosiocima odluka²⁷⁷, neophodni su kvalitativni, pristupačni, pouzdani, pravovremeni i disperzivni podaci.

Identifikacija odgovarajućih pokazatelja, koji se oslanjaju na smernice o pokazateljima ljudskih prava i pristupu podacima zasnovanom na ljudskim pravima²⁷⁸, pripremljenih od strane kancelarije OHCHR-a, je neophodna za sprovođenje Agende 2030. U ovom kontekstu, Ombudsman podseća da je odgovorno i nadležno telo za vođenje procesa razvoja pokazatelja na nivou zemlje statistički zavod, kao što je ASK, budući da poseduju informacije o dostupnim izvorima podataka i poznaju glavne prepreke koje treba prevazići. Međutim, uključivanje drugih

ključnih i relevantnih aktera u ovaj proces je neophodno.

Za Ombudsmana ostaje ključno proširenje institucionalne interakcije u pogledu prikupljanja podataka, identifikacije i merenja pokazatelja, te korišćenje ovih podataka za praćenje i procenu napretka ili zastoja u ostvarivanju Ciljeva Održivog Razvoja (COR). To je izuzetno važno za upoređivanje napretka tokom godina. U tom kontekstu, izazov ostaje činjenica da administrativni izvori podataka često imaju nestandardizovane metodologije i definicije u skladu sa kriterijumima po kojima funkcioniše ASK, kako bi bili pouzdani i razložni za procenu napretka u zemlji, uzimajući u obzir i lokalni kontekst. Ipak, razvoj u ovim segmentima povlači dodatne troškove ili smanjenje resursa u drugim oblastima.

Ombudsman ponavlja da, u cilju poštovanja i zaštite ljudskih prava i sloboda i napretka u ostvarivanju Ciljeva Agende 2030, ostaje otvorena vrata i adresa koja ima volju i posvećenost da ispuni savetodavnu i nadzornu ulogu, ali isto tako i da služi kao most između čuvara prava i države, u vezi sa dizajniranjem i nadzorom politika, strategija i akcija. U tom smislu, poziva se da se pažljivo sagledaju kontinuirane adrese IO nadležnim organima, koje stavljaju u fokus osetljiva pitanja i ugrožene grupe koje zahtevaju hitan angažman, posebne mere ili dugoročna rešenja.

dve nevladine organizacije aktivne u oblasti ljudskih prava: YICHR i ACDC. Od razvijenih komunikacija očekuje se nastavak podrške u prvoj polovini sledeće godine, prevodom Metodološkog okvira na srpski i engleski jezik, kao i njihovim štampanjem u fizičkom formatu.

275 IO i ASK su u to vreme podržani od strane Kancelarije za ljudska prava Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu, odnosno Kancelarije visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) u Ženevi, kroz radionicu na temu „Operacionalizacija pristupa zasnovanog na ljudskim pravima. prava na podatke i indikatore na Kosovu“, kao rezultat čega je sastavljen, finalizovan i potpisan početni format Memoranduma o razumevanju 17. januara 2020. godine (više na <https://oik-rks.org/2020/01/17/>). U skladu sa zahtjevom Memoranduma, formirana je Radna grupa čiji je rezultat proaktivnog zalaganja Okvir metodologije za mjerenje ljudskih prava: Razvoj indikatora.

276 Teorijska osnova ove metodologije izgrađena je na Vodiču za merenje i implementaciju indikatora ljudskih prava Ureda visokog komesara za ljudska prava Ujedinjenih nacija (OHCHR).

https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Human_rights_indicators_en.pdf Metodologija uključuje strukturirani sistem razvoja kvantitativnih i kvalitativnih indikatora, koji pomažu u razumijevanju stanja ljudskih prava u zemlji, na kontekstualan, mjerljiv i objektivnan način.

277 Za više pogledajte https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E

278 Kompletan Vodič: <https://www.ohchr.org/documents/issues/hrindicators/guidancenoteonapproachtodata.pdf>

Komunikacija s javnošću

Posebnu ulogu imaju mediji u radu Institucije Ombudsmana. Iz tog razloga, IO pridaje važnost održavanju kontakta s medijima pružajući pravovremene odgovore na njihova pitanja, kao i interesovanje za različite teme. Glavni ciljevi Ombudsmana u saradnji s medijima su bili u zaštiti i promoviranju ljudskih prava, jačanju slike IO-a u javnosti kao branitelja i zagovornika građanskih prava; pružanje potrebnih informacija o mandatu, odgovornostima i radu IO-a. Izveštavanje medija o radu IO-a takođe je doprinelo transparentnosti i efikasnosti njenih aktivnosti.

Tokom 2023. godine, na osnovu medijskih objava, IO je otvorio 12 slučajeva u okviru službene dužnosti. S druge strane, mnogi naši izveštaji dobili su značajno medijsko pokriće, što je pomoglo u podizanju svesti javnosti o pitanjima koja je Ombudsman preporučio javnim vlastima putem izveštaja i mišljenja. Komunikacija s javnošću odvijala se putem medijskih saopštenja, društvenih mreža, veb stranica, kao i pojavljivanjem Ombudsmana u intervjuima, televizijskim i radio emisijama, kao i u debatama, konferencijama i javnim sastancima s različitim članovima javnosti.

Lokalni mediji takođe prate rad i aktivnosti održane u opštinama s organizacijama civilnog društva i predstavnicima lokalnih institucija. Posete i sastanci Ombudsmana u opštinama na severu zemlje izazvali su interesovanje medija na srpskom jeziku, posebno za pitanja koja se tiču odgovarajućih opština.

Kroz saopštenje za medije, Ombudsman je osudio fizičko nasilje koje se dogodilo u julu 2023. tokom sednice Skupštine Republike Kosova. Ombudsman je pozvao poslanike Skupštine Kosova da se suzdrže od jezika koji podstiče mržnju i nasilje, te da vode računa o stvaranju atmosfere poštovanja, tolerancije i konstruktivnog dijaloga koji

pomaže u ispunjavanju misije predstavljanja interesa građana i države.

Tokom 2023. godine, IO je objavio 117 informacija, uključujući i saopštenja i obaveštenja na zvaničnom veb-sajtu, kao i distribuciju na društvenim mrežama poput Facebook-a (Institucioni i Avokatit të Popullit), Instagram-a (@avokatipopullit) i Twitter-a (@kosombudsperson). Javno su obavešteni i o posebnim aktivnostima putem kratkih vesti i foto galerije, koje su realizovane u različitim periodima tokom godine.

IO je prenosio informacije i na Radioteleviziji Kosova o organizovanju dana otvorenih vrata za građane. Takođe, lokalni mediji su kontaktirani za ove događaje, ali i za organizovanje okruglih stolova ili debata, koje su takođe bile pokrivena tim događajima.

Kancelarija za javnu komunikaciju takođe je obrađivala zahteve za pristup javnim dokumentima. Tokom 2023. godine, Ombudsman je obradio 12 zahteva. Od ukupnog broja zahteva, omogućen je pun pristup u devet zahteva, jedan zahtev je odbijen, a jedan zahtev je odobren sa delimičnim pristupom. Svi zahtevi su podneti putem elektronske pošte i odgovori su takođe poslani putem elektronske pošte

Budžet IO-a

IO je nezavisna institucija koja se finansira iz budžeta Republike Kosova. Prema Zakonu o Ombudsmanu "IO priprema predlog svog godišnjeg budžeta i šalje ga na odobrenje Skupštini Republike Kosova"²⁷⁹. Prema ovoj odredbi zakona, za IO se može odobriti dodatni budžet u slučajevima povećanja obaveza i ovlašćenja ovim zakonom i drugim zakonima, kao i dodatni odgovarajući finansijski i ljudski resursi²⁸⁰.

Finansiranje IO-a

IO, u skladu sa zakonskim procedurama za pripremu i dostavljanje redovnog budžeta, je podneo zahtev za budžet za 2023. godinu u junu 2022. godine Skupštini Republike Kosova i Ministarstvu Finansija, Rada i Transfera (MFRT), u skladu sa zakonskim rokom.

Zahtev za budžet za 2023. godinu koji je podneo Ombudsman je pripremljen na osnovu planiranja potreba i aktivnosti rada IO-a za kalendarsku godinu 2023, zasnovan na zakonskom mandatu i razvojnoj strategiji IO-a.

Budžet IO-a za 2023. godinu, prema Zakonu o budžetu, nije odobren u iznosu od zahtevanih 1.439.851,70 €, već je odobren u iznosu od 1.296.703,99 €, raspoređenih na sledeće ekonomske kategorije budžeta:

- Plate i dnevnice u iznosu od 992.703.99€;
- Robe i usluge u iznosu od 289.000.00 €;
- Komunalni troškovi u iznosu od 15.000.00 €.

Obrada i tok tekućih rashoda budžeta Institucije ombudsmana za 2023. godinu će se izvršiti prema zahtevu za budžet Institucije ombudsmana i prema rasporedu budžeta za 2023. godinu, budžetskih rashoda na kraju fiskalne godine, kao i izveštaju o

²⁷⁹ Zakon o Ombudsmanu br. 05/L-019, član 35, stav 3.

²⁸⁰ Isto tu.

²⁸¹ Detaljan finansijski izveštaj za budžet IO-a biće dostavljen Skupštini Republike Kosova, prema jedinstvenom obrascu za finansijske izveštaje

budžetskoj uštedi od strane Institucije ombudsmana i drugih budžetskih smanjenja Vlade Republike Kosovo, biće predstavljena u tabelarnom obliku i prema podacima ekonomskih kategorija budžeta.

Takođe, IO treba da podnese poseban i detaljan finansijski izveštaj za budžetsku godinu 2023. godine, Skupštini Republike Kosovo, na osnovu redovnog godišnjeg izveštavanja prema standardizovanom obrascu za finansijsko izveštavanje od strane nezavisnih institucija, kako je traženo od strane Odbora za budžet i finansije Skupštine Republike Kosova²⁸¹.

U nastavku će biti prikazan tabelarno budžet za 2023. godinu Institucije Ombudsmana (IO), počevši od budžetske zahteve, početnog budžeta prema Zakonu o budžetu za 2023. godinu, izveštaja o budžetskim uštedama od strane IO-a, smanjenja budžeta IO-a na kraju fiskalne godine sa Odlukom br. 69/2023, od 27.12.2023, Vlade Republike Kosovo, i konačnog budžeta za 2023. godinu.

Tabela 1: Budžet IO-a za 2023 godinu, prema podacima kao u nastavku:

Ekonomska Kategorija	Budžetski zahtev IO-a za 2023. godinu	Budžet izdvojen Zakonom o Budžetu za 2023.godinu	Deklarisanje ušteda od strane IO-a 2023	Smanjenje budžeta Odlukom Vlade Nr.69/2023, datum 27.12.2023	Konačni budžet 2023
Plate i dnevnice	1.080.851.70	992.703.99	50.000.00	99.632.03	893.071.96
Roba i usluge	289.000.00	289.000.00	40.000.00	0.00	249.000.00
Komunalni troškovi	7.000.00	15.000.00	8.000.00	0.00	15.000.00
Kapitalni troškovi	63.000.00	00	00	0.00	0.00
Ukupan budžet	1.439.851.70	1.296.703.99	98.000.00	0.00	1.157.071.96

Planiranje i budžeta i trošenje budžeta za 2023. godinu realizovani su prema planiranim potrebama i određenoj svrsi za ispunjavanje potreba i aktivnosti rada IO-a, koje su bile u interesu obezbeđivanja sprovođenja mandata, nesmetanog obavljanja poslova i funkcionisanja prema planu rada IO-a.

Nepotrošenost budžeta za 2023. godinu, u poređenju sa planiranjem budžeta i raspodelom budžeta, kao i konačnim budžetom na kraju fiskalne godine, takođe su uticale i međunarodne donacije putem kojih je IO obezbedio potrebe i različite aktivnosti rada sa visokim interesom za sprovođenje mandata kao i plana rada za 2023. godinu. Istovremeno, IO nije zanemario interni monitoring i kontrolu u što ekonomičnijem i efikasnijem korišćenju budžeta.

Za 2023. godinu, prema zakonskim procedurama, IO je takođe izneo izjavu o uštedama budžeta za 2023. u ukupnom

iznosu od 98.000,00 €. Iz Ministarstva finansija, rada i transfera su povučeni samo 40.000,00 € iz kategorije roba i usluga, ali ne i ukupan iznos izjave o uštedama budžeta, niti za izjavu o uštedama od strane IO-a za plate i komunalne troškove. Dok je odluka MFRTR-a, na kraju fiskalne godine, bila da se “povuče” budžet za plate u iznosu od 99.632,03 €.

Finalni budžet i realizacija troškova za 2023. godinu

Budžet IO-a za budžetsku 2023. godinu je realizovan u iznosu od 1.089.447,37 €, što iznosi 94,16 %, prema finalnom budžetu na kraju budžetske godine.

U sledećoj tabeli prikazujemo finalni budžet u odnosu na budžetske troškove za 2023. godinu, prema ekonomskim kategorijama izraženim u procentima kako za ukupan realizovani budžet, tako i za ekonomske kategorije budžeta.

Tabela 2: Konačni budžet i ostvarivanje budžetskih troškova za 2023.godinu

Br.	Ekonomske kategorije	Konačni Budžet za 2023	Potrošeni budžet	Slobodna sredstva	Realizacija u %
1.	Plate i dnevnice	893.071.96	893.071.96	0.00	100.00%
2.	Roba i usluge	249.000.00	192.633.95	56.366.05	77.36%
3.	Komunalni troškovi	15.000.00	3.741.46	11.25.54	24.94%
4.	Kapitalni troškovi	0.0	0.00	0.00	0.00
	Ukupno	1.157.071.96	1.089.447.37	67.624.59	94.16%

